

Bolsjevikane i tsarens parlament

av A. Badajev,
arbeidarrepresentant i den 4. дума
1912 — 1914



**Oktober**



Vil du vita korleis revolusjonære skal driva valkamp og kva dei kan utretta i eit reaksjonært, borgarleg parlament? Då skal du lesa denne boka.

Ho er skriven av ein veteran frå den russiske revolusjonen, metallarbeidaren A. Badajev. Han var ein av seks bolsjevikiske arbeidarutsendingar i den tsaristiske думаen frå 1912 til 1914.

Badajev fortel den dramatiske historia om korleis dei knytte band mellom bolsjevikgruppa i думаen og dei opprørske massane over heile Russland. Du får sjå korleis dei utfordra regjeringa på vegner av arbeidarar som slost mot underkuinga. Du får sjå kor himmelvid skilnad det er på det arbeidet revolusjonære driv i slike forsamlingar og det opportunistar og borgarlege «arbeidar»politikarar driv.

Tsaren svarte med å utsetja dei seks bolsjevikane for brutal forfylging. Spionar var etter dei over alt. Møta deira vart avbrotne av politiet. Думаen braut sine egne reglar for å hindra dei i å koma til orde.

Då 1. verdskrigen braut laus, røysta bolsjevikane mot å løyva pengar til den imperialistiske røvarkrigen. Tsaren arresterte dei på timen og dømde dei til Sibir på livstid.

Lenin kritiserte dei for at dei ikkje hadde vore faste nok under rettssaka. Men samstundes rosa han arbeidet dei hadde gjort i думаen. Arbeidarane ville ikkje bli skremde av domane, skreiv han, dei ville læra å velja fleire revolusjonære talsmenn for seg. Bolsjevikane ville læra å driva endå meir illegalt arbeid blant massane.

Oppsummeringa til Lenin er med i boka.

Bolsjevikane i tsarens parlament

**av
A. Badajev,
arbeidarrepresentant
i den 4. дума
1912—1914**

*Med ein artikkel av Lenin
om arbeidet til bolsjevikgruppa i думаen
og rettssaka mot henne,*



**Forlaget Oktober A/S
Oslo 1977**

A. Badajev
Bolsjevikane i tsarens parlament
Med ein artikkel av Lenin
om arbeidet til bolsjevikgruppa i dumaen
og rettssaka mot henne.
Omsett frå engelsk

©Forlaget Oktober A/S, 1977

1. opplag, juni 1977. 4000

Trykt i offset hjå A/S Duplotrykk, Oslo 1977

ISBN 82-7094-160-3

Innholdsliste

FØREORD AV FORFATTAREN	9
------------------------------	---

VALKAMPEN OG BYRJINGA AV ARBEIDET TIL DEN FJERDE STATSDUMAEN

Kapittel I

VALA TIL DEN FJERDE DUMAEN	11
----------------------------------	----

Kvifor sosialdemokratane tok del i vala - Valprogrammet til bolsjevikane - Røysterett til arbeidarane - Vala i dei store byane - Korleis regjeringa førebudde vala - Bolsjevikane om valsamarbeid med andre parti - Pravda si rolle i valkampen

Kapittel II

VALA I ST. PETERSBURG	21
-----------------------------	----

Valkampen i St. Petersburg - Vala - Valmøtet - Vala i dei største fabrikkane og arbeidsplassane vert underkjende - Streikar og demonstrasjonar mot underkjenninga av vala - Dei neste vala - Bolsjevik-instruksjonane vert godtekte - Val på utsendingar

Kapittel III

DEN SOSIALDEMOKRATISKE FRAKSJONEN I DEN FJERDE STATSDUMAEN	35
--	----

Etter vala - Vitjingar og brev frå arbeidarar - Samansetjinga av den sosialdemokratiske fraksjonen - Jagello, tingmannen frå Warszawa - Bolsjevik-«seksaren»

Kapittel IV

OPNINGA AV DUMAEN	45
-------------------------	----

Streik på opningsdagen for думаen - Mensjevikane og bolsjevikane om streiken - Det fyrste møtet i den fjerde думаen - Den sosialdemokratiske fraksjonen og valet av dumastyret - Regjeringsfråsegn - Svaret frå sosialdemokratane - «Utelatingane» til Malinovski

Kapittel V

DEN FYRSTE INTERPELLASJONEN	56
-----------------------------------	----

Om kor viktig interpellasjonane i думаen var - Forfylginga av metallarbeidarforeininga - Den fyrste interpellasjonen frå den sosialdemokratiske fraksjonen - Den fyrste talen min i думаen - Tale til stonad for «Hasstverk» - Streikar og demonstrasjonar til støtte for talen - Lock-oute på Maxwell-fabrikkane

Kapittel VI

KRAKOW-MØTET	68
<i>«Seksaren» og bolsjevikane sin sentralkomite - Spørjelista til Lenin - Korleis sambandet med sentralkomiteen vart halde ved lag - Krakow-møtet - Dei viktigaste avgjerdene frå møtet - Framlegg og rettleiingar frå Lenin - Tingmennene reiser til provinsane - Stemninga mellom arbeidarane i provinsane</i>	

ARBEIDARRØRSLA I ST. PETERSBURG I 1913

Kapittel VII

OKHTA-EKSPLOSIONEN	79
<i>Byrjinga av 1913 - Eksplosjonen i Okhta-krutfabrikken - Årsaka til eksplosjonen - Interpellasjon i dumaen - Svar på forklaringane frå forsvarsministeren</i>	

Kapittel VIII

LOCK-OUTEN I TEKSTILINDUSTRIEN	84
<i>Dei økonomiske årsakene til lock-outen - Lock-outen ved Rossiskaja-fabrikken - Haldninga til fabrikkinspektørane - Hjelpa frå arbeidarane i St. Petersburg - Interpellasjonen om lock-outen - Den andre lock-outen ved Maxwell-fabrikane</i>	

Kapittel IX

STREIKEN PÅ LESSNER-FABRIKKEN.	90
<i>Årsakene til streiken - Gravferda til Strongin - Striden til arbeidarane hjå Lessner - Arbeidarsolidaritet - Tre månaders strid - Reparasjonsskura for jarnvegen</i>	

Kapittel X

DOKKANE	98
<i>Streiken ved dei baltiske dokkane - Vitjing hjå marineministeren - Kampen til Obukhov-arbeidarane - Interpellasjonen om Obukhov-dokkane - Eksplosjonen ved mineverka i St. Petersburg - Demonstrasjonen ved gravferda - Bot for å vera til stades under gravferda - Dumaen om bota mi</i>	

KLØYVINGA I DEN SOSIALDEMOKRATISKE DUMAFRAKSJONEN

Kapittel XI

TILHØVA I FRAKSJONEN	109
<i>Tilhøvet mellom «sjuaeren» og «seksaren» - Spørsmålet om å vera medarbeidar i Lutsj-«Metodane» til mensjevikane - Førre kløyvinga</i>	

Kapittel XII

PORONIN-MØTET	113
<i>Førebuingar til møtet - I Poronin - Meldinga frå sentralkomiteen - Hovudfråsegnene - Drøftingar om arbeidet til «seksaren» - Skulle vi sjå ei kløyving av fraksjonen i augo?</i>	

Kapittel XIII	
KLØYVINGA	123
<i>Ultimatet vårt til mensjevikane - Kløyvinga - Korleis arbeidarane reagerte på kløyvinga - Attljod i partiorganisasjonane - Plekhanov mot «sjuaren» - Kva kløyvinga ville seia for partiet</i>	
Kapittel XIV	
BOLSJEVIKFRAKSJONEN	135
<i>Dei fyrste handlingane til fraksjonen - «Sjuaren» saboterer - Styrking av dumaarbeidet - Attetimerslova - Opplysinga av mensjevikfraksjonen</i>	

DEN REVOLUSJONÆRE RØRSLA RETT FØRE KRIGEN

Kapittel XV	
FORGIFTING AV ARBEIDARKVINNER	141
<i>Voksteren i streikerørsla - Streik på grunn av interpellasjonen om hendingane i Lena - Forgifting av kvinnene ved Provodnikfabrikken og ved Treugolnik - Interpellasjon om Treugolnik - «Forklaringane» til regjeringa - Svar på forklaringane til regjeringa — 120 000 i proteststreik - Lock-outen - Demonstrasjonen ved gravferda - Purisjkevitsj oppmodar om avrettingar</i>	
Kapittel XVI	
FORHALINGSPOLITIKK I DUMAEN	151
<i>Saksøking for ein dumatale - Goremykin vert hindra - Venstretingmennene vert suspenderte - Demonstrasjonar og streikar - Motåttaket frå Svartehundra - Likvidatorane stør dei liberale - Fråsegn frå dei tre fraksjonane om å avslutta suspensjonen - Kor viktig var forhalingspolitikken i dumaen</i>	
Kapittel XVII	
ROMAN MALINOVSKI	161
<i>Malinovski går ut or dumaen - Fraksjonen si oppmoding til arbeidarane - Malinovski, agentprovokator - Malinovski og det hemmelege politiet - Sverdlov og Stalin vert arresterte - Årsaka til at Malinovski gjekk ut or dumaen - Rettssaka mot Malinovski</i>	
Kapittel XVIII	
STREIKERØRSLA SOMMAREN 1914	171
<i>Streiken ved Itsjorski-verka - Streikane i provinsane - Kampen til Baku-arbeidarane - Nikolai II sender ein «fredsmeklar» - Arbeidarar i St. Petersburg slår attende - Ei vitjing hjå innanriksminister Maklakov</i>	
Kapittel XIX	
JULI	179
<i>Putilov-arbeidarar vert skotne - På fabrikkane - Intervju med Junkovski - «Den russiske folkeunionen» bed om blod - Barrikadar i St. Petersburg</i>	

Kapittel XX	
PRAVDA	185
<i>Pravda sin plass i den revolusjonære rørsla - Pravda og думаfraksjonen - Den daglege kampen mot politiet - Interpellasjonen om Pravda i думаen - Husundersøking i Pravda</i>	
Kapittel XXI	
FØREBUINGAR TIL LANDSMØTET	192
<i>Avgjerda om å kalla saman eit landsmøte - Instruksjonane frå Lenin - Landsmøtet vårt og møtet i Internasjonalen - Mensjevikk«planen» - Førebuingar - Korleis dokument vart geymde</i>	
KRIGEN	
Kapittel XXII	
KRIGSUTBROTET	201
<i>Krigskunngjeringa - Arbeidardemonstrasjonar under mobiliseringa - Kunngjeringa frå думаen - Det vert nekta å røysta for krigskredittar - Tilhøva for partiarbeid i byrjinga av krigen - Dei fyrste kunngjeringane mot krigen frå komiteen i St. Petersburg - Eit åtak frå det hemmelege politiet - Ei reise gjennom Russland</i>	
Kapittel XXIII	
NOVEMBERMØTET	211
<i>Sviket til Den andre internasjonale - Vandervelde sitt brev - Mensjevikkane støt krigen - Lenin sine tesar om krigen - Møtet - Kunngjering til studentane - Diskusjon om tesane</i>	
Kapittel XXIV	
FRAKSJONEN VERT ARRESTERT	220
<i>Korleis det hemmelege politiet gjorde seg klåre til åtaket - Åtaket - Arrestasjonen - Maklakov gjev rapport til Nikolai den andre - Regjeringa byggjer opp rettssaka - Думаen om arrestasjonen av fraksjonen - Kunngjering frå komiteen i St. Petersburg - Arbeidarane går til aksjon - Lenin om arrestasjonen av bolsjevikkfraksjonen</i>	
Kapittel XXV	
RETTSSAKA	233
<i>I fengsel - Spørsmål om krigsrett - Førebuingar til ein arbeidardemonstrasjon - Rettssaka - Kunngjeringa frå fraksjonsmedlemene - Aktør sin tale - Talar frå forsvarer - Domen</i>	
Tillegg:	
KVA HAR RETTSSAKA MOT DEN RUSSISKE SOSIALDEMOKRATISKE ARBEIDARFRAKSJONEN PROVA? av V. I. Lenin.....	
	251

Føreord av forfattaren

Boka mi tek for seg dei revolusjonære hendingane i dei siste åra i tilveret til tsarismen. I åra 1912 til 1914 gjorde den revolusjonære rørsle det største framsteget som gjekk føre seg mellom 1905 og februarrevolusjonen.

Emnet for denne boka er verksemda til bolsjevikfraksjonen i den fjerde statsdumaen, som var det sentrale draget ved arbeidet til partiet vårt. Eg har freista å syna korleis verksemda til fraksjonen vart spegla av i den revolusjonære striden til arbeidarklassen, og korleis ulike sider ved arbeidarrørsla vart attspegla i arbeidet til fraksjonen i sin tur.

Innimellom har eg vorte nøydd til å gå stutt inn på særtrekka ved ulike politiske parti, talsmenn for regjeringa og offentlege figurar i tsarens Russland, som fraksjonen vår vart tvinga til å koma i kontakt med ved fleire høve.

Mellom dei ulike sentra for arbeidarrørsla er mest merksemd knytt til St. Petersburg. Proletariatet i St. Petersburg var alltid i fortroppen i striden til arbeidarklassen. Deira handlingar var umåteleg viktige både for kursen til revolusjonen og for å førebu han.

Når eg skildrar sentralkomiteen, St. Petersburg-komiteen og dei andre undergrunnsorganisasjonane til partiet vårt, har eg og freista å syna korleis tsar-regjeringa slåst mot dei og kva for særskilte metodar det hemmelege politiet nytta.

Denne boka byggjer på mine personlege minne. Ettersom mange hendingar har gått or minnet mitt sidan dei hende, har eg sanna og utfylt utsegnene mine frå ulike samtidskjelder.

Såleis har det fylgjande tent som materiale for boka mi: personlege minne, mine egne arkiv som eg greidde å taka vare på, dei mappene frå politidepartementet som no ligg i arkiva til revolusjonen, illegale partiskrifter, *Pravda* frå før revolusjonen, likvidatoraviser og borgarlege aviser, stenografiske referat frå statsdumaen, meldingar om rettssaka til fraksjonen, og endeleg samtalar med fleire kameratar som var med i undergrunnsarbeidet på den tida.

Juli, 1929

Valkampen og byrjinga av arbeidet til den fjerde statsdumaen

Kapittel I

Vala til den fjerde думаen

Kvifor sosialdemokratane tok del i vala - Valprogrammet til bolsjevikane - Røysterett til arbeidarane - Vala i dei store byane - Korleis regjeringa førebudde vala - Bolsjevikane om valsamarbeid med andre parti - *Pravda* si rolle i valkampen

Den tredje statsdumaen vart løyst opp midt på sommaren 1912. Dette var den fyrste думаen som sat saman gjennom heile den lovlege femårsperioden. Adelsmenn og godseigarar var i fleirtal, og думаen synte seg som ein lydug reiskap for regjeringa. Fraksjonane av sosialdemokratar og borgarleg-demokratar (trudovikar)* var småe, og dei kunne sjølv sagt ikkje hindra at думаen vedtok alle dei lovframlegga som regjeringa sette fram. Kadettane** var partiet til det liberale borgarskapet. Dette par-

* *Trudovikane* — Ei gruppe i statsdumaen som vart skipa i 1906. Medlemene var småborgarlege demokratar — bønder og intellektuelle med narodnik-legning. Gruppen vinga mellom kadettane og dei revolusjonære sosialdemokratane, og i den fyrste verds-krigen synte dei fleste medlemene ei sosialsjavinistisk haldning. — *Red.*

** *Kadettane* — medlemmer av Det konstitusjonelt-demokratiske partiet som var det leiande liberal-monarkistiske partiet i Russland. Partiet vart skipa i 1905, og medlemene kom frå borgarskapet på landsbygda og frå borgarlege intellektuelle. Kadettane kalla seg sjølv «partiet for folkefridomen», men gjekk aldri ut over kravet om eit konstitusjonelt monarki. — *Red.*

tiet var redd for å vera djervt i ord og handling endå det hende at det var i opposisjon til regjeringa. Under slagordet «vi berger dumaen» var kadettane og dei progressive, som var ei nærskyld gruppe, rolege og ettergjevande. Dei let såleis hørefleirtalet få gjera slik som det ville. Den tredje dumaen gav regjeringa alt det ho ynskte seg, han var ei «lovlydug og effektiv» folkeforsamling.

Dagen etter at den tredje statsdumaen var oppløyst, skreiv *Pravda* slik om arbeidet gjennom dei fem åra:

«Heile verksemda til den tredje dumaen var retta inn på å halda ved lag klasseinteressene til fleirtalet i forsamlinga. Difor har ikkje desse fem åra med ein «effektiv» duma på noko vis vore til hjelp for å løysa den rekkja med spørsmål som det hastar med, og som er enormt viktige for landet. Kvar gong venstrepartia har freista å spreia ljøs over dei mørke sidene ved livet i Russland og gjera dei kjende over heile landet ved å setja fram interpellasjonar, vart dei røysta ned av fleirtalet... Det er godt å vera kvitt dei.»

Med desse orda tok *Pravda* avskil med den tredje dumaen, og uttrykte med dei den allmenne haldninga mellom arbeidarar og bønder.

Den fjerde dumaen skulle fylgja i fotefara til den tredje. Vallova var den same, og difor måtte fleirtalet i den nye dumaen verta Svartehundra* no som før. Det var ikkje tvil om at verksemda til den fjerde dumaen og ville verta retta mot arbeidarane, og at lovgjevinga ville verta til inga nytte korkje for arbeidarar eller bønder.

Trass i desse vurderingane sette Det sosialdemokratiske partiet seg føre å taka aktivt del i vala slik det hadde gjort i vala til den andre og den tredje dumaen. Røynslene frå åra føreåt hadde synt at ein valkamp var særskild viktig frå organisasjonssynstad, og at dei sosialdemokratiske fraksjonane spela ei viktig rolle i dumaen. Medan fraksjonane våre nekta å taka del i det såkalla «positive» arbeidet med lovgjevinga, nytta

* *Svartehundra* — representantar for dei føydale storgodseigarane. Dei var rasande motstandarar av revolusjonen og alle framsteg, til og med smålåtne reformer. I lag med tsarpolitiet skipa dei reaksjonære terrorist-bandar, dei såkalla «Svartehundra». Dei var rekrutterte frå det mest tilbakeståande laget av det arbeidande folket, brotsmenn og filleproletarar, og vart nytta til å overfalla arbeidaremonstrasjonar, jula opp og drepa opprørske bønder, laga jødepogromar, og stutt sagt taka seg av all salgs blodig skitarbeid som reaksjonen ville ha gjort. — *Red.*

dei talarstolen i dumaen til revolusjonær agitasjon. Arbeidet til dei sosialdemokratiske fraksjonane utanfor dumaen var endå viktigare. Dei heldt på å verta dei organisatoriske sentra for partiarbeidet i Russland. Difor avgjorde Partiet at det var naudsynt å vera aktivt med i kampen.

Medan det ikkje var meiningsskilnader innom Det sosialdemokratiske partiet med omsyn til deltaking i vala, var det skarpe samanstøytar mellom bolsjevikane* og mensjevikane** om valtaktikken og om rolla til den framtidige dumafraksjonen.

Problemet ikring den fjerde dumaen var berre eitt av problema i det daglege partiarbeidet, men det spegla alle skilnadene mellom dei to fraksjonane i det russiske sosialdemokratiske partiet. Så tidleg som i januar 1912, seks månader før den tredje dumaen vart oppløyst, sette partimøtet i Praha*** opp programmet for den komande valkampen. Konferansen slo fast at «alle andre oppgåver skal vera underordna oppgåva med sosialistisk propaganda etter klasseliner og organisering av arbeidarklassen.»

* *Bolsjevikane* — Namn på den revolusjonære fløya i Russlands Sosialdemokratiske Arbeidarparti (RSDAP), som seinare vart Sovjetunionens Kommunistiske Parti (bolsjevikane) (SUKP(b)). Bolsjevik tydar 'medlem av fleirtalet'. Namnet skriv seg frå RSDAPs andre kongress i 1903, der dei revolusjonære, som fylgde Lenin, kom i fleirtal mot slutten av møtet. — *Red.*

** *Mensjevikane* — 'medlemer av mindretalet'. Namnet skriv seg frå RSDAPs andre kongress, der mindretalet fylgde Martov. Namnet vart ståande som nemning på den småborgarlege, opportunistiske retninga i Russlands Sosialdemokratiske Arbeidarparti, som var reiskap for borgarleg innverknad mellom arbeidarane. Under revolusjonen 1905—07 var mensjevikane mot at arbeidarklassen skulle leia revolusjonen, mot forbund mellom arbeidarane og bøndene og for forbund med det liberale borgarskapet. Under reaksjonsåra 1907—10 preika mensjevikane likvidasjonisme, dvs. tilinkjesgjering av partiet. — *Red.*

*** *Praha-møtet* — møte mellom vel 20 partiorganisasjonar i januar 1912, der bolsjevikane konstituerte seg som eige parti, med nytt sentralapparat. Konferansen dreiv mensjevikane ut or partiet etter at dei var blitt knuste ideologisk og organisatorisk. Bolsjevikane heldt fram som Russlands Sosialdemokratiske Arbeidarparti, med 'b' for bolsjevikane lagt til i parentes. Møtet fastsette det revolusjonære minimumsprogrammet sitt i tre parolar: 1. demokratisk republikk, 2. åttetimars dag, 3. kverretjing av all gods-eigarjord. Under desse revolusjonære parolane gjennomførte bolsjevikane valkampen til den fjerde statsdumaen, og oppsvinget i den revolusjonære rørsle i 1912—1914 gjekk føre seg under desse parolane. — *Red.*

Partiet si taktiske line ved vala vart definert slik:

«Partiet må kjempa ein nådelaus kamp mot det tsaristiske autokratiet* og mot partia til godseigarane og kapitalistane som støt det. Samstundes må det målmedvete avsløra dei kontra-revolusjonære syna og det falske demokratiet til dei borgarleg-liberale (med kadettpartiet i spissen). Særskilt bør ein vera merksam på at ein i valkampen held ved lag sjølvstendet til proletariatet sitt parti i høve til alle dei ikkje-proletariske partia, at ein avslører den borgarlege karakteren til psevdososialismen som dei demokratiske gruppene står for (særleg trudovikane, narodnikane**, og dei sosialrevolusjonære)***, og at ein avdekkjer korleis desse har skadd demokratiet med våklinga si i spørsmålet om revolusjonær massekamp.»

Bolsjevikane såg på valkampen til statsdumaen som eit høve til vidtrekkjande agitasjon og propaganda, og som eit av midla til å organisera massane. Freistnaden på å sikra at deira eigne kandidatar vart valde gjorde ikkje at bolsjevikane endra kampanjen til berre ein kamp for nokre få plassar i думаen. Verksemda til dumafraksjonen både i og utanfor думаen tydde svært mykje for den revolusjonære kampen. Men valkampanjen sjølv var ikkje mindre viktig. Heile tida medan han stod på, måtte sosialdemokratane halda den revolusjonære lina rein og blank, utan å tona ho ned eller retusjera ho for å stetta nokon underordna omsyn.

Kva var argumenta til mensjevik-likvidatorane? Deira vurdering av den komande valkampen til den fjerde думаen hadde grunnlag i at dei

* *autokrati* — einevelde, og omsett med 'sjølvherskardøme' i eldre omsetjingar. — *Red.*

** *narodnikarane* — eit småborgarleg straumdrag i den russiske revolusjonære rørsle på 1860—70-talet. Dei gjekk inn for at godseigarjorda skulle gå til bøndene og var mot tsarveldet. Dei var utopiske sosialistar, og meinte at bøndene var hovudkrafta i revolusjonen, ikkje arbeidarklassen. Dei meinte og at saga vart skapt av heltar, ikkje av massane. Etter kvart gav narodnikarane opp striden mot tsaren og gjekk inn for forsoning med tsarveldet. Dei stod i røynda for kulakkane sine interesser. — *Red.*

*** *dei sosialrevolusjonære* — parti som vart skipa ved at ulike narodnik-grupper og krinsar slutta seg saman i 1901—2.

Dei sosialrevolusjonære hadde same syn på klassane og saga som dei gamle narodnikarane frå 1860—70-talet, men flikka på dette programmet med revisjonistisk 'kritikk' av marxismen (sjå Lenin, «Sosialismen og bøndene», (1905). — *Red.*

meinte at berre to læger ville stå mot kvarandre. Desse var dei reaksjonære og Svartehundra på den eine sida, og dei liberale på den andre (det var venta at kadettane, dei progressive og venstre-oktobristane* ville skipa ein valallianse). Då dei gjekk ut ifrå dette, kunngjorde dei som parole for kampen at det var naudsynt å «streva etter å driva reaksjonen frå plassen hans i думаen», å «riva думаen or hendene på reaksjonen», osb. Eigentleg tydde denne mensjheviklina at valkampen skulle førast hand i hand med dei liberale.

Skilnadene mellom bolsjevikane og mensjhevikane vart enno meir slåande stadfesta i dei politiske plattformene deira som vart sette fram under kampen. I fråsegnen frå Praha-konferansen som det er vist til ovanfor, fastsette bolsjevikane at den politiske plattformen som ein skulle bera fram under vala skulle vera slik:

«Hovudparolane til Partiet i dei komande vala skal vera: 1. ein demokratisk republikk, 2. åttetimers-dag, 3. kverrsetjing** av alle eigedomane til godseigarane. Gjennom heile valkampen vår skal desse krava forklårast tydeleg ut ifrå røynslene med den tredje думаen og heile verksemda til regjeringa både når det gjeld lokal og sentral administrasjon. Resten av det sosialdemokratiske minimumsprogrammet, slik som allmenn røysterett, forsamlingsfridom, folkevalde domarar og embetsmenn, folkehær i staden for ein ståande hær osb., må koma med i propagandaen og bli knytt saman med dei tre parolane ovanfor.»

Desse tre hovudparolane til bolsjevikpartiet, «dei tre kvalane» som dei seinare vart kalla, formulerte dei grunnleggjande krava til dei russiske arbeidarane og bøndene. Parolen om ein «demokratisk republikk» reiste beinveges kravet om å styrta tsarveldet sjølv om dette var maskert med ein kraftlaus дума. Denne parolen avslørte dei «konstitusjonelle illusjonane». Han synte arbeidarklassen at dei reformene som gjekk gjennom statsдумаen ikkje ville hjelpa dei det minste, og at det ikkje var mogleg at deira kår ville bli betra under den eksisterande styreforma.

* *Oktofristane* — eit reaksjonært parti av storgodseigarar og kapitalistar som berre skilde seg frå Svartehundra i mindre taktiske spørsmål. I motsetnad til Kadettane stødde dei tsar-politikken fullt ut. — *Red.*

** *Kverrsetjing* — konfiskering. — *Red.*

Dei andre to «kvalane» uttrykte dei økonomiske hovudkrava til arbeidarane. Åttetimars-dagen var hovudkravet i arbeidarklassen sin økonomiske kamp. I mest alle streikar, som heile tida auka i omfang, var kravet om åttetimars-dag med. Parolen om kverrsetjing av eigedomane til godseigarane baud fram ei revolusjonær løysing på jordbruksspørsmålet og formulerte krava og vonene til dei hundre millionane med russiske bønder.

Resten av minimumsprogrammet var bunde saman med desse tre grunnleggjande krava. Det vil seia at bolsjevikane streka under at dei berre kunne verta nådde etter at dei grunnleggjande krava til den revolusjonære rørsle hadde vorte realiserte.

Kva var mensjevikane sitt valprogram? Mensjevikane sette fram som uavhengig krav nett desse underordna krava som bolsjevikane bar fram berre i samband med dei revolusjonære hovudkrava.

I plattform til mensjevikane hadde dei tre hovudkrava til bolsjevikane fått ei veikare form. I staden for «ein demokratisk republikk» kravde dei «suverenitet til folket sine representantar.» I staden for «kverrsetjing av godseigedomane», bad dei uklårt om at «landbrukslovene skulle bli reviderte» osv.

Heile mensjevikplattforma innebar at dei tre parolane som den revolusjonære kampen til arbeidarklassen voks fram på, vart bytta ut med krav og parolar som var tilpassa slumpespelet i ei legal rørsle.

Vallova var vedteken av regjeringa før vala til den første думаen. Ho var forma slik at ho skulle sikra fleirtalet for borgarskapet og godseigarane. Det var ikkje direkte val, men eit system av ulike nivå. Ymse klassar (godseigarane, dei med store eigedomar i byane, bøndene, arbeidsfolk osv.), måtte fyrst velja valmenn. Desse valde så tingmenn frå sine egne rekkjer. For bønder og arbeidsfolk var systemet enno meir innvikla. Arbeidarane til dømes, valde fyrst utsendingar som så valde valmenn. Berre desse siste var med i valkollegia* i gubernia**, som valde tingmennene. Ved sidan av dette var det fleire krav til eigedom for at ein skulle ha røysterett. Til dømes hadde ein i byane berre røysterett dersom ein var husbonde.

Det innfløkte valmaskineriet som regjeringa hadde pønska ut, gav likevel ikkje dei resultata ho ynskte i vala til den første og den andre думаen. Fleirtalet i desse думаene var i opposisjon til regjeringa, og bår vart oppløyste før den lovlege perioden gjekk ut. Etter at den tredje

* *Valkollegia* — Dei forsamlingane som valde sjølve tingmennene. — *Red.*

** *Gubernia* — Administrativ eining for bydel eller del av herad. — *Red.*

dumaen hadde løyst seg opp 3. juni 1907, vart det vedteke ei ny vallov. Ho avgrensa røysteretten enno meir og utelet store grupper av folket. Særleg var ein merksam på arbeidarane, og talet på valmenn i arbeidar-kuriene* vart skore sterkt ned. Dei som skapte den nye vallova våga likevel ikkje å gå så langt at dei heilt hindra arbeidarane i å få representantar i dumaen. Lova fastsette at i seks særskild nemnde gubernii (St. Petersburg, Moskva, Kharkov, Kostroma, Vladimir og Jekaterinoslav), skulle valkollegia velja ein deputert frå arbeidarkuriene. Men dette tiltaket vart ikkje utvida til å gjelda dei store arbeidarkuriene i Ural, Polen, Kaukasus osv.

Mange arbeidsfolk fall og utanfor denne avgrensa røysteretten. Berre arbeidarar som hadde vore ved same fabrikk i minst seks månader fekk taka del i delegatvalet (ur-planet). På den eine sida opna denne regelen for muting i stor stil, på den andre sida vart det mest umogleg for dei revolusjonære partia å peika ut kandidatar på førehand. Ein arbeidar kunne verta sparka frå jobben kvelden før valet, og slik missa røysteretten. Sjølv om han fekk arbeid i ein annan fabrikk, ville han ikkje ha rett til å røysta eller å verta vald av di han ikkje hadde vore tilsett på staden lenge nok.

Trass i desse hindringane var det klårt at vala i arbeidarkuriene måtte enda med siger for dei radikale partia. Det var openbert at arbeidarane ikkje eingong ville stø dei liberale, for ikkje å tala om dei reaksjonære.

Saka stilte seg noko annleis i byane der valmennene var delte inn i to kategoriar. Den fyrste femna om storborgarskapet, den andre om dei andre røysteføre (dei som var husbonde i husvere). Mellom desse var det mange tusen demokratiske valmenn, slik som arbeidsfolk, handverkarar, lågare funksjonærar, kontoristar osv. I desse andre kuriene stod kampen i røynda mellom kadettane og sosialdemokratane.

Her og tydde regjeringa til ei rekkje med knep for å minska talet på valmenn på kunstig vis. Ein måte fann ho i sjølve det systemet som vart nytta når valmannslistene vart sette opp. Alle over tjuefem år som leigde husvere hadde røysterecht etter lova. Likevel kom berre dei med på listene som betalte ein viss husskatt, det vil seia dei som hadde store og dyre husvære. Alle andre som ville bli valmenn kunne berre få namna sine på listene dersom dei søkte særskild om det til valkommisjonen. Men dei valmennene som søkte måtte gjennom ei slik mølle av politihindringar, at dei miste all lyst til å taka del i vala. Fyrst måtte dei få eit sertifikat frå

* *Arbeidarkuriene* — Valkollegium for arbeidarane (det var eigne valkollegium for dei ulike klassane). — *Red.*

politiet, som gjorde sitt beste for å hindra at slike vart ferda ut. Valmennene måtte fleire gonger søkja personleg til den øvste politioffiseren på den rette politistasjonen. Politiet gav medvite sertifikata ein slik ordlyd at valkommisjonen kjende dei ugilde. Valmannen kunne og få høyra at han var for seint ute med å søkja. Innan han fann ut sanninga og ville hevda retten sin, hadde søknadsfristen faktisk gått ut.

Dei vidgjetne «diskvalifikasjonane» var ein annan metode for å få ned talet på valmenn. Desse var baserte på vilkårlege lovtolkingar og vart gjevne ut av styresmaktene på alle nivå. Dei retta seg ikkje berre mot einskildindivid som styresmaktene såg på med mistanke, men mot heile folkegrupper. Nittifem prosent av jødane som levde utanfor «stokkegjerd»a, vart fråtekne røysteretten med eit pennestrok. Kvar guvernør handla etter sitt eige tykke, kvar politioffiser tolka lova på sin måte.

Under vala til den fjerde dumaen tok regjeringa opp att dei «vel-lukka» eksperimenta ho hadde gjort i vala til den førre dumaen.

Straks etter at den tredje dumaen var oppløyst, sette Innanriksdepartementet opp eit særskilt valapparat for å få istand betringar og utfyllingar til vallova. Slik ville det sikra regjeringsfleirtalet. I nokre gubernii vart det skipa egne kurier for presteskapet, medan prestane andre stader var med under godseigarkuriene. Prestane spela til vanleg ei stor rolle i vala, og i alle dei tidlegare dumaene hadde mange av dei deputerte bore prestekjole. Prestehæren vart kommandert av synoden*, som rettleidde han i korleis han ikkje berre skulle få tak i sjelene til sokneborna, men i røystene deira og.

Stemminga var mot regjeringa i utkantstroka der hovudmengda av folket var ikkje-russarar. På slike stader vart det skipa egne russiske kurier. Det vil seia at det vart dana særskilde russiske grupper som i hovudsak var sette saman av russiske regjeringsfunksjonærar. Desse fekk ofte mange fleire valmenn enn dei innfødde i området hadde rett til.

Under eit slikt valsystem kunne kandidatane frå Svartehundra lett bli valde i dei blanda bykuriene, der det var store massar av likesæle og politisk uopplyste veljarar. Som fylgje av det nytta det sosialdemokratiske partiet ein annan taktikk i bykuriene enn dei gjorde i arbeidarkuriene.

Bolsjevikane meinte at det var naudsynt å ha egne kandidatar i alle arbeidarkuriene. Dei ville ikkje tola noko samarbeid med andre parti

* *Synoden* — bispemøtet, den øvste makta i den ortodokse kyrkja. — *Red.*

eller grupper, mensjektiv-likvidatorane medrekna. På grunn av det store agitasjonsverdet til valkampen, tykte dei og at det var naudsynt å ha kandidatar i landsbyane og i dei såkalla «andre-kuriene av byveljarar» (i fyrste-kuriene var det berre eigarar av store byeigedomar, og demokratiske kandidatar hadde ingen sjanser der). Men for å sikra seg mot at dei reaksjonære kandidatane skulle sigrå, tillet bolsjektivane samarbeid med borgarleg-demokratane (trudovikane osv.) mot dei liberale, og med dei liberale mot regjeringspartia under den andre røysteomgangen med val av valmenn til bykuriene. Dei fem store byane (St. Petersburg, Moskva, Riga, Odessa og Kiev) hadde eit direkte valsystem med ein andre valomgang. I desse byane hadde sosialdemokratane uavhengige kandidatar. Etter di det ikkje var nokon fåre for at Svartehundra-kandidatar skulle bli valde, gjekk dei ikkje inn i nokre avtaler med det liberale borgarskapet. Fråsegnene frå partikonferansen i Praha sette opp denne taktikken. Dei la vekt på at «valsamarbeid må ikkje føra til sams plattform eller binda sosialdemokratane politisk på noko vis. Det må ikkje hindra dei i å kritisera djervt den kontrarevolusjonære karakteren til dei liberale, og vaklinga og lunkenskapen til borgarleg-demokratane». Det fylgjer av dette at når bolsjektivane gjekk inn i valsamarbeid under den andre valomgangen, så hadde ikkje dette karakteren av at dei dana blokker med dei andre partia.

Partiet vårt var illegalt og heile tida utsett for beinveges åtak frå tsarpolitiet. Dette var hovudvansken sosialdemokratane hadde å stri med under valkampane. Ein måtte organisera valkampen frå under jorda, med daglege trugsmål om forfylgingar, arrestasjonar og eksil.

Stoda for mensjektivane var noko betre. Dette kom av at dei hadde skore ned på krava sine og tilpassa seg det som var legalt mogleg; dessutan hadde dei større litterære styrkar. Mensjivikleiarane — Dan*, Potresov**, osv. — levde legalt i St. Petersburg og skreiv ope i pressa, medan alle bolsjivikleiarane anten var i eksil, i fengsel, eller dei hadde emigrert til utlandet. Likevel må ein seia at bolsjektivane under vala til den fjerde dumaen hadde eit kraftfullt våpen som dei ikkje hadde hatt

* *Dan, Fjodor Ivanovitsj* — Mensjektiv-leiar, sosialsjåvinist i den fyrste verdskrigen. Slått mot Oktoberrevolusjonen og var til sist send i utlegd i 1922 for kontrarevolusjonær verksemd. — *Red.*

** *Potresov, Sergej Nikolajevitsj* — Russisk borgarleg økonom og skribent. Stod i brodden for likvidatorane under reaksjonsåra 1907—10 og var sosialsjåvinist under den fyrste verdskrigen. — *Red.*

under dei tidlegare valkampane. Dette våpenet var avisa *Pravda* som byrja å koma ut nokre månader før vala.

Pravda spela ei enormt viktig rolle under vala. Avisa var talerøyret til alle dei framskridne, revolusjonære og klassemedvitne massane av arbeidrarar. Ho kjempa på same tid mot likvidatorane, mot påverknad frå det liberale borgarskapet og den utflytande «ikkje-parti»-haldninga som skadar arbeidarrørsla så mykje.

Frå juni 1912 var sidene i *Pravda* fylte av artiklar, notat, brev, osb. med stoff om dei komande vala. *Pravda* ført og ein stor kamp mot desertering hjå dei demokratiske valmennene i byane. Ho oppmoda dei til å sikra dei rettane dei hadde, og å syta for å gjera dei formalitetane som var kravde av dei. I kvart nummer minte avisa valmennene om at dei måtte syta for at namna deira ikkje vart utelatne frå vallistene, og om at dei måtte søkja til valkommisjonane slik det var krav om. *Pravda* oppmoda kvar lesar om å sikra minst tre røyster frå kameratane ved arbeidsbenken eller frå grannane der dei budde.

Enno større rolle spela *Pravda* i førebuingane til vala i arbeidarkuriene. I bykuriene var valmøta viktige for vala. Desse var sjølvsgd overvaka av politiet. I arbeidarkuriene fanst det ikkje slike valvåpen. Lova forbaud at det vart halde noko valmøte for arbeidarane. Under slike tilhøve vart agitasjonen i *Pravda* særleg viktig.

Vala i St. Petersburg

Valkampen i St. Petersburg - Vala - Valmøtet - Vala i dei største fabrikkane og arbeidsplassane vert underkjende - Streikar og demonstrasjonar mot underkjenninga av vala - Dei neste vala - Bolsjevikinstruksjonane vert godtekne - Val på utsendingar

Delegatane frå fabrikkane skulle veljast tidleg om hausten 1912, men gjennom sommarmånadene vart det drive agitasjon og førebuingar mellom arbeidarane i St. Petersburg.

Sentralkomiteen rekna vala i St. Petersburg for å vera uvanleg viktige. Han instruerte difor St. Petersburgorganisasjonen om å utvida arbeidet så mykje som mogleg, og å kasta alle partikreftene inn i valkampen. Komiteen i St. Petersburg sette opp eit utval til å ha tilsyn med vala, og bydelane vart fordelte mellom medlemene.

Redaksjonskontora i *Pravda* vart hovudkvarter for valkampen til bolsjevikane. Dette vart skodeplassen for hardt og trottug arbeid. På denne staden vart det halde møte med utsendingar frå bydelane og dei einskilde fabrikkane. Samstundes vart det skipa illegale valmøte i bydelane.

Av di politiet heile tida overvaka «mistenkjelege» arbeidarar, måtte vi ty til alle slag påskot for å kunna samlast endåtil i små grupper. Til vanleg kalla vi saman små møte der berre ti eller tjue personar var til stades for at politifolka ikkje skulle verta merksame på oss. Sommaren var til hjelp for oss. Under dekke av å vera på landtur drog grupper av arbeidarar ut til forstadene, for det meste ut i skogen på den andre sida av Okhta. Skogen var den beste gøymestaden frå politispionar. Desse ville ikkje gå lenger inn enn til utkantane, for dei var lett å rømme frå dei i skogen, og dei var redde for at arbeidarane skulle gå til åtak på dei på avsidesliggjande stader.

På møta kom det opp harde ordsifte med likvidatorane. Partiet vårt oppmoda arbeidarane til å gå til val på dei uendra grunnleggjande hovudkrava, og berre velja bolsjevikar til delegatar. Likvidatorane snakka heile tida om «einskap», om at det var naudsynt å ha ein samla

front, om at det var naudsynt å gå bort ifrå fraksjonsmotseiingar, og sjølvsgd om å velja deira kandidatar.

Nokre stader dukka dei sosial-revolusjonære* opp. Dei gjekk inn for å boikotta vala, men framlegga deira vart ikkje vel mottekne av arbeidarane. På alle møta gjekk hovuddiskusjonane mellom likvidatorane og bolsjevikane.

Mot slutten av sommaren byrja ein å drøfta kandidatar på «skog-møta». For å sikra ein vellukka valkamp, skulle ein med ein gong ha byrja å agitera til føremon for dei framtidige kandidatane mellom alle arbeidarane på dei fabrikkane det her galdt. Men dette let seg ikkje gjera. Dei framtidige kandidatane ville sikkert ha blitt arresterte i same augneblinken som namna deira vart kjende. Delegatane var ikkje eingong trygge etter vala, men ein som var sett på til å verta delegat var dømd til å verta fanga av politiet. Difor var namna deira løynlege, og arbeidarane fekk ikkje veta dei før i siste augneblinken føre vala.

Kva politiske parti hadde kandidatar ved vala? Svartehundra med sin «Russiske folkeunion», «Erkeengelen Mikael's union» og liknande organisasjonar, var til og med redde for å syna seg i fabrikkane. Partia til det liberale borgarskapet hadde heller ingen sjansar mellom arbeidarane. Kadettane hevda at dei forsvarte interessene til arbeidarane. Men desse siste skjøna heilt klårt kva slags forsvar dei kunne venta seg frå dei borgarlege partia som var under leiinga til proletariatet sine verste og bitraste fiendar — industriherrane og storkjøpmennene.

Sjølv om dei ikkje drista seg til å agitera for sine egne kandidatar, kunne ikkje kadettane halde seg frå freistnaden til å hindra kampanjen til sosialdemokratane. Nokre få dagar føre vala spreidde dei rykte om at sosialdemokratane ville boikotta vala. Dette var ei gamal lygn som kadettane hadde brukt under tidlegare valkampar.

På den eine sida var partia til høgre og dei liberale ute av spelet, på den andre sida boikotta dei sosialrevolusjonære dumaen. I røynda var

* *Dei sosialrevolusjonære* — Eit parti som var mot tsarismen, men som var prega av småborgarleg samansetjing og var opportunistisk og uklårt i politikken. Det gav seg ut for å vera talsmann for bøndene og vart etter kvart det største bondepartiet i Russland, men det skilde ikkje bøndene etter klassar, og kunne difor ikkje leia bondemassane i strid mot føydalismen på landsbygda. I taktikken vakla det mellom individuell terror og reformisme innanfor tsar-systemet. Partiet inneheldt både ærlege revolusjonære og borgarar og småborgarar, og etter 1917 vart det difor kløyvt i ulike grupper, der sume slåst mot revolusjonen medan andre stødde han. — *Red.*

sosialdemokratane åleine på slagmarka i arbeidarkuriene. Striden stod mest berre mellom bolsjevikane og mensjevikane. Men samstundes var det mogleg at nokre uavhengige kandidatar kunne verta valde. Desse kunne seinare spela ei rolle i utveljinga av valmenn. Slike uorganiserte folk argumenterte gjerne mot partikandidatar med at «ein skal ikkje lata seg leia av nokon partitaumer», at det er naudsynt å velja ærlege folk som arbeidarane kjenner» osb.

Bolsjevikane gjekk til stendige og harde åtak på denne haldninga. Dei forklarte kor skadeleg ho var for arbeidarklassen, og peikte på at dei uorganiserte var folk utan faste overtydingar eller prinsipp, som lett kunne gå i galen retning. Berre medlemmer av eit politisk parti med ei plattform og eit eige program, og som kontrollerer representantane sine, kan verkeleg representera arbeidarklassen.

Dess meir det nærma seg valdagen, dess hardare vart valkampen. Den nøyaktige datoen for vala var ikkje kjend på førehand. Dette var eit av knepa til regjeringa. Ved å fastsetja valdagen plutsleg, freista ho å taka arbeidarane på senga og få ned talet på veljarar.

I St. Petersburg vart dagen for val av utsendingar til arbeidarkuriene sett til søndag 16. september. Likevel fekk arbeidarane vita dette fyrst fredag 14. september, og på nokre fabrikkar så seint som laurdag. På Semjanninkovski-verka vart meldinga om valet hengd opp under ein tre dagars ferie, det vil seia på ei tid då det ikkje var nokon arbeidarar til stades.

Innan valdagen hadde både bolsjevikane og mensjevikane mobilisert alle kreftene sine. Etter lova skulle fabrikkadministrasjonen syta for lokale til valmøtet, men endåtil dette legale kravet vart ikkje alltid innfridd. På Obukhov-verket, som var ei av dei største verksemdene i St. Petersburg, kunne ein ikkje halda valet av di alle lokala var stengde på den avtalte tida. På Itsjorski-verket hadde ein skaffa vallokale, men arbeidarane hadde berre femten minuttar på seg til å koma seg inn. Etter eit kvarter vart døra stengd og bolta, og dei arbeidarane som kom seinare fekk ikkje røysta. Det internasjonale sovevognkompaniet Siemens og Halske og mange andre verksemdar, særleg dei som låg utanfor bygrensene, handla enno simplare. Fabrikkleiinga sette ikkje arbeidarane på desse stadene opp på dei offisielle veljarlistene. Då arbeidarane fekk greie på dette og protesterte til valkommisjonen, fekk dei til svar at det var for seint og at kommisjonen ikkje kunne gjera noko for at dei skulle få att rettane sine.

Fleire tiltak vart og sette i verk for å sikra at valmøta gjekk føre seg slik styresmaktene ynskte. Nokre stader arresterte politiet dei som skulle verta utsendingar og dei mest aktive revolusjonære arbeidarane. Utanforståande, som og omfatta fabrikkleiinga og politiet, hadde ikkje lovleg rett til å vera til stades på valmøta. Men dei store politistyrkane som var plasserte rett attmed fabrikkane, vitnar overtydande om presset frå politiet. I nokre verksemdar gjorde ikkje leiinga kjende listene over dei arbeidarane som var røysteføre i kraft av den tida dei hadde vore tilsette. Dette var for å skaffa seg ein grunn for å annullera vala. På Putilov-fabrikkane byrja leiinga å dela opp verkstadene i grupper nett då vala skulle byrja. Dei melde at reparasjonsarbeidarane, snikkarane, målarane osb. måtte røysta kvar for seg.

Desse få døma — og vi kunne dra fram mange fleire — syner tilhøva for utsendingsvala i St. Petersburg. Alle stader hjalp fabrikk-administrasjonen regjeringa aktivt med å avstytta valrettane til arbeidarane. Men alle desse metodane synt seg å vera nytteslause. Ved sidan av at ikkje ein einaste høgrev-kandidat luktest, vedtok arbeidarane mest alle stader resolusjonar om dei mest brennande spørsmåla som rørte seg i massane på den tida. Dei protesterte mot at fagforeiningsutsendingar ikkje hadde tilgjenge til fabrikkinspektør-kongressen. For valet av sosialtrykderådet kravde dei at det straks skulle kallast saman kongress som skulle handsama allmenne politiske spørsmål, osb. Under vala av arbeidarutsendingar synt det seg slik at heile proletariatet i St. Petersburg hadde teke ei tvers igjennom revolusjonær haldning.

Valet i vognverkstadene i Nikolaievski-jarnvegen* der eg arbeidde, gjekk føre seg på same vis som på andre fabrikkar i St. Petersburg. Det var 3 000 tilsette på arbeidsstaden vår, og han var frå gammalt av kjend for å utmerkja seg ved revolusjonær glød. Valmøtet vart halde i «Jamaen» (Holet), ein verkstad som hadde plass til om lag 10 000 menneske. Under revolusjonen i 1905 og seinare vart det halde kjempemøte som femnde om heile distriktet på denne historiske staden. På valmøtet vart det fyrst gjeve ei allmenn melding om vala. Så fylgde det ein diskusjon om oppgåvene til valkampen, om statsdumaen, om arbeidar-deltaking i vala, osb.

Fleire månader seinare, midt på sommaren, hadde eg fått vita at partiorganisasjonen hadde nominert meg som kandidat. Etter kvart som vala nærma seg, vart kandidatspørsmålet drøfta glødande i avdelingane og i

* *Nikolaievski-jarnvegen* — Jarnvegen mellom Moskva og St. Petersburg (Leningrad). Den vart seinare kalla «Oktober-jarnvegen».

verkstadene. Alle arbeidarane i fabrikken kjende meg frå tidlegare arbeid. Dei stødde meg som kandidat, og det var klårt at eg ville verta vald med eit overveldande fleirtal. Den andre kandidaten som det var framlegg om frå bolsjevikane, var kamerat Melnikov. Dessutan vart kandidatane som var nominerte av mensjevikane, og uavhengige kandidatane sette fram.

Det stod stride debattar om kandidatura, og møtet vurderte dei tidlegare handlingane til kandidatane kvar for seg. Ved sidan av den politiske plattformen vart dei personlege eigenskapane til kvar kandidat diskuterte, aktiviteten hans, kva han hadde å seia på arbeidsstaden, den politiske støleiken hans, osv. Avrøystinga var hemmeleg og skriftleg. Då røystene var talde opp, syntest det seg at eg var vald med stort fleirtal. Den andre kandidaten vår, kamerat Melnikov, var og vald, medan dei andre kandidatane berre fekk to eller tre røyster kvar.

Av dei åtti utsendingane som vart valde til arbeidar- Valkollegiet i St. Petersburg, var det overveldande fleirtalet sosialdemokratane. Mange av dei hadde ei revolusjonær fortid, dei var blitt forfylgde av politiet, stilte for retten eller sende i eksil langt borte. Men somme av dei hadde ikkje teke noka avgjerd om stridspunkta i partiet, og vingla mellom dei to fraksjonane i partiet. Det var såleis ikkje klårt kven som ville bli vald på det neste stadiet i valet (utveljinga av valmenn til arbeidarvalkollegiet), og det ville avgjera kven som skulle verta tingmann.

Både mensjevikane og bolsjevikane starta ein oppøst kamp mellom delegatane og freista å vinna føre seg dei som vakla. Valmannskampen var enno hardare enn han som galdt utsendingane. Her og hadde duma-vallova sett ei rekkje hindringar i vegen. Utsendingsmøte var ikkje tillatne. Alle freistnader på å få i stand slike møte under eit eller anna påskot, vart hindra av politiet som med stor flid heldt vakt for å sikra at arbeidarutsendingane ikkje hadde samband med kvarandre.

På grunn av dette spela pressekampanjer ei veldig stor rolle på dette andre stadiet i vala. *Pravda* og *Lutsj* (Strålen)* agiterte for kvar sin fraksjon og oppmoda utsendingane til å røysta på dei kandidatane. Både sidene mobiliserte alle dei argumenta dei hadde på lager, og meningsstriden mellom dei to avisene var enno bitrare enn han hadde vore under utsendingsvala.

Hovudargumentet til mensjevik-likvidatorane mot bolsjevikane var at desse øydela einskapen i arbeidarklassen. Med dette einskapspratet freista mensjevikane å spora av diskusjonen om dei politiske program-

* *Lutsj* — Lutsj representerte synet til mensjevikane og likvidatorane.

ma, for dei visste på førehand at dei ville verta slegne på det området. Medan dei veik unna denne diskusjonen på alle moglege vis, skreik dei heile tida om «semje», «einskap» og «personlege kandidatar».

Lutsj skreiv: «Den einaste vegen ut or denne vanskelege stoda er å få til eit samarbeid mellom dei sosialdemokratiske fraksjonane, eller om det ikkje lukkast, mellom dei sosialdemokratiske utsendingane. Dette må gjerast for å sameina aksjonen på utsendingskongressen, og for å få valt dei stødigaste valmennene frå dei sosialdemokratiske utsendingane på grunnlag av personlege eigenskapar, utan omsyn til kva for tendensar dei står for.»

Sanneleg var dette den einaste utvegen for mensjevikane. For under flagget at «ein skulle velja dei stødigaste på grunn av personlege eigenskapar» var det mogleg å velja ein mann med kva politisk plattform som helst. Fylgjeleg kunne og ein mensjevik verta vald sjølv om mensjevikane ikkje hadde fleirtal blant representantane.

Pravda avslørte mensjevikane. Ho skreiv at det ikkje var nokon grunn til å vera redd kamp i arbeidarklassen. Ein slik kamp ville ikkje øydeleggja einskapen, men tvert om styrkja han i framtida.

«Denne kampen kjem vi ikkje unna sidan arbeidarane må avgjera kva taktikkar dei sosialdemokratiske fraksjonane i думаen skal nytta. Denne kampen — vi legg særskilt vekt på dette — vil ikkje på nokon måte setja einskapen i arbeidarklassen i fære, for spørsmålet no er om den eine eller den andre utsendingen skal verta vald til valmann. Arbeidarane må og vil handla einskapleg. Men nett for denne einskapen si skuld er det naudsynt at tingmennene til arbeidarane representerer synet til fleirtalet og ikkje mindretalssynet.»

Bolsjevikane gjorde framlegg om at ein skulle røysta etter at båe dei politiske plattformene var diskuterte på møtet. Dette var nett kva mensjevikane ikkje ville, dei var redde for at diskusjonen skulle gå imot dei.

Bolsjevikane rekna tevlinga om valmennene som ein konflikt mellom politiske plattformer som ville vera avgjerande for taktikken til den framtidige sosialdemokratiske fraksjonen i statsдумаen. Mensjevikane på si side freista å vinna denne striden ved å setja fram prinsippet om individuelle val, det vil seia ved å leggja vekt på dei personlege eigenskapane til dei einskilde kandidatane.

Diskusjonen mellom mensjevikane og bolsjevikane vart etter kvart bitrare, ikkje berre mellom leiarane, men og mellom dei vanlege medlemene, på fabrikkar og verk og mellom utsendingane sjølve.

Ei veke før valmannsvala vart det halde eit illegalt utsendingsmøte i skogen to eller tre *verst* frå Porokhovje-stasjonen. Til stades var om lag tretti utsendingar og nokre talsmenn frå bolsjevik-komiteen i St. Petersburg og frå organisasjonskomiteen til mensjevikane. Sidan mange av dei framstående partimedlemene var til stades, vart stridsspørsmåla sette fram i si skarpaste form. Slaget stod på open mark. Bolsjevikane heldt fram at det var naudsynt å velja til valmenn kameratar som ville fylgja partiprogrammet og underkasta seg rettleiing frå partiet. Likvidatorane heldt fast på at ein måtte velja einskildpersonar utan omsyn til kva program dei hadde.

Kamerat Lasjevitj talte på vegner av bolsjevik-komiteen i St. Petersburg. Framfus som vanleg sa han: «Vi skal kle av dykk. Vi skal syna arbeidarane kva som ligg bakom dei hyklerske frasane dykkar om einskap.»

Etter fem timar med stormande diskusjonar fekk fråsegna vår absolutt fleirtal med to tredelar av røystene frå utsendingane som var til stades. Men likvidatorane nekta å bøya seg for dette resultatet.

Alle freistnader på å nå fram til semje misluktest. Både sider attendeviste heilt dei ymse framlegga som dei andre sette fram. Medan desse tingingane for å nå fram til ei sams aksjonsline gjekk føre seg, freista dei einskilte utsendingane på det same, og kvar partifraksjon prøvde å vinna stønad frå dei.

Dagen føre valmannskollegiet skulle samlast truga mensjevik-utsendingane med kløyving dersom deira framlegg ikkje vart godtekne. *Lutsj* skreiv at dersom ein ikkje fekk noka semje om spørsmålet om kven som skulle vera valmenn, ville mensjevikane og nominera sine eigne kandidatar i den andre valmannskuriene i St. Petersburg, der dei to partiseksjonane hadde sett opp ei sams kandidatliste. Sjølvsgd verka ikkje dette trugsmålet det minste inn på vår avgjerd.

Arbeidarane sitt valkollegium møttest 5. oktober. Under heile valet heldt styresmaktene fram med å nytta metodar for å hindra det. Møtedatoen vart fyrst gjort kjend kvelden før, det vil seia nokre få timar før utsendingane skulle samlast. Dette hastverket skulle riva opp valkollegiet. I tillegg hadde dei førebudd ei ny overrasking. Samstundes som dette var gjort kjend var utsendingane frå ei rekkje fabrikkar «diskvalifiserte». 4. oktober, dagen før valkollegiet skulle samlast, vart arbeidarane på tjuein fabrikkar gjort merksame på at valet på talsmennene deira ikkje var godkjent. Til slutt, på sjølve valmannsmøtet, «diskvalifiserte» guvernøren utsendingane frå endå åtte verksemdar i Schliesseburgdistriktet. På nokre av dei største fabrikkane vart ut-

sendingane diskvalifiserte, slik som ved Putilov-verket, som hadde vald ni utsendingar, og Nevski-skipsverftet, som hadde sendt tre.

Bolsjevikane og mensjevikane nominerte sine egne kandidatar til dei seks valmennene som skulle veljast av valkollegiet. Sjølv om lista vår var førebudd, vart ho ikkje gjort kjent før valdagen for å unngå å utsetja kandidatane for arrestasjonar.

Valkollegiet møttest i bygget til bydumaen i St. Petersburg. Møtet skulle byrja klokka 12, men dei fleste utsendingane var komne ein time føre tida. Dei vart kjende med kvarandre, og freista å finna ut kven som ville stø bolsjevikane og kven mensjevikane.

Den offisielle formannen i kollegiet var Demkin, viseborgarmeistaren i St. Petersburg. Han var utnemnd til formann av regjeringa. Han var ein av dei verste av Svartehundra. Han gjorde politipliktene sine nidkjært og freista å hindra dei alt avgrensa vala så mykje som råd. Det vart berre avsett ein time til å diskutera kandidatlistene i fyrste delen av møtet.

Av dei femti utsendingane var det fem eller seks uorganiserte. Resten var sosialdemokratar, anten mensjevikar eller bolsjevikar. Denne forsamlinga, som berre var sett saman av utsendingar, vart den endelege stoda i kampen mellom dei to fraksjonane. No måtte ein taka valet, valmennene måtte veljast. Diskusjonen var uvanleg krass. Kvar gruppe sette fram si eiga kandidatliste og sitt eige program. Det var ikkje lenger noko spørsmål om semje. Det vart halde talar for å vinna stønad frå dei utsendingane som av ein eller annan grunn enno ikkje hadde rådd seg til korleis dei skulle røysta.

Trass i motstand frå mensjevikane, luktest vi i å reisa spørsmålet om valprogrammet. Ein mensjevik-representant talte fyrst, men då ein bolsjevik byrja å svara, kom Demkin inn i salen. Han braut inn i diskusjonen og baud oss å gå i gang med røystinga.

I salen var det sett fram ei røysteurne for kvar utsending med namnet hans på. Det var løynlege, skriftlege val, og det tok meir enn ein time før papira var sorterte og valet avslutta. Alle dei valde var sosialdemokratar, fire av dei var frå lista som var gjort kjent i *Pravda*.

Atmosfæren vala vart haldne i, og dei hastige «diskvalifikasjonane» av utsendingar frå halvparten av fabrikkane, gjorde arbeidarane i St. Petersburg harme. Regjeringa hadde gått for langt. Arbeidarane svarte med ei kraftig protestrørsle.

Putilov-fabrikken var den fyrste til å handla. På valdagen, 5. oktober, samla arbeidarane seg i verkstaden og gjekk til streik i staden for å gå attende til arbeidsbenkane sine. Heile fabrikken vart

med — mest 14 000 arbeidarar. Klokka tre om ettermiddagen gjekk fleire tusen arbeidarar frå fabrikkene og marsjerte mot Narvski-porten medan dei song revolusjonære songar. Dei vart drivne frå kvarandre av politiet. Rørsla spreidde seg til Nevski-verftet, der 6 500 arbeidafar organiserte eit møte og politiske demonstrasjonar. Dei fekk fylgje av arbeidarane i Pale og Maxwell-fabrikkane, Alexejev trevareindustri osv. Neste dag streika og arbeidarane i fabrikkane til Erickson, Lessner, Heisler, Vulcan, Duflon, Phænix, Chesire, Lebedev og andre fabrikkar.

Streiken spreidde seg snart over heile St. Petersburg. Han var ikkje avgrensa til berre dei fabrikkane der utsendingsvalet var annullert, men mange andre vart og med. Møter og demonstrasjonar vart organiserte. Mange fabrikkar knytte protestane sine mot forfylginga av fagfor-einingar saman med protestane mot annulleringa av vala. Streiken var heilt gjennom politisk; det vart ikkje forma nokon økonomiske krav. Innan ti dagar var meir enn 70 000 med i rørsla. Arbeidarane synte svært klårt at dei ikkje ville gje opp røysteretten sin, og at dei skjøna både tydinga av vala og kva arbeidet til arbeidarane sine tingmenn i dumaen ville vera.

Streikerørsla heldt fram med å voksa heilt til regjeringa var overtydd om at ho ikkje kunne taka frå arbeidarane røysteretten. Ho vart tvinga til å gjera kjent at det skulle haldast nye primærval i dei fabrikkane det galdt. Mange fabrikkar som tidlegare ikkje hadde teke del i utsendings-vala, kom med på dei nye listene. Fylgjeleg måtte ein annullera vala på valmenn og halda nye val etter at tilleggssendingane var valde. Dette var ein stor siger for arbeidarklassen, og særskild for proletariatet i St. Petersburg som hadde synt slikt revolusjonært klassemedvit.

Tilleggsvala av utsendingar frå meir enn tjue verksemdar vart fastsette til sundag 14. oktober. *Pravda* og partiorganisasjonen vår førte ein like kraftig propagandakampanje som dei hadde gjort under dei fyrste vala. Protestrørsla mot at arbeidarane vart fråtekne røysteretten heldt fram under vala, og møta i fabrikkane synte veksande revolusjonær kjensle og auka interesse for valkampen.

For det meste vart dei same kandidatane nominerte i dei «diskvalifi-serte» verksemdene, men denne gongen fekk dei rettleiingar som var ut-arbeidde av bolsjevikane. Desse rettleiingane vart nytta mest alle stader, og typisk nok og somme stader der mensjevikar hadde blitt valde. På Semjanninkovski-fabrikkene, der ein bolsjevik og to mensjevikar var valde, freista mensjevikane å få inn ei endring med ein mensjevikarole om forsamlingsrett. Denne endringa vart attendevist av eit overveldande fleirtal, og utkastet vårt til rettleiing vart teke opp utan endringar.

Bolsjevikinstruksjonane, som var underteikna av tusenvis av arbeidrarar, vart og nytta i dei fabrikkane der dei fyrste utsendingsvala hadde fått stå.

Så snart som tilleggssendingane var valde, vart det fastsett ein dato for møte i valkollegiet der det skulle veljast seks valmenn til arbeidarane sitt valkollegium. Men denne gongen var det ikkje noko høve før møtet til å freista å få til semje om ei felles kandidatliste. Diskusjonane mellom dei to fraksjonane var like harde som før. Både mensjevikan og bolsjevikan heldt fast ved den tidlegare haldninga si og av slo å gå til noko kompromiss.

Det andre valkollegiet møttest 17. oktober. Det møtte no mest dobbelt så mange utsendingar enn på det fyrste, til saman var det meir enn åtti til stades. Streikane og protestmøta hadde tydelegvis verka på Demkin, den offisielle formannen i valkollegiet. Denne gongen varte diskusjonen i meir enn fem timar. I diskusjonen om valplattforma vart alle dei revolusjonære oppgåvene til arbeidarklassen peika ut, og ordstriden mellom mensjevikan og bolsjevikan utvikla seg med ny styrke.

Utsendingane vedtok å nytta dette høvet til å laga ein politisk demonstrasjon, og gjorde framlegg om ei rekkje fråsegner om aktuelle politiske spørsmål. Det vart vedteke fråsegner som protesterte mot Balkankrigen (som då gjekk føre seg). Han som stod på val til tingmann vart bunden til å reisa spørsmålet om at saka mot dei medlemene av den andre думаen som vart sende i eksil skulle prøvast på nytt.* Dei protesterte og mot domane over Svartehavssiglarane.** Utsendingane laga og ein appell der dei oppmoda veljarane i dei andre valmannskuriene i byane om å stø kandidatane frå det sosialdemokratiske partiet som dei «einaste stødige, revolusjonære og uredde forsvararane av interessene til folket, og som dei einaste som kjempar mot politisk undertrykking og for full fridom for og rettane til alle nasjonalitetar».

På slutten av møtet vart instruksjonane frå arbeidarane i St. Petersburg samrøystes vedtekne slik det var gjort framlegg om frå bolsjevikan. Desse instruksjonane var skrivne av sentralkomiteen i partiet vårt.*** Som eg alt har sagt, vart dei vedtekne på dei møta som vart hald-

* *Rettsaka mot den sosialdemokratiske fraksjonen i den andre думаen* var sommaren 1907, då tsaren oppløyste den andre думаen og skreiv ut nyval. Dei sosialdemokratiske tingmennene, 65 i talet, vart dømde og forviste til Sibir. — *Red.*

** *Svartehavssiglarane* — Sjå kapittel IV.

*** *Sentralkomiteen i partiet vårt* — Dei var eigentleg skrivne av kamerat Stalin.

ne for å velja utsendingar. Instruksjonane streka under kor viktig det var å nytta duma-salen til revolusjonær propaganda og kravde at både tingmannen frå St. Petersburg og heile den sosialdemokratiske fraksjonen skulle kjempa for dei «uendra» krava til arbeidarklassen.

Det som no fylgjer er den fulle teksta i instruksjonen slik han vart vedteken av utsendingane utan nokre tillegg eller endringar:

«Det russiske folket sine krav som vart sette fram av rørsla i 1905, er enno ikkje realiserte.

Den veksande reaksjonen og «fornyinga av styret» har ikkje berre late vera å stetta desse krava, men har tvert om gjort dei enno meir presserande.

Arbeidarane er ikkje berre blitt fråtekne retten til å streika — det finst ingen garantiar for at dei ikkje vil missa jobben dersom dei gjer det. Dei har ikkje berre ingen rett til å organisera fagforeiningar og møte — det finst ingen garantiar for at dei ikkje vert arresterte dersom dei gjer dette. Dei har ikkje eingong rett til å røysta til dumaen, for dersom dei gjer det, vert dei sende i eksil eller dei vert «diskvalifiserte», slik som arbeidarane frå Putilov-verka og Nevski-verftet vart «diskvalifiserte» for nokre få dagar sidan.

Alt dette i tillegg til dei fleire titals millionane med sveltande bønder som er overlatne til nåden til godseigarane og politisjefane på landet.

Alt dette peikar på kor naudsynt det er å realisera krava frå 1905. Tilhøva i det økonomiske livet i Russland syner alt teikn på den komande industrikrisa og forverring av kåra til breie lag av bøndene. Alt dette gjer at det hastar meir enn nokon gong å realisera stridskrava frå 1905.

Vi meiner difor at Russland står rett føre masserørsler som kanskje er djupare enn dei i 1905. Hendingane i Lena,* proteststreikane mot «diskvalifikasjonane», osb. vitnar om dette.

Slik som i 1905 vil proletariatet, som er den mest framskredne klassen i Russland, gå i brodden for rørsla.

* *Skytinga ved Lena-gullfeltet* — den 17. april 1912 ved gullfelte i Lena i Sibir vart meir enn 500 arbeidarar skotne og såra etter ordre frå ein tsaristisk politioffiser, då dei gjekk i opptog til forhandlingar med administrasjonen. Hendinga vekte stor harme mellom arbeidarane over heile Russland. — *Red.*

Dei einaste allierte det kan ha er bøndene som har lidd så lenge. Desse er levande interesserte i at Russland skal frigjerast frå føydalismen.

Ein kamp på to frontar — mot føydalsystemet og mot det liberale borgarskapet som søkjer å sameina seg med den gamle makta — slik må forma på dei neste folkeaksjonane verta.

Men for at arbeidarklassen skal kunne spela rolla si som leiar av folkerørsla med ære, må han forsynast med medvit om interessene sine og med sterkare organisering.

Slik tilhøva no er, er dumasalen eit av dei beste midla til å opplysa og organisera dei breie massane av proletariatet.

Det er nett for dette føremålet at vi sender vår tingmann til dumaen. Vi gjev han og heile den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde dumaen i oppgåve å gjera krava våre til dumasalen kjende vidt og breitt, og ikkje å vera med i lovgjevinga i statsdumaen.

Vi oppmodar den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde dumaen, og særskild vår tingmann, om å halda fana til arbeidarklassen høgt i fiendelægret i den svarte dumaen.

Vi ynskjer å høyra røystene til dei sosialdemokratiske medlemene høgt og klårt frå dumasalen. Dei skal kunngjera det endelege målet til proletariatet, kunngjera dei fulle og uavkorta krava frå 1905, kunngjera at den russiske arbeidarklassen er leiar for folkerørsla, og fordømma det liberale borgarskapet som svikar av «folkefridomen»*.

Vi oppmodar den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde dumaen om at han arbeider i einskap og med slutta rekkjer på grunnlag av parolane ovanfor.

Lat han samla styrken sin frå jamnt samband med dei breie massane.

Lat han marsjera skulder ved skulder med den politiske organisasjonen til arbeidarklassen i Russland».

Trass i at bolsjevikinstruksjonen vart vedteken samrøystes, vart det sett fram to uavhengige kandidatlistar — bolsjevikar og mensjevikar — ved valet. Som i dei tidlegare valkollegia var avrøystinga løynleg og skriftleg. Berre fem kandidatar fekk absolutt fleirtal. Desse var Kostjukov og

* «Folkefridomen» — Dette spelar på namnet til kadettpartiet (Dei konstitusjonelle demokratane), som og kalla seg sjølv «Folkefridomspartiet». — Red.

meg sjølv frå bolsjevikane, og Gudkov, Petrov og Sudakov frå mensjevikane. Det vart røysta ein gong til dagen etter, og to bolsjevikar, Ignatjev og Zaitstev fekk flest røyster. Ein drog då lott, og Ignatjev vart valmann.

Det andre stadiet i vala fekk slik som resultat at mensjevikane og bolsjevikane hadde like mange talsmenn, kvar tre valmenn. Partiet hadde kravd at alle valmennene utan han som partiet ville ha som tingmann skulle dra seg attende og bøya seg for fleirtalsavgjerda.

Kamerat Stalin oppsummerte valresultata i *Pravda*. Han streka under at stønaden til bolsjevikinstruksjonen klårt synte kven som måtte veljast til думаen: «Korleis no enn likvidatorane freistar å mørkleggja spørsmålet, var viljen til utsendingane heilt klår på det viktigaste punktet, spørsmålet om instruksjonen. Med eit overveldande fleirtal ville utsendingane at tingmannen skulle nytta instruksjonen i *Pravda* ... Det er openbert at instruksjonen skil seg grunnleggjande frå likvidatorplattforma, og at han i røynda er heilt imot likvidatorlina. Spørsmålet er: Dersom likvidatorane torer å nominera sin eigen kandidat til tingmann, kva så med instruksjonen som er bindande for tingmannen etter avgjerda til utsendingane?

Men likvidatorane såg ikkje på den klårt uttrykte viljen til utsendingane som noko viktig. Dei meinte å nominera sin eigen kandidat utan omsyn til resultata, og dei var klære til å gjera kva som helst for å sikra at han vart vald.

Den korte tida mellom utveljinga av valmenn og valet av tingmenn vart nytta til stendige drøftingar mellom partikomiteane og valmennene. Vi synte at berre ein bolsjevik burde veljast til думаen sidan alt peika i retning av at fleirtalet av arbeidarar stødde bolsjevikane. Det fyrste stadiet i valet hadde gått til føremon for oss. I det fyrste valkollegiet var fire av dei valmennene som vart valde frå vår liste, medan berre ein av dei to andre avgjort var ein likvidator. Den andre hadde gått over til mensjevikane etter valet. Det andre kollegiet sympatiserte og med bolsjevikane, som godtakinga av instruksjonen synte. Vi stod på at ei tilfeldig fordeling av røyster ikkje skulle gjerast til grunnlag for mistolking av viljen til fleirtalet av arbeidarane i St. Petersburg.

Ingen av argumenta våre hadde den ringaste verknad på likvidatorane. Dei viste endåtil attende eit framlegg frå nokre bolsjevikar om at ein kunne nå einskap ved at spørsmålet vart avgjort ved at vi

trekte lott. Ingen av sidene ville fira, og b   gjekk til provins-valkollegiet fastrådd på å senda sin eigen kandidat til dumaen.

Kollegiet møttest 20. oktober. Fire tingmenn skulle veljast fr   St. Petersburg gubernia: Ein fr   bøndene, to fr   godseigarane og huseigarane og den fjerde fr   arbeidarane. Kollegiet var sett saman av sekstiseks valmenn som representerte desse lutane. Dei progressive og oktobristane hadde fleirtal, og hadde alliert seg mot høgre og nasjonalistane.

Prins Saltikov var utpeika til formann av regjeringa. Han las reglane og føresegnene for valet, stadfeste valmannslistene og gjorde framlegg om at ein skulle byrja å velja tingmennene. Fyrst var det valt ein tingmann mellom valmennene til bøndene. Av desse var det fire progressive og ein fr   høgre. Vi gjekk med på å røysta på den progressive kandidaten på det vilkåret at dersom han vart vald, skulle han røysta med den sosialdemokratiske fraksjonen ved lovframlegg som galdt arbeidarane. Kandidaten dei nominerte vart vald. Ein progressiv kom og inn fr   huseigarane, medan ein oktobrist vart vald til å representera godseigarane.

Så heldt møtet fram med val av tingmann til å representera arbeidarane. Alle arbeidarvalmennene, både mensjevikar og bolsjevikar, gjekk til røysting. D   røystene var talde, vart det meldt at eg var vald. Eg hadde fått trettifire røyster mot tjueni. Likvidatorane fekk monaleg f  rre røyster.

Rasande på grunn av nederlaget opna likvidatorane med ein gong ein bakvaskingskampanje om måten vala var blitt haldne på. Slik freista dei å orsaka at dei hadde tapt.

Kapittel III

Den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde statsdumaen

Etter vala - Vitjingar og brev frå arbeidarar - Samansetjinga av den sosialdemokratiske fraksjonen - Jagello, tingmannen frå Warszawa - Bolsjevik-«seksaren»

Statsdumaen opna ein månad etter vala i St. Petersburg. Denne månaden vart nytta til å førebu skipinga av den sosialdemokratiske fraksjonen og til anna førebuande arbeid i samband med aktiviteten til fraksjonen vår.

Aktiviteten i dumaen var berre ein liten del av dei oppgåvene som tingmennene til arbeidarane stod ovanfor. Hovudmengda av arbeidet deira gjekk føre seg utanfor dumaen. Rett etter at valet var over vart eg oppteken med dette. Eg fekk mange nye parti- og fagforeiningsplikter, arbeid for *Pravda* osv.

Då det hadde vorte vedteke at eg skulle vitja redaksjonskontora kvar dag, var eg i nær kontakt med *Pravda*. På denne tida var kamerat Stalin leiars for *Pravda*. Han levde «illegalt», og hadde og fått i oppgåve å avgjera korleis den nystarta valkampen skulle førast, og å førebu organiseringa av dumafraksjonen.

Då eg møtte Stalin, reiste han spørsmålet om kor naudsynt det var å skipa eit møte mellom sentralkomiteen og tingmennene frå arbeidarane. Ein måtte sjølvsgd halda eit slikt møte utanlands.

På møtet måtte vi utarbeida ein aksjonsplan for bolsjevikseksjonen i dumafraksjonen. Vi måtte og diskutera ei rekkje spørsmål i samband med aktiviteten vår i framtida. Eg gjekk heilt inn for framlegget frå Stalin, av di eg meinte at det var naudsynt for tingmennene til arbeidarane å ha nært samband med sentralkomiteen heilt frå byrjinga. Men vi luktest ikkje i å få saman møtet før opninga av dumaen. Det vart vedteke å utsetja det til den fyrste dumaferien. Det ville då vera mogleg å førebu det meir systematisk.

Eg møtte kamerat Stalin ofte, både på redaksjonskontoret og andre stader. Ofte kom Stalin forkledd til husværet mitt for å unngå politispionar. Gjennom denne fyrste perioden var råda frå kamerat Stalin til stor hjelp både for meg og for dei andre arbeidartingmennene.

Under dei daglege vitjingane mine i *Pravda*-kontora, møtte eg talsmenn frå arbeidarorganisasjonar, og eg vart kjend med stemninga blant arbeidarane. Det kom arbeidarar dit frå alle distrikt i byen. Dei fortalte om kva som hadde skjedd på fabrikkane, og om korleis dei lovlege og ulovlege organisasjonane verka. Samtaler og møte med desse talsmennene for dei revolusjonære arbeidarane gav meg ei veldig mengd med materiale for det seinare arbeidet mitt i dumaen.

Arbeidarane heldt seg i nær kontakt med tingmennene, som dei såg på som dei verkelege talsmennene for interessene deira. Så snart som valresultata var gjort kjende i pressa, byrja arbeidarar frå mange fabrikkar å venda seg til meg med dei mest ulike bønner og spørsmål. Det var nausdynt for meg å bu midt i byen for å kunne møte utsendingane frå fabrikkane og samstundes vera nærare *Pravda*-kontora. Etter å ha teke avskil frå arbeidet mitt i fabrikk, leigde eg eit husvære i Sjapalernaja-gata i nærleiken av statsdumaen og flytte dit frå den tidlegare heimen min bortanfor Nevskaja Tsastava.

Politisjonane hadde ikkje late vera med å halda auge med meg endåtil medan eg arbeidde i fabrikk. Dei vart trottugare då eg vart vald til utsending, og etter at eg var vald til valmann, vart det endå fleire av dei. No omlægga dei i røynda bustaden min. Dei vaka over kvart steg eg tok og fylgde etter alle som vitja meg.

Kvar dag fekk eg ein svulmande brev bunke, ikkje berre frå St. Petersburg, men og frå andre byar. Mange arbeidarar vitja meg. For at desse rådleggingane med massane skulle halda fram, kunngjorde eg i *Pravda* tida for når eg «tok imot» heime. Somme av desse talrike vitjarane kom på vegner av ulike organisasjonar, medan andre kom på grunn av personlege saker.

Samtalene og breva kom inn på kvar einaste side av livet arbeidarane førte. Eg fekk stendige opplysningar om det arbeidet som var gjort, om forfylgingane som fagforeiningane var utsette for, om streikar, lock-out, arbeidsløyse og nye tilfelle av politiundertrykking. Eg vart spurd om å gå i forbøn for dei som var arresterte, og eg fekk mange brev frå personar som var i eksil. Dei bad meg om å organisera økonomisk og annan materiell støtte for dei. Mellom dei som kom om personlege saker, spurde somme endåtil om eg kunne hjelpa til med å finna arbeid

til dei. Eg hadde svært ofte vitjing frå folk som ville tala om dumaen og arbeidet der, seia frå om ynskja sine og gje råd.

Det var naudsynt å svara på breva med ein gong, og å taka seg av bønene. I ei rekkje saker måtte eg setja fram søknader og tinga med ymse regjeringsinstitusjonar. Alt dette tok mykje tid, og dagen min var fullsett endåtil før dumaen opna.

Frå telegram og lokale opplysningar fekk vi litt etter litt eit bilete av valresultata over heile Russland, og det vart snart kjent korleis den sosialdemokratiske fraksjonen i den framtidige dumaen på lag kom til å verta sett saman. Men ikkje alle opplysningane var noggranne og pålitande nok. Det var slik ikkje klårt kven Mankov, tingmannen frå Irkutsk, var. Meldingane om at det var vald ein sosialdemokratisk tingmann frå kystområdet i Sibir, synte seg å vera galne. Seinare kom det ut at tingmannen ikkje var sosialdemokrat, men trudovik. Allment var tilhøva ikring vala slik at ein ikkje kunne lita fullt ut på meldingane frå dei offisielle telegrambyråa. Svært ofte slo telegramma heilt enkelt fast at det var vald ein frå «venstre», men det var ukjent kva parti han høyrde til.

Vi visste fyrst kva tingmenn som var valde etter at dei hadde kome til St. Petersburg. Då eg sjølv var tingmann frå St. Petersburg, sette eg inn ei lysing i *Pravda* der eg baud inn alle dei sosialdemokratiske tingmennene til ei drøfting om organiseringa av ein fraksjon når dei kom til St. Petersburg. Eg baud dei til å få tak i adressa mi på redaksjonskontora i avisa. Denne kunngjeringa vart gjort for å få tingmennene i kontakt med *Pravda* med ein gong, og slik få dei under påverknad frå bolsjevikorganet. Den fyrste møtestaden til dei sosialdemokratiske tingmennene i St. Petersburg vart slik redaksjonskontora i *Pravda*. Det var berre etter at dei hadde vore der at dei drog til statsdumaen. Mensjevikane, Tsjkheidze og Skobolev, vitja og *Pravda* og freista å få i stand «ven-skaplege» tilhøve med bolsjevikane.

Etter at fleirtalet av dei sosialdemokratiske tingmennene var komne til St. Petersburg, vart det halde møte for å skifta opplysningar om instruksjonane og meiningane frå dei områda dei kom ifrå. Fyrst heldt vi møta i Taurida-palasset, men seinare i våre eigne rom. Fraksjonen leigde fire, fem rom i Rosjdestvenskaja nr. 39. Dette hovudkvarteret var straks omlægra av politiet, som heldt stendig vakt utanfor inngangen og vindauga.

Som i den andre og den tredje dumaen, byrja den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde dumaen som ein samla fraksjon som femnde om både mensjevikar og bolsjevikar. Men til skilnad frå før braut det no

med ein gong ut ein skarp strid mellom dei to gruppene. Den tredje dumaen hadde opna i ein periode med sterk reaksjon og attendegang i den revolusjonære kampen. Vala til den fjerde dumaen hadde tvert om funne stad medan arbeidarrørsla var i framgang. Arbeidarklassen tok opp att den revolusjonære kampen og frigjorde seg snøgt frå likvidatortendensar. Ved vala i arbeidarkollegia hadde striden mellom mensjevikar og bolsjevikar loga opp med uvanleg ofse, og det var berre naturleg at han ville halda fram i den sosialdemokratiske fraksjonen. Fylgjeleg herska det alt frå det fyrste møtet sterk fiendskap mellom dei to delane i fraksjonen.

Det fyrste fraksjonsmøtet vart halde stutt tid føre opninga av dumaen. Mensjevikane utnytta at dei hadde fleirtalet i fraksjonen og freista å sikra seg mesteparten av plassane i fraksjonsstyret. Men vi tvinga dei til å gje mest halvparten av plassane til bolsjevikdelen. Tsjkheidze, ein mensjevik, vart vald til formann, Malinovski, ein bolsjevik, til viseformann, og Tuljakov, ein annan mensjevik, til kasserar. Dei to andre medlemene av styret var bolsjevikane Petrovski og mensjevikane Skobolev.

Det var fjorten tingmenn i den sosialdemokratiske fraksjonen. Seks var bolsjevikar, sju var mensjevikar. Den siste medlemen var Jagello. Han var tingmann frå Warszawa, og han stødde mensjevikane. Sjølv om fleirtalet til mensjevikane var lite, såg det ved fyrste augnekastet ut til å gje dei rett til å hevda at dei hadde støtte frå fleirtalet av arbeidarklassen. Dette var likevel langt frå sanninga. Når ein undersøker valresultata nærare, syner det seg at bolsjevikane var dei verkelege leiarane for arbeidarane og at tingmennene frå bolsjevikane var dei einaste ekte talsmennene for arbeidarklassen i statsdumaen.

Alle vala i dei seks arbeidarkollegia i dei største industriområda hadde gjeve siger til bolsjevikane. Tingmennene frå mensjevikane var tvert om valde frå tettstader utan arbeidarklasse, særleg frå grenseprovinsane der fleirtalet av folket var småborgarar. Fordelinga av arbeidarar i dei stroka det gjeld syner kven arbeidarklassen røysta på. I dei seks provinsane med arbeidarvallegium var det 1 008 000 arbeidarar (i fabrikkar og gruver). I dei åtte provinsane som sende tingmenn frå mensjevikane var det 214 000 arbeidarar, eller om ein tek med Baku-provinsen der arbeidarane vart fråtekne røysteretten, 246 000 arbeidarar. Av desse tala er det klårt at bolsjevikane i røynda var talsmenn for fem gonger så mange arbeidarar som mensjevikane. Berre eit valsystem som er særskilt laga for å få ned representasjonen frå arbeidarklassen, kunne få til eit slikt høve mellom kreftene innanfor den sosialdemokratiske fraksjonen.

At bolsjevikane hadde meir å seia blant massane, kan og provast ved at ein samanliknar tala for tingmennene som var valde av arbeidarvalkollegia til dei tidlegare statsdumaene. I den andre dumaen vart tolv mensjevikar og elleve bolsjevikar valde av arbeidarvalkollegia. I den tredje hadde dei like mange kvar, medan berre seks tingmenn vart valde til den fjerde dumaen, men dei var alle bolsjevikar. Under den andre dumaen, som fall saman i tid med London-kongressen til Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet, var fleirtalet i partiet avgjort bolsjevikar. I den fjerde dumaen kunne det ikkje vera nokon tvil om at bolsjevikane hadde støtte frå minst tre fjerdedelar av dei revolusjonære arbeidarane.

Den kjensgjerninga at samansetninga av fraksjonen ikkje samsvarte med samansetninga i partiet, var ikkje tilfeldig. Den opportunistiske karakteren til parlamentariske arbeidarparti er sams i alle borgarlege land. Dette kjem delvis av valsystemet, som under alle borgarlege styre er retta inn på å avgrensa rettane til dei mest progressive og revolusjonære arbeidarane. Delvis kjem det og av at dei ikkje-proletariske elementa i sosialistparti, småborgarskapet, kontorfolk og framom alle dei intellektuelle, har lettare for å tilpassa seg parlamentarisk arbeid, og syner større interesse for det.

Medan bolsjevikfløya i fraksjonen berre var sett saman av arbeidarar som kom til dumaen rett frå fabrikkar eller verkstader, var tre av dei sju mensjevikane intellektuelle. Tsjkheidze var journalist, Skobelev ingeniør og Tsjkhenkeli jurist. Desse tre var valde frå Kaukasus, som hadde sendt mensjevikar til dei tidlegare dumaene og. Ein avgjerande faktor til at mensjevikane var så stabile i Kaukasus, var den lokale motstanden mot russifiseringspolitikken til tsarregjeringa. Vala i Kaukasus syner særskild i kva grad mensjevikane var avhengige av røystene til småborgarskapet. Dei fire tingmennene frå mensjevikane som var arbeidarar, vart og valde frå grenseprovinsane. Burjanov var frå Taurida-guberniet (Krim), og Tuliakov frå Don-området, Khaustov frå Ufa-guberniet og Mankov frå Irkutsk-guberniet. Støtta frå røystarar som var politisk likesæle, men som heldt oppe ei nasjonalistisk rørsle mot den imperialistiske undertrykkinga til regjeringa, hadde mykje å seia for at desse tingmennene lukkast.

Mankov vart i røynda vald mot viljen til dei arbeidarane som røysta. På valmøtet i Irkutsk-provinsen var berre tolv av dei tjue valmennene til stades. Dei andre åtte var «diskvalifiserte», og det vart ikkje vald nye i deira stad. Dette valknepet hindra arbeidarane i Irkutsk i å velja sin kandidat, og Mankov vann uventa sjølv om likvidatorsynet hans hadde vor-

te vist attende av arbeidarane. Samstundes med at Mankov kom til St. Petersburg, fekk fraksjonen ein protest frå arbeidarane i Irkutsk der dei protesterte mot at han var vald. Ein gong var det snakk om at Mankov skulle trekkja seg attende, og det vart kravt at vala i Irkutsk skulle annullerast. Fyrst vakla endåtil mensjevikane på spørsmålet om Mankov skulle sleppast inn i den sosialdemokratiske fraksjonen med slike «at-testar».

Valet av Jagello, tingmannen frå Warszawa, var endå mindre regelrett. Jagello var medlem av det polske sosialistpartiet der småborgarlege og nasjonalistiske tendensar rådde. Bund* gjekk inn i ein valallianse med dette partiet mot sosialdemokratane. Berre dette avslørte Bund som ein kløyvarorganisasjon som braut avgjerder og instruksjer frå partiet, sidan partiet fullstendig hadde vist attende at det polske sosialistpartiet skulle få slutta seg til partirekkjene. Sosialdemokratane fekk fleirtal ved valet, og to av dei tre valmennene frå arbeidarane, Bronovski og Zalevski, var sosialdemokratar. Jagello, kandidaten frå alliansen, kunne berre reknast som representant for eit mindretal av arbeidarane. Representantane frå det jødiske borgarskapet våga ikkje å setja opp nokon eigen kandidat. Dei røysta difor for denne mindretalskandidaten for å sikra at ein polsk nasjonalist med antisemittiske tendensar ikkje skulle verta vald. Jagello vart slik vald av ein allianse mellom det polske sosialistpartiet, Bund, og det jødiske borgarskapet. Alliansen retta seg mot fleirtalet av arbeidarane i Warszawa som stødde det polske sosialdemokratiske partiet.

Trass i at Jagello uttalte at han ville godtaka alle avgjerdene i den sosialdemokratiske fraksjonen, gjekk vi sterkt imot at han skulle verta teken inn. Bolsjevikane ynskte ikkje at det skulle verka som dei gav si velsigning til det kløyvartiltaket som Bund hadde gjort. I høgda var vi viljuge til å godtaka han som tilknytta medlem i fraksjonen på same vis som at dei litauiske sosialdemokratane hadde vorte godtekne i den andre dumaen, sjølv om dei ikkje var medlemmer av Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet.

Men mensjevikane tok imot Jagello som ein forbundsfelage som kunne gje dei ei ekstra røyst i kampen deira mot bolsjevikane i fraksjonen. Dei ynskte å taka han inn som full medlem i fraksjonen med dei same rettane som dei andre tingmennene. Vi gjekk målmedvite imot ein slik fullstendig vanvyrnad av partiavgjerdene, og etter ein lang og hardnakka strid tvinga vi mensjevikane til å gje seg. Dette var eit av dei fyrste

* Bund — Den jødiske sosialdemokratiske ligaen (mensjevikar).

emna dei to delane kjempa om. Jagello fekk sleppa inn i den sosialdemokratiske fraksjonen med avgrensa rettar. Han kunne røysta i spørsmål om verksemda i dumaen, og hadde rett til å gje råd, men ikkje til å røysta i spørsmål om det indre livet i partiet. Kamerat Stalin viser her til denne avgjerda i ein artikkel i *Pravda*:

«Vedtaket i den sosialdemokratiske fraksjonen er ein freistnad på å finna fram til noko som i innhald er eit kompromiss. Det står att å sjå om fraksjonen har funne vegen til fred. I alle tilfelle er det openbert at Bund ikkje fekk godteke kløyvartiltaket sitt, sjølv om det freista hardt å få det.»

Den seinare utviklinga synte at Stalin hadde rett når han tvilte på om det var mogleg å få til noko forlik mellom mensjevikane og bolsjevikane i fraksjonen. Bolsjevikane sine tingsmenn frå arbeidarane var rådde på å utføra viljen til dei arbeidarane som hadde sendt dei til dumaen, og dei kjempa ein stendig strid mot likvidatorane.

Alle i bolsjevik-«seksaren» var arbeidarar som kom frå hjarta av arbeidarklassen. Kvar av oss hadde frå tidleg i barndomen eigne røynsler med alle dei «tiltalande draga» til kapitaliststyret. Undertrykkinga frå tsarregjeringa og den beinharde utbyttinga av arbeidarklassen frå borgarane og handgjengarane deira var langt frå å vera luftige teoriar for oss. Vi hadde røynt dei sjølve.

Arbeidarklassen hadde fått rett til å senda talsmennene sine til statsdumaen etter svære vanskar, etter mange tap og fælslege nederlag. Ved striden vår mot det noverande styresettet, måtte vi gjera rett for dei svære tapa som dei russiske arbeidarane hadde lide. Medvitet om denne store og ansvarsfulle oppgåva auka den revolusjonære krafta endå meir, og styrkte viljen til arbeidarane sine tingsmenn når dei kjempa både mot dei opne fiendane til arbeidarklassen og mot dei løynde fiendane som freista å halda den revolusjonære rørsla attende.

Fire metallarbeidarar og to tekstilarbeidarar var med i bolsjevik-«seksaren» i den fjerde dumaen. Petrovski, Muranov, Malinovski og eg var metallarbeidarar. Sjagov og Samojlov var tekstilarbeidarar. Bolsjevikane sine tingsmenn var valde i dei største industriområda i Russland: G.I. Petrovski var deputert for Jekaterinoslav-guberniet, N.K. Muranov for Kharkov-guberniet, N.R. Sjagov for Kostroma-guberniet, F.N. Samojlov for Vladimir-guberniet, R.V. Malinovski for Moskva-guberniet og eg sjølv for St. Petersburg.

Men i røynda representerte ikkje tingsmennene til arbeidarane berre dei områda som hadde valt dei. For så snart det vart kjent at vi var

valde, fekk vi ymse brev, kunngjeringar og fråsegner frå arbeidarane frå ymse område. Dei trudde oss til å tala for deira interessar. Eg gjev her att som eit døme eit brev eg fekk fyrst i november 1912:

«Kjære kamerat. Frå avisene kjenner du dei triste resultatane frå Kursk-guberniet. På grunn av vallova frå 3. juni vart markovistane* valde til думаen. Desse er dei verste fiendane til proletariatet. Slik ligg dei livsviktige interessene til proletariatet no utan verje. Vi, som er ei gruppe av utsendingar frå Kursk, pålegg difor deg, som er den valde talsmannen for arbeidarane i St. Petersburg, og dei andre medlemene av den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde думаen, å verja interessene til veljarane våre. Vi godtek dei instruksane som proletariatet i St. Petersburg gjev dykk. Med kameratsleg helsing, utsendingane i Kursk-guberniet.»

Arbeidaren frå Dvinsk skreiv dette:

«Berre folk frå Svartehundra vart valde frå Vitebsk-guberniet. Ikkje ein einaste talsmann for arbeidarklassen makta å koma til Tauridapalasset gjennom den barrieren som vart sett opp i og med vallova av 3. juni. Vi, dei progressive arbeidarane i Dvinsk, sender varme og kameratslege helsingar til heile den sosialdemokratiske fraksjonen. Vi bed han om å verja demokratiet i Vitebsk-guberniet.»

Arbeidarane frå alle hjørne av Russland sende oss instruksar, helsingar og lovnad om støtte, trass i politiet og forfylginga som alle som hadde samband med tingmennene til bolsjevikane vart utsette for.

Arbeidarane uttrykte at dei ynskte å halda kontakt med tingmennene sine. Men samstundes bad dei tingmennene sine å halda nært samband med proletariatet i St. Petersburg, som alltid stod i brodden for den revolusjonære rørsla. Den fylgjande klausulen var med i instruksene som Muranov fekk frå arbeidarane i lokomotivstallane i Kharkov og frå dei sosialdemokratiske by-, fabrikk- og jarnvegsgruppene:

«I alle tilkvesste politiske situasjonar må tingmannen samrå seg med dei arbeidarane som valde han til statsдумаen, og oppretta nært samband med proletariatet i St. Petersburg.»

* *Markovistane* — fylgde Markov, ein av dei leiande i Svartehundra. — *Red.*

Liknande instruksjonar fekk dei andre arbeidartingmennene. Stønaden frå arbeidarane i St. Petersburg var særst verdfull for tingmennene til bolsjevikane. Når dei stod på talarstolen i dumaen og skulda og avslørte regjeringa, kjende bolsjevikane seg alltid visse på at utanfor veggane i Taurida-palasset ville dei finna støtte mellom arbeidarane i St. Petersburg. Ved streikar og demonstrasjonar verka desse til at talane i dumaen gjorde eit mykje sterkare inntrykk. Arbeidarane frå dei andre delane av Russland fylgde snart etter, men det fyrste åtalet vart alltid gjort av dei sterke, utvalde gruppene av arbeidarane i St. Petersburg.

Pravda uttrykte anden til arbeidarane i St. Petersburg då ho ynskte byrjinga av arbeidet vårt i dumaen velkomen med desse orda:

«Redaktørane i *Pravda* ynskjer den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde dumaen velkomen. Vi ynskjer han lukke til i den vande og ansvarsfulle oppgåva å forsvara stendig og ihuga interessene til proletariatet og demokratiet i det heile.»

Pravda kunngjorde denne helsinga frå ei gruppe arbeidarar i St. Petersburg:

«I den fjerde dumaen er det nokre få benkar, ein liten del av halvkrinsen i dumaen, som er opptekne av folk som verkeleg representerer folket. Hjarta deira bankar i takt med hjarta til arbeidarane og bøndene i Russland. Desse er tingmennene til arbeidarane, den sosialdemokratiske fraksjonen.»

Alle desse bodskapa gjorde oss trygge på at vi kom inn i dumaen med støtte, ikkje berre frå dei fleire hundre tusen arbeidarane som aktivt hadde teke del i vala, men frå heile det russiske proletariatet. Dette sterke og nære sambandet med massane vart endå sterkare med tida, og det var ei uendeleg stor støtte for oss i det svært innfløkte og vanskelege arbeidet i dumaen.

Vanskane med dumaarbeidet vart mildna for mensjevikane ved at dei hadde fleire personar som kjende til slike oppgåver. Mensjevikleiaren Tsjkheidze hadde vore formann i den sosialdemokratiske fraksjonen i den tredje statsdumaen i fem år. Gjennom denne tida hadde han samla mykje røynsle og hadde lært seg korleis han skulle taka seg fram gjennom den innfløkte labyrinten av prosedyrereglar i dumaen. Det var og viktig å vera van med å tala frå talarstolen i dumaen. Det var likeins viktig å kjenna til dei spesielle metodane som ein kunne nytta for å stå

imot presset frå formannen og slå attende åtaka frå fleirtalet til Svartehundra.

Såkalla sakkunnige hjelpte dumafraksjonane i arbeidet deira. Dei var tilhengjarar og sympatisørar av dei partia som var representerte i dumaen. Med deira hjelp vart stoffet som var naudsynt til talar samla, lovutkast skrivne, interpellasjonar sette saman og tekstane til talane drøfta og godkjende. Slike sakkunnige var særleg viktige for den sosialdemokratiske fraksjonen av di partiet vårt var illegalt.

Dei sosialdemokratiske tingmennene fekk hjelp i arbeidet av partisribentar og journalistar så vel som av dei medlemene som hadde den naudsynte treninga (juristar og økonomar osb.). Desse var både mensjevikar og bolsjevikar. Men mensjevikane var monaleg fleire. Dette kom av at bolsjevikane, som var hardare fiendar av tsarregjeringa, leid mykje meir under forfylgingane frå det hemmelege politiet. Mensjevikane hadde fleire legale hjelpemiddel og fleire av dei framståande mensjevikane levde etter måten uforstyrra og i lange periodar i St. Petersburg, sysselsette med litterært og sosialt arbeid. Slike mensjevikleiarar som til dømes Dan, Potresov og Jeshov budde legalt i byen.

Tilhøva for bolsjevikane var stort sett heilt annleis. I ymse periodar deltok kameratane Stalin, Sverdlov, Kamenev, Olminski, Molotov, Krestinski, Krylenko, Quiring, Cincordia, Samojlova og andre leiande partiarbeidarar i arbeidet til fraksjonen. Men dei dukka opp i St. Petersburg illegalt og berre i stutte periodar mellom ei flukt frå eksil og ein ny arrestasjon.

Opninga av думаen

Streik på opningsdagen for думаen - Mensjevikane og bolsjevikane om streiken - Det fyrste møtet i den fjerde думаen - Den sosialdemokratiske fraksjonen og valet av dumastyret - Regjeringsfråsegna - Svaret frå sosialdemokratane - «Utelatingane» til Malinovski

Ei streikebylgje fylgde byrjinga av arbeidet i den nye statsдумаen. Arbeidarklassen hadde fullt og heilt skjona kor viktig streikevåpenet var, og brukte det svært mykje i kampane mot tsarregjeringa og borgarskapet.

Rett føre opninga av думаen, som var fastsett til 15. november 1912, vart det halde eit møte i St. Petersburg. Det var eit protestmøte mot dei dødsdomane som var gjevne over ei rekkje av sjømennene i Svartehavsflåten. Ein sjømilitær krigsdomstol hadde dømt sytten sjømenn til dauden og 106 til tvangsarbeid for å ha svore seg saman for å førebu ein oppstand. Til svar på dette vart det organisert massestreikar som snøgt spreidde seg frå St. Petersburg til andre område i Russland. 60 000 arbeidadarar, det vil seia rundt ein fjerdedel av arbeidarane i St. Petersburg, var med i eindags-streikar innan ei veke. I heile Russland var rundt ein kvart million menneske med i denne proteststreiken. I somme av fabrikkane i St. Petersburg vart det skipa demonstrasjonar. Arbeidarane marsjerte gjennom gatene og bar raude flagg og song revolusjonære songar.

Streikerørsla som var kveikt av domen i krigsdomstolen, heldt fram til opninga av думаen. Ho vart då omforma til ein politisk streik som var retta inn på å falla saman med det fyrste møtet i думаen. Denne siste streiken vart kunngjort å vera ein protest mot 3. juni-lova og den reaksjonære думаen, og ein demonstrasjon til støtte for dei sosialdemokratiske tingmennene. På same tid protesterte dei streikande enno ein gong mot dødsdomane mot sjøfolka, og mot den brutale åtferda mot politiske fangar i Algatsinski- og Kutomarski-fengsla.

Streikane og demonstrasjonane vart organiserte av tre grupper med sosialdemokratar frå St. Petersburg. Kunngjeringa som vart sett fram

tre dagar før opninga av dumaen bar desse underskriftane: «Den sentrale sosialdemokratiske gruppa av fagforeiningsorganisatorar i St. Petersburg», «Ei gruppe sosialdemokratar», «Ei gruppe revolusjonære sosialdemokratar». Korkje bolsjevik-komiteen i St. Petersburg eller organisasjonsbyrået til mensjevikane hadde noko å gjera med kunngjeringa eller organiseringa av streiken. Initiativtakarane til streiken fortalde ikkje eingong om appellen sin til partikomiteane eller redaktørane av dei to avisene (*Pravda* og *Lutsj*), eller til dumafraksjonen vår som alt hadde vore til i to veker.

Slik geriljaverksemd av einskildgrupper som tok initiativet i sine egne hender var resultatet av for dårleg organisering av den revolusjonære rørsle. Men det kan og elles verta forklårt med at det var vanskeleg å få til sambandet med dei leiande partikomiteane. Desse vart heile tida forfylgde og jaga av det hemmelege politiet, og måtte difor halda det løynt kvar dei heldt til.

Desse tilhøva avgjorde preget ved slike aksjonar: dei sakna alle ei klårt avgrensa og stø partiline. Dei vanlege slagorda deira var «ikkje-fraksjonsånd» og «einskap», og dei var like uklære og ustøe som dei framtidige *mesjraiontsi**.

Både bolsjevikiske og mensjevikiske slagord var med i kunngjeringa frå desse gruppene. Ho kravde «kverrsetjing av godseigedomar», «forsamlingsfridom», «ekte folkerepresentasjon», «kamp for ein demokratisk republikk» osb. Ho vart spreidd på fabrikkane tre dagar før 15. november. Samstundes dreiv streikeorganisatorane med munnleg agitasjon mellom arbeidarane. Slik stod både fraksjonen vår og partisentra i St. Petersburg andsynes eit fullført verk.

Det vart med ein gong kalla saman til eit møte. Til stades der var St. Petersburg-komiteen, mensjevik-komiteen, redaksjonane i bae avisene *Pravda* og *Lutsj*, og tingmennene frå mensjevikane og bolsjevikane som då var komne til St. Petersburg. Mensjevikane var heilt imot både streiken og demonstrasjonen, som dei såg på som øydsle med kreftene. Dei meinte at det var naudsynt å stogga den tilrådde aksjonen. «Streikefeberen», «egging til oppreist», slikt språk nytta likvidatorane om

* *Mesjraiontsi* — medlemmer av den såkalla «Interregionale organisasjonen av sameinte sosialdemokratar» som voks opp ei tid føre krigen, og som femnde om nokre «ikkje-fraksjons»-sosialdemokratar. Han eksisterte på eiga hand fram til sommaren 1917 då han slutta seg til partiet.

streikane som det stendig vart fleir og fleir av, og om den kampviljuge haldninga til arbeidarklassen. Vi bolsjevikar såg på denne haldninga mot streiken som det vart gjort framlegg om, som utillateleg. Sjølv om streiken var førebudd på ein uorganisert måte og ikkje slik det skulle ha vore gjort, såg vi det likevel som gale å gå imot aksjonen sidan oppmodinga til streik hadde fått positivt svar frå arbeidarklassen.

Men etter krav frå mensjevikfleirtalet vart det sendt ut ei melding i fraksjonen sitt namn. Ho gjekk ut på at etter den informasjonen som fraksjonen hadde fått, var det slik at den kunngjerings som var spreidd på fabrikkane «ikkje sprang ut ifrå nokon av dei sosialdemokratiske gruppene i St. Petersburg som hadde nokon autoritet».

Likvidatorane var ikkje nøgde med denne kunngjerings. Dei starta ein kampanje i *Lutsj* for å slå ned streiken. Vanvyrdsleg kom dei med dulde skuldingar om at «oppmodinga til å streika er ein freistnad frå ukjende personar på å misbruka gløden til arbeidarane», om at «dette gjer opphavet til streiken svært mistenkjeleg» osv. Men sjølv om dei ikkje makta å lamma eller øydelggja streiken heilt, lukkast dei monaleg i å hindra at han utvikla seg.

Framferda til mensjevikane vakte kraftige protestar frå dei som hadde organisert streiken. Dette gjorde at bolsjevikane i fraksjonen kom i ein sær vanskeleg stode. Men medan den uorganiserte karakteren til streiken og den hastige og urette førebuinga av han gjorde det vanskeleg for tingmennene til bolsjevikane å taka eit klårt standpunkt, var likvidatorane flinke til å dra føremon av stoda og føra fram anti-streikekampanjen sin. Det var naudsynt å klårgjera stoda og å få full greie på alle tilhøve ikring saka. Spørsmålet vart fyrst drøfta i komiteen i St. Petersburg. Han laga så ei melding til fraksjonen og hevda at det var naudsynt å undersøka saka i lag med talsmenn frå dei gruppene som hadde kunngjort streiken. Til dette føremålet sette fraksjonen opp eit utval der Skobejev representerte mensjevikane, og eg bolsjevikane. Seint på natta i lokala til eit trykkeri, heldt vi møte med talsmenn frå gruppane og medlemmer av komiteen i St. Petersburg. Alle tilhøve ikring kunngjerings av streiken og offentleggjerings av kunngjeringsane vart undersøkte (det kom særskilt fram at dei fleste av streikeorganisatorane var bolsjevikar). Resultatet av desse drøftingane vart meld i eit fraksjonsmøte. Til slutt vart konflikten løyst, og mensjevikane måtte vedgå at aksjonskursen deira hadde vore galen.

Ifylgje overslaget til det hemmelege politiet var ikring 30 000 arbeidarar frå St. Petersburg med på eindags-streiken 15. november. Den

hemmelege politimeldinga til direktøren for politidepartementet skildrar hendingane som fann stad i gatene i St. Petersburg på denne dagen med desse orda:

«Frå klokka 11 om føremiddagen kunne ein sjå små grupper med arbeidarar som gjekk på fortauga i nærleiken av Taurida-palasset. Om lag klokka 3 om ettermiddagen kom det til stades ei rekkje med universitetsstudentar og intellektuelle. I ei lang stund gjekk folkemengda ikring i Taurida-hagane, men politiet hindra dei i å samla seg, og litt etter litt spreidde dei seg.

Om lag kl. 3.30 dukka det opp ei mengd av dei same studentane og arbeidarane i Kirotsjnaja-gata. Dei kom ut til Litejni Prospekt og gjekk mot Nevski Prospekt. Dei song revolusjonære songar og bar på eit raudt flagg på storleik som ein lommeduk med innskrifta «Ned med sjølvherskardømet». På hjørnet av Litejni Prospekt og Bassejnaja og Simeonovskaja-gatene spreidde det vanlege politiet demonstrantane. Dei plukka opp flagget frå fortauget der demonstrantane hadde samla seg og arresterte flaggberaren.

Klokka 3 gjekk ei liknande mengd med om lag 100 menneske av dei som var nær Taurida-palasset, frå den andre enden av Kirotsjnaja-gata utan nokon demonstrasjonar. Dei gjekk langs Suromov Prospekt og mot Nevski Prospekt. På hjørnet av sjette Rot-sjdestvenskaja-gata vart dei spreidde av politiet.

Så, og klokka 3 i Ligojskaja-gata nær Tsjamenskaja-plassen samla det seg ei lita mengd med arbeidarar som freista å gå langsmed høgre sida av Ligojskaja-gata mot Obvodnij-kanalen. Men denne folkemengda vart snart broten opp av politiet. Om lag 15 til 20 personar, openbert ein rest av denne mengda, kom opp til konfektfabrikken til Blikgen og Robinson som ligg i Ligojskajagata nr 52. Dei tvinga seg veg gjennom porten der det stod ein vaktmann, og inn på plassen på fabrikkområdet. Dei hadde tenkt å gå inn i fabrikken for å overtala arbeidarane der til å gå ifrå arbeidet, men ein politipatrulje kom fram i tide til å hindra dei i å gjennomføra det dei hadde sett seg føre. Nokre av deltakarane i denne uroa klarte å klatra over gjerdet og gøyma seg på jarnvegslinene til Nikolaievskaja-jarnvegen, men sju vart arresterte og vil verta tiltala etter dei gjeldande reglane.»

Men det velinformerte hemmelege politiet tona hendingane noko ned i meldinga si. Han hadde til dømes ikkje med at ein av demonstrasjonane

vart spreidd av politiet med dregne sverd, at dei arbeidarane som gjekk inn på gardsplassen til Bligken og Robinsonfabrikken ikkje gjekk dit av eiga fri vilje, men vart drivne dit av politiet som gjekk til ville åtak på dei med stokkar og jarnstenger. Det vart heller ikkje gjeve nokon opplysningar om dei andre samanstøytane med demonstrasjonane.

Under demonstrasjonen vart mange menneske arresterte. Mellom desse var ei rekkje fagforeiningsorganisasjonar, og undersøkingane og arrestasjonane heldt fram endåtil den dagen думаen vart opna. Politiet var særleg ivrige etter å finna bolsjevikar og brydde seg ikkje om men-sjevikane. Etter ei ransaking vart kamerat Baturin (N. Tsmayatin) arrestert, men kamerat Molotov, som var særleg jaga av politiet, lukkast i å røma.

Den fjerde думаen opna såleis under tilhøve som var typiske for tsar-regimet. Arbeidarane kom for å ynskja tingmennene sine velkomne, og politiet helsa arbeidarane med den vanlege lekse med undersøkingar, arrestasjonar og juling.

Medan politiet i gatene i St. Petersburg demonstrerte for arbeidarane det russiske styresettet i «verkeleg praksis», vart думаen opna med stor alvor og høgtid innanfor veggane på Taurida-palasset. Etter at ei rekkje bøner var lesne, las den gamle statssekretæren Golubev «den aller høgaste ukasen*». Han vart helsa med høge hurra-rop frå folket sine representantar. For å minna opposisjonen om at han måtte vera stille og ikkje laga nokre hindringar sjølv om han hadde fått koma til думаen, nekta Golubev sosialdemokratane og trudovikane å forklåra kvifor dei ikkje ville vera med og velja formann. Det fyrste møtet vart runda av med talen til den valde formannen M.K. Rodtsjanko, som med tore-røyst svor at «думаen støtt og fast var vigd til den krona tsaren». Den fjerde statsдумаen hadde byrja arbeidet sitt.

Dei 442 tingmennene i думаen var fordelte mellom desse partia: 65 frå høgre, 120 nasjonalistar og moderate høgre, 98 oktoibristar, 48 progressive, 59 kadettar, 21 frå dei nasjonale gruppene (polakkar, kvite-russarar, muhammedanarar), 10 trudovikar, 14 sosialdemokratar og 7 uavhengige. Det valsystemet som vart sett i verk med 3. juni-lova, hadde sjølvsgd gjeve fleirtal til godseigarane og adelen; dei var bitre fiendar til arbeidarklassen og bøndene. Svartehundra-думаen var i sanning eit pålitande bolverk for tsarismen. Medan Purisjkevitsj, Markov og andre «erkereaksjonære» uttrykte truskapen sin mot det verande styret med høge hurra-rop, dekte Miljukov, for ikkje å tala om oktoibristane,

* *Ukas* — keisarleg påbod i det tsaristiske Russland. — *Red.*

over denne truskapen med liberale frasar. Opposisjonen frå oktoberistane og kadettane var eit narrespel. Ved det minste skjenn frå dei tsaristiske ministrane gløymde dei straks dei store orda sine og avslørte den kontrarevolusjonære karakteren sin.

Kadettane synte dei verkelege sympatiane sine på opningsmøtet ved å røysta for at oktoberisten Rodtsjanko skulle verta formann i dumaen. Rodtsjanko var hoffmann ved det keisarlege hoffet og stor jordeigar i Jakaterinoslav-guberniet. Han hadde ei malmfull røyst, var svært høg og hadde ein bydande måte å vera på. Den nye formannen hadde dessutan andre eigenskapar, han hadde fått ord på seg for å vera ein trufast tenar for tsaren. Han hadde prova kva to det var i han i dei tidlegare dumaene, der han hadde handsama tingmennene frå venstre svært effektivt og hadde knebla og forfylgt dei på alle vis.

Medan dei stødde kandidaturet til Rodtsjanko, freista kadettane å overtala trudovikane og den sosialdemokratiske fraksjonen vår til å taka del i formannsvalet. Trudovikane vakla fyrst, og leiaren deira, Dtsjubinski, opna endåtil tingingar om saka. Til slutt vann dei likevel over den vinglinga og vaklinga som er så typisk for representantane frå den lågare middelklassen, og nekta å taka del i valet av dumastyret.

For fraksjonen vår var spørsmålet om å vera med i styrevalet heilt klårt. Vi viste tilbodet frå kadettane heilt attende. Det var knekkjande likegyldig for oss kven som var formann i dumaen. Å taka del i formannsvalet ville tyda at ein tok på seg ein viss grad av ansvar for arbeidet til fleirtalet i dumaen. Det var fullkome velkjent at det var fiendsleg mot arbeidarklassen. Prinsippet som låg under haldninga vår til arbeidet i dumaen vart lagt fram i ei kunngjering som vart levert inn då dumaen opna. Som eg fortalde før, ville ikkje statssekretæren Golubev lata oss lesa kunngjeringa. Ho hadde denne ordlyden:

«Formannen må alltid utføra viljen og ynskja til statsdumaen. Det er difor openbert at alle som tek del i valet på formann, tek på seg ansvar for verksemda til dumaen med denne handlinga. På grunn av dette heldt den sosialdemokratiske fraksjonen i den førre dumaen seg ifrå å vera med på formannsvalet. Han nekta slik å verta knytt saman med den tredje dumaen, dumaen til statskuppet*, dumaen til hersarklassane, den dumaen som har til oppgåve å kjempa mot dei grunnleggjande interessene til folket.

* *Statskuppet* — syner til oppløysinga av den andre dumaen, av di han ikkje var lydug nok andsynes tsaren. — *Red.*

Vi veit at formannen for ein slik дума systematisk vil gå til åtak på medlemene i den sosialdemokratiske fraksjonen når som helst fraksjonen forsvarar interessene til massane frå talarstolen i думаen. Med frimod kan vi slå fast at den sosialdemokratiske fraksjonen gjekk sigrande ut or striden. Trass i alle freistnadene vart ikkje røysta dei ra kjøyd, men vart høyrd av arbeidarane. Vi er sikre på at vi skal lukkast på same måten i den fjerde думаen, anten formannen vert vald frå dei moderate khvostovistane eller dei rabiate markovistane, frå den ein gong moderate, men no mindre moderate høgresida av gololobovistane, eller frå dei tidlegare støttespelarane til Gutchkov*.. Trass i alle kombinasjonar og planar skal vi seia kva endemål vi har, og ikkje for ein augneblink gløyma at plassen vår har folket gjeve sitt blod for. Her skal vi halda ved lag talefridomen trass i den nylege juridiske avgjerda i senatet som gjer at medlemer kan setjast under rettsleg tiltale for talar dei har halde i думаen. Vi vil ikkje tillata at retten vår til å setja fram synet vårt fritt vert skoren ned, sjølv om dei nominerte frå sableristane, makarovistane**.. osb. har fleirtal i думаen.

De er velkomne til å velja ein formann som fleirtalet kan god-taka. Vi skal nytta talarstolen i folket sine interesser.»

Då vi nekta å taka del i formannsvalet, demonstrerte vi på den fyrste dagen til думаen at det ikkje kunne vera tale om «parlamentarisk» arbeid for oss, men at arbeidarklassen berre nytta думаen til betre saman-sveising og styrking av den revolusjonære kampen i landet. Ei liknande haldning avgjorde korleis tilhøvet vårt til fleirtalet i думаen skulle vera. Ikkje noko samarbeid, men vedvarande kamp mot høgregruppene, oktobristane og kadettane og å avsløra dei for arbeidarane. Dette var oppgåva for tingmennene til arbeidarane i думаen til godseigarane og adelen.

Trass i at dei mislukkast i formannsspørsmålet, freista kadettane etter nokre få dagar enno ein gong å dra den sosialdemokratiske fraksjonen inn i ei semje. Dei baud fraksjonen vår til eit sams møte i den «sameinte opposisjonen» for å drøfta visse lovframlegg som kadettfraksjonen hadde laga. Som svar på innbydinga vedtok den sosialdemokratiske fraksjonen ei fråsegn om at han ikkje ville gå inn i noko samarbeid med

* *Khvostov, Markov* og *Gololobov* var høgrefolk og nasjonalistar. *Gutchkov* var leiar for oktobristane.

** *V.K.Sabler* — overforretningsfører for synoden og leiar for kyrkjedepartementet. *A.A.Makarov* var innanriksminister.

kadettane, at kadettane var gjennom kontrarevolusjonære og at det ikkje var mogleg å stå på venskapleg fot med dei for arbeidarklassen sitt parti. Fraksjonen vår kunngjorde at sosialdemokratane kjempa mot partiet til det liberale borgarskapet under valkampen, og at denne politikken skulle fylgjast i sjølve думаen og. *Pravda* hadde denne kommentaren til fråsegna: «Vi ynskjer avgjerda til den sosialdemokratiske fraksjonen velkomen. Ho er den einaste rette og speglar viljen til sosialdemokratane utanfor думаen.»

Den einaste fraksjonen som sosialdemokratane heldt eit meir eller mindre nært samband med, var trudovikane. Trass i at ho hadde «venstre»-tendensar, var denne gruppa svært ustø og vakla frå sosialdemokratane på den eine sida til kadettane og dei progressive på den andre. Nett på grunn av dette tykte vi at det var naudsynt å få eit nærare tilhøve til trudovikane for å vinna dei over frå kadettane og få dei meir under vår påverknad. Vi heldt sams møte med dei for å drøfta ymse sider av дumaarbeidet, og somme tider vitja vi fraksjonsmøta deira og baud dei inn til å vera med på våre.

Den politiske fråsegna frå regjeringa som vart lesen i думаen nokre få dagar etter at han opna, gav alle fraksjonane eit høve til å leggja fram politikken sin. Den debatten som fylgjer etter når regjeringa kunngjer politikken sin, vert sett på som svært viktig i alle parlament. Dette er dei «store dagane» i det parlamentariske livet. Partia handsamar ikkje ein-skilde lovframlegg, men kritiserer eller godkjenner regjeringa sin politikk som heilskap. På grunnlag av kva dei seier i denne debatten om allmenn politikk, kan veljarane døma om heile verksemda til partia i parlamentet. Fylgjeleg er tilskota frå dei ymse partia til denne debatten nøyte førebudde på førehand.

Trontalen i den fjerde думаen vart lesen 5. desember 1912 av presidenten i ministerrådet, Kokovtsev. Ministerboksen var full. Paraden vart gjort fullkomen ved at heile dumastyret var til stades, ved store folkemengder i boksane og på galleria og ved at utanlandske ambassadørar var til stades med sine fylgje osv.

Kokovtsev starta med å lovprisa den tredje думаen som på fem år hadde vedteke 2 500 lover av ymist slag. Denne rosverdige åtfërda til den tidlegare думаen vart halde opp som eit døme for den fjerde думаen. Regjeringa venta seg openbert ein liknande dugleik av han når det galdt farsen med lovjevninga. Så heldt presidenten i ministerrådet fram med å rekna opp reformene som regjeringa ville gjera landet lukkeleg og rikt med. På alle område i administrasjonen lova regjeringa å setja i verk «viktige omskipingstiltak»: styrkja og betra politi-

administrasjonen som eit tilskot til betring av lokalstyret, færre formalitetar med pass, strengare presselov for å tryggja at «personar ikkje skulle verta krenkte», hjelp og materiell stønad til dei kyrkjelege sokne-skulane og betre skuleinspeksjon når det galdt folkeskular osv. Kokovtsev slutta talen sin med å oppmoda dumaen om å drøfta lovframlegg som vart sette fram for han utan parti-fordomar. Alle bør vera samde om å arbeida i harmoni til beste for fedrelandet som er like kjær for oss alle. Omsett til vanleg mål ville dette seia at dumaen vart beden om å godtaka alle framlegga frå tsarregjeringa og ikkje hindra henne på noko vis.

Trontaledebatten byrja 7. desember og heldt fram gjennom fleire møte. Svaret vårt vart lese den fyrste dagen.

Den sosialdemokratiske fraksjonen hadde brukt mykje tid på å setja opp fråsegna si. Dette arbeidet vart byrja rett etter at fraksjonen var skipa, føre opninga av dumaen. Det var ei svært viktig og ansvarsfull oppgåve på grunn av at fråsegna måtte forklåra dei grunnleggjande krava til arbeidarane og setja fram programmet til arbeidarklassen sin spjutodd — det sosialdemokratiske partiet. Det var heilt naturleg at det ville verta samanstøytar mellom bolsjevikane og mensjevikane under drøftingane om det svaret som vart sett opp. Fraksjonen handla i partiet sitt namn som ein heilskap, men motseiingane mellom programma til dei to seksjonane var svært tilkvesste. Under slike tilhøve var det svært vanskeleg å få til ei einskapleg fråsegn frå fraksjonen, og arbeidet førte til intense kampar mellom bolsjevikgruppa vår og tingmennene frå mensjevikane.

Under drøftinga heldt bolsjevikseksjonen fast på avgjerdene frå Praha-møtet som hadde definert dei tre «uavkorta» krava til arbeidar-klassen (åttetimarsdag, kverrsetjing av godseigedomar og ein demokratisk republikk). Mensjevikane på si side stod på plattformen til «Augustblokk», med programmet sitt om fridom for arbeidarfor-samlingar under sjølvherskardømet, kulturelt sjølvstende for dei nasjonal-minoritetane osv.

Vi stod målmedvite imot mensjevikane og heldt fast på at dei bolsjevikiske krava skulle med i fråsegna. Det vart drøftingar ikkje berre om hovudpunkta, men om kvar vending og kvart uttrykk. I røynda vart to atskilde utkast smelta saman til ein tekst. Ved sidan av tingmennene var partileiarar frå baa seksjonane med på å setja opp utkastet. Kamerat Stalin talte, for sentralkomiteen til bolsjevikane. Han var svært aktiv for å få med dei tre krava våre. Mensjevikane mobiliserte Lavitski, Letsjnov og Majeviski og mange andre skribentar frå *Lutsj*. Etter ein lang og hard

strid, greidde vi til sist å få dei grunnleggjande krava til bolsjevikane inn i fråsegna.

Malinovski, som var viseformann i fraksjonen, vart peika ut til å lesa fråsegna etter opptak frå mensjevikane. Dette var eit taktisk trekk frå mensjevikane. Dei tenkte at når dei let ein bolsjevik lesa føresegna, der teksten var fastsett i detalj på førehand, så ville dei til gjengjeld meir enn få det att på anna vis.

Slik Malinovski las fråsegna, samsvarte ho ikkje heilt med teksten frå fraksjonen. Sjølv om han las den skrivne fråsegna, utelet han eit temmelig langt avsnitt som kritiserte statsdumaen og som kravde at folket skulle ha makta.

Då han vart spurd om dette, svarte Malinovski at han skjønna det ikkje sjølv, korleis det hadde gått til at han ikkje hadde teke med eit av dei viktigaste punkta i fråsegna. Vi rekna med at det kom av at Malinovski var svært oppskaka under den fyrste talen han heldt i думаen. Det kom fram at han hadde kjent den fiendslege stemninga i думаen og hadde vorte påverka av åtferda til formannen og den fiendslege ropinga frå høgrefolka. Denne forklaringa tyktest å vera heilt rimeleg for oss då, ikkje minst av di vi visste frå eiga røynsle kor vanskeleg det er å tala for fyrste gong i думаen.

Sanninga vart kjend seinare, då rolla til Malinovski som agent-provokatør vart avslørt og fastslegen med dokumentarprov. Det vart då oppdaga at han tidlegare hadde synt fram fråsegna til Bjeletski, som var direktør for politidepartementet. Han hadde i sin tur informert Makarov som var innanriksminister. Malinovski vart beden om å leggja inn ein del forbetringar for å gjera tonen i fråsegna mjukare. Men etterdi han var redd for å vekke mistanke om den rolla han verkeleg hadde, nekta han, og gjekk til slutt med på å utelata avsnittet om «folkemakta» som politiet var særleg uroa over.

Medan han las frå talarstolen, drog Malinovski føremon av at Rodtsjanko gav ein av dei vanlege reprimandane sine rett før han kom til det avsnittet det her er spørsmål om. Nett som i forfjamsing over reprimanden frå formannen, bladde Malinovski forbi dei sidene som låg framføre han og utelet heile avsnittet. Malinovski hadde og fått pålegg av politiet om å vera svært frampå andsynes formannen, slik at han skulle verta avbroten av han. Men Malinovski greidde ikkje dette, og Rodtsjanko skjønna ikkje signalet hans då han til svar på fleire åtvaringar frå formannen ropte: «Vel, stopp meg då!» Fråsegna vert lesen til endes, om enn med utelatingar.

Talen vart meld fullt ut i *Pravda*, som hadde løyve til å prenta dei ordrette meldingane frå dumamøta. På denne måten vart teksten i fråsegna breitt kjend mellom massane som han i røynda vende seg til. Krava som var med i fråsegna, kritikken av Svartehundra-regimet og tsarist-regjeringa hjelpte og styrkte slik arbeidarane sin kamp mot tsarismen.

Den fyrste interpellasjonen

Om kor viktig interpellasjonane i думаen var - For fylginga av metall-arbeidarforeininga - Den fyrste interpellasjonen frå den sosialdemokratiske fraksjonen - Den fyrste talen min i думаen - Tale til stønad for «Hastverk» - Streikar og demonstrasjonar til støtte for talen - Lock-outen på Maxwell-fabrikkane

Tingmennene frå arbeidarane fann at interpellasjonar til regjeringa frå talarstolen i думаen var eit svært nyttig agitasjonsmiddel. Ved å setja fram ymse spørsmål lukkast vi å gjera massane merksame på klåre brotsverk som tsaristregjeringa hadde gjort seg skuld i. Desse interpellasjonane som tok utgangspunkt i aktuelle hendingar, gjorde oss i stand til å nytta talarstolen på bolsjevikisk vis, dvs. å driva agitasjon mellom arbeidarklassen for at han skulle vera solidarisk og målmedviten i den revolusjonære kampen mot det verande regimet. Denne agitasjonen dreiv vi over hovudet på fleirtalet til Svartehundra. Ved desse høva avslørte bolsjevikane kvasst og endeframt dei ømme punkta og rotenskapen til tsarismen og borgarskapet. I samband med kvar hending som tente som påskot for ein interpellasjon, synte vi arbeidarane at det ikkje var nokon grunn for dei til å venta betring av kåra sine og at revolusjonen var den einaste vegen for proletariatet.

«Er ministeren klår over dette og kva tiltak vil han gjera framlegg om?» Denne avslutnings-setninga i kvar interpellasjon var i det heile ikkje viktig for tingmennene frå arbeidarane. Vi var fullkome klåre over at kvart tilfelle av undertrykking og politivald var vel kjent for tsaristministrane som hadde velsigna det som hende og gjeve ordre til det. Vi visste på førehand at ministrane ikkje ville gjera noko for å hindra slike krenkingar av lova. Vi la heller ikkje noka vekt på svara til ministrane, som i dei mest openberre tilfella freista å dekkja til kjensgierningar med ei skodde av formalitetar. For oss var det viktige og målet med kvar interpellasjon at vi gjorde kjend for heile arbeidarklassen sanninga om innhaldet i det autokratiske styret, og sette massane i stand til å trekkja dei naudsynte slutningane.

Sidan interpellasjonane vart eit kraftfullt våpen i hendene på den

sosialdemokratiske fraksjonen, var det berre naturleg at regjeringa, med hjelp frå den trufaste Svartehundra-dumaen, skulle gjera alt ho makta for å sløva det. Prosedyren for å setja fram interpellasjonar i dumaen var overlag innfløkt og sette godseigar- og adelsfleirtalet i stand til å seinka eller få lagt på hylla kvar einaste interpellasjon som dei ikkje yn-skte eller som dei meinte var fårleg.

Hovudvansken for fraksjonen vår var at ein interpellasjon berre kunne fremjast dersom han var undertekna av minst trettitre dumamedlemer. Signaturane frå våre eigne fjorten medlemer saman med dei frå dei ti trudovikane, som var det partiet som stod oss nærast i dumaen, var ikkje nok. Vi måtte «låna» signaturar frå kadettane eller dei progressive. Tilhøva for samband mellom dei ulike parlamentspartia var slik at einskildmedlemer frå kadettane og dei progressive stundom signerte interpellasjonane våre. Men dette hende heller sjeldan, og svært ofte nekta dei tvert å hjelpa oss.

Endåtil når underskriftene var sikra, var saka på ingen måte klår. Det var naudsynt å halda hardnakka på at spørsmålet skulle setjast fram til diskusjon. Dette høvde ikkje med interessene til dumaformannen Rodtsjanko, som var hoffmann for den keisarlege majesteteten. Ein måte å seinka ein interpellasjon på, var å hevda at det ikkje hasta med han. Før han avgjorde om spørsmålet skulle verta tillate eller ikkje, drøfta dumaen om det skulle handsamast som ei hastesak. Fleirtalet i dumaen gjekk imot mest alle spørsmåla frå den sosialdemokratiske fraksjonen og sende dei over til «interpellasjonsutvalet» der dei vart liggjande i fleire månader.

Dette var ein vanleg måte for å få lagt til sides eit spørsmål. Det vart rekna med at dersom det vart liggjande lenge nok i utvalet, ville det missa nyhendeverdet og difor ikkje skapa den verknaden i landet som ein hadde rekna med.

Likevel greidde vi å nå føremålet med at spørsmålet om det hasta var sett fram under debatt. Talane i denne debatten handsama i røynda kjerna i spørsmålet. Under dekkje av å tala for at det hasta med spørsmålet, avslørte og fordømte dei sosialdemokratiske tingmennene det verande styret. I samband med dette gjekk det stendig føre seg ein strid med dumaformannen som hadde fått særskilde pålegg frå regjeringa om å hindra talar frå venstre på alle moglege vis. Formannen fylgde nøye med i talane våre og freista å sjå føreut og hindra alle avvik frå det som var det aktuelle emnet, om spørsmålet hasta. Vi brydde oss ikkje om at han oppmoda oss om å halda oss til dagsordenen og sa det vi

tykte var naudsynt. Dei fleste av desse samanstøytane endte med at Rodtsjanko eller viseformannen mista tålmodet og stogga arbeidarane sine tingmenn midt i talane deira.

Svartehundra i den tredje dumaen hadde og ofte gjort endeframme freistnader på å taka frå sosialdemokratane retten til å setja fram interpellasjonar. Vi måtte venta noko liknande i den fjerde dumaen og, men dette var enno ein grunn til at vi måtte kjempa hardare og meir uthaldande for å sikra at røystene til arbeidarane sine deputerte skulle verta høyrde så langt som mogleg ut over landet. *Pravda* skreiv:

«Vi kan på førehand seia heilt sikkert at Purishkevitsjane og Khvostovane i den fjerde dumaen vil freista å hindra interpellasjonar frå tingmennene til arbeidarane. Desse folka vil gjerne knebla alle dei verkelege talsmennene for folket. Men vi kan like visst på førehand seia at no som arbeidarklassen er vaken og dei demokratiske kreftene sluttar seg saman, vil dei reaksjonære herrane lukkast mindre enn nokon gong i strevet sitt.»

I krava som var dregne fram under valkampen hadde arbeidarane talt for ei rekkje med interpellasjonar. Frå byrjinga av arbeidet vårt i dumaen strøymde det inn fråsegner til fraksjonen vår, frå arbeidarar. Dei bad om at det måtte bli stilt spørsmål til regjeringa om ymse spørsmål. Dei gjorde framlegg om at vi skulle setja fram fråsegner om forfalskinga av dumavala, forfylginga av fagforeiningar, handsaminga av politiske fangar i Kutomarskaja, Algatsjinskaja og andre fengsel, resultata av undersøkinga om skytinga i gullfelta i Lena, godkjenninga av «trygdelova», saka om dei sosialdemokratiske tingmennene i den andre dumaen, osb.

Rett etter at han var skipa, byrja den sosialdemokratiske fraksjonen å samla stoff til interpellasjonar og å førebu at dei skulle setjast fram. For å setja fram ein interpellasjon var det naudsynt å forma han i det rette lovspråket og gjera dei rette tilvisingane til dei ymse lovene og regjeringsføresegnene som utgjorde det offisielle grunnlaget for interpellasjonen. N. Krestinski, N.D. Sokolov, A. Juriev og andre sosialdemokratiske juristar som budde i St. Petersburg, hjelpte oss med lovsida av arbeidet.

Så snart som opningsformaliteteane var unnagjorde, slik som stadfesting av fullmaktene, styrevalet, trontalen og debatten om han, sette fraksjonen vår fram den fyrste interpellasjonen. Han tok føre seg forfylginga av fagforeiningar. Det formelle grunnlaget for han var at ei fagforeining i St. Petersburg hadde vorte nekta registrering, men i røyndadekte han stoda for fagforeiningar allment.

Skipinga av og tilveret til fagforeiningar var regulert i lova, eller «dei førebels reglane» som dei vart kalla, av 4. mars 1906. Ho handsama alle foreiningar og samanslutningar. Denne lova syrgde i røynda ikkje for at foreiningar kunne skipast, men for at dei kunne undertrykkjast. Fagforeiningar var heilt prisgjevne kvar offentleg tenestemann, frå guvernøren for ein provins eller by, ned til politiinspektøren. Men same kor mykje fagforeiningsrettane var avgrensa etter lova, var det ikkje nok for styresmaktene. Politiet såg ikkje på «dei førebels reglane» som bindande, og sette seg hemningslaust ut over dei.

Foreiningane vart undertrykte i rask rekkjefylgje og på reint utruleg grunnlag. Så snart ei fagforeining byrja å utvikla arbeidet sitt, vart ho forboden. Denne forfylginga tok ikkje motet frå arbeidarane, men leidde tvert om til at talet på arbeidarar som slutta seg til foreiningane auka. Når ei foreining vart nedlagd, vart det skipa ei ny med dei same medlemene og dei same måla, men med eit anna namn. Det var likevel ei rekkje med politihindringar som måtte overvinnast før ei ny samanslutning kunne skipast. Registreringa av foreiningane var i hendene på såkalte «særnemnder» som viste attende søknader på dei mest meiningslause grunnlag. Ei foreining vart aldri registrert fyrste gongen ho søkte. Berre etter ei rad med avslag, og dersom grunnleggjarane var overmenneskeleg tolsame og uthaldande, fekk den nye foreininga retten til å vera til, eller snarare retten til ein snøgg daude etter politiet sitt tykke.

Etter dei offisielle statistikkane vart 497 fagforeiningar forbodne og 604 vart nekta registrering i dei fyrste fem åra (1906-11) etter at lova av 4. mars 1906 vart sett i kraft. I april 1908 sette den sosialdemokratiske fraksjonen i dumaen fram ein interpellasjon om forfylginga av fagforeiningar. Det vart rekna opp 144 tilfelle av ulovlege forbod av foreiningar i ymse delar av Russland. Interpellasjonen vart sjølvsagd ikkje handsama som viktig, og han vart send over til eit utval. Derifrå dukka han opp eit år seinare i fylgje med ei meiningslaus fråsegn som uttrykte det audmjuke ynskjet at «innanriksministeren skulle taka dei naudsynte åtgjerdene for at styresmaktene i dei provinsane det galdt skulle halda seg til dei førebels reglane frå 4. mars 1906».

Etter 1911, som arbeidarrørsla utvikla seg, vart det tilsvarende vokster i fagforeiningsverksemda. Talet på foreiningar auka, og politiforfylgningane vart hardare. I denne perioden var foreininga til metallarbeidarane i St. Petersburg, som spela ei viktig rolle i utviklinga av arbeidarrørsla, utsett for vill forfylging. Metallarbeidarforeininga var viktig, ikkje berre som ein organisasjon i industrien, men fyrst og fremst som eit senter for alle dei progressive, revolusjonære arbeidarane, og som ein organisasjon som partikreftene konsentrerte seg om. Ho var difor uvanleg livskraftig, og det var naturleg at styresmaktene gjekk til særleg hatske åtak på henne.

Foreininga vart grunnlagd illegalt under revolusjonen i 1905. Sidan 1906, då ho vart offisielt registrert, hadde ho overlevd fleire forbod og nyskipingar under andre namn. Namnet, som fyrst var «Metallarbeidarunionen», vart etter tur endra til «Fagforeining for arbeidarar i metallindustrien», «Fagforeining for arbeidarar som er tilsette i verksemdar i den metallurgiske industrien» osv. Kvar av desse foreiningane var i røynda ei fortsetting av den førre som dei overtok foreiningsfonda og medlemene ifrå, sjølv om dei offisielt var nye samanslutningar. Politiet var sjølvsgd klår over at desse namneskifta var ein farse, men dei kunne ikkje gjera noko med foreininga på dette grunnlaget. Dei var tvinga til å venta på ein høveleg augneblink for å løysa opp den «nye» samanslutninga.

I mars 1912 gjorde politiet ein av dei periodiske razziaene sine. Foreininga vart stengd av «særnemnda» av fleire grunnar. Dei viktigaste var at ho åtte illegal litteratur, og at ho hadde organisert streikar. Denne gongen hadde politiet planar om å hefta registreringa av ei ny samanslutning så lenge som råd. Dei vona at organisasjonen ville bryta saman i mellomtida. Men dei hadde rekna feil. For å halda oppe foreininga, tok komiteen føremon av statuttar som han hadde i reserve frå ei samanslutning som dei hadde lukkast i å få registrert i 1908. Denne registreringa var enno i kraft. Rekneskapsbøker og medlemslister til denne samanslutninga, som i røynda aldri hadde vore til, vart sette opp i all hast. Møtet som avvika den forbodne foreininga, vedtok å overgje alle eigedomar og fond til denne samanslutninga og rådde alle medlemene til å slutta seg til henne. På dette viset heldt metallarbeidarforeininga fram i enno fem månader til ho igjen vart forboden hausten 1912 etter nye politirazziaer. Dei fylgjande tre tiltalepunkta vart offisielt gjorde mot foreininga: politiet hadde ikkje fått sjå på dokumenta, ho hadde organisert streikar og gjeve økonomisk stønad til dei arbeids-lause. «Særnemnda» stadfesta at ein berre kunne gje tilskot til

foreiningsmedlemer, og at berre arbeidarar som var tilsette i ei særskild industrigrein kunne verta medlemer i foreininga. Ein arbeidslaus arbeidar heldt slik opp med å vera medlem av foreininga. Desse reglane var beintfram ei valdsferd mot foreiningsstatuttane som var i samsvar med lova, og dei gav arbeidsgjevarane ein svært einfelddt måte til å knusa fagforeiningsorganisasjonen når som helst. Det var nok å setja i verk ein lock-out, og sidan ingen av foreiningsmedlemene då var i arbeid, ville foreininga verta nøydd til å løysa seg opp.

Undertrykkinga av samanslutninga gjorde arbeidarane i St. Petersburg harme, men ho minka ikkje på nokon måte gløden deira for fagforeiningsarbeid. Nedleggingsutvalet som vart vald på generalforsamlinga fortsette arbeidet til den gamle komiteen. Han greidde å dra ut nedlegginga til ei ny foreining var organisert. Politiet på si side hindra arbeidet til utvalet så mykje som mogleg. Tvert imot alle reglar og lover møtte dei fram på møta i utvalet og hindra det til slutt i å koma saman. Medlemene i samanslutninga sette fram ein protest, men han vart arkivert på kontoret til bygvernøren og handsaminga av han vart utsett på uvisst tid. Klaga vart innlevert 2. november. Etter å ha venta ein månad gjekk medlemer frå nedleggingsutvalet til guvernørkontoret for å spørja om dei hadde lov til å koma saman. Svaret var: «De vil få melding om det frå politiet.» Etter enno to veker spurde dei att. Dei fekk det same svaret, og slik heldt dei fram.

Samstundes gjorde politiet kva det kunne for å hindra at det vart skipa ei ny foreining. Når statuttane i den nye foreininga vart sette opp, vart det teke omsyn til alle dei krava som lova sette. Men dette hindra ikkje «særnemnda» i å nekta å registrera ho. Denne avgjerda frå «nemnda» vart teken 6. oktober, men det vart ikkje sagt frå om henne til organisatorane før 28. november. Ho hadde ikkje noko grunnlag i lova. Ho avslørte klårt den eigentlege grunnen til avslaget — otten for at foreininga igjen skulle verta sentrert for den revolusjonære kampen til metallarbeidarane i St. Petersburg.

Den sosialdemokratiske fraksjonen vedtok å nytta alle desse ulovlege framgangsmåtane, som tydeleg avslørte den allmenne politikken med å forfylgja fagforeiningane, som materiale til ein ny interpellasjon til regjeringa. Dessutan viste interpellasjonen og til ei rekkje ulovlege krav som vart tvinga på fagforeiningsorganisatorane: Dei vart nekta å taka med i føremålet for foreininga nokre rådgjerder for å fremja den intellektuelle og kulturelle utviklinga til medlemene. Det vart ikkje gjeve løyve til at medlemer utan arbeid kunne halda fram som medlemer. I staden for ein gong i månaden, skulle medlemskontingenten betalast ein

gong i året. Foreiningane fekk ikkje lov til å ekskludera medlemer som «var funne skuldige i vanærande framferd av ein domstol av kameratar». I statuttane måtte dei nemna ein velgjerande organisasjon som skulle få foreiningsfonda dersom foreininga vart forboden. Og så bortetter. Desse krava var svært skadelege for fridomen til foreiningane og lamma i det heile verksemda deira. Dei vart rekna opp i interpellasjonen som heldt fram slik:

«Alle desse krava stilte «særnemnda», ikkje berre til metallarbeidarforeininga, men til alle dei fagforeiningane som nyss har levert inn statuttane sine for å verta registrerte. Det er umogleg å sjå på åtferda til «nemnda» som noko anna enn ei skamlaus innblanding i det indre livet til fagforeiningane og open vald mot lova av 4. mars 1906. På grunnlag av dette set vi fram denne interpellasjonen for innanriksministeren og justisministeren:

1. Er innanriksministeren klår over at særnemnda i St. Petersburg nektar å registrera fagforeiningar av grunnar som ikkje er med i lova av 4. mars 1906 og slik krenkjer denne lova?
2. Er justisministeren klår over at ein frå den offentlege påtalemakta held seg ifrå å protestera mot desse krenkingane sjølv om han er vitne til fleire slike lovkrinkingar frå særnemnda i St. Petersburg?
3. Dersom innanriks- og utanriksministrane er kjende med desse tilhøva, kva tiltak har dei gjort for å setja lova igjennom?»

Det vart skipa til slik at spørsmålet skulle verta drøfta i dumaen den 14. desember, dagen før juleferien byrja. Fraksjonen valde meg til å tala om interpellasjonen. Under dekke av å forsvara at det hasta med spørsmålet skulle eg handsama sjølve innhaldet i interpellasjonen. Etter at eg hadde avslørt det ulovlege innhaldet i forfylgingane av fagforeiningar, skulle eg syna at massane berre kunne betra kåra sine gjennom revolusjonær kamp. Dette var det vanlege innhaldet og tildrivet i talane frå tingmennene til arbeidarane.

Dette var «jomfrutalen» min i dumaen. For det reaksjonære fleirtalet i dumaen var talane våre utolelege. At tingmennene til arbeidarane var likeframme, skarpe og gjekk rett på sak, gjorde dei erkereaksjonære Svartehundra ville av raseri. Dette var særleg tydeleg når talane våre kom inn på kåra til arbeidarane i St. Petersburg. Den stendige voksteren i den revolusjonære rørsla blant arbeidarane i St. Petersburg var merkbar endåtil i Taurida-palasset. Oppmodinga vår til arbeidarane om å

styrkja átaket var enno ei påminning for dei trufaste verjene av tsarismen om at før eller seinare ville rørsla knusa den tsaristiske festninga og alt det som ho stødde.

Å forvirra og skremma tingmannen frå arbeidarane, å avbryta talen hans, dette var taktikken til fleirtalet i dumaen, særleg når det var fyrste gongen han freista å tala. Fleirtalet og formannen som utførte fleirtalsviljen, strevde etter å gjera den fyrste talen til ein arbeidartingmann til den siste og. Dei freista å få han til å missa modet og sidan teia, lik mange medlemer av dumaflirtalet som sat i Taurida-palasset gjennom heile den fjerde dumaen utan å opna munnen. Dei var så kua av stemninga i dumaen at ein hadde måtte tvinga dei fram på talarstolen med makt.

Når tingmennene frå arbeidarane var på talarstolen i dumaen fyrste gongen, var dei så nervøse som dei aldri før hadde vore. Då eg gjekk opp på talarstolen kjende eg svært kvasst det ansvaret som kvilte på ein talsmann for arbeidarane. Ein tale i dumaen likna ikkje på nokon måte på dei talane som eg hadde måtte halda på ymse legale eller illegale arbeidarmøte. Her stod vi, arbeidarane sine talsmenn, andlet til andlet med fienden, dei tidlange undertrykkjarane til arbeidarklassen. Om-
svøpslaust og utan parlamentariske knep måtte vi seia klårt og ope alt det som massane tenkte. Vi måtte kunngjera kva dei trong og slengja skuldningane deira mot representantane til det verande styresettet.

Det vart lydd til kvart ord ein arbeidartingmann sa, ikkje berre i dumasalen, men av dei millionane av russiske proletarar som såg på oss som verjene for sine interesser. Talane og appellane våre i dumaen var eit ekko av den revolusjonære stemninga til arbeidarane og styrkja dei i kampen deira mot fienden. Frå salen i dumaen måtte vi syna presset frå viljen til arbeidarklassen for å demonstrera krafta som det russiske proletariatet hadde samla i dei lange åra.

Kvar einaste ein av oss hadde store vanskar når han heldt den fyrste talen sin i denne heimstaden for det tsaristiske autokratiet. Det var eit stort press å overdøyna hylinga til Svartehundra, å slåst mot dei stendige avbrytingane frå formannen og å utmana undertrykkjarane etter at ein hadde skildra den økonomiske og politiske træledomen til arbeidarklassen.

Immuniteten* til tingmennene og «talefridomen» i dumaen var berre tsaristiske lygner. Det var heilt klårt for oss at regjeringa berre venta på eit høveleg påskot til å handla summarisk mot tingmennene til ar-

* *Immunitet* — det å vera fritaken frå rettsforfylgning. — *Red.*

beidarane. Vi hadde enno friskt i minne saka mot dei sosialdemokratiske medlemene av den andre думаen. Dei vart sende til tvangslæger alle saman. «Nokre forlet думаen for å verta ministrar, andre, tingmennene til arbeidarane, for å verta fangar.» Desse orda til Lenin skildrar nøyaktig den moglege lagnaden for tingmennene til arbeidarane. Men dess større trugsmålet vart, dess fleire vanskar vi måtte vinna over, dess meir kraftfulle vart talane våre. Forfylgingane som tingmennene måtte lida, verka til at arbeidarane vart meir radikale, og stiva dei opp i den revolusjonære striden.

I byrjinga lydde heile huset til talen min i djup merksemd. Det var eit kveldsmøte, og heile den store salen i Taurida-palasset flømde av ljøs. I ministerboksen sat det regjeringsmedlemer, og ein annan boks nær talarstolen var full av talsmenn frå pressa. Publikumsgalleria var fullsette. Konene til høge embetsmenn stirde på meg gjennom brilleglasa, ivrige etter å sjå korleis ein låsesmed kunne te seg og kva han ville seia i думаen. På den andre sida var det ei handfull med arbeidarar som hadde greidd å få tak i billetter. Dei lydde til talen til tingmannen sin og heldt pusten for å få med seg kvart ord.

Den føre kroppen til Rodtsjanko trona på ordstyrarplassen. Han heldt bjølla si klår og konsentrerte seg heilt om talen min for ikkje å gå glipp av noko høve til å avbryta meg.

Eg fekk ikkje gjera meg ferdig med talen. Han vart avbroten av ordstyraren så snart eg kom bort i dei allmenne kåra til arbeidarklassen og dei forfylgingane han var utsett for frå regjeringshald.

Båe sidene i salen klappa då eg forlot talarstolen. Det var ekte fagning av talen min frå venstre, medan dei frå høgre og sentrum ynskte Rodtsjanko til lukke med at han hadde sett på plass ein arbeidartingmann.

Interpellasjonen vår om forfylginga av fagforeiningar vart sjølvsgad røysta ned av Svartehundra-fleirtalet. Den same lagnaden fekk den andre interpellasjonen frå den sosialdemokratiske fraksjonen. Han tok opp at det ikkje vart gjeve løyve til møte, og vala av trygdeutval. Dette vart drøfta på det same dumamøtet 14. desember. Думаen viste attende at det hasta med nokon av sakene, og interpellasjonane vart sende til interpellasjonsutvalet der dei vart lagde på hylla. Arbeidarklassen kunne ikkje venta seg noka anna avgjerd frå denne godseigar- og adelsдумаen. Føremålet med interpellasjonane våre var å syna og avsløra det eigentlege innhaldet i det verande styret.

Denne demonstrasjonen frå den sosialdemokratiske fraksjonen i Svartehundra-думаen vart stødd og styrkt av aksjonen til arbeidarane i St. Petersburg. Dei kunngjorde eindags-streik same dagen. Medan vi

talte frå talarstolen i думаen om dei siste døma på tsaristisk undertrykking, forlet arbeidarane fabrikkane og vedtok protestfråsegner på hastig samankalla møte.

Eindags-streiken den 14. desember var godt organisert og førebudd. Eksempel på forfylgingar av fagforeiningar, slik som forbod mot møte som var samankalla for å drøfta trygdespørsmål, stod dagleg i *Pravda*. Avisa handsama og «utnemninga» av «arbeidar»-talsmenn til trygdeutvala og korleis den mislukka trygdelova til regjeringa eigentleg verka. Desse artiklane var orda slik at sjølv om sensuren ikkje kunne seia noko på dei, kunne dei framskridne arbeidarane lesa mellom linene ei oppmoding til å organisera demonstrasjonar den dagen interpellasjonane våre skulle verta drøfta i думаen. Til slutt, 13. desember, oppmoda bolsjevikane til streikeaksjonar til støtte for den sosialdemokratiske fraksjonen i ei kunngjering som var undertekna av sentralkomiteen i Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet.

Den dagen kunngjeringa vart send ut, vart det halde møte i ei rekkje fabrikkar. Det vart vedteke fråsegner som ynskte dumainterpellasjonane velkomne, og som lova støtte til fraksjonen. Til dømes sa fråsegna som vart vedteken på Pahl-fabrikk: «Ved streiken vår stør vi den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde statsдумаen.» Alle fråsegnene inneheldt kraftige protestar mot forfylginga av fagforeiningane og mot politikontrollen av trygdeutvala. Oppmodinga til streikeaksjonar vart møtt med eit oppglødd svar. Arbeidarane på tretten verksemder gjekk straks frå arbeidet, og berre lite viktige grupper, eller snarare einskilde arbeidarar, for det meste kvinner, heldt fram med å arbeida.

Streiken slutta ikkje 14. desember. Neste morgon slutta nye fabrikkar seg til, medan dei som alt var ute, ikkje gjekk attende. Fabrikk etter fabrikk gjekk ut i streik, og rørsla varte i meir enn ei veke. Det er vanskeleg å gjera noko pålitande overslag over kor mange arbeidarar som deltok, men det var sikkert ikkje færre enn 60 000, dvs. like mange som det arbeidde på dei største fabrikkane i St. Petersburg. I tillegg var og ei rekkje mindre verksemder med, trykkeri, reparasjonsverksemder osb. Denne veldige proteststreiken synte den fulle solidariteten massane hadde med tingmennene sine.

Saman med streiken kom ikkje berre den vanlege politiondertrykkinga, men arbeidsgjevarane gjekk og til ein motoffensiv. Dei 3 000 arbeidarane ved Petrovskaja og Spasskaja-fabrikkane, som Maxwell åtte, fann denne setelen på dei stengde portane den 15. desember, dagen etter eindagsstreiken: «På bakgrunn av dei stendige streikane og

åtvaringa som alt har vorte gjeven til arbeidarane, er fabrikkleiinga tvungen til å betala ut alle arbeidarane. Datoen for utbetalinga vert kunngjort seinare.» Store patruljer med politioffiserar og konstablar vart stasjonerte rundt fabrikkane. Arbeidarane vedtok at dei ikkje ville taka imot løna si, for å seinka opninga av fabrikkane. Dei visste at det var mange ordrar som måtte fyllast, og at kvar dag med stogg i drifta gav eigarane store tap. Fyrste halvparten av dagen dukka det berre opp nokre få formenn som streikebrytarar for å få betalinga si. Med det sikra dei seg å få att jobben. Etter middag sokk modelt til arbeidarane noko, og det samla seg ein kø framføre kontoret. Leiinga fekk heile tida hjelp frå politiet som leidde arbeidarane inn på kontoret. Innanfor var direktøren sjølv i leiinga. Han hadde ei liste med dei «opprørske elementa» i handa. Han stempla betalingsbøkene til dei som fekk att jobben etterkvart som kassararen betalte arbeidarane. Dei fleste fekk berre frå femti kopek til ein rubel, då matvarar som var kjøpte i fabrikkbutikken vart dregne ifrå løna. Svært mange fekk ikkje koma inn att. Ettersom dei freista å slå ned på dei «upålitande» så hardt som mogleg, sparka dei heile familiar, menn og koner, fedrer og døtrer, brør og systrer.

Men denne utsilinga av arbeidarar var ikkje til mykje hjelp for leiinga. Dagen etter gjekk alle dei arbeidarane som hadde fått att arbeidet, ut i streik etter nokre få timars arbeid. Dei kravde at alle dei som hadde mist jobben skulle takast inn att. Politiet mislukkast i freistnadene på å hindra arbeidarane i å forlata fabrikkene, og arbeidarane spreidde seg og håna og truga politiet.

Arbeidarane gav seg ikkje trass i arrestasjonar og ein serie med undertrykkingstiltak, slik som at dei som hadde mist arbeidet vart kasta ut av husvera som fabrikkene åtte. Den stae kampen mot at arbeidarane på Maxwell-fabrikkene skulle verta offer, fekk støtte frå resten av proletariatet i St. Petersburg. På alle fabrikkene vart det samla inn pengar for å letta stoda for dei som var råka av lock-outen og for å stø streiken.

Dumafraksjonen vår var senter og organisator for desse innsamlingane. Kvar dag fekk vi fond som var samla inn ikkje berre i St. Petersburg-fabrikkene, men og av arbeidarar frå andre industristader (Moskva, Warszawa, Lodz, Riga osv.). *Pravda* offentliggjorde ei lang liste med fabrikkar der dei dreiv med innsamlingar. Ho synta at arbeidarklassen ikkje såg på striden ved Maxwell-fabrikkene som ei isolert øvring, men som ein fase i klassekrigen mot kapitalistane.

Medlemene i den sosialdemokratiske fraksjonen, arbeidarane sine tingmenn, stod midt i striden. Vi var stendig i samband med dei

streikande, hjelppte dei å ordleggja krava deira, leverte dei innsamla pengane, tinga med ymse regjeringsautoritetar, osb.

Ved baa fabrikkane varte streiken i over to veker. På denne tida såg ein på dette som ein svært langvarig streik, og arbeidarane var berre i stand til å halda ut på grunn av moralen og den materielle stønaden som dei fekk frå alle arbeidarane i St. Petersburg.

Kapittel VI

Krakow-møtet

«Seksaren» og bolsjevikane sin sentralkomite - Spørjelista til Lenin - Korleis sambandet med sentralkomiteen vart halde ved lag - Krakow-møtet - Dei viktigaste avgjerdene frå møtet - Framlegg og rettleiingar frå Lenin - Tingmennene reiser til provinsane - Stemninga mellom arbeidarane i provinsane

Den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde statsdumaen var del av den heilskapen som det russiske sosialdemokratiske partiet var. Fraksjonen spela ei viktig rolle i partiarbeidet, men han var berre ein av partiorganisasjonane. Avgjerder og fråsegner frå partikongressar og møte som handsama arbeidet til den sosialdemokratiske fraksjonen i dei tidlegare dumaene, avgjorde at fraksjonen var ein hjelpeorganisasjon som var underordna partiet og sentralkomiteen. Denne underordninga innanfor eit strengt sentralistisk system var ein føresetnad for eit vellukka revolusjonært arbeid. Å arbeida illegalt var umogleg utan at vi nytta dette prinsippet. Det var berre takk vera denne organisasjonsstrukturen at partiet kunne koma igjennom vanskane i overgangsperioden mellom dei to russiske revolusjonane.

I mensjeviklægret vart ikkje denne strenge underordninga under den sentrale leiinga godteken. I dei førre dumaene hadde medlemene frå mensjevikane sett bort frå og sett seg ut over partidisiplinen, og handla uavhengig av dei leiande sentrale partiorgana. Dei såg på fraksjonen som ein organisasjon som stod over partiet, og sette han ofte i motsetnad til partisentret. Mensjevikane i den fjerde dumaen fylgde den same politikken.

Tingmennene frå bolsjevikane var tvert om bundne med nære og uløysande band til dei leiande partiorganisasjonane. Heile valkampen til den fjerde dumaen hadde vore ført under rettleiing av og i samsvar med påleggja frå sentralkomiteen. Frå Krakow, der partihovudkvarteret utanlands låg, strekte det seg tusenvis av trådar som knytte alle organisasjonane våre som dreiv med valkampen saman til eitt nett. Ved sidan av å setja fram allmenne pålegg, spela sentralkomiteen ei viktig rolle i utveljinga av kandidatar i arbeidarvalkollegia. Tingmennene til

bolsjevikane kom altså til dumaen som talsmenn for heile partiet, ikkje berre for dei lokale organisasjonane.

.Dumaval og heile verksemda til «seksaren» vår stod frå byrjinga av under beinveges rettleiing frå kamerat Lenin. Under vala fylgde han svært nøye med i stemninga blant arbeidarane, dei illegale valmøta, dirigerte valpropagandaen i *Pravda*, osv. I artikkel etter artikkel i denne avisa oppmoda han arbeidarane til å røysta på bolsjevikane mot dei trådtrekkjande likvidatorane.

Rett etter at vala var over og tingmennene til arbeidarane var komne til St. Petersburg, tok Lenin opp spørsmålet om organiseringa av fraksjonen, han interesserte seg for kvar einskild tingmann, oppsummerte resultatata frå valkampen, og undersøkte instruksjonane som tingmennene hadde fått frå veljarane.

Ei særskild spørjeliste vart send ut frå Krakow til alle tingmennene som var valde frå arbeidarvalkollegia. Nitten punkt i denne lista inneheldt detaljerte spørsmål om valkampen og tingmennene sjølve. Lista tok svært nøye for seg arbeidardeltakinga i vala, grunnane til dårleg frammøte på møta, om stemninga for valboikott var framherskande, spreininga av vallitteratur, måten å setja opp kandidatlister, debatten på møta, hjelpesmennene til utsendingane, verksemda til andre parti, undertrykkingstiltak som vart brukte under vala, osv. Alle steg i valet var dekte, frå utsendingsvala til vala av tingmennene. Samstundes vart tilhøvet til valmennene i dei andre valkollegia, særleg bøndene, undersøkte. Andre spørsmål handsama ymse steg i partiarbeidet, organiseringa av illegale møte, spreininga av avisa vår og undergrunnsblada, kor mykje bolsjevikane og likvidatorane hadde å seia, og liknande spørsmål.

Lenin bad kvar tingmann om ikkje å avgrensa seg til å gje formelle svar, men å gje ei samanhengande melding om valkampen i sitt distrikt og å skildra alt som hende under vala. «Desse spørsmåla bør ikkje på noko vis verta offisielt drøfta med fraksjonen — det ville berre resultera i formalisme og kjekl. Tingmennene bør svara sjølve og så snøgt som råd,» skreiv Lenin.

Etter kvart som verksemda i fraksjonen utvikla seg, vart sambandet mellom «seksaren» og sentralkomiteen, og framfor alt Lenin, nærare. Stoff, opplysningar osv. vart send til Krakow. Frå Krakow fekk tingmennene til bolsjevikane litteratur, punkt til talar, pålegg til særskilde spørsmål som dukka opp under arbeidet. Dette sambandet vart halde

oppe gjennom kodebrev, gjennom partimedlemmer som kryssa grensa illegalt og gjennom alle andre moglege kanalar. Alle høve vart nytta, og sjølvsgd vart alt gjort i djupaste løyndom. Vi nemnde aldri namn i breva. I staden nytta vi nummer som vi var samde om på førehand, eller vi nytta oppnamn. Eg vart kalt nr. 1, Malinovski nr. 3, Petrovski nr. 6, Samojlov nr. 7, Sverdlov vart kalt Andrej, Stalin Vassili osv. Nummera og oppnamna vart endra dersom det var mistanke om at politiet hadde gissa kven dei var.

Som vi no kan sjå av arkivmaterialet, gav det hemmelege politiet oss på si side oppnamn som var ulike på dei ulike stadene.

«Det svarte kabinettet» (ei hemmeleg politiavdeling som opna og undersøkte brev) på hovudpostkontoret, las alle brev som var adresserte til dei sosialdemokratiske tingmennene. Difor nytta vi sjeldan posten, eller om vi gjorde det så ordna vi det slik at breva vart sende til andre adresser.

Det hemmelege politiet fekk dei viktigaste opplysningane sine frå agentprovokatarar. Vi var sjølvsgd klære over at vi var omkrinsa av spionar, men det var vanskeleg å oppdaga dei. Vi heldt difor ei svært streng tryggingssline, og eit system med at det indre livet skulle vera hemmeleg, gjennomsyra alt frå toppen til botnen.

Kvar krenking av dette hemmelege systemet var i seg sjølv ein grunn til mistanke, og fekk oss til å undra oss på om ein politiplan var under utklekking. Eg hugsar ei særmerkt sak. Kiseljov, ein partimedlem som arbeidde på Putilov-verket, sende meg ein gong eit brev i posten der han synte til eit spørsmål som skulle avgjerast av komiteen i St. Petersburg. Det at brevet vart sendt på vanleg vis i posten og utan at det vart nytta kode, gjorde at eg fekk mistanke om at brevskrivaren kunne ha samband med politiet. Eg melde frå om saka til komiteen i St. Petersburg og til fraksjonen. Det vart vedteke at vi skulle halda auge med Kiseljov og vera varsame i tilhøvet til han. Det vart seinare klårt at mistankane våre var velgrunna, for Kiseljov synte seg å vera ein agentprovokator.

Vi lukkast ikkje alltid i å oppdaga slike politispionar før dei fekk gjort skade, for dei gjorde på si side strenge tryggingstiltak og var svært varsame. Ein kan likevel seia at same kor velorganisert tsarpolitiet var, og same kor velinformerte dei kan ha vore, så var sambandet vårt med partiorganisasjonane og særleg med sentralkomiteen, løynd bak ein effektiv teknikk med hemmelege avtalar.

Brevskifte og samband gjennom tredjepersonar sette oss likevel ikkje i stand til å drøfta detaljane i arbeidsplanane våre eller å klargjera heilt

spørsmål om verksemda vår verken innanfor eller utanfor dumaen. Det var naudsynt å ha betre samband for at røynslene til tingmennene kunna nyttast og for at ein kunne læra kva meiningar dei hadde. Partiarbeidet i Russland var samla ikring tingmennene til arbeidarane, og det var dess meir slik av di det baud på svært store vanskar å kalla saman vanlege partikongressar når partiet var illegalt.

Som eg alt har nemnt, var det drøfta før dumaen vart opna at det skulle kallast saman eit møte med sentralkomiteen og tingmennene til bolsjevikane ein eller annan stad utanlands. Det var framlegg om at dette møtet skulle setja opp ein plan som heile verksemda til dumafraksjonen skulle byggja på. Men møtet var viktig ut ifrå eit mykje vidare synsfelt. Det måtte og handsama oppgåvene til bolsjevikane i den nye perioden med veksande revolusjonær verksemd hjå arbeidarane, og dei fylgjene dette ville få for utviklinga innanfor det sosialdemokratiske partiet. På grunn av dei drøftingane og vedtaka som vart gjort på møtet, vart det ei av dei fremste historiske hendingane for partiet vårt og for den revolusjonære kampen.

Møtet skulle haldast i Krakow i Galisja*. Tida for samankallinga fall saman med juleferien i dumaen. Tingmennene til bolsjevikane kunne ikkje dra frå St. Petersburg med ein gong, på grunn av streikane og lock-outen ved Maxwell-fabrikkane. Fyrst etter at streikestøttefonda var skipa og alle arbeidarorganisasjonane mobiliserte til å hjelpa, kunne vi reisa til Krakow.

Krakow-møtet sat saman frå 28. desember 1912 til 1. januar 1913. For tildekkinga si skuld vart han kalla Februarmøtet og stod fram som det i pressa og i partilitteraturen. Lenin var ordstyrar, og utan tingmennene var desse til stades: Nadesjda Konstantinovna, Krupskaja, G. Sinovjev, A. Troianovski, Valentina Nikolajevna Lobova, E. Rosmirovitsj og nokre få andre kameratar, utsendingar frå store samlingsstader for arbeidarklassen. Av tingmennene var Malinovski, Petrovski, Svagoy og eg sjølv til stades.

Eit år var gått sidan møtet i Praha i januar 1912. Det hadde vore eit år med kraftig utvikling i den revolusjonære rørsla. Dette fann uttrykk i vokster i politiske og økonomiske streikar, i massedemonstrasjonar, i skipinga og grunnfestinga av arbeidarpressa, osb. Partiet hadde og gått igjennom ei sterk utvikling i denne tida, det hadde kome til eit skarpt

* *Galisja* — område i Aust-Europa. Delt mellom Polen, USSR og Den ukrainske sovjetrepublikken. Femner om nordskråniga av Karpatane og ein del av slettelandet nordanfor. — *Red.*

skilje mellom dei to delane i det sosialdemokratiske partiet, og hard kamp mellom oss og mensjevikane. Likvidatortildriv var dominerande hjå mensjevikane, noko som kom klårt fram i talar og artiklar.

Kløyvinga mellom mensjevikar og bolsjevikar spreidde seg gjennom heile arbeidarrørsla, og den revolusjonære politikken til bolsjevikane gjekk fram overalt. Vala til statsdumaen, som hadde gjeve oss ein avgjerande siger i arbeidarvalkollegia, sa mykje om dette. Dei synte den enorme påverknaden som bolsjevikane hadde på massane, og at arbeidarklassen fylgde bolsjevikane sin veg i den revolusjonære kampen.

Dei fyrste månadene av arbeidet til dumafraksjonen synte at arbeidarane sine deputerte fylgde ein rett politikk. På same tid vart det klårt at mensjevikane førte, og i framtida ville føra ein hard kamp mot tingmennene til arbeidarane. Dei sistnemnde sette den revolusjonære taktikken sin opp mot den som fraksjonsfleirtalet hadde. Sett frå interessene til arbeidarklassen, greidde mensjevikane i den fyrste dumasessjonen å gjera mange feil. Desse feila, som var skadelege for den revolusjonære rørsla, måtte klårt fordømast.

Dette var spørsmåla som vart handsama på Krakow-møtet. Møtet måtte gje retningslinjer for den framtidige verksemda til partiet når det galdt desse sakene som var svært viktige for den revolusjonære framgangen. Etter fleire dagars arbeid vart det gjort ei rekkje vedtak som løyste mange praktiske problem, gav ei vurdering av den politiske stoda i Russland og politikken til arbeidarklassen.

Krakow-møtet som skjønnte kor viktig einskapen var, la vekt på at einskap berre var mogleg dersom den hemmelege illegale organisasjonen var godkjend. Sameininga må finna stad «frå grunnplanet — i fabrikkkomiteane, distriktgruppene osv. — der arbeidarane sjølve kontrollerer om den illegale organisasjonen vert vyrd og om den revolusjonære kampen får god stønad og den revolusjonære taktikken vert nytta».

Denne fråsegna understreka enno ein gong gapet mellom oss og mensjevikane og at det var naudsynt med ein stendig kamp mot den nedbrytande innverknaden likvidatorane hadde på arbeidarane. Ei anna fråsegn sa: «Den einaste verkelege organisasjonstypen i den noverande perioden er eit illegalt parti som er sett saman av kjernar som alle er omgjevne av eit nett av legale og halvlegale samanslutningar. Dei illegale kjernane må vera organisatorisk tilmåta dei lokale kvardagslege tilhøva. «Hovudoppgåva vart sett til å vera skipinga av illegale partikomitear på fabrikkane med ein leiande organisasjon ved kvart senter.»

Møtet slo fast at den beste organisasjonstypen var den som rådde i St. Petersburg. Komiteen i St. Petersburg var sett saman av utsendingar

som var valde av distrikta og av medlemer som komiteen valde inn sjølv. Dette resulterte i ein svært smidig organisasjon som stod i nært samband med kjernane og som samstundes var vel løynd for politiet. Det vart også rådd til at ein skulle skipa regionsenter og halda oppe sambandet med dei lokale gruppene på den eine sida, og med sentralkomiteen på den andre, gjennom eit system av utsendingar. Fråsegna om organisasjonen skipa eit heilstøypt system som var fast samansveisa frå botnen og til topps.

Eit av dei avgjerande spørsmåla på møtet var meldinga frå dumafraksjonen vår. Arbeidet til fraksjonen vart drøfta nøye og i detalj. I den fyrste månaden i dumaen hadde fraksjonen måtte taka ei rekkje avgjerder om viktige spørsmål. At Jagello hadde slept inn i fraksjonen, fråsegna og dei fyrste interpellasjonane var punkt som sette konferansen i stand til å døma om verksemda til dumafraksjonen, og å merka seg dei mistaka som mensjevikfleirtalet hadde gjort.

«1. Møtet merkar seg at Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet vann store sigrar i vala til den fjerde dumaen trass i forfylgingar som ein ikkje har sett maken til, trass i innblanding i vala frå regjeringa, trass i forbundet mellom Svartehundra og dei liberale som vart fast skipa i mange distrikt mot sosialdemokratane. Mest alle stader var det auke i talet på røyster til sosialdemokratane i dei andre valkollegia i byane. Desse vart rivne or hendene til dei liberale. I arbeidarvalkollegia, som er dei viktigaste for partiet vårt, fekk RSDAP rå grunnen åleine. Ved å velja berre bolsjevikar frå arbeidarkollegia, har arbeidarklassen med ei røyst sagt ifrå om den faste lojaliteten sin til Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet.

2. Møtet ynskjer velkome det drivande arbeidet til dei sosialdemokratiske tingmennene i den fjerde dumaen, slik det kjem til uttrykk ved at dei har sett fram interpellasjonar og i fråsegna som i hovudsak fastset dei grunnleggjande prinsippa til sosialdemokratiet på ein måte.

3. I samsvar med partitradisjonane slår møtet fast at den einaste rette politikken er at den sosialdemokratiske dumafraksjonen som heilskap er underlagd partiet, representert ved dei sentrale organa. For å sikra at han fylgjer ein rett partipolitikk, og på grunn av den politiske oppsedinga av arbeidarklassen, er det naudsynt å fylgja kvart steg fraksjonen tek og slik skipa partikontroll over arbeidet hans.»

Møtet fordømde fast ymse tiltak frå mensjevikane som ikkje var i samsvær med den allmenne politikken til partiet. Ved å taka Jagello inn i fraksjonen hadde dei omveges godteke kløyvarverksemda til Bund. Møtet meinte at mensjevikane med dette hadde styrkt kløyvinga i den polske arbeidarklassen, og seinka einskapen i heile partiet. Under påskot av å «skapa dei naudsynnte institusjonane for ei fri utvikling av kvar nasjonalitet», hadde mensjeviken A.I Tsjkhenkeli tala til føremon for organisatorisk skilde nasjonale sosialdemokratiske parti i Russland. Talen var halden i namnet til fraksjonen, og møtet fordømde han sterkt som ei beinveges krenking av partiprogrammet. «Sjølvi i ei slik ikleing, kan ikkje ettergivnad for nasjonalistiske tildriv verta tillatne i eit proletarisk parti.» Møtet peikte på at fraksjonen til slutt hadde forsømt pliktane sine ved å røysta på framlegget frå dei progressive om trontalen i staden for å setja fram sitt eige.

* Sjølv om fråsegnen om den sosialdemokratiske fraksjonen i dumaen inneheldt ni punkt, vart berre seks prenta i partipressa, av di dei tre andre handsama saker som det ikkje var tilrådeleg å offentleggjera. På grunn av at alle dokumenta som hadde å gjera med Krakow-møtet er tapte, har desse tre punkta enno ikkje vorte attgjevne. Det ville og vera svært vanskeleg å gje dei att frå minnet etter at det har gått femten år. Dei hadde å gjera med arbeid utanfor dumaen for bolsjevik-«seksaren», som fekk mange viktige oppgåver i samband med illegalt partiarbeid frå møtet. Møtet tok og opp spørsmålet om sentralkomiteen skulle supplera seg sjølv med tingmennene frå bolsjevikane.

Under opphaldet vårt i Krakow vart arbeidet til «seksaren» drøfta allment og i detalj i samtalanene våre med Lenin og andre medlemmer av senteret vårt utanlands.

Lenin sa at tingmennene til arbeidarane måtte nytta dumaen til agitasjon og hjelpa til med å utvikla den revolusjonære rørsle ved å avsløra både tsaristregjeringa og hyklinga til dei såkalte liberale partia. Arbeidarane sine tingmenn måtte bli høyrde av heile arbeidarklassen i Russland. Men verksemda i dumaen var berre ein del av arbeidet til fraksjonen. Som ein integrert del av partiet måtte bolsjevik-«seksaren» vera med i det kjempearbeidet som måtte gjerast utanfor dumaen. Organisering og rettleiing av partigrupper og verksemd i partipressa og i fagforeiningane var mellom dei viktige oppgåvene til tingmennene til arbeidarane, og dei kravde stendig arbeid og slit.

Tingmennene til arbeidarane måtte halda sambandet med massane ved lag, og alle organisasjonane til arbeidarklassen, legale og illegale, måtte sjå på dumaboljsjevikane som leiarane og organisatorane av den

revolusjonære kampen. Lenin la heile tida vekt på desse punkta i samtalane med oss.

Etter tilråding frå kamerat Lenin sjølv, fekk eg til oppgåve å gje ut *Pravda*. Lenin sa til meg at som tingmann frå St. Petersburg og talsmann for arbeidarane i St. Petersburg, måtte eg taka på meg den oppgåva. *Pravda* hadde ikkje berre mål når det galdt skolering og propaganda, men ho var og det viktigaste organisatoriske senteret. Han streka under at eg plikta å arbeida der.

Vi kom att frå Krakow rusta med konkrete praktiske pålegg. Det var sett klåre liner for den allmenne politikken som «seksaren» skulle fylgja, og likeins var det fastsett kven som skulle tala om dei ymse spørsmåla, kva som skulle førebuast, kva arbeid som straks måtte gjerast utanfor dumaen osb. For oss som kom frå ein svært innfløkt og fiendsleg omgivnad, var denne beinveges utvekslinga av tankar med dei leiande medlemene i partiet, og særskild med Lenin, svært viktig.

Lenin nærma seg tingmennene ein etter ein, og lukkast i å styrkja viljen i kvar einskild av oss til å føra ein kvass og hard kamp. At vi var med i arbeidet på møtet spela på den andre sida ei monaleg rolle for dei avgjerdene som vart tekne. Vi var heilt gjennom kjende med stemninga i massane, og tilskota våre til drøftingane sette møtet i stand til å gripa haldninga til arbeidarane og å trekkja dei naudsynte slutningane.

Då dei var komne attende frå Krakow, nytta tingmennene til arbeidarane dumaferien til å reisa rundt i dei valkrinsane dei var valde ifrå. Reisene hadde til føremål å gje melding frå den fyrste dumasesjonen, og å auka verksemda i dei lokale illegale kjernane. Ein sette slik vedtaka frå Krakowmøtet ut i livet.

Slike turar gjekk føre seg mellom dumasesjonane og stundom midt i ein sesjon, og dei gjorde mykje for å få fart i verksemda i den lokale arbeidarrørsla. Tingmennene fekk nye partikontaktar og oppattnya gamle. Dei skipa nye partikjerner, og fekk ut mykje agitasjon og propaganda. Samstundes fekk dei tilrådingar og pålegg frå arbeidarane i distrikta sine. Eit pålegg som var gjeve til alle dei sosialdemokratiske tingmennene, var at dei skulle vitja distrikta sine så ofte som mogleg og allment halda seg i nært samband med valkrinsane sine.

Ein må vedgå at tingmennene til arbeidarane gjorde dette. Kvar av oss fekk dagleg ei stor mengd med brev som gav oss detaljerte opplysningar om kva som gjekk føre seg, og der ymse tilrådingar og krav kom til uttrykk. Alt dette tente som stoff for arbeidet vårt i dumaen. Vi arbeidde med det, oppsummerte det i spørsmål til regjeringa og handsama det i talane våre om lovframlegg frå regjeringa osb.

Endå meir stoff vart samla under dei personlege turane til tingmennene. Desse var ei stendig kjelde til otte for det hemmelege politiet til tsaren. Sidan tingmennene til arbeidarane enno hadde parlamentarisk immunitet, greidde ikkje politiet å hindra dei i å gjera desse turane. Men dei greip høvet til å overvaka dei som tingmennene rådførte seg med. Før dumasesjonen var til endes, brukte politileinga å senda ordrar til alle guvernørar og sjefane for dei hemmelege politiavdelingane om å halda vake auga med når dei revolusjonære tingmennene kom til «dei provinsane som dei hadde i si varetekt». Dei mest karakteristiske draga våre vart rekna opp, og fotografi av oss lagde ved. Tingmannen til arbeidarane vart så møtt på jarnvegsstasjonen av eit fylgje med «grønfrakkar» (som ein kalte spionane) og skugga alle stader han gjekk.

For å ha ei dobbel sikring for at dei ikkje skulle missa tingmannen av syne, ordna det hemmelege politiet i St. Petersburg det ofte slik at ein av deira fylgde med tingmannen dit han skulle, inntil dei lokale spionane tok opp arbeidet sitt. Spionen frå St. Petersburg leverte tingmannen til provinsspionen mot kvittering som om det var ein eller annan daut ting han leverte. Likevel fekk vi ofte til forvirring ved at vi slepte unna overvakinga deira «i ei ukjend retning». Politiet kunne ikkje alltid oppdaga når vi reiste, og sjølvsgad greidde vi å gjera det i løyndom ved at vi drog til stasjonen frå kva stad som helst utan frå der vi budde.

I slike høve gav politiet vaktmeistrane og dørvaktene ei skrape for at dei ikkje hadde varskudd om at vi reiste, vaktmeistrane verja seg med at tingmennene ikkje hadde opplyst om at dei skulle reisa, og hadde ikkje levert inn passa til stempeling eller gjort andre formalitetar.

Skugginga av tingmennene til arbeidarane var så vedvarande og open at medlemmer i fraksjonen vår stundom miste tolmodet og ringde til ministeren og kravde å få fred. Skugginga vart aldri stogga på grunn av dette. Kлага førte berre til at spionane vart oppmoda om å gjera arbeidet sitt meir effektivt og freista å ikkje «terga» tingmennene. På den andre sida fylgde dei lokale styresmaktene pålegga frå politileinga og nytta alle påskot for å avbryta reisa til tingmannen «på legalt grunnlag», eller om dei hadde lukka med seg i å finna stoff til å reisa søksmål mot han.

Eg trur det var kamerat Muranov som dette hende med, då han var i ein av byane ved Volga. Han var heime då politiet kom. Dei arresterte husverten og tok til å leita gjennom huset. Veska til Muranov låg på bordet, og då ein politioffiser ville opna ho, protesterte han. Han sa at han var tingmann, og tok fram dokumenta sine frå veska. Offiseren vart tvinga til å dra seg attende, men han vart seinare kvasst irettesett av

sjefane sine. Dei sa til han at før Muranov hadde teke fram papira sine som låg i veska eit stykke ifrå han, skulle ikkje offiseren som stod for undersøkinga ha «trudd» på at Muranov var tingmann. Difor skulle han ikkje ha late han nærma seg veska «som kunne ha høyrte til nokon annan». Så skulle han ha gripe sjansen til å ransaka innhaldet i veska i håp om å finna prov som kunne tena til å få i stand eit søksmål mot tingmannen eller kanskje mot heile den sosialdemokratiske fraksjonen.

Politiet våga ikkje å gå til opne åtak på oss av di dei otta at det skulle bryta ut revolusjonære protestbylgjer. Dei heldt seg difor til streng overvaking av rørslene våre. På den andre sida vart alle dei som hadde det fjernaste samband med tingmennene til arbeidarane utsette for fælsleg forfylgling. Tilhøva for ein arbeidartingmann var uvanleg harde. Om han var det minste skøyteslaus, førte det ofte ikkje berre til at einskilde kameratar vart arresterte, men til at heile organisasjonar vart øydelagde. Vi for difor fram så hemmeleg som mogleg, og freista å unngå dei som skugga oss når vi drog ut på reisene våre i provinsane (eller endå meir i sjølve St. Petersburg). I dei små provinsbyane der alle veit om kven som kjem og fer, og der det var ei viktig hending at ein tingmann kom til byen, var det ikkje lett å halda oppe tryggingslina. Medlemene i fraksjonen vår arbeidde likevel hardt i provinsane og styrkte verksemda til dei lokale, legale og illegale organisasjonane mykje. Reisene til tingmennene til arbeidarane førte til vanleg til at streikerørsla utvikla seg, at det vart skipa nye partikjerner, at talet på *Pravda*-tingarar auka og allment at den revolusjonære verksemda vart styrkt.

Då dei kom attende frå den fyrste reisa si i provinsane i januar 1913, hadde alle tingmennene merknader om den sterke voksteren i den revolusjonære stemninga hjå arbeidarane. Perioden med likesæle som hadde prega dei førre reaksjonære åra var endeleg over. Gjennom heile arbeidarklassen var det klår stridsvilje, strev etter organisert verksemd og livleg interesse for det politiske livet i landet.

Kameratane mine i fraksjonen kunne ikkje gje meldingane sine på store legale møte. Alle slike møte vart utan unntak forbodne av guvernørane. Dei måtte tala illegalt eller skipa stutte fabrikkmøte utan løyve frå politiet.

I det heile tykte arbeidarane vel om arbeidet i den fyrste månaden i думаen. Dei var velnøgde med at fråsegna vår inneheldt dei «uendra» krava til arbeidarklassen. Talane vi gjorde i samband med den fyrste interpellasjonen vår vart og godkjende. Arbeidarane stilte mange spørsmål om думаen og var svært interesserte i detaljar om думаar-

beidet. Dei var og nyfikne på fiendelægret, dei «stribukkane» i Svar-tehundra. Av desse var særleg Purisjkevitsj og Markov illgjetne.

Men den allmenne haldninga til dumaen var klår og fast: arbeidarane venta seg ikkje nokre betringar frå han. Dei skjøna fullt ut at arbeidarklassen berre kunne nå det dei kravde gjennom ein stendig revolusjonær kamp. På reisene sine kunne medlemene frå bolsjevikane stadfesta at vedtaket frå Krakowmøtet når det galdt likvidatortildriv og einskapen i partiet var rette. Likvidatortildriva var heilt framande for arbeidarane, og fanst ikkje i mange distrikt. Dei voks opp mellom, og fekk i hovudsak stønad frå, dei intellektuelle skribentane. Fylgjeleg var det sær s mange sosialdemokratiske grupper som ikkje skjøna den kvasse striden som stod mellom *Pravda* og *Lutsj*. Det var openbert at det var ikkje diplomatiske drøftingar på toppen som trongst for å nå einskap, men at alle medlemene i dei lokale kjernene var med i undergrunnsverksemd og at dei heldt opp med å slåss mot slike verksemdar. På dette viset ville einskapen i partiet verta ei kjensgjerning.

Denne meininga var heilt i samsvar med den politikken som var fastlagd under Krakowmøtet.

Arbeidarrørsla i St. Petersburg i 1913.

Kapittel VII

Okhta-eksplosjonen

Byrjinga av 1913 - Eksplosjonen i Okhta-krutfabrikken - Årsaka til eksplosjonen - Interpellasjon i думаen - Svar på forklaringane frå forsvarsministeren

Proletariatet i St. Petersburg gjekk inn i det nye året 1913 i den stormfulle stemninga som fylgde i kjølvatnet til dei streikane som nyss hadde vore, og til demonstrasjonane i samband med dei fyrste interpellasjonane frå den sosialdemokratiske fraksjonen i думаen. Arbeidarane på Maxwell-fabrikane hadde nett gått attende til arbeidet etter at dei i meir enn fjorten dagar hadde kjempa mot lock-uten med hjelp frå alle arbeidarane i St. Petersburg.

Den fyrste politiske streiken i det nye året — den 9. januar — vart stødd med uvanleg glød i St. Petersburg. Om lag åtti tusen arbeidarar la ned arbeidet på årsdagen for den «blodige sundagen»*. Då demonstrasjonane var venta, hadde heile politistyrken vorte mobilisert og dei arresterte mange i arbeidarstroka. Sterke grupper med politifolk både til

hest og til fots heldt vakt ved alle bruene og storgatene som førte inn til midten av byen. Politireservane låg gøymde i bakgardane bakom attlatne portar. Politiet tvinga grupper av arbeidarar som dukka opp på Nevski Prospekt attende til sidegatene.

Ved alle fabrikkane i St. Petersburg, frå dei største til dei minste, forlet arbeidarane arbeidet rett etter at dei var komne om morgonen. Dei strøymde ut i gatene og song revolusjonære songar. I Viborg, Neva og nokre andre distrikt vart det bore raude flagg med svarte syrgjekantar gjennom gatene.

Frå morgonen av tok lange prosesjonar med arbeidarar vegen til Preobrsjenski-kyrkjegarden, til gravene til ofra frå 9. januar. Ei sterk politigruppe som var stasjonert på kyrkjegarden, jaga arbeidarane av garde heile dagen.

På mange fabrikkmøte som vart haldne same dagen, vart det samla inn pengar til eit fond som skulle brukast til å byggja eit minnesmerke over ofra frå 9. januar, og til å hjelpa arbeidarar som vart forfylgde av politiet.

Ved somme fabrikkar vart det vedteke å gje ei dagløn, og alle dei innsamla pengane vart sende til dumafraksjonen.

Mange møte vedtok fråsegner som spegla dei politiske krava til arbeidarklassen: borgarlege rettar, talefridom, organisasjonsrett, pressefridom osv. Det vart bore fram tilrådingar om einskapen i rørsle. Andre fråsegner protesterte mot dei såkalte «52 punkta», dvs. lista over 52 stader der folk i politisk eksil ikkje kunne bu, mot at talsmennene til trygdekommissjonane vart peikte ut av styresmaktene i staden for at dei vart valde av arbeidarane, mot forfylginga av fagforeiningar osv.

Dei imponerende streikane og demonstrasjonane den 9. januar synte at arbeidarklassen sin kamp var på veg frametter att. Den revolusjonære stemninga auka frå månad til månad mellom arbeidarane i St. Petersburg, og slik var det over heile Russland.

Under slike tilhøve tok den fjerde statsdumaen opp att arbeidet den 21. januar. Tingmennene — godseigarane og embetsmennene, hadde inga hast med å byrja lovgjevsarbeidet av di berre få av medlemene

* *Den blodige sundagen* — 9. januar 1905. Eit fredeleg opptog av arbeidarar med bøneskrift til tsaren vart sett under eld frå vaktkorpsset til tsaren framfor Vinterpalasset i St. Petersburg. Dette gav opptak til ei landsomfemnande streikerørsle. — *Red.*

hadde dukka opp til det fyrste møtet. Sesjonen hadde vanskeleg for å koma i siget att, og den fyrste saka var spørsmålet om stadfesting av vala, som var seinka i det lengste. Det vart fart i sakene fyrst då fraksjonen vår sette fram nye interpellasjonar om eksplosjonen i Okhta-fabrikkane, tortureringa av politiske fangar og lock-ouden i tekstilindustrien.

Eksplosjonen i Okhta, der dei framstilte eksplosive stoff til forsvarsdepartementet, hende i slutten av desember. Det hende om ettermiddagen, og innan kvelden spreidde rykta seg gjennom heile byen om det store talet med offer.

Fem mann omkom under dei samanrasa bygningane, der kroppane deira seinare vart funne, heilt skamfarne. Den kolbrende kroppen til ein arbeidar vart berre gjenkjend på ei tyfille frå kleda hans. Meir enn femti vart alvorleg skadde. Fleirtalet av desse var kvinner, av di det i hovudsak var kvinner som arbeidde i røyrveldinga der eksplosjonen skjedde.

Eksplosjonen førte til vill panikk på fabrikkene, og det var berre tilfeldig at ofra ikkje vart fleire. Det fanst ikkje medisinsk hjelp for hand, og lækjaren som kom ein time seinare kunne ikkje gjera noko.

Morgonen etter gjekk eg til fabrikkene for å få beinveges greie på årsakene til eksplosjonen og omfanget av han. Tenestemannen som var i leiinga nekta å gje meg løyve til å vitja eksplosjonsstaden. Eg gjekk til direktøren for fabrikkene, general Somov. Han nekta og, og sa at berre artilleristyret kunne gje løyve. Det var tydeleg at leiinga var redde for å sleppa tingmenn inn i fabrikkene, og ynskte å hindra uvelkomne avsløringar.

Etter forklåringa til general Somov var eksplosjonen eit reint uhell. «Slike uhell skjer og kan alltid skje, og eg til dømes, går aldri inn i fabrikkene utan å gjera krossteiknet,» sa han. Dette var openbert det einaste tryggingstiltaket leiinga tok for å unngå ulukker i ein svært fårleg industri.

Eg lukkast ikkje i å nå skodeplassen for sjølve ulukka, men det vesle eg såg då eg var på fabrikkene, avslørte det enorme omfanget ho hadde.

Eg hadde samtalar med mange av arbeidarane. Dei leid enno under nervesjokk og panikk, og tyktest å venta ein ny eksplosjon kvar minutt. Før dei gjekk heimanfrå om morgonen, hadde somme arbeidarar teke på seg reine underklede av di dei var fast overtydde om at dei kom til å stå andlet til andlet med dauden. Eg vart spurd om å krevja at det skulle gjerast ei noggrann undersøking om årsakene til eksplosjonen, å krevja frå forsvarsdepartementet at arbeidstilhøva og tryggingstiltaka vart betra, og å organisera hjelp til ofra og familiane deira.

Ofra frå eksplosjonen vart gravlagde den 20. desember. Så tidleg som klokka 9 om morgonen byrja tusenvis av arbeidarar å strøyma mot kyrkja der lika låg. Mange arbeidarar i tillegg til dei frå Okhta-fabrikken fylgde kistene. På ein av fabrikkane i grannelaget var arbeidet lagt heilt ned av di arbeidarane hadde vedteke å vera med på gravferda. I alt var det meir enn 10 000 menneske med i syrgjefylgjet. Lengst framme var det sneisevis med kransar. Mellom desse var det ein frå den sosialdemokratiske fraksjonen med innskrifta: «Til ofra for kapitalen.» Alle dei sosialdemokratiske tingmennene som var til stades i St. Petersburg, var med på gravferda.

Arbeidarane i St. Petersburg gjorde gravferda til ein veldig demonstrasjon mot det kapitalistiske styret som heile tida kravde nye offer frå rekkjene deira. Kvar klassemedviten arbeidar vart meir og meir fast-rådd på at det var naudsynt med ein stendig, hard kamp.

Forsvarsdepartementet opna ei gransking av eksplosjonen for å setja fram ein «rapport til tsaren». Resultatet av ei slik undersøking var kjent på førehand: Ho kom til å verta sett opp av flinke tenestemenn og ville leggja skulda fullt og heilt på «det gudommelege forsynet». Den sosialdemokratiske fraksjonen i dumaen gjorde si eiga undersøking. Ved å spørja ut Okhta-arbeidarane og å samla anna materiale, var vi i stand til å føra fram i ljuset dei verkelege årsakene og dei omstenda som rådde ved eksplosjonen.

Den beinveges årsaka var at einav arbeidarane hadde handsama ei fenghetts skøytelaust. Etter reglane var det berre lov å ha ti brannrøyr på staden, men i røynda var det tusenvis, og det var dette som var årsak til slik ein forferdeleg eksplosjon. Men dette var berre den beinveges årsaka. Eksplosjonen og menneskeofra frå han kom i røynda av dei fæle arbeidstilhøva på Okhta-fabrikken.

Å laga eksplosive stoff, som er svært fårleg arbeid, krev høgt faglært arbeidskraft med tilsvarande høge løner. På grunn av iveren etter å få billeg arbeidskraft, tilsette fabrikkleinga likevel i hovudsak ufaglærte arbeidarar og kvinner som kom rett frå landsbyane og som ikkje hadde noko greie på slikt arbeid. For ein samanhengande arbeidsdag på ti timar fekk dei ein ørliten slant — 65—75 kopek. Arbeidarane var ikkje stort meir enn trølar. Dei fekk ikkje løningsbøker, var utsette for grov kjeft, bøter og vilkårlege oppseiingar.

Alt strev etter utdanning vart hardt undertrykt. Ein såg det som betre at dei skulle ty til drykk heller enn å lesa avisene. Underkua av rå utbytting, sløva av lange arbeidsdagar (leiinga tvinga arbeidarane til åtte eller ni timars overtid per dag), var Okhta-arbeidarane sjølvsagd ute av

stand til å vera så varsame og årvakne som det krevst i produksjonen av eksplosive stoff.

Ved sidan av desse tilhøva må ein leggja til at fabrikkene hadde svært gamaldags teknisk utstyr. Verkstadene var alt for små til det arbeidet som skulle gjerast, og ei rekkje med regjeringsnemnder hadde råd til at fabrikkene skulle få seg heilt nytt utstyr, og endåtil at han burde flyttast til andre lokale. Under slike tilhøve måtte det skje eksplosjonar ofte. Berre to veker etter, den 3. januar 1913, vart det ein ny eksplosjon, og nye offer vart lagt til det tidlegare talet.

Eksplosjonar og bygningskatastrofer var vanlege fenomen i industrien i Russland. Gjennom den nådelause utbyttinga av arbeidarane var kapitalismen ansvarleg for tusenvis av dødsfall i dei ulike industri-greinene. I interpellasjonen vår i dumaen måtte vi dekkja heile feltet og samstundes gjera folk merksame på den forferdelege Okhta-katastrofen. Frå talarstolen i dumaen måtte vi skildra tilhøva som det russiske proletariatet arbeider under, avsløra kor mykje det vart utbytta og styrkja viljen til revolusjonær kamp.

Dei uvanlege omstenda ikring saka, dei talrike ofra og til sist fåren for nye eksplosjonar, tvinga endåtil fleirtalet i dumaen til å godtaka at det hasta med interpellasjonen. Framlegget om at det hasta, fekk fleirtal med dei 134 røystene frå oktofristane og sentrum mot 127 røyster frå høgre.

Lagnaden til denne interpellasjonen syner likevel at om dumafleirtalet godkjenner at det hastar med eit spørsmål, så sikrar ikkje det på noko vis at det vert handsama som viktig. Interpellasjonen vart vedteken av dumaen den 25. januar 1913, men forsvarsdepartementet gav ikkje noko skriftleg svar før om sommaren, seks månader etter.

Dumamedlemene var då borte på sommarferie, og det gjekk enno seks månader før svaret frå regjeringa kunne drøftast.

Fraksjonen sette meg til å tala i denne debatten. Men som venteleg var, så var dumafleirtalet seg sjølv likt og heldt seg ifrå alle aksjonar som kunne vera brysame for regjeringa. Saka om Okhta-eksplosjonen vart nedgraven i myrkret bakom dumanemnder. Ho delte slik lagnaden til så mange andre av interpellasjonane frå fraksjonen vår.

Kapittel VIII

Lock-ouden i tekstilindustrien

Dei økonomiske årsakene til lock-ouden - Lock-ouden ved Rossiskajafabrikken - Haldninga til fabrikkinspektørane - Hjelpa frå arbeidarane i St. Petersburg - Interpellasjonen om lock-ouden - Den andre lock-ouden ved Maxwell-fabrikkane

Styrkinga av kampen til arbeidarklassen førte til at industriherrane og fabrikkeigarane konsoliderte og mobiliserte alle kreftene sine. Voksteren i arbeidarrørsla skremde kapitalistane. Bøter, disiplinærstraff, arrestasjonar av leiarane — dei hadde prøvt alle desse tiltaka. No sette dei sameinte kapitalistane eit kraftfullt langtrekkjande våpen inn i striden — masseoppseiingar. Lock-outane kasta tusenvis av arbeidarar ut på gata og truga dei med svolt og fattigdom.

Den krise som tekstilindustrien delvis gjekk igjennom på denne tida, gjorde grepet til fabrikkeigarane strammare. Frå byrjinga av januar 1913 vart lock-outar vanlege i tekstilfabrikkane i St. Petersburg, særleg ved dei største verksemdene.

Den mest langvarige lock-ouden var ved Rossiskoja bomullsfabrikk, som hadde 1 200 arbeidarar. Han var openbert provosert fram med vilje av fabrikkleiinga, som vedtok å seia opp alle fagforeiningsfolk. Dessutan ynskte arbeidskjøparane å kvitta seg med eldre arbeidarar som hadde vore ved verksemda i tjue eller tretti år, og skifta dei ut med yngre menn.

Den 20. januar fekk tretti arbeidarar ved kardeavdelinga utan varsel melding om at lønene deira var sette ned med ti kopek pr. dag. Morgonen etter gjekk arbeidarane i denne avdelinga til streik for å halda oppe dei gamle satsane. Dette var nett det som fabrikkleiinga ynskte. Same natta, då det nye skiftet kom på arbeid, vart dampmaskinen stogga, det elektriske lyset slege av og arbeidarane vart fortalde at verksemda ved fabrikkjen skulle leggjast ned på uvisst tid og at alle arbeidarane ville få lønene sine utbetalte. Det provokatoriske innhaldet i eigaraksjonen var klårt. Kravet frå dei tretti arbeidarane som det galdt, kom berre opp i tre rublar for dagen, men på grunn av dette skulle 1 200

arbeidarar som ikkje hadde noko med streiken å gjera, vera dømde til arbeidsløyse og svolt.

Arbeidarane såg bort frå provokasjonen og gjekk til fabrikkjen til rett tid i fleire dagar. Men dei vart ikkje slepte inn. To dagar etter var det sett opp ein setel på porten der arbeidarane vart oppmoda om å koma til kontoret og få løna si. Fyrst nekta arbeidarane, og kravde to veker løn i vederlag for den arbeidsløysa som massane av arbeidarar ikkje kunne lastast for. Men eigarane fann forbundsfelagar til å hjelpa seg. Huseigarane og handelsmennene i grannelaget nekta å gje ut varer på kreditt, før arbeidarane betalte den gamle gjelda si. Ho var heller stor, på grunn av at det nyss hadde vore juleferie. Under dette presset var arbeidarane tvunga til å møta fram og få lønene sine. Kvar arbeidar hadde om lag ti til tjue rublar til gode. Alt dette måtte dei betala til handelsmannen på staden, men til gjengjeld kunne dei få ny kreditt og greia seg nokre få dagar til halvvegs på svoltegrensa.

Frå tidleg om morgonen på lock-outdagen var det ei tydeleg spent stemning i distriktet ikring fabrikkjen. Tehusa og kroene, «arbeidarklubbane» på den tida, der arbeidarane møttest og diskuterte sakene sine, var stappfulle av menn som hadde ei svevnlaus natt bak seg, medan dei venta på den augneblinken då dei og familiane deira skulle stå andlet til andlet med svoltjen.

På grunn av dei låge lønene kunne tekstilarbeidarane knapt få endane til å møttest endåtil når dei hadde arbeid, og den fyrste dagen med arbeidsløyse var fyrste dagen med gnagande svolt.

Dei meir klassemedvite av arbeidarane, sosialdemokratane og fagforeningsmennene, sette kreftene sine inn på å få til noko slags orden og organisert aksjon. Fleire hundre eksemplar av *Pravda* som inneheldt ei oppmoding til arbeidarane om at dei ikkje skulle gje seg, vart sende med ilfart til staden for å verta spreidde. Det vart freista å halda møte for å drøfta stoda ved fabrikkjen, men politiet jaga forsamlingane frå kvarandre same kor små dei var.

Når den fyrste panikken og fortvilninga på grunn av lock-outen hadde lagt seg, endra stemninga til arbeidarane seg. Dei byrja å førebu seg på ein langvarig kamp, og trass i politiet vart det kalla saman til eit møte for dei som var stengde ute. Det vart vedteke at alle som var stengde ute skulle halde samband med kvarandre, at dei skulle be alle arbeidarane i St. Petersburg om hjelp, at ein skulle kjempa målmedvite mot bruk av alkohol under lock-outen, at arbeidarane sine utdanningssamanslut-

ningar skulle gje fri undervisning osv. Ingen mann eller kvinne skulle nærma seg fabrikkportane og be for seg sjølv eller på vegner av grupper av arbeidarar. Når fabrikken vart opna att, skulle ingen gå attende til arbeidet utan at alle vart tekne inn att.

Sidan eigarane hadde brote fabrikklovene til regjeringa, vende arbeidarane seg til fabrikkinspektørane som i alle høve i teorien var der for å forsvara arbeidarane sine interesser. Samtalane som fann stad på kontoret til overinspektøren for fabrikkane i St. Petersburg, synte svært overtydande kven sine interesser han i røynda «forsvarte».

Utsendingane frå tekstilarbeidarforbundet som gjekk til inspektøren for å setja fram saka, fekk dette svaret frå han: «Eg kan ikkje føra drøftingar med eit fagforbund. Etter lova har eg berre rett til å drøfta saka med arbeidarane frå den verksemda der usemja har kome opp.»

«Men vi handlar og etter lova,» svarte utsendingsgruppa. «Etter statuttane våre som er godkjende av dei lovlege styresmaktene, har forbundet rett til å drøfta krava til medlemene sine både med privatpersonar og med talsmenn frå offentlege institusjonar.»

Samanstøyten mellom desse to «legale påboda» vart løyst ved det lukketreffet at ein av dei oppsagde arbeidarane var mellom utsendingane frå forbundet. Difor tillet fabrikkinspektøren at samtalen heldt fram. Han varte i to timar. Inspektøren sat heile tida makeleg strekt ut i lenestolen sin, medan utsendingane frå forbundet stod med lua i handa framføre «forsvararen» av arbeidarane sine interesser.

Inspektøren sa: «Når det gjeld at politifolka var brutale mot arbeidarane og julte opp dei som gjekk til fabrikken, bør de klaga til politisjefen. Det er ikkje mi sak og eg kan ikkje hjelpa dykk.»

Men det kom fram at han heller ikkje kunne blanda seg inn i aksjonane til fabrikkleiarane. Han tykte at alt var i den skjønnaste orden. Arbeidarane hadde ikkje rett til å få fjorten dagars løn på forskot. Avdelinga hans hadde ikkje makt til å stoppa lock-uten som fabrikkengarane hadde vedteke mellom seg sjølve. «Saka dykkar ligg dårleg an,» var avskilssalva frå inspektøren.

Vitjinga hjå fabrikkinspektøren synte enno ein gong for kven og av kven lovene i Russland var laga. Arbeidarane kunne berre lita på seg sjølve og på den kameratslege hjelpa frå proletariatet i St. Petersburg. Og dei fekk denne hjelpa. Den snøgge hjelpa som vart gjeven av arbeidarane til dei mennene og kvinnene som var råka av lock-uten — om lag samstundes vart over 2 000 mann oppsagde på ein liknande provoserande måte ved ein annan stor bomullsfabrikk — synte det

sterke samhaldet som batt arbeidarklassen saman. Arbeidarane skjøna fullt ut at ein strid på ein fabrikk måtte vera ein strid for heile arbeidarklassen.

Lock-uten ved tekstilfabrikkane reiste ein storm av harme mellom arbeidarane i St. Petersburg. Nokre stader agiterte anarkistiske element for at arbeidarane skulle hemna seg med å knusa maskinar, setja på brannar, og andre terroristmåtar. Sosialdemokratane gjekk sterkt mot denne propagandaen, som berre gav lovnad om nye fårar for arbeidarklassen. Slike metodar vart alltid viste attende av sosialdemokratane som heilt nyttelause og skadelege for arbeidarklassen. Heldigvis var det berre ein handfull personar som stødde anarkistane, og vi greidde snart å vinna over desse tildriva..

Hjelpa frå proletariatet i St. Petersburg til tekstilarbeidarane hadde ei anna form. Innsamlingar til stønad for dei oppsagde arbeidarane vart snart sette i gang på alle fabrikkar og verkstader. Dei innsamla pengane vart sende til den sosialdemokratiske fraksjonen i думаen, som ordna med fordelinga på rette måten.

I dei fyrste dagane av lock-uten hadde tekstilarbeidarane vend seg til den sosialdemokratiske fraksjonen og kravt at dei skulle interpellera i думаen om den opprørande måten arbeidskjøparane handsama tusenvis av arbeidarar på. Eit krisemøte i fraksjonen vedtok å skriva interpellasjonen med ein gong, og å setja han fram ved fyrste høve. Han vart skriven og sett fram i byrjinga av februar, men vart ikkje sett opp for drøfting før 1. mars, mest seks veker etter at lock-uten hadde byrja. Dumafleirtalet utsette denne diskusjonen med vilje for at oppøsinga mellom arbeidarane skulle få leggja seg før han vart teken.

Interpellasjonen kunne rettast til regjeringa berre dersom det alt fanst lover som vart krenkte. Ein lock-out var inga slik krenking, sidan lovene i Russland ikkje forbaud masseoppseiingar av arbeidarar. For å ordleggja interpellasjonen på lovleg vis, måtte vi difor gjera han til eit spørsmål om at fabrikkinspektørane ikkje gjorde pliktene sine. Bakom dette formelle grunnlaget låg det eigentlege innhaldet — avsløringa av den organiserte kapitalistkampanjen mot arbeidarklassen og fagfor-einingsorganisasjonane.

Interpellasjonen opna med ei allmenn skildring av dei lock-outane som fabrikkeigarane hadde sett i verk. Fraksjonen konkluderte med eit framlegg om at думаen skulle spørja handels- og industriministeren om han var klår over dei ulovlege aksjonane til fabrikkinspektørane og om kva han ville gjera «for å få desse tenestemennene under departementet hans til å gjera pliktene sine slik lova påla dei».

Sjølvs om denne interpellasjonen vart godteken av dumaen, gjekk det ikkje betre med han enn med dei andre interpellasjonane som fraksjonen vår hadde sett fram. Då dei fekk interpellasjonen, sette dei departementa som det galdt i gang det vanlege byråkratiske formalismemaskineriet. Dei «gjorde undersøkingar», «venta på meldingar» osb.

Medan interpellasjonen slik støva ned under tjukke lag med konorstøv, gjekk det som var mest tilkvesst i innhaldet over. Fyrst då fylte ministeren den formelle plikta si og kom med «forklaringane» sine.

Litvinov-Faliniski som var tenestemann i handels- og industridepartementet, svarte på interpellasjonen etter ei seinking på seks veker. Denne tenestemannen var velkjend som inspirasjonskjelde til og utøvar av heile arbeidarpolitikken til tsar-regjeringa. Forklaringa hans var meir kynisk enn noko som før var sagt av tsarist-ministrane. Litvinov slo heilt greitt fast at den stoda som interpellasjonen viste til ikkje fanst. Det hadde ikkje vore nedskjæringar i lønene i kardeavdelinga ved bomullsfabrikken, det hadde ikkje vore nokon lock-out og ingen ulovlege aksjonar frå fabrikkinspektørane. Dette svaret var rett og slett opprørande, sjølv om ein dømer etter den standarden som var vanleg den tida. Markovistane, Purisjkevistane og kollegaene deira lengst ut til høgre klappa hjarteleg og spotta «lygnene frå venstre».

Kampen på denne bomullsfabrikken var knapt slutt då det vart ein ny lock-out i tekstilindustrien. Dette galdt arbeidarane ved Maxwell-fabrikkane der det hadde vore ein bitter strid alt i desember 1912. Her var åtaka frå eigarane enno meir openberre. Som i den tidlegare striden vart arbeidarane oppsagde under eitt for å ha vore med i ein politisk streik (på årsdagen for skytinga i Lena).

Det vart halde eit møte, og arbeidarane vedtok at dei ikkje skulle godtaka betalinga og oppseiingane, men svara med ein streik og krevja at alle arbeidarane som tidlegare hadde vore ved fabrikkene skulle takast inn att. Elles vart det sett fram tilleggskrav som galdt arbeidstilhøva. Trass i at dei mangla middel til å halda livet oppe, kjempa arbeidarane oppglødd, og leit som før på hjelpa frå proletariatet i St. Petersburg.

Dei streikande bad meg om å organisera innsamlinga av streikefond, og dei fyrste dagane av streiken prenta eg ei oppmoding i *Pravda* til alle arbeidarar. Svaret var snøgt og tilfredsstillande, det vart halde innsamlingar ved alle fabrikkar. Om kvelden vart pengane leverte til meg, og eg gav dei til talsmenn for dei streikande. Den fyrste dagen kom det inn meir enn 700 rublar, den andre meir enn 500 osb.

Lock-ouden og streiken varte i ein heil månad. Alle arbeidarane vart ikkje tekne attende då fabrikkene opna att den 2. mai, men leiinga luktest

ikkje fullt ut med planen sin. I staden for lønsnedskjæringar og lengre dagar, slik det vart meldt då lock-outen byrja, vart dei gamle satsane haldne oppe. Dette var ein siger for arbeidarane som hadde ført kampen på organisert vis.

Våren 1913 vart det meldt fleire lock-outar i tekstil-industrien som galdt ei rekkje fabrikkar. Systemet med lock-outar vart nytta av fabrikkeigarane så lenge stoda på marknaden var imot dei. Om sommaren, då det vart gradvis betring på tekstilmarknaden på grunn av Nijni-Novgorod-messa som nærma seg, var ikkje lock-outane lenger lønsame for arbeidskjøparane. Dette leidde arbeidarane til å betra arbeidstilhøva sine og få høgere løner gjennom ei rekkje økonomiske streikar.

Tekstilarbeidarane i St. Petersburg leid under mange vanskar under lock-outane i 1912—13. Men trass i mange nederlag, kunne ein notera seg store og gode resultat. Tekstilarbeidarane som var dei mest attendeliggjande av proletariatet, lærte seg kor viktig det er med organisering og samhald. Lidinga var ikkje til fånyttes. Ho spela rolla si i å førebu arbeidarane og stålsetja dei for framtidige slag.

Streiken på Lessner-fabrikken

Årsakene til streiken - Gravferda til Strongin - Striden til arbeidarane hjå Lessner - Arbeidarsolidaritet - Tre månaders strid - Reparasjons-skura for jarnvegen.

I åra rett føre krigen var det mange tilfelle då arbeidarane i St. Petersburg gav prov på nær solidaritet og organisert kraft. Men i denne perioden med sterk og heltemodig kamp var streiken ved Lessner-fabrikken, som varte gjennom heile sommaren 1913, særleg viktig. Årsaka til han, at han varte så lenge og den store samkjensla som han vekte hjå massane, gjer denne streiken til ein av dei framståande hendingane i arbeidarrørsla i førkrigstida.

Lessner-streiken kan ikkje reknast som korkje reint politisk eller reint økonomisk. Det var ein av desse streikane som hender under ein periode med revolusjonært oppsving. Det einaste kravet frå arbeidarane — at ein formann som var årsak til at ein av kameratane deira døydde skulle fjernast — tykttest ved fyrste augnekastet etter måten uviktig. Likevel var det årsak til ein lang og strid kamp, av det slaget som berre kan veksa fram under tilhøve då arbeidarklassen stod andlet mot andlet med kapitalistklassen i ein allmenn og open kamp.

Striden ved «Den nye Lessner»-fabrikken byrja slik: Formannen i ein av maskinverkstadene gav fleire hundre skruemutrar til arbeidaren Strongin, for at han skulle slipa skrugjenger i dei. Under arbeidet vart fleire mutrar borte, dei vart anten ved uhell kasta på skraphaugen, eller ved mistak tekne inn på ein annan verkstad. Strongin sa ifrå til formannen, som etter å ha brukt sjofel kjeft på han, kravde at skruane skulle vera attende innan to dagar «eller eg gjev deg avskil og set merknad om «tjuveri» i boka di.» Strongin greidde ikkje å finna att mutrane, eller å prova at han ikkje hadde stole dei. Trugsmålet frå formannen om at han ville gje han avskil brennemerkt som tjuv, tårna seg opp for han som ei skam han ikkje kunne halda ut. Strongin fekk løyve

til å arbeida overtid, og om natta gjekk han til ein bortgjøymd stad på fabrikk og hengde seg på ei trapp.

Om morgonen 23. april, vart lekamen hans funnen av vaktmannen. Då ryktet om dette spreidde seg gjennom fabrikk, gjekk alle arbeidarane ifrå arbeidsbenkane sine og samla seg ikring den daude lekamen. Arbeidarane kravde at leiinga skulle undersøkje saka med ein gong. I staden for dette sende leiinga bod etter politiet, og kleda til Strongin vart gjennomsoekte i deira nærvere. I ei av lommene hans fann dei eit brev som leiinga freista å halda løynt etter å ha lese det. Arbeidarane protesterte og stod hardt på at brevet skulle verta lese med ein gong. Det var adressert til kameratane hans på fabrikk og laud slik:

«Kameratar, eg er ikkje viss på om eg skulle skriva til dykk. Men eg vil skriva... Formannen skuldar meg for tjuveri. Før eg gjer meg ferdig med livet, vil eg fortelja dykk dette: Eg er uskuldig. Samvitet mitt, hjartet mitt, ærlegdomen min som arbeidar vitnar om dette, men eg kan ikkje prova det. Eg kan ikkje forlata fabrikk brennemerkt som tjuv av formannen. Eg vil difor gjera ende på alt... Farvel kjære kameratar, og hugs — eg er uskuldig. Jakov Strogin.»

Mengda, som var djupt sjokkert over dødsmeldinga frå ein kamerat som var jaga inn i dauden av leiinga stod fjetra i fleire minuttar. Då høyrdest det røyster: «Av med hattane, kameratar,» og den revolusjonære syrgjemarsjen vart sunge i kor. Då formannen, Strongins mordar, kom til staden, vart han møtt med ropa «Judas», «svikar», «bøddel», «fyllg kista og vis deg aldri på fabrikk att». Alle arbeidarane fylgde med lekamen til likhuset.

Då dei kom på arbeidet neste morgon, såg dei der mannen som var ansvarleg for at Strongin var daud. Då direktøren melde at styret nekta å seia opp formannen, vedtok arbeidarane med ein gong å streika til mordaren var fjerna frå fabrikk. Fabrikk stengde, og alle arbeidarane gjekk heim og ville ikkje venda attende før leiinga hadde sagt ja til krava deira.

Ein veldig demonstrasjon fann stad under gravferda til Strongin. Som vanleg i slike saker, freista politiet og arbeidskjøparane å hindra at mange møtte fram. Dagen og klokkeslettet for gravferda vart halde hemmeleg så lenge som mogleg, men dagen før greidde redaktørane i *Pravda* å få tak i desse opplysningane. Det vart prenta ei melding i telegramspalta, men sidan avisa ikkje nådde fram til arbeidarane før dei

byrja på arbeid, var det berre nokre einskilde arbeidarar som fekk greie på at gravferda skulle gå føre seg klokka ni om morgonen. På det klokkeslettet hadde det likevel samla seg meir enn 1 000 arbeidarar ved likhuset. Det var full oppslutning frå arbeidarane ved «Nye Lessner», og dessutan utsendingar frå andre fabrikkar. Dei fekk tak i kransar i all hast, og ettersom det ikkje var tid til å få prenta noko på dei, vart det skrive med krit på svarte band og med kol på kvite. Nokre av desse banda vart skorne bort av politiet på grunn av det revolusjonære innhaldet i innskriftene. Fleire tusen menneske fylgde lekamen til Strongin fram til kyrkjegardsporten. Der vart fylgjet stogga av ridande politi som berre let kista og nokre få nære slektningar av den daude få koma inn.

Malinovski og eg hadde ordna det slik at vi skulle vera til stades under gravlegginga som talsmenn for dumafraksjonen. Men i samarbeid med fabrikkleiinga, narra politiet oss slik at vi ikkje kom dit. På fabrikkkontoret vart vi fortalde at Strongin skulle gravleggjast på Mitrofanjevskoje-kyrkjegarden. Då vi fann ut at dette ikkje var rett, ringte vi til fabrikken og fekk galne opplysningar igjen. Etter å ha gått på gata i fleire timar, kom vi til Preobratsjenskoje-kyrkjegarden, berre for å finna at folkemengda hadde vorte spreidd av politiet og at kista var senka i jorda alt. Mange arbeidarar som og hadde blitt lurt på denne måten, skreiv til *Pravda* og uttrykte samkjensle med Lessner-arbeidarane.

Som svar på streiken melde fabrikkleiinga at alle dei gamle arbeidarane var oppsagde. Samstundes prenta borgarpressa lysingar som bad om søknader om arbeid på fabrikken. Men dei streikande var faste, og desse streikebrytarlysingane fekk ikkje noko svar. Arbeidarane var uvanleg velorganiserte. Av di dei skjøna at dei ikkje kunne halda ut lenge utan hjelp, gav dei med ein gong ut ei oppmoding til alle arbeidarane i St. Petersburg om å hjelpa dei i striden.

Snart etter kom arbeidarane ved den andre Lessner-fabrikken, «Gamle Lessner», ut i sympati med kameratane i streik. No vart det stans ved båe Lessnerfabrikkane. Leiinga greidde ikkje lenger å dra til seg arbeidarar til «Nye Lessner» under påskot om at dei tok inn dei «gamle». Ho kunne heller ikkje lenger klara ein gong delvis dei uteståande ordrane. Dette truga leiinga med monalege tap, sidan det å ikkje fylla kontraktar til vanleg førte til bøter.

Leiinga freista då å få ordrane sine utførte ved andre fabrikkar. Ho sende teikningar, mønster og uferdige varer. Trass i dei tiltaka som vart nytta for å løyndu denne manøvren, fekk dei streikande snart kjennskap til han. Dei oppmoda alle metallarbeidarane i St. Petersburg om å

boikotta alt slikt arbeid. Dei andre arbeidarane svarte samrøystes ja, og ikkje noko av Lessners arbeid vart gjort ved andre fabrikkar.

Kvar nekting om å gjera slikt streikebrytararbeid, kvar helsing frå andre fabrikkar, oppmuntra dei streikande og styrkte vona deira om siger. Tilskota frå arbeidarar til streikekassa hadde aldri vore så mange og jamne. Mange stader vart det ikkje halde innsamling berre ein gong, men arbeidarane gav jamnt ein viss prosent av løna si. På ein fabrikk vart det tillate å arbeida overtid på det vilkåret at halve daglønna skulle gå til Lessnerfondet. Gifte arbeidarar på denne fabrikken baud seg og til at dei for ei stund kunne lata borna til Lessnerarbeidarane som særleg trong det, få eta heime hos seg.

Under kampen vart det samla inn omlag 18 000 rublar — den største summen som nokon gong var innsamla under ein streik. Alle pengane vart fyrst sende til dumafaksjonen som så ordna med fordelinga i samsvaret med dei streikande trong. Streiken vart vidgjeten i heile Russland, og det kom tilskot frå nokre av dei fjernaste byane, endåtil frå dei yste områda av Aust-Sibir. Eg var leiara for fondet, og kunn gjorde jamnleg i *Pravda* alt som var kome inn. Eg sette då opp den innsamla summen og kjeldene i detalj.

Kampen ved Lessnerfabrikkane var den fremste hendinga i arbeidarrørsla i 1913. Partiet hadde nært samband med han, stødde dei streikande på alle måtar og spreidde informasjon om streiken til så mange arbeidarar som mogleg. *Pravda* prenta dagleg meldingar om streiken, og trykte appellane frå dei streikande til andre arbeidarar så vel som breva og merknadene deira.

Streiken heldt på gjennom heile sommaren. Tidleg i juni byrja politiet å setja leiarane fast. Dei vona at dei kunne bryta ned motstanden til dei andre arbeidarane på dette viset. Ei rekkje av dei arresterte vart sende ut av St. Petersburg, og vart forbodne å slå seg ned på femtito fastsette stader. Samstundes sende fabrikkleiinga personlege brev heim til arbeidarane og bad dei om å taka opp arbeidet på «gamle vilkår». Men arbeidarane heldt ut likevel.

Etter sekstiåtte dagar gjekk arbeidarane ved «Gamle Lessner» til sist attende. Ved «Nye Lessner» heldt streiken fram enno i to veker, til 1. august. Til saman hadde arbeidarane vore i streik i 102 dagar, noko som var utan sidestykke. Trass i at han enda med nederlag, var streiken umåteleg viktig i saga til arbeidarrørsla. Han trekte inn og stimulerte nye delar av arbeidarklassen, og gav ei praktisk framsyning av krafta i den organiserte solidariteten i proletariatet.

Medan Lessnerarbeidarane var ute, var det andre streikar i gang som

vart stødde av arbeidarane. Streikerørsla auka til vanleg på i sommarmånadene. Om sommaren var det greiare å kalla saman korte møte på fabrikkane, det var lettare å halda illegale møte (til vanleg haldne i skogane i forstadene) og å bera dei manglane som fylgde med, enn det var om vinteren.

Med voksteren i rørsla vart sambandet mellom fraksjonen vår og massane nærare. I sommarferien drog tingmennene attende til arbeid i dei områda som dei var valde ifrå, slik dei gjorde i dei andre duma-pausane. Berre eg var att i St. Petersburg. På denne tida måtte eg gjera det arbeidet som til vanleg var delt mellom dei seks tingmennene våre.

Arbeidarar vitja meg og stilte spørsmål av alle slag, særleg på lønings-dagar når dei kom med pengar til dei streikande. Kvar arbeidar som kom med tilskot, stilte mange spørsmål. Eg måtte ordna med å få tak i pass og løynde gøymestader for dei som hadde vorte «illegale», hjelpa til med å finna arbeid til dei som hadde vorte oppsagde under streikane, senda bøneskriv til ministrar på vegner av dei som var arresterte, organisera hjelp til dei som var i eksil osv. Der det var teikn til at lufta heldt på å gå ut av ein streik, var det naudsynt å gjera tiltak for å setja ny kraft i arbeidarane, å gje den hjelpa det var krav om, og å trykkja og senda flygeblad. Dessutan vart eg heile tida rådspurd i personlege saker.

Det var ikkje ein einaste fabrikk eller verkstad, ned til dei minste, som eg ikkje hadde samband med på ein eller annan måte. Ofte var det så mange som vitja meg at husværet mitt ikkje var stort nok for dei alle, og dei måtte venta i kø ute på troppa. Kvart steg i kampen, kvar ny streik, auka desse køane, som var symbol for den veksande einskapen mellom arbeidarane og fraksjonen, og på same tid fremja dei organiseringa av massane.

Våren 1913 var det ein konflikt ved verkstaden for reparering av lokomotiv, der eg arbeidde før eg vart tingmann. Samanstøyten avslørte den sunne organiseringa og einskapen i massane. Så langt attende som under utsendingsvala, kom det fram ei semje som det var verd å merka seg, og krafta og sjølvkjensla til arbeidarane voks. Og etter at ein av dei, ein arbeidar som tidlegare var utpekt, vart vald til tingmann frå St. Petersburg, voks den revolusjonære kjensla enno meir.

Det hemmelege politiet var svært merksame på verksemda ved fabrikkane, og dei var rådde på å gripa det fyrste gode høvet til å dempa gløden hjå arbeidarane. Augneblinken dei valde for å handla, var trehundreårsdagen for Romanovdynastiet i februar 1913. Politiet hadde i ei tid ihuga gjennomført utreinskingar i alle fabrikkane. Dei streva etter å «eliminera» alle aktive arbeidarar, for å hindra nokon revolusjonære

demonstrasjonar under denne festen. Det var arrestasjonar og utvisingar utan ende; alle som var under mistanke vart fjerna.

Den 13. februar vart fleire jarnvegsarbeidarar sette fast om natta. Dei vart sette fri når grunnen til at dei vart sette fast var over, men dei vart nekta å koma attende til fabrikkjen. Generaldirektøren sa til dei: «Send meg eit bøneskrift. Vi skal samrå oss med politiet og finna ut om de kan verta tekne inn att.»

Klubbformennene heldt fast ved at dei frigjevne mennene skulle takast inn att. Difor feista direktøren å skremma dei: «De set fram revolusjonære krav. Hugs at de vil verta haldne til ansvars. Eggja ikkje opp arbeidarane.»

Harme over ei slik haldning, samla alle arbeidarane seg i ein av verkstadene, og etter å ha drøfta stoda, kravde dei at kameratane deira skulle verta tekne inn att med ein gong. Kravet var forma uforsonleg; dersom svaret ikkje var tilfredsstillande, ville dei kunngjera streik med ein gong.

Fabrikkleiinga som feista å trekkja ut tida, gjorde framlegg om at ho skulle få lov til å tenkja over saka. Men dette vart helsa med hån frå dei samla arbeidarane. «De har hatt ei heil veke til å tenkja over dokumenta»; «Taka inn mennene att med ein gong»; «Vi går ikkje frå kvarandre før dei fem kameratane våre er tilsette att».

Den djerve motstanden frå arbeidarane hadde verknad. Andlet til andlet med slik semje var fabrikkleiinga tvinga til å gie seg. Generaldirektøren kunngjorde at dei fem mennene skulle få lov til å venda attende til arbeidet sitt etter middag. Denne hendinga synta kva kraft det er i samhald, og eg meinte at ho burde verta vidgjeten mellom massane. Difor prenta eg i *Pravda* denne oppmodinga til arbeidarane i reparasjonsverkstaden ved jarnvegen:

«Kjære kameratar: Eg skundar meg med å ynskja dykk til lukke med den vellukka sameinte aksjonen dykkar den 4. mars, då de uredde hindra at dei fem kameratane dykkar vart fråtekne det daglege brødet og kravde at dei skulle verta tekne inn att. Arbeidarane sine kår er harde alle stader, men ingen stader er dei hardare enn i vølingsverkstadene ved Nikolaievskaja-jarnvegen. Før eg vart vald til dumaen arbeidde eg i desse verkstadene i mange år, og eg kjenner personleg dei undertrykkjande tiltaka til leiinga: rå handsaming, oppseiing utan varsel eller grunn osb. Den nye direktøren fylgjer openbert i fotefara til den gamle, og er kan-skje endåtil enno meir vilkårleg. Tilhøva er verre ved jarnvegane

enn i mange private fabrikkar. Ein skulle tru at arbeidstilhøva ville vera monaleg betre i statsverksemdar som er mindre avhengige av svingingar på marknaden, enn i privateigde firma. Dei skulle vera mønster både når det gjeld teknisk utstyr og hand-saminga av arbeidarane. Arbeidarar i statsfabrikkane skulle ha stuttare arbeidsdag, høgre løner, og vera sikra mot å verta opp-sagde heilt utan grunn.

Men kva ser vi i røynda i statsjarnvegsverkstadene? På grunn av at overtid er utbreidd, er 12 timar den vanlege arbeidsdagen i staden for 9 timar. Ved sidan av desse lange dagane er lønene låge, knapt nok for det mest elendige tilvere.

Som den valde målsmannen frå desse verkstadene, er eg sær-skilt nøgd med aksjonen de har gjort. Med samhald og støleik har de sigra over leiinga og lukkast i å forsvara levebrødet til kameratane dykkar. Hugs, kameratar, einskap og klassemdevit er styrken vår, og at berre med samla, klassemdeviten handling kan vi betra kåra våre.»

Etter ordre frå byguvernøren fekk avisa 500 rublar i bot for å ha pren-ta oppmodinga mi. Sjølv om vi visste at han kunne føra til ei bot eller endåtil til kverrsetjing, og sjølv om den økonomiske stoda til *Pravda* langt frå var trygg, hadde vi vedteke å våga det. Denne oppmodinga til arbeidarane i vølingsverkstadene ved jarnvegen var fyrst og fremst ei kunngjering til heile arbeidarklassen, og ho måtte verta spreidd så breitt som mogleg. Trykt i *Pravda* var ho mykje meir verknadsfull enn om ho hadde vorte gjeve ut som løpesetel frå «undergrunns»-pressa.

Oppmodinga gjorde det inntrykket som vi hadde venta — ho styrkte støleiken til arbeidarane. For ei tid vart det hemmelege politiet tvinga til å halda seg attende av framgangen til arbeidarane og den revolusjonære gløden deira. Men seinare vedtok politiet å gjera eit nytt åtak.

Om morgonen den fyrste dagen etter påskeferien, dukka det opp sterke polititroppar på fabrikkene. Fleire mann vart plasserte i kvar verk-stad, og arbeidarane fekk ikkje gå frå ein verkstad til ein annan utan at det var naudsynt for arbeidet, og då berre med vaktfylgje.

Etter desse førebuingane vart dei fire utvalde ofra opplyste om at dei var oppsagde. Kamerat Melnikov, som nett hadde vorte vald som med-lem av styret i metallarbeidarforeininga, var igjen mellom dei utvalde. Dei oppsagde arbeidarane kravde å få vita grunnen for bortvisinga, men politiet nekta å gje dei lov til å treffa generaldirektøren. Leiinga opp-lyste seinare til klubbstyret at arbeidarane hadde vorte oppsagde etter

krav frå det hemmelege politiet. Dei fire oppsagde arbeidarane vart så sette fast, sende ut or St. Petersburg og forbodne å bu på dei «52 stadene», dvs. i nokon av dei viktigaste byane i Russland.

Same dagen kom arbeidarane stormande til meg og oppmoda meg om at eg skulle senda protestar mot denne aksjonen til alle styresmakter som hadde noko å gjera med han. Det var openbert at inga bøn eller protest ville nytta. Det hemmelege politiet kjende svien frå nederlaget frå det førre åtaket sitt på dei fem arbeidarane, og var denne gongen fastsett på å straffa ofra sine hardt.

Eg prenta i *Pravda* ei ny oppmoding til arbeidarane om å svara på dette nye åtaket med å fylka seg kring partiet og styrkja organiseringa si. Dette kunne sjølvstøtt ikkje seiast ope, og eg ordla oppmodinga mi slik at alle klassemedvitne arbeidarar kunne skjønna ho:

«Arbeidarane bed meg om å gjera dei høgste styresmaktene merksame på desse råe metodane. Vel, eg vil gå til ministeren. Men kameratar, eg må med ein gong seia at dette vil verta til lita nytte. Vi må alle sjå på stoda vår, lesa arbeidaravisa vår jamnare og verta kjende med måtane andre arbeidarar kjempar på for å betra kåra sine.»

Kapittel X

Dokkane

Streiken ved dei baltiske dokkane - Vitjing hjå marineministeren - Kampen til Obukhov-arbeidarane - Interpellasjonen om Obukhov-dokkane - Eksplosjonen ved mineverka i St. Petersburg - Demonstrasjonen ved gravferda - Bot for å vera til stades under gravferda - Dumaen om bota mi

Dei baltiske marinedokkane var under kontroll av marineministeren. Arbeidstilhøva var like utolelege som i dei andre fabrikkane til forsvarsdepartementet. Dei vanlege arbeidarane tente frå tolv til atten kopek i timen, overtid var vanleg og tydde normalt at arbeidstida vart dobla. Verkstadene var svært usunne, rå, trekkfulle, røykfulle og svært kalde om vinteren. Mennene måtte arbeida i vonde, vridde stillingar. Sju eller åtte år der var ofte nok til å gjera ein mann heilt til vrak.

Som i alle krigstiltak, der leiarane bar offiseruniformar, vart arbeidarane forfylgde med uvanleg villskap. Leiinga stod i nært samband med politiet, og kvar formann og leiar var og ein politisk politiagent. Spionering vart fostra og det vart oppmuntra til angjeving, og når ho fekk dei naudsynte opplysningane, leverte leiinga straks «oppeggjara-ne» over til politiet.

Trass i desse tilhøva, hang ikkje arbeidarane etter resten av proletariatet. Gjennom heile våren og sommaren 1913 var det ofte stridar ved dokkane som leidde til streikar ved heile verksemda, eller dei femna berre om nokre av avdelingane og verkstadene.

I mai braut det ut ein strid i ein av verkstadene. Han galdt ti arbeidarar som nekta å arbeida overtid, og tre utsendingar vart valde ut til å tinga med leiinga. Medan tingingane heldt på, sende sjefen for dokkverka bod etter politiet som sette fast utsendingane. Same natta, den 20. mai, vart dei ti arbeidarane og sette fast, etter at heimane deira hadde vorte gjennomførte. Som svar på dette gjekk 2 000 arbeidarar frå ein annan verkstad ut i streik og la til dei økonomiske krava sine, kravet om at dei som var sette fast skulle setjast fri. Same dagen sende dei streikande utsendingar til dumafraksjonen for å opplysa dei om kva som hadde hendt, og spørja dei om å gå imellom på vegner av dei som vart for-

fulgde. Ein annan fraksjonsmedlem og eg sende eit telegram til marine-
ministeren og spurde om å få ein samtale.

Medan eg var medlem i dumaen måtte eg ofte vitja ymse ministrar slik
som resten av fraksjonen vår. Til vanleg måtte vi vitja innanriks-
ministeren som kontrollerte politiet, og som fylgjeleg handsama arresta-
sjonssaker, utvisingssaker osb.

Vi var heilt klåre over at vi ikkje kunne nå nokon kjennelege resultat
med desse vitjingane. Kvifor gjekk vi då? Vi rekna med at slik som med
talane som vart haldne i dumaen, var vitjingane agitatorisk viktige. Når
arbeidarane vart opplyste om at tingmannen deira, ein arbeidar som dei
sjølve, hadde kravt å verta motteken av tsaristministeren, og at den sist-
nemnde måtte tinga med dei, fekk dei meir mot til striden. Opplysinga i
Pravda om at arbeidartingmannen hadde sett fram det eller det kravet,
drog nye lag med arbeidarar inn i kampen. Etter kvar av vitjingane mine
hjá ministeren, dukka det nye arbeidarar opp i husværet mitt, arbeidarar
som til då ikkje hadde hatt noko å gjera med partiet eller med
fagforeiningane, men som no sette fram krav, hadde med seg stoff til in-
terpellasjonar og med dette vart dregne inn i rekkjene av organiserte ar-
beidarar. Dei framskridne troppane til arbeidarane vart slik styrkte av
nye rekruttar.

Admiral Grigorovitsj, som var marineminister, var borte då vi søkte,
så vi fekk svar frå medhjelparen hans, admiral Bubnov. Han var viljug
til å møta oss morgonen etter. Etter at vi hadde fortalt alt som hadde
gått føre seg ved verka, gjorde vi framlegg til Bubnov om at han no
skulle via alvorleg merksemd til misbruken til dokkleinga.

Den assisterande ministeren kom fyrst med dei vanlege orsakingane:
at han ikkje visste noko om saka, at sjefen for dokkverka i rapporten sin
ikkje hadde opplyst han om at arbeidarar vart oppsagde for å nekta å
arbeida overtid eller at lønene hadde vorte sette ned osb. Men når sam-
talen kom over på spørsmålet om arrestasjonar, gløymde Bubnov kva
han hadde nekta, og det vart klårt at leiinga ved dokkverka hadde han-
dla i samsvar med føresegner frå høgare hald. Bubnov protesterte rett
nok mot at ordrane hans til sjefen for dokkverka inneheldt ei bøn til
politiet om å setja fast arbeidarane. Som om politiet kunne ha skjønna
bøna om hjelp på noko anna vis enn at ho var retta mot dei streikande!

Resultatet av protesten vår, var at Bubnov måtte lova at han ville sen-
da ein særskild tenestemann for å røkja etter tilhøva ved Dei baltiske
dokkane. Lovnaden var berre eit påskot. I staden for ei etterrøking vart

det dagen etter sett opp ein setel på fabrikken. Han skreiv seg frå hjelpestatsråden og melde at dei verkstadene skulle stengjast, og det skulle verta masseoppseiing av arbeidarane.

Vitjinga vår hjå hjelpestatsråden hadde likevel ein viss verknad. Dagen etter sette politiet fri dei arresterte mennene etter ordre «ovanfrå». Men streiken slutta ikkje. Tvert om slutta andre avdelingar seg til, snikkarane og målarane og. Desse arbeidarane sette fram krav om høgare løner og betre tilhøve, og typisk nok og kravet om å verta handsama høvisk. Arbeidarane protesterte mot den kasernelike disiplinen som då rådde i militær- og marine-anlegga. Over 3 000 mann var i streik ved dette høvet.

Etter ein månads tid, i slutten av juni, braut det ut ein ny streik ved Dei baltiske dokkane. Den beinveges årsaka var dårleg handsaming av arbeidarane og at ein av fabrikkleiarane, Polikarpov, hadde pressa gjennom ei systematisk nedskjering av lønene. Arbeidarane på si side kunngjorde at dei gjekk til streik, og sette fram ei rekkje krav. For å bryte ned kampanjen til arbeidarane, fekk dei hjelp frå politiet, som under den fyrste streiken. Meir enn ti arbeidarar som dokkleinga hadde mistanke om var leiarar og organisatorar, vart arresterte. Dei streikande informerte meg på augneblinken, og eg tok med ein gong kontakt med Grigorovitsj, marineministeren, for å tala på vegner av fangane.

Admiral Grigorovitsj var ein av dei tsarist-ministrane som sto fram som liberale og som freista å halda seg på «god fot» med duma-medlemene. Men liberalismen deira var ein bløff. Målet deira var berre å sleppa å irritera ålmenta med altfor grelle reaksjonære tiltak, men i røynda fylgde dei den same Svartehundra-politikken som pogrommake-rane Maklakov, Sjtsjeglovitov og andre. Den «vituge» haldninga til Grigorovitsj fall Oktobristfleirtalet slik i smak at seinare, då Oktobristane læst vera opposisjon, gjorde Rodtsjanko framlegg om at Grigorovitsj skulle vera statsminister i ei ansvarleg regjering.

Ettersom han var heilt klår over at samtalen vår ville verta spreidd mellom massane, spela Grigorovitsj folkeven. Han sa til meg: «Eg har arbeidd meg opp frå nedste trinnet på stegen, og har vore gjennom den harde skulen med arbeid sidan eg tok til som ein simpel kontormann.»

Han sa endåtil at ein gong hadde han talt på arbeidarmøte frå ei såpe-kasse og lagt ut med radikale idear osb. Difor såg han på seg sjølv som ein sakkunnig i arbeidarspørsmål, og han drøfta omstendeleg kva kår arbeidarane hadde og kva dei trong. Eg mistydde sjølvsaagt ikkje kven eg tala med, og skjøna fullt ut føremålet hans med å uttrykkja denne

kjærleiken til arbeidarane. Så snart som mogleg fekk eg samtalen over på det vi skulle tala om, og sette fram arbeidarane sine krav når det galdt mennene som vart haldne fengsla og dei vilkårlege metodane til styresmaktene.

Liberalismen til Grigorovitsj forsvann med ein gong i lause lufta. Eg kunne ikkje få noko endeleg svar, og til slutt kalla han inn hjelparen sin, Bubnov, og bad han om å byrja etterrøkinga. Vi visste kva Bubnov meinte med etterrøking, frå det dømet han hadde gjeve oss under den førre streiken, då han var ansvarleg for mange fleire oppseiingar og for at fabrikkleinga vart heilt reinvaska. Bubnov byrja med å forsikra oss at alt var bra no ved dokkane. Lønene var høge, ingen vart tvinga til å arbeida overtid. I røynda hadde ikkje arbeidarane noko klagemål i det heile. Og når det galdt dei arresterte mennene, trong vi ikkje uroa oss ettersom dei kom til å verta sette på frifot dersom dei var uskuldige.

Då eg peikte på at det velstandsbiletet som hjelpestatsråden måla ut var langt ifrå sanninga, og at arbeidstilhøva og tiltaka frå leiinga stendig harma arbeidarane, lova Grigorovitsj endå ein gong å røkja etter, sjå på saka, finna ut osb.

Sidan eg visste kva verde lovnader frå statsrådar hadde, og for at arbeidarane skulle skjøna kva dei kunne venta seg frå tsariststatsrådar, prenta eg ei detaljert noggrann fråsegn om denne samtalen i *Pravda*. Eg peikte på kor falske lovnadene og forsikringane var. Fråsegna mi om vitjinga hjå statsråden var i røynda ei oppmoding til dei baltiske arbeidarane om å halda fram med striden sin og ikkje setja noka von til styresmaktene.

Snart etter tinga eg på nytt med marineministeren i samband med streiken ved Obukhov-verka, som og vart kontrollerte av marine-departementet. Dei utolelege arbeidstilhøva var årsaka til streiken som byrja i slutten av juli, og som femnde om dei 8 000 mennene som arbeidde der. Verkstadene var fulle av skadelege gassar, men det vart ikkje lagt inn luftskiftingsutstyr trass i stendige oppmodingar frå arbeidarane. Alle mennene arbeidde tolv timar for dagen utan middagspause, og lønene var frå tjue til førti rublar i månaden — mindre enn den lovsette minsteløna.

Streiken varte i over to månader, og då han var over, vart omlag hundre arbeidarar sette på svarteliste og vart ikkje tekne inn att. Under streiken vart tretti mann sette fast. Fjorten vart viste bort frå St. Petersburg og fekk ikkje bu i femtito byar i tsarriket. Men dette tilfredsstilte ikkje politiet; det vart rettssak mot ei rekkje Obukhovarbeidarar. Dei

vart skulda for å ha fått i stand ein streik «i verksemder der ein streik sette nasjonale interesser i fære».

Då dei fyrste mennene vart sette fast, vende eg meg til Bubnov for å få ein samtale. Men han var openbert redd for at eg skulle få nytt agitasjonsstoff, og svarte ikkje på telegrammet mitt.

Obukhovarbeidarane vart stilte for retten etter at streiken var slutt den 6. november 1913. På dagen for rettssaka gjekk over 100 000 arbeidarar i St. Petersburg til eindagsstreik, og ved alle fabrikkar vart det halde møte og vedteke protestfråsegner. Fraksjonen vår og *Pravda* fekk meir enn hundre slike fråsegner, men dei var så skarpt ordlagt at *Pravda* ikkje eingong kunne prenta utdrag av dei. Denne politiske streiken vart møtt med oppglødde og samrøystes svar. Av di årsaka var ynskjet om å verna dei få rettane som arbeidarane hadde under det dåverande styret, var det i røynda ikkje eit forsvarstiltak, men eit nytt åtak på regjeringa.

Ei veke etter rettssaka gjekk Obukhov-arbeidarane til streik att. Denne gongen var streiken eit resultat av nye reglar som leiinga hadde innført. Under dei nye reglane var det ikkje mogleg sjølv for den mest varsame arbeidar å unngå bot kvar dag; det var tvungen overtid og ho vart løna etter den vanlege satsen i staden for med halvannen times løn, og på løningsdagen vart arbeidarane systematisk snytte.

Leiinga tok ei svært utfordrande haldning til arbeidarane. Ingen møte var tillatne, ikkje eingong dei som var lovlege etter reglane, og det vart kunngjort at det ville verta sett i gang strafferettslege forfylgingar mot visse slag arbeidarar dersom dei la ned arbeidet. Heile distriktet fløynde over med politi.

Ettersom Obukhov-arbeidarane meinte at det var umogleg å gå til tingingar med dei næraste sjefane sine, vedtok dei å senda utsendingar til marineministeren for å gjera han personleg kjend med tilhøva ved dokkane og å setja fram krava sine. Etter bøn frå arbeidarane gjekk eg endå ein gong til Grigorovitsj og skildra kåra til Obukhov-arbeidarane.

Denne gongen læst ikkje Grigorovitsj å vera liberal eller folkeven. Han slo fast at han kunne korkje taka imot utsendingar frå arbeidarane, eller gje eit møte fullmakt til å velja slike. «Kva dei enn treng,» sa han, «så kan arbeidarane leggja det fram berre for sjefen ved dokkane.»

Haustrampen for dumaen skulle til å opna, og Obukhov-arbeidarane bad oss om å setja fram ein interpellasjon som det hasta med, om tilhøva for arbeidarane ved dokkane og aksjonane til leiinga. Interpellasjonen vart sett fram den 15. november, men han kom ikkje opp på saklista før ti dagar seinare.

I debatten som fylgde, tok høgre fram storkanonane sine; Markov var

hovudtalsmannen deira. Han var den framståande pogromleiaren som aldri trøytna på å oppmoda til hengingar og skytingar. Fengselsstyringa som var sett opp av tsaristregjeringa, var for mild for han. Markov stod i dumaen for den mest reaksjonære fløya av jordeigarar, som enno hadde friskt i minnet at godsa deira vart brende og plyndra i 1905. Difor kravde han ytterleggåande tiltak mot alle teikn til ikkje berre ei revolusjonær, men endå til ei liberal borgarleg rørsle. Sjølv sagt hadde han eit sterkt hat til arbeidarklassen, som han såg på som den verste fienden til det dåverande styret.

Talen til Markov var retta mot streikerørsla og Det sosialdemokratiske partiet som leidde ho. Han byrja med eit personleg åtak på meg, og tok opp dei siste orda mine om den utfordringa som den sosialdemokratiske fraksjonen i namnet til heile proletariatet slynga mot Svartehundra-fleirtalet i dumaen.

«Herr Badajev,» sa Markov, «De er ein ung mann; ei utfordring set ein berre fram når ein etlar seg til å slåst. Men De slåst ikkje enno. Ei utfordring til regjeringa må ikkje blandast saman med sunn fornuft, og sunn fornuft burde vera den viktigaste rettesnora Dykkar.»

Markov slutta talen sin med eit spørsmål til regjeringa. Han ville vita om regjeringa rekna med at ho var drivande nok i kampen sin mot den revolusjonære rørsle: «Gjer De, mine herrar, verkeleg plikta Dykkar når det gjeld å verna det russiske folket mot skurkar og fiendar som handlar utanifrå, men som trengjer inn i landet med hjelp frå personar som er skuldige i landssvik? Eg seier at fedrelandet vårt er i fære.»

Talen hans var full av trugande ord og faktar som var retta mot den sosialdemokratiske fraksjonen. Han snudde seg mot benkane til venstregruppene og lyfte hendene som om han heldt ei rifle som sikta på dei og sa: «De går til åtak på oss, men vi skal taka Dykk fyrst!»

Interpellasjonen vart vedteken av dumaen, men dette tydde ikkje at arbeidarane vann noko. Alt vart som før ved verka; marineministeren firte ikkje på noko.

Kåra til Obukhov-arbeidarane var ikkje uvanlege. Den fælaste utbyttning og utolelege tilhøve rådde ved andre verk, særleg ved dei som arbeidde for hær- og marindepartementa. Kvar augneblink var liva til arbeidarane truga av ein eksplosjon eller ei katastrofe. Tidlegare, under reaksjonen sin jarnhæl, hadde dødsulukker gått framom stilt, mest utan at dei vart merka; men no var gravferda til kvar arbeidar som døydde ved ei ulukke, høve til ein stor revolusjonær demonstrasjon.

Flokkar med arbeidarar fylgde kistene til arbeidarar som dei ikkje kjende personleg, og song den revolusjonære syrgjemarsjen som byrja

slik: «De fall som offer», og bar kransar med revolusjonære innskrifter skrivne på raude band. Kyrkjegarden vart forma om til ein møtestad for fleire tusen. Under vilkår med illegalt arbeid, då arbeidarmøte er forbodne, då det berre var mogleg å samlast løynleg i skogen eller i små husvære, vart demonstrasjonar ved gravferder viktige i revolusjonær samanheng. Partiorganisasjonane oppmoda arbeidarane om å koma i tusental, talarar vart utpeika til å førebu seg, flygeblad vart spreidde osv.

Politiet gjorde og utstrekke førebuingar. Sterke grupper fylgde alle gravferdsopptog, og politifolk både til hest og til fots var i sving på kyrkjegarden. Dei for over gravene, øydela kransar, nekta sjølv slektningar av den daude å nærma seg grava, hindra talar, grep alle som freista å tala, og spreidde folk etter å ha gjort ei rekkje med arrestasjonar.

Eg har alt minstest tilhøva som gravferda til ofra frå Okhta-ekspløsjonen gjekk føre seg under. No skal eg fortelja om ein gravferdsdemonstrasjon der eg vart utsett for særskild politiforfylging, og som eggja opp arbeidarane og vart emne for drøfting i dumaen.

Tidleg i september 1913 vart to arbeidarar drept i ein eksplosjon ved mineverka i St. Petersburg (tidlegare Parviainen-verka). Det tjuepunds dekselet på ein maskin vart blese rett gjennom taket på bygninga, to arbeidarar vart drept på staden og heile verkstaden var oversprøyt med blodet deira. Eksplosjonen var resultatet av skøyteløyse frå leiinga si side, ettersom maskinen ikkje hadde vorte prøvd ut.

Den 9. september la tusenvis av arbeidarar ned reidskapane sine for å vera til stades ved gravferda. Menn frå mineverka og menn frå Putilov, Aivaz og andre fabrikkar fylgde kista. Frå byrjinga av hindra politiet opptoget. Fyrst kravde dei at dei raude banda skulle fjernast frå kransane; seinare, på Litejnibrua, stod dei hardt fast på at kista og kransane skulle verta sette på likvogna.

Til svar på spørsmålet mitt om kvifor kista ikkje kunne verta boren med handemakt, sa målsmannen for politiet at rettleiingane hans frå høgre styresmakter var slik. Fylgjet vart leidd bort frå hovudgatene langs Voskresenskaja og Tsnamenskaja. I Ligovka tok arbeidarane føremøn av at det var færre politimenn, og dei bar atter kista på skuldrene opp til Mitrofanjevskoje-kyrkjegarden og song den revolusjonære syrgjemarsjen «De fall som offer».

Rett ved kyrkjegarden dukka det opp meir politi, og dei raude banda som hadde vorte feste til kransane att, vart rivne av ein gong til. Mange arbeidarar kom til stades under gravferdsgudstenesta; dei hadde gått ifrå fabrikken i middagspausa. Mengda på omlag 5 000 var i strids-

humør, og synginga av den revolusjonære syrgjemarsjen vart avbroten av oppmodingar om å kjempa. Av di dei visste at eg skulle tala, slo dei ein sterk ring ikring grava for å gje meg tid til å byrja før politiet kunne nå meg. Styrkane for lov og orden var fullt væpna og venta berre på ordet frå inspektørane til å gjera nytte av piskane sine.

Då kistene hadde vorte senkte ned i grava, steig eg opp på ein benk og byrja å tala:

«Kameratar! Blodtyrstige kapitalistar er budde på å ofra livet til arbeidrarar i strevet sitt etter større profitt. De ser kva løn arbeidarane får for det harde og tunge slitet sitt. Arbeidarklassen vil berre få betringar i kåra sine når han tek saka i sine egne hender...»

Men eg hadde ikkje før ytra desse orda då politimenn byrja å ropar:

«Hald han, ikkje lat han tala.»

Politiinspektøren baud:

«Ridande politi, hald piskane klåre!»

Det ridande politiet reid ned og freista å spreia mengda. Nær grava utvikla det seg ein kamp som alle dei som var til stades var med i. Fleire politimenn drog meg ned frå benken, og ein inspektør sprang til, greip meg i armen og sa til meg at eg var arrestert. Eg syntte han tingmannskortet mitt.

«De er fri, men eg vil ikkje gje Dykk lov til å tala. Eg har fått ordre om å ikkje tillata nokon talar.»

I mellomtida hadde mengda som trudde at eg var arrestert, vorte svært oppøst. Ho omlægra inspektøren, og sette fram trugsmål mot politiet. Eg kleiv opp på benken att for å fortsetja den avbrotne talen min, og bad arbeidarane om å halda seg rolege og unngå å setja i gong nye samanstøytar. Det ridande politiet svingde med piskane sine og trengde mengda attende frå grava til kyrkjegardsportane. Det var berre ei slumpeulukke at nytt blod ikkje vart spilt.

Etter gravferda sette politiet opp ein protokoll der dei skulda meg for ulydnad mot ordrane frå styresmaktene. Tre månader seinare ferda byguvernøren i St. Petersburg, som heitte Dratsjevski, ut eit førelegg som gav meg ei bot på 2 000 rublar for å «leggja meg opp i politihandlingar». Då ein tenestemann vitja meg og kravde at eg skulle betala, nekta eg blankt. Førelegget frå byguvernøren var heilt ulovleg, for lova sa når det galdt dumaen at tingmennene ikkje kunne illeggjast bot eller straff utan etter dom frå ein domstol, og då berre med samtykke frå dumaen.

Gjennom *Pravda* opplyste eg arbeidarane om denne nye freistnaden på å gjera inngrep i rettane til tingmennene, og det vart kunngjort

mange proteststreikar. Det vart fyrst sett i verk aksjon ved mineverka, der eksplosjonen hadde hend. Det var semje om ein eindagsstreik, og på eit møte vart det vedteke ei fråsegn som protesterte mot at eg hadde fått bot for å tala ved gravferda til arbeidskameratane deira. Langesippenverka der 1 000 mann arbeidde fylgde straks etter, og rørsla spreidde seg snøgt til andre fabrikkar.

Etter to veker, då det openbert var klårt for han at eg ikkje ville betala bota, utferda byguvernøren eit førelegg med seks vekers fengsling i staden for bota. Han gav og ordrar om at eg skulle arresterast under den neste dumaferien. Då dette vart kjent, førte det til ny uro mellom arbeidarane.

Då tykte dumaformannen, som til då ikkje hadde gjort noko for å verna om «immuniteten til tingmennene», at det høvde å leggja seg imellom. Men Rodtsjanko stod fast på at eg skulle taka opp saka, dvs. at eg skulle venda meg til han og be om vern. På dette viset kunne han orsaka seg for Svartehundra og seia at han ikkje forsvarte ein fiende av regjeringa, men berre gav over til dei rette styresmaktene ei fråsegn som han hadde fått frå ein tingmann. Då han såg at eg ikkje ville setja fram ei slik fråsegn, freista han å få det slik han ville gjennom omvegar. Han sende ein av sine undergjevne som i namnet til dumaformannen uttrykte samhug med meg. Rodtsjanko tenkte at som svar ville eg søkja om vern. Utan å syna at eg skjøna føremålet med denne vitjinga, sa eg: «Som tingmann har eg lovleg krav på vern. Lat dei freista å setja meg fast.»

På bakgrunn av at denne saka med bota mi heldt på å få karakteren av ein offentleg skandale, sende Rodtsjanko eit brev til innanriksminister Maklakov og fekk eit svar som slo fast at eg berre skulle setjast fast etter at dumaimmuniteten min var gått ut.

Sjølv om åtaket på «seksaren» var slege attende for augneblinken, vedtok fraksjonen like fullt å gjera denne freistnaden til grunnlag for ein interpellasjon. På den eine sida synte saka det reaksjonære åtaket og tente slik som agitasjonsstoff; på den andre sida, dess breiare utfylgninga av arbeidartingmennene vart kjend, dess sterkare vart banda som batt fraksjonen til massane.

Interpellasjonen vår slutta med desse orda:

«Av di han meiner at byguvernøren i St. Petersburg handla ulovleg då han gav bot til ein medlem av statsdumaen, bed den sosialdemokratiske fraksjonen думаen om å setja fram det fylgjande spørsmålet til innanriksministeren på grunnlag av artikkel 33 i dumareglane: 1. Om han kjenner til førelegget som vart

utferda av bygvernøren i St. Petersburg; 2. om han er det, kva tiltak vil han gjera med omsyn til dette ulovlege førelegget og for å verna tingmennene i statsdumaen mot slike handlingar frå administrasjonseiningar i framtida. Vi bed om at ein ser på denne interpellasjonen som ei sak som det hastar med å handsama.»

Denne interpellasjonen hadde og vorte underskriven av visse tingmenn frå kadettane og dei progressive, men då diskusjonen skulle til å byrja etter juleferien, trekte tjuetre «liberale» tingmenn underskriftene sine attende. Interpellasjonen vart slik øydelagd i same augneblinken som han skulle ha vorte lesen opp i думаen. Dette åleine syner klårt nok kadettane si haldning til arbeidartingmennene.

Vi samla saman fleire underskrifter slik lova kravde, og sette igjen fram interpellasjonen ei veke seinare. Petrovski tala på vegner av fraksjonen vår.

Petrovski sa: «Trass i forfylgingar og politibrutalitet, vil arbeidartingmennene alltid og over alt stå saman med arbeidarane. Korkje politiet eller Svartehundra-fleirtalet i думаen vil vera i stand til å hindra arbeidarklassen i å høyra røystene til tingmennene sine. Bygvernøren var redd for å gjennomføra den ulovlege ordren sin; han ottast med god grunn, for arbeidarane i St. Petersburg ville ha svart med ein generalstreik.»

Burjanov, som no hadde forlate mensjevikaner, tala og for at det hasta. Han handsama den openberre krenkinga av immuniteten til tingmennene, som han sa måtte stoggast dersom думаen skulle få ha nokon sjølvvyrnad.

Men думаen gjorde ingen freistnad på å stogga åtaka frå tsaristpolitiet. Berre arbeidartingmennene brydde seg om saka, og Svartehundra i думаen slutta seg varmt til forfylgingane. Interpellasjonen vart røysta ned med eit overveldande fleirtal. Regjeringa fekk på førehand думаen si godkjenning til alle undertrykkingstiltak som ho kunne ynskja å taka mot arbeidartingmennene.

Kløyvinga i den sosialdemokratiske dumafraksjonen

Kapittel XI

Tilhøva i fraksjonen

**Tilhøvet mellom «sjuaren» og «seksaren» - Spørsmålet om å vera
medarbeidar i Lutsj - «Metodane» til mensjevikane - Før kløyvinga**

Med kvar månad som gjekk vart det klårare at einskapen i den sosialdemokratiske fraksjonen berre var ein einskap i forma, og at han måtte bryta saman før eller seinare. Tilhøva i fraksjonen spegla ikkje berre fullstendig dei tilhøva som herska i det russiske sosialdemokratiet, men dei gjorde dei innbyrdes motseiingane mykje sterkare. Tingmennene frå mensjevikane og bolsjevikane var dagleg i strid om ei heil rekkje med spørsmål som galdt den revolusjonære rørsla, medan dei i forma var bundne av at det fanst ein einskapleg fraksjon. Skilnaden mellom bolsjevik-«seksaren» og mensjevik-«sjuaren» hadde rot i sjølve oppfatninga av kursen for den russiske revolusjonen. Med voksteren i den revolusjonære rørsla auka desse skilnadene. Før eller seinare måtte dette føra til ei endeleg kløyving av fraksjonen i to sjølvstendige sek-

sjonar, noko som gjorde djupare den kløyvingslina som partiet vårt som ein heilskap fylgde.

Skarpe samanstøytar mellom bolsjevikane og mensjevikane byrja frå fyrste dagen fraksjonen vart skipa. Eg har alt skildra kampen som utvikla seg innan fraksjonen om dumafråsegna og om Jagello skulle slep-past inn i fraksjonen. I baa sakene kjempa bolsjevik-«seksaren» vår strid imot mensjevikane, og tvinga dei til å vika attende på ei rekkje punkt.

Den fyrste samanstøyten innan fraksjonen hende i samanheng med spørsmålet om bolsjevikingmennene skulle vera medarbeidarar i men-sjevikavisa *Lutsj*. Det vart ein brei diskusjon om dette, ikkje berre i par-tikrinsar, men og mellom arbeidarmassane. Det rasa ein hard kamp om dette spørsmålet, som kasta eit skarpt ljøs over den stoda som hadde stige fram innanfor fraksjonen. Spørsmålet var svært viktig i den meininga at arbeidarmassane si haldning til bolsjevik-«seksaren» og til det framtidige brotet med mensjevikane kunne verta sikra på grunnlag av eit visst konkret dømme.

I desember 1912 gjekk arbeidartingmennene av taktiske grunnar med på at namna deira skulle verta tekne med på medarbeidarlista til *Lutsj*.

Igjen i samsvar med partikrinsane våre, og særskilt etter tilvisingane frå sentralkomiteen, kravde vi i slutten av januar 1913 at redaktørane i *Lutsj* skulle stryka namna våre av hjelparlistene i den opne likvida-sjonistavisa deira.

At vi nekta å vera medarbeidarar i *Lutsj* tente som påskot for det fyr-ste opne åtaket frå mensjevik-«sjuaren» på bolsjevikdelen av frak-sjonen.

Det var sjølvsaagt klårt for oss alle alt då at tida for eit fullstendig brot med mensjevikane nærma seg. Men hugen til å halda oppe einskapen in-nan Det sosialdemokratiske partiet var på ein eller annan måte enno sterk mellom dei breie arbeidarmassane. På grunn av politistyret som då rådde i Russland, visste sjølvsaagt ikkje den breie ålmenta kva som gjekk føre seg i partiorganisasjonen i undergrunnsnemndene eller kjernene våre. Men dumafraksjonen arbeidde heilt ope; alle arbeidarar, ikkje berre i St. Petersburg, men endåtil i dei fjernaste hjørna av Russland, visste at han fanst og kva han dreiv med. Når dei breie massane synte til partieinskapen, tenkte dei i hovudsak på fraksjonen vår.

Under slike tilhøve var det rette politiske steget å syna arbeidarane at det i røynda var mensjevik-«sjuaren» som hadde sett i gong kløyvinga.

Pravda oppmoda i kvart einaste nummer om motstand mot men-sjevikåttaket. Kamerat Stalin skreiv i *Pravda* den 26. februar:

«Klassemedvitne arbeidarar er pliktige til å heva røysta mot kløyvingsfreistnader i fraksjonen, kva hald dei enn kjem ifrå. Klassemedvitne arbeidarar er pliktige til å kalla til orden dei sju sosialdemokratiske tingmennene som gjekk til åtak på den andre halvdelan av den sosialdemokratiske fraksjonen. Arbeidarane må gå imellom med ein gong for å verna einskapen i fraksjonen. Det har no vorte umogleg å teia. Meir enn det, det er no eit brotsverk å teia.»

Partikjernerne våre byrja no ein brei propagandakampanje i fabrikkane, og forklarte stoda som steig fram i fraksjonen, og kvifor arbeidar-tingmennene nekta å vera med i ei likvidasjonistisk avis. Det byrja med ein gong å strøyma inn fråsegner som stødde haldninga vår, og som tok avstand frå mensjevikane sin taktikk og stillinga deira. Utsendingar frå fabrikkorganisasjonar i St. Petersburg vitja personleg arbeidar-tingmennene og hadde med seg fråsegner som var undertekna av arbeidarar som til då hadde stødd mensjevikane. Til røystene frå arbeidarane i St. Petersburg kom snart røystene frå dei i provinsane.

Endåtil Plekhanov gjekk ut mot mensjevik-«sjuaren» og avisa deira, *Lutsj*.

Mensjevikåttaka i *Lutsj* og på arbeidarmøte var i fylgje med ein kamp mot oss i fraksjonen sjølv. Mensjevikane tok føremøn av fleirtalet sitt på ei røyst og freista å kløyva røysta til arbeidar-tingmennene og å hindra oss i å tala i dumaen når det var mogleg.

Vi måtte kjempa mot fraksjonsfleirtalet kvar gong vi ynskte å tala, og dei gjekk med på å setja oss opp som talarar berre etter ein lang og hard strid. Under slike tilhøve vart det endå vandare for bolsjevikane å utføra den hovudoppgåva som dei hadde sett for seg sjølve; å nytta dumatalar-stolen til revolusjonær agitasjon.

«Sjuaren» heldt seg ikkje berre til å hindra oss i å tala under dumamøtet. Det freista å stengja oss ute frå dumautvala som vart skipa for å drøfta interpellasjonar, for førebels diskusjonar om lovframlegg, budsjettet osb. Desse utvala var faste, og var sette opp ved byrjinga av sesjonen.

Ei stor mengd med stoff, både frå regjeringa og andre kjelder, hopa seg opp hjå utvala, og det var naudsynt for tingmennene å gjera seg kjende med dette stoffet til dei talane dei skulle halda i framtida. Ut-

sendingar frå regjeringa var til stades under møta i utvala og gav forklåringar og svar på spørsmål frå tingmennene. Den sosialdemokratiske fraksjonen hadde utsendingar i alle dumautvala utan i militær- og marineutvala. Svartehundra nekta å lata sosialdemokratane og trudovikane koma inn i desse utvala trass i protestane våre.

Arbeidet i utvala gav eit svært agitasjonsmateriale. Vi nytta det og skildra i arbeidarprensa kva som hende i dei inste dumakrinsane. Likevel var heile åtferda til «sjuaren» retta inn på at dei sjølve skulle få utsendingane frå fraksjonen i dei fleste av dei utvala som var sette opp av dumaen.

I det fyrste året i dumaen sat det mensjevikar i nittan av dei tjueseks utvala som fraksjonen hadde utsendingar i, og bolsjevikar berre i sju. Endåtil i dei utvala der den sosialdemokratiske fraksjonen hadde fått to plassar, freista mensjevikane å halda oss ute. Det viktigaste utvalet var budsjettutvalet. Det var som ein дума i lita utgåve, og eit av hovudsentra i dumaarbeidet. I den fyrste sesjonen møtte Tsjkheidze og Malinovski for fraksjonen i dette utvalet. Denne stoda tilfredsstilte ikkje «sjuaren», og då Malinovski på slutten av året trekte seg attende frå budsjettutvalet til føremon for Petrovski, valde mensjevikane på eiga hand ein annan kandidat til utvalet.

Heile åtferda til «sjuaren» var fullt ut retta in på å knebla arbeidartingmennene. Dei stakk kjeppar i hjula for arbeidet vårt på kvar mogleg måte. Dei tok og eineretten på utsendingar frå den sosialdemokratiske fraksjonen til Det internasjonale sosialistbyrået og sende sin eigen kandidat som ikkje på noko vis kunne reknast som ein ekte utsending frå dei russiske arbeidarane.

Alt før våren 1913, då vårsesjonen i dumaen nærma seg slutten, vart tilhøva i den sosialdemokratiske fraksjonen utolege.

Det var heilt klårt at å halda oppe den stoda som hadde kome opp i den sosialdemokratiske fraksjonen, berre ville vera til skade for verksemda vår og for den revolusjonære rørsla i det heile.

Sommarferien som byrja snart etter, berre utsette spørsmålet om den endelege kløyvinga av dumafraksjonen.

Poronin-møtet

Førebuingar til møtet - I Poronin - Meldinga frå sentralkomiteen - Hovudfråsegnene - Drøftingar om arbeidet til «seksaren» - Skulle vi sjå ei kløyving av fraksjonen i augo?

Den 15. juni 1913 braut statsdumaen opp for sommarferien. Det vanlege partimøtet som skulle ha vore samankalla med ein gong sesjonen slutta, hadde vorte utsett til slutten av sommaren for å gje bolsjevik-«seksaren» høve til å reisa rundt i valkrinsane sine. Dei måtte melda frå til dei lokale organisasjonane om dumaarbeidet, og sjølve måtte dei verta kjende med utviklinga i provinsane. Eit av hovudspørsmåla som arbeidartingmennene skulle leggja fram for dei lokale organisasjonane var stoda i fraksjonen. På den andre sida skulle opplysningar som tingmennene henta tene som stoff for drøftingar under komande partimøtet.

Avreise til arbeidartingmennene frå St. Petersburg skapte sjølvsagt monaleg verksemd hjå det hemmelege politiet. Lokale styresmakter vart overfløynde av ordrar frå politikammeret: dei skulle overvaka, halda auge med, hindra osb. Det var svært vandt å unngå politiet og gjera arbeidet vårt utan å setja dei lokale partiorganisasjonane i fåre.

Vitjinga til arbeidarsenter i provinsen, talar på arbeidarmøte, og utveksling av syn med lokale partitenestemenn, overtydde «seksaren» vår om at bolsjevismen hadde vakse jamnt mellom massane. Den haldninga som «seksaren» hadde teke både i og utanfor fraksjonen, vart godkjend av fleirtalet av dei lokale organisasjonane; nokre kravde endåtil brot med mensjevikane på augneblinken.

Men fleirtalet rekna med at det var naudsynt å gjera ein freistnad til på å halda ved lag einskapen i den sosialdemokratiske fraksjonen, om berre i det ytre. Om det skulle syna seg umogleg å sikra bolsjevikisk leiarskap i fraksjonen som ein heilskap, skulle dei sju i det minste verta hindra i å gjera skade, og bolsjevikane skulle vera sikra høve til å gjera brei nytte av dumaen. Dersom det ikkje let seg gjera å få til dette, skulle

vi bryta endeleg med mensjektivane slik det var funne naudsynt i andre partiorganisasjonar.

Etter at vi hadde summert opp resultatane av turane våre både når det gjaldt meiningane frå partigruppene og stemninga allment mellom arbeidarane, gjekk vi seint i september til partimøtet. Møtet vart halde i Poronin i Galitsja (Austerrike)* ikkje langt frå Krakow der Lenin og nokre få medlemmer av sentralkomiteen heldt til. For å leia politiet på avvegar vart Poronin-møtet alltid kalla August-møtet, endå han i røynda var sist i september 1913.

Det var til stades tjuefem til tretti utsendingar frå dei større partiorganisasjonane. Ved sidan av Lenin var desse der: Sinovjev og Krupskaja som budde i Galitsja, Kamenev, Sjtoman, Inessa Armand, Trojanovski, Rotsmirovitsj, Hanecki og andre partiarbeidarar så vel som alle dumabolsjektivane utan Samojlov som låg sjuk.

Det hadde gått mest tolv månader sidan Krakow-møtet, og i mellomtida hadde den revolusjonære rørsla i Russland gjort store framsteg. Politiske streikar den 9. januar (årsdagen for Blodsundagen), den 4. april (årsdagen for Lenaskytinga), og 1. mai hadde fått eit veldig omfang. Dette året hadde dei russiske arbeidarane fyrste gongen feira den internasjonale kvinnedagen. Økonomiske streikar hadde og utmerka seg ved at dei var harde og godt organiserte, medan kampen mot det nye lock-outvåpenet til kapitalistane hadde vorte ført med uvanleg kraft. I heile Russland hadde om lag ein million arbeidarar vore med i streikar i 1913, og av desse var over ein halv million med i politiske streikar.

Partiarbeidet hadde vorte styrkt, utvida og gjort fastare. Nye grupper hadde vorte skipa, og dei gamle hadde vakse seg større og meir verknadsfulle. Bolsjevikisk påverknad hadde auka i alle dei lovlege organisasjonane til arbeidarklassen, og i samanslutningar som dreiv med kultur- og undervisningsspørsmål. Som eit resultat av denne voksteren handsama Poronin-møtet ei lang rekkje slike emne som organisering, taktikk, propaganda, agitasjon osv.

Det fyrste emnet på dagsplanen var meldingane frå organisasjonane i St. Petersburg, Moskva, Ukraina, Polen og Ural.

Eg heldt meldinga mi i hovudsak til stoda i partiorganiseringa og arbeidet til partikomiteen i St. Petersburg, sidan alle utsendingane kjende til framgangen i streikerørsla og dei politiske aksjonane til arbeidarane i St. Petersburg. På grunnlag av avgjerder som vart tekne på Krakow-møtet var det gjort viktige omskipingstiltak, og komiteen i St. Peters-

* No i Polen, eit lite stykke nord for Zakopane. —Red.

burg vart gjort fastare. Spreidde geriljaaksjonar slik som dei som hende på opningsdagen til dumaen var ikkje lenger mogleg. Leiarskapen var no samla i eit eksekutivutval, og komiteen i St. Petersburg hadde nært samband med Narva-, Nava-, Viborg- og Vassileostrovski-distrikta, dvs. med hovudområda for arbeidarklassen. I detalj handsama eg vidare skipinga av dei to undergrunnsprenteverka som då arbeide for komiteen i St. Petersburg, og som hadde gjeve ut 20 000 flygeblad om fagforeiningsarbeid, støtte til *Pravda*, oppmodingar om fond osv.

I ei avstytt form undertekna «Medlem av eksekutivutvalet i St. Petersburg-komiteen», dukka meldinga mi opp i desemberutgåva av sentralorganet til partiet *Sotsial-Demokrat* (utgjeven utanlands). Den delen av meldinga som var prenta handsamar oppbygginga av organisasjonen i St. Petersburg og arbeidet til komiteen i St. Petersburg.

«All verksemda i St. Petersburg-distriktet er no kontrollert av St. Petersburg-komiteen, som har vore verksam sidan hausten førre året. Komiteen har kontaktar ved alle fabrikkar og har opplysningar om all utvikling der. Organiseringa av distriktet er slik: På fabrikken skipar partimedlemer kjerner i dei ymse verkstadene, og utsendingar frå kjernene skipar eit fabrikkutval (ved små fabrikkar utgjer medlemene sjølve utvalet). Kvar fabrikk-komite eller verkstadkjerne i store fabrikkar, utnemner ein innsamlar som på kvar løningsdag samlar inn medlemspengar og andre fond, pengar for avistingingar osv. Det vert og utnemnt ein tilsynsmann som vitjar dei i stadene som fonda vart oppretta for, for å sjå til at dei rette summene har vorte mottekne der og samla inn pengane. Med dette systemet unngår ein misbruk av pengar.

Kvar distriktskomite vel ved hemmeleg avrøysting eit eksekutivutval på tre, der ein er nøye med at komiteen som heilskap ikkje veit kven som i røynda sit i eksekutivutvalet.

Eksekutivutvala i distriktet sender utsendingar til komiteen i St. Petersburg, og freistar igjen å sikra at namna ikkje vert kjende av heile distriktskomiteen. Komiteen i St. Petersburg vel og eit eksekutivutval på tre. Ender og då, av sikringsgrunnar vart det funne utilrådeleg å velja utsendingane frå distriktsutvalet, og dei vart tekne inn etter skjøn av St. Petersburg-komiteen.

På grunn av dette systemet var det vandt for det hemmelege politiet å finna ut kven som var medlemer i St. Petersburg-komiteen som slik vart i stand til å gjera arbeidet sitt, rettleia aktivitetane i organisasjonane, kunngjera politiske streikar osv.

Komiteen er vurdert høgt av arbeidarane som på alle viktige punkt ventar på rettleiing frå han, og følgjer føresegnene frå han.

Særskilt er ein merksam på dei løpesetlane som komiteen sender ut frå tid til annan.

Fagforeiningsorganisasjonane i St. Petersburg har vedteke å ikkje kunngjera politiske streikar etter eige tiltak, men å handla berre etter føresegnar frå St. Petersburg-komiteen. Det var komiteen som sende ut streikekunngjeringa den 9. januar, 4. april og 1. mai. Arbeidarane var sterkt imot undertrykkinga av *Pravda* og ynskte å streika, men komiteen vedtok at det var naudsynt å førebu aksjonen grundig fyrst, og å senda ut eit flygeblad med ei forklaring som skulle nå massane. Innan få dagar kom det ei ny avis, og ettersom ho fylgde den same politikken, vart arbeidarane noko roa. Sjølv om det ikkje vart send ut noka oppmoding om streikeaksjon, gjekk 30 000 arbeidarar frå arbeidet.

Flygeblad er svært viktige, og komiteen sette mykje krefter inn på å gjera maskineriet sitt for prentinga og spreinga av dei betre. Det sit berre arbeidarar i komiteen; vi skriv flygeblada sjølve, og har vanskar med å finna intellektuelle som kan hjelpa oss med å retta dei.

Dei politiske streikane i St. Petersburg var langt frå å øydeleggja organisasjonen, men styrkte han. Ein kan slå fast at organisasjonen i St. Petersburg fekk nytt liv, vart styrkt og er i utvikling på grunn av den politiske streikerørsla. Ropa frå likvidatorane om ein «streikefeber» syner at dei er heilt skilde frå arbeidarorganisasjonane og massane sitt liv; dei grip ikkje på noko vis det som no går føre seg mellom arbeidarane. Frå plassen min i senteret av arbeidarrørsla i St. Petersburg legg eg overalt merke til korleis styrken til arbeidarane aukar, korleis han syner seg og korleis han vil vinna over alt.

Fråsegnene frå Krakowmøtet vart lesne og studerte av arbeidarane i fabrikkane, og heile arbeidet i organisasjonen vår vart utført i anden frå dei. I praktisk arbeid vart det prova fullt ut kor rette dei var; når eg var aktivt med i arbeidet, kjende eg heile tida at den politiske lina var rett. Det var sjeldan eg møtte ein likvidator eller høyrde om nokon; det undra meg fyrst, men på eit metallarbeidarmøte fekk eg seinare vita at det mest ikkje fanst likvidatorar i St. Petersburg.»

Kamerat A.V.Sjotman laga ei tilleggsmelding om arbeidet i St. Petersburg og gav mange fleire detaljar.

Dei lokale meldingane vart mottekne som informasjon. Det vart ikkje teke nokre avgjerder i samband med dei då, men dei tente til å gje eit bilete av stoda i partiorganiseringa, og sette slik møtet i stand til å gje seg i kast med dei allmenne problema.

Rett etter at vi var ferdige med dei lokale meldingane las Lenin meldingane frå sentralkomiteen. Han peika på at utviklinga av den revolusjonære rørsla og det vellukka partiarbeidet stadfeste at bolsjevikane sin politikk var rett, slik han vart vedteken på Prahamøtet i januar 1912, der det hadde vorte vald ny sentralkomite.

Gangen i vala til думаen, den vellukka iverksetjinga av ei avis og det høge nivået i streikerørsla var alt resultat av partiarbeid under leiing av sentralkomiteen til bolsjevikane. Lenin sa: «Vi kan i sanning seia at vi har oppfylt dei oppgåvene som vi tok på oss. Lokale meldingar syner at arbeidarane er aktive og ihuga etter å byggja opp og styrkja organisasjonane sine. Lat arbeidarane skjønna at det er dei og ingen andre som kan gjera dette.»

Kamerat Krupskaja tok føre seg dei tekniske sidene ved arbeidet til sentralkomiteen, brevskifte, kontaktar, transport, og komiteen sine utsendingar i dei viktige byane. Kamerat Sinovjev tala om resultatata av arbeidet til «seksaren» vår.

Etter førebels meldingar, heldt møtet fram med å drøfta andre spørsmål på dagsplanen. Drøftingane heldt fram i mest to veker, og det seinare partiarbeidet var heilt streka opp. Møtet la enno ein gong vekt på at hovudslagorda for arbeidarklassen sin kamp måtte vera: «ein demokratisk republikk», «kverrsetjing av godseigedomar», og «åttestimars-dag». Desse slagorda skulle nyttast i kvar politisk streik. Når det galdt organiseringa av allmenne politiske streikar, ynskte møtet velkome tiltaket frå St. Petersburg-komiteen og ei rekkje med partigrupper i Moskva, og meinte at agitasjon og førebuing til ein all-russisk allmenn politisk streik skulle verta førte med ein gong.

Fråsegnen om streikar inneheldt seks punkt. Av desse vart det siste av sikringsgrunnar ikkje gjort allment kjent. Til nyss var teksten til dette siste punktet ukjend av di dokumenta frå konferansen sjølv sagt ikkje har overlevd. Men ved eit tilfelle kom eg over ein kopi av heile teksten i fråsegnen i arkiva til politidepartementet. Det sjette punktet handsamar at det er naudsynt å driva politiske streikar i fleire byar samstundes, særleg i St. Petersburg og Moskva:

«Møtet oppmodar alle arbeidarar på staden om å styrkja agitasjonen sin ved å spreia flygeblad og å skipa fast og nært samarbeid med dei politiske- og andre arbeidarorganisasjonar i ymse byar. Særleg er det viktig å sikra semje mellom arbeidarane i St. Petersburg og Moskva i fyrste rekkje, slik at politiske streikar som kan koma i stand av mange grunnar (forfylging av pressa, trygdeprotestar osb.) så langt som råd er finn stad samstundes i både byane.»

I dei same arkiva var det og gøymt eit eksemplar av fråsegna om parti-pressa. Dei fyrste fem punkta i denne fråsegna var ikkje gjort kjende, og ein trudde dei var tapt. Det fylgjande er den fullstendige teksten:

«1. Møtet er klår over kor umåteleg viktig ei lovleg presse er for den sosialdemokratiske agitasjonen og organisasjonen. Difor oppmodar han alle partiorganisasjonane og klassemedvitne arbeidarar om å gje heilhjarta støtte til henne ved å spreia aviser så breitt som råd, ved å organisera sams massetingingar og ved faste innbetalningar. Møtet strekar under at dei pengane det er tale om, er medlemspengar til partiet.

2. Ein bør særleg leggja vinn på å styrkja den lovlege arbeidar-avisa i Moskva, og på at det raskt vert skipa ei avis i sør.

3. Møtet ynskjer å få til det næraste samarbeidet som er råd mellom dei lovlege avisene ved at dei byter opplysningar seg i mellom, ved at det vert halde møte osb.

4. Då det er klår over kor viktig og naudsynt eit teoretisk marxistisk organ er, ynskjer møtet at parti- og fagforeiningsaviser gjer arbeidarane merksame på bladet *Prosvesjtsjenje* (Opplysning), og oppmodar dei om å tinga det fast og stø det på systematisk vis.

5. Møtet gjer utgjevarorganisasjonane i partiet merksame på at det er naudsynt å spreia populære agitasjons- og propaganda-flygeblad breiare.

6. På bakgrunn av den nylege utviklinga av rørsle og av kor viktig det er å analysa ho grundig på det fullstendige viset som er umogleg i den lovlege pressa, gjer møtet særskilt merksam på at det er naudsynt å utvida det illegale prentingsarbeidet vårt. Det rår til at ei sentral illegal partiavis skal verta utgjeve jamnleg og med stutte mellomrom, ved sida av illegale flygeblad og hefte.»

Møtet peika på at den viktigaste oppgåva når det galdt partiorganiseringa var ikkje berre å styrkja dei einskilde partieiningane, men å samarbeida dei til ein samla heilskap. Til dette føremålet vart det gjort framlegg om at det skulle haldast regionale partimøte alle stadar der det var råd, og at utsendingar skulle verta sende til sentralkomiteen. Spørsmålet om å kalla saman ein regelrett partikongress vart og sett fram under møtet.

Meldinga som vart sett fram av «seksaren» vår om arbeidet til den sosialdemokratiske fraksjonen i dumaen, var eit av hovudemna som vart handsama på møtet. Sidan Krakowmøtet hadde vi fått nye røynsler både når det galdt å tala i dumaen, og arbeidet vårt utanfor. Men det tyktest for oss som den nytten vi gjorde av dumaen til revolusjonær agitasjon ikkje var nok. Førre konferansen opna, hadde vi private samtalor med Lenin om arbeidet vårt.

«Vi skipar til demonstrasjonar mot statsrådar og Svartehundra kvar gong dei syner seg på talarstolen,» sa eg til Lenin, «men det er ikkje nok. Arbeidarane spør: 'Kva praktiske framlegg kjem de med i dumaen? Kor er lovene som de set fram?'»

Lenin svarte med den vanlege låtten sin: «Svartehundra-dumaen vil aldri godkjenna nokre lover som betrar lotten for arbeidarane. Oppgåva til ein arbeidartingmann er å minna Svartehundra dag etter dag om at arbeidarklassen er sterk og mektig, og at den dagen ikkje er langt unna då revolusjonen vil bryta ut og feia vekk Svartehundra og regjeringa deira. Det er utan tvil mogleg å gjera framlegg om endringar og endå til setja fram nokre lovframlegg. Men dette må berre gjerast for å avsløra tsaristregimet sin karakter av å vera mot arbeidarklassen meir effektivt, og å avsløra kor absolutt rettslause dei utbytta arbeidarane er. Dette er i røynda kva arbeidarane skulle høyra frå tingmennene sine.»

Fleire møte vart vigde til drøftinga om meldinga vår, og i den fråsegna som vart vedteken stadfeste møtet på ny tidlegare partivedtak om at dei sosialdemokratiske tingmennene ikkje skulle bry seg med såkalt positivt lovgjevingsarbeid, men at oppgåva deira var å gjera nytte av dumaen til revolusjonær agitasjon og propaganda. Sjølv om ingen av dei lovframlegga som vart lagde fram for dumaen var tilfredsstillande, kom spørsmålet opp om kva som skulle gjerast når eit lovframlegg verkeleg gjorde framlegg om betringar i kåra til arbeidarane. Møtet vedtok at vi skulle røysta for slike framlegg berre når dei førte til beinveges betringar med ein gong, slik som stuttare arbeidstid, høgare løner osb. Men dersom verknaden av framlegget var tvilsam, skulle fraksjonen vera fråhaldande etter å ha forklart tydeleg grunnane til det. Møtet vedtok at den

sosialdemokratiske fraksjonen skulle forma og setja fram til dagsplanen sine egne uavhengige fråsegner til vedtak, i samband med kvart spørsmål som kom opp i dumaen.

Ei særskild fråsegn handsama dei indre tilhøva i fraksjonen og usemjene våre med mensjevikane. Møtet måtte vurdere om det var tilrådeleg å bryta endeleg med mensjevik-«sjuaren» og skipa ein uavhengig bolsjevikfraksjon. Sjølv om ein rekna med at dette steget var naudsynt og ikkje til å unngå i lengda, var det mange sider som måtte drøftast før ein kunne ta eit så alvorleg steg. Korleis ville massane taka imot det? Ville dei skjønna at einskap med likvidatorane berre var til skade for arbeidarane sine interesser? Ville dei ikkje meina at det var naudsynt at både delane av partiet skulle verka saman mot Svartehundra? Stoda var vandare av di det var umogleg å føra ein brei opplysningskampanje om dette spørsmålet, på grunn av den harde sensuren og politiforfylgingane. Pressa vår kunne ikkje kalla ein spade ein spade, og endåtil dei tre grunnleggjande slagorda til bolsjevikane, måtte dekkjast til ved at ein nytta liknande ord. Det var vesentleg at kløyvinga skulle henda på ein slik måte at mestedelen av dei som vakla mellom dei to delane skulle verta trekte over på vår side. Dette galdt både klassemédvitne arbeidarar og medlemmer av sjølve fraksjonen. Oppgåva vår var å riva ifrå mensjevikane alle som ikkje hadde sunke ned i den likvidasjonistiske myra for godt.

Fråsegna frå Poronin-møtet som vart vedteken etter at desse punkta var drøfta, kravde som eit førebels steg at ein skulle setja fram eit ultimatum for mensjevik-«sjuaren» med krav om full likskap mellom dei to delane av fraksjonen. Berre dersom dette vart nekta, skulle vi bryta med «sjuaren» og skipa ein sjølvstendig fraksjon. Det som fylgjer var teksten:

«Konferansen meiner at einskapen i den sosialdemokratiske dumafraksjonen er mogleg og naudsynt, men ser det slik at åtferda til mensjevik-«sjuaren» set denne einskapen alvorleg i fåre.

«Sjuaren» nyttar det snaue fleirtalet sitt på ein til å hindra arbeidet til dei seks arbeidartingmennene som er målmenn for det overveldande fleirtalet av dei russiske arbeidarane. Ved ei rekkje høve når viktige saker som galdt arbeidarar vart handsama, og når den sosialdemokratiske fraksjonen sette opp to eller fleire talarar, vart dei seks tingmennene nekta høve til å nominera ein av dei.

«Sjuaren» nektar og å gje ein av dei to plassane i dumautval (t.d. budsjettutvalet) til «seksaren».

Når det skal veljast ein utsending frå fraksjonen til ei forsamling som er viktig for arbeidarrørsla, hindrar alltid dei sju tingmennene med fleirtalet sitt på ein dei seks i å få nokon utsending. Tenestemennene i fraksjonen vert valde på dette einsidige viset; t.d. har kravet om ein sekretær til vorte vist attende.

Møtet meiner at desse handlingane frå dei sju tingmennene hindrar at arbeidet i fraksjonen kan gå knirkefritt, og ein kan ikkje unngå at dei fører til kløyving.

Møtet protesterer svært kraftig mot slike handlingar frå dei sju tingmennene. Dei seks tingmennene står for det enorme fleirtalet av arbeidarklassen i Russland, og handlar heilt i samsvar med den politiske lina til den organiserte fortroppen hans.

Møtet meiner difor at det vil vera mogleg å halda einskapen ved lag i den sosialdemokratiske fraksjonen berre dersom det er full likskap mellom dei to delane av fraksjonen, og berre dersom «sjuaren» gjev opp politikken sin med å kjøva røystene til «seksaren».

Trass i usemjer om arbeidet som ikkje kan vinnast over, ikkje berre i dumaen, held møtet fast ved einskapen i fraksjonen på grunnlag av like rettar for båe sider slik det er sett fram ovanfor.

Møtet byd inn alle klassemedvitne arbeidarar til å uttrykka meininga si om dette spørsmålet, og å yta med all si kraft for å halda oppe einskapen i fraksjonen på grunnlag av like rettar for dei seks arbeidartingmennene.»

Med å gjera framlegg om denne løysinga, gjorde partiet vårt ein siste freistnad på å gjera den skaden som mensjevikaner kunne gjera så liten som mogleg utan å vera årsak til ei offisiell kløyving. Men inndelinga av fraksjonen i to delar kvar med like rettar, ville i seg sjølv setja opp eit skarpt skilje mellom «seksaren» og «sjuaren». Sjølv om det ikkje skulle henda noka kløyving i forma, ville vi verta i stand til å driva verksemda vår i dumaen i samsvar med partiavgjerdene.

Rett før vi drog frå Poronin var arbeidartingmennene til stades på eit møte i sentralkomiteen, der dei praktiske tiltaka som «seksaren» måtte taka andsynes mensjevikaner vart drøfta. Det vart vedteke at vi skulle setja fram ei rekkje med krav: at det skulle peikast ut ein sekretær til, at nye medlemmer skulle verta sette opp til budsjettutvalet, at det skulle peikast ut nye utsendingar til Det internasjonale sosialistbyrået og at

talarane frå fraksjonen skulle veljast med like tal frå mensjevikane og bolsjevikane. Teksten til brevet med desse krava vart skrive der og då. I tilfelle «sjuaren» skulle nekta, vart det semje om at vi skulle bryta heilt med dei og venda oss til massane.

Kløyvinga

Ultimatomet vårt til mensjevikane - Kløyvinga - Korleis arbeidarane reagerte på kløyvinga - Attljod i partiorganisasjonane - Plekhanov mot «sjuaeren» - Kva kløyvinga ville seia for partiet.

Då vi kom attende frå møtet, heldt dei seks arbeidartingmennene fram til distrikta sine for å melda frå om møtet og setja i verk vedtaka frå møtet om organiseringsspørsmålet. Etter krav frå sentralkomiteen drog eg ut til Bejets-verka i Brjansk der vi hadde ein sterk organisasjon. Gjennom heile den tida eg var medlem av думаen, hadde eg jamnt samband med arbeidarane der.

Vi kom attende til St. Petersburg tidsnok til opninga av haustsesjonen i думаen den 15. oktober. På det fyrste møtet til den sosialdemokratiske fraksjonen som vart halde dagen etter, sette vi fram ei særskild kunngjering. Etter at vi stutt hadde skildra den stoda som hadde kome opp i partiet, sette vi fram krava våre om lik handsaming av båe delane i fraksjonen og sa samstundes: «Vi krev svar med ein gong. I tilfelle de nektar, vil vi gå ut av fraksjonen.»

Tsjkheidze freista å unngå drøftinga av krava våre. «Er møtet viljug til å drøfta fråsegna frå dei seks tingmennene?» spurde han. Og viss på det vanlege fleirtalet sitt, ville han ha røysting om spørsmålet med ein gong.

Til svar på protesten vår mot ein slik framgangsmåte, kom ein av «sjuaeren» formannen til hjelp med framlegg om at møtet fyrst skulle drøfta dei aktuelle fraksjonssakene, og så gå over til det emnet som «seksaren» hadde sett fram. Men vi nekta fast å halda fram med å arbeida som ein samla fraksjon før vi fekk svar på krava våre, og gjekk frå møtet i samla tropp.

Mensjevikane vart openbert overraska over denne faste handlinga og visste fyrst ikkje korleis dei skulle taka det. For å vinna tid, bad dei oss difor om å setja fram fråsegna skriftleg, og lovde å svara innan ei veke.

Dei baud oss til at vi i mellomtida skulle taka del i arbeidet i fraksjonen. Dagen etter leverte vi denne fråsegna:

«Eit år med sams arbeid i statsdumaen har ført til mykje gnissing og ei rekkje med samanstøytar mellom oss og dykk, dei andre sju sosialdemokratiske tingmennene. Skilnadene har ofte vorte drøfta ope i pressa, og dei siste avgjerdene dykkar som vart tekne rett føre думаen stengde i juni medan ei rekkje av medlemene var borte, syner at det er heilt umogleg å halda fram med den stoda som no er. Desse avgjerdene tyder at de med hjelp av dei sju røystene dykkar vil nekta bolsjevikk-«seksaren» ei av dei to plassane i budsjettutvalet, eller ein utsending til ein svært viktig organisasjon.

Når dette kjem på toppen av at de gong etter gong nektar å gje arbeidartingmennene ein av dei to talarane som er sette opp i думаen, er denne avgjerda meir enn vi er budde til å tola.

De er klære over at vi har handla og handlar i den fylgjerette marxismen sin ande og er ideologisk trufaste mot alle avgjerdene hans. De veit, kameratar, at vi ikkje overdriv når vi seier at verksemda vår er heilt i samsvar med ideane og viljen til det store fleirtalet av dei framskridne marxistiske russiske arbeidarane. Dette er prova ved den måten som *Pravda*, den fyrste arbeidar-avisa som vart skapt av voksteren i arbeidarrørsla i april—mai 1912, har samla fleirtalet av arbeidarklassen. Det er prova av vala til den fjerde statsdumaen i arbeidarvalkollegia, der bolsjevikar alle stader vart valde til tingmenn. Dette syner at samanlikna med arbeidarvalkollegia til den andre og tredje думаen, har det vore ein enorm vokster i marxismen og i anti-likvidasjonistiske idear mellom dei klassemedvitne russiske arbeidarane. Det er og klårt frå valet til styre i metallarbeidarforeininga i St. Petersburg og i historia til den fyrste arbeidaravisa i Moskva.

Det er klårt at vi ser det som vår plikt å handla strengt i samsvar med viljen til dei russiske arbeidarane som er sameinte under marxismen si fane. Likevel vel de, dei andre sju tingmennene, å handla ubundne av denne viljen. De tek avgjerder som er i motsetnad til han. Vi vil minna dykk om at de tok den polske tingmannen Jagello inn i fraksjonen sjølv om han ikkje var godkjend av nokon sosialdemokrat i Polen, og om at de vedtok det nasjonalistiske slagordet om kulturelt sjølvstende mot ynskja til arbeidarane osb. Vi har ikkje nokon nøyaktige opplysningar om

tilhøvet dykkar til den likvidasjonistiske tendensen, men vi trur at de hallar til han, sjølv om det berre er på ein halvhjarta måte. Men det får vera som det vil; det er klårt at de ikkje reknar dykk sjølve som bundne av meiningane og krava til dei klassemедvितne russiske arbeidarane som vi arbeider hand i hand med.

Under desse tilhøva ville kvar sosialist, kvar klassemедvितen arbeidar i verda heilt fordøma freistnaden dykkar på å undertrykkja oss med den ekstra røysta dykkar og å nytta denne vesle føremonen til å tvinga på oss ein politikk som er vist attende av fleirtalet av dei russiske arbeidarane.

Vi er tvungne til å godtaka at usemjene mellom oss når det gjeld korleis arbeidet bør først både innanfor og utanfor dumaen, ikkje kan sameinast. Vi er overtydde om at åtferda dykkar med å nektar oss ein rettvís del av representasjonen har kløyving som mål og gjer det umogleg at vi kan arbeida i lag. Men på bakgrunn av det faste kravet frå arbeidarane om at einskapen i den sosialdemokratiske fraksjonen skal haldast oppe om ikkje anna enn for syns skuld, om ikkje anna enn i dumaarbeidet, og av di vi meiner at røynslene frå det siste året har synt at det er mogleg å nå slik einskap gjennom semje i dumaarbeidet, bed vi dykk om å slå fast ein gong for alle, nøyaktig og klårt, at dei sju røystene dykkar ikkje skal undertrykkja dei seks tingmennene frå arbeidarkollegia. Det er berre mogleg å halda oppe ein sams sosialdemokratisk fraksjon dersom likskapen mellom «seksaren» og «sjuaren» vert godteken fullt ut, og dersom arbeidet vårt i dumaen fylgjer lina med semje mellom oss om alle dei spørsmåla som er oppe.»

Denne fråsegna vart prenta i *Pravda* saman med ei oppmoding til alle arbeidarar om å stø kravet til «seksaren». Same dagen opna *Pravda* ein kampanje mot «sjuaren» og forklarte kva striden som hadde vokse fram i fraksjonen tydde. Ein av artikkane inneheldt tal som synte talet på arbeidarar i dei distrikta som det var valt sosialdemokratiske tingmenn frå: ni tidelar av heile talet budde i distrikt som hadde gjeve bolsjevikar, medan ein tidel stod bakom dei sju mensjevikaner. Mange artiklar som avslørte likvidatorane og som forklarte den kriminelle rolla dei spela i striden mot partiet, kom frå medlemmer av sentralkomiteen utanlands. Mellom desse var nokre frå kamerat Lenin.

«Vi må samla oss til å forsvara oss!» var oppmodinga frå *Pravda*. «Det er slutt på tolmodet vårt. Arbeidartingmennene nærma seg fleirtalet i fraksjonen og bad om fridom til å gjera arbeidet sitt og fylla den

oppgåva som dei hadde fått frå proletariatet; «sjuaren» svarte som før med å freista å vika unna spørsmålet. Difor må arbeidarane sjølv avgjera spørsmålet. Vi oppmodar alle dei som interessene til arbeidar-klassen er kjære for, om å samla seg om å forsvare arbeidar-tingmennene og å seia ifrå til «sjuaren» om at arbeidarane ikkje vil til-lata at viljen til dei valde tingmennene deira, dei stødige marxistane, skal verta krenkt.»

Arbeidarane i St. Petersburg svarte med ein gong på oppmodinga vår, og dømet deira vart fylgt av arbeidarane i andre større byar. Spaltene i *Pravda* vart fylte av fråsegner frå arbeidarane som fordømde åtferda til «sjuaren» og lova støtte til arbeidartingmennene. Det som fylgjer er ei av dei fyrste fråsegnene som kom inn før mensjevikane hadde gjeve svar på krava våre:

«Vi, arbeidarane ved børseverkstaden ved Putilovverka, har lese i pressa om drøftingane som har funne stad i den sosialdemokra-tiske fraksjonen i statsdumaen. Vi slår fast at vi ser krava til dei seks tingmennene som er valde frå arbeidarvalkollegia som heilt rette, dei som er talsmennene til heile den russiske arbeidar-klassen. Vidare krev vi frå dei sju tingmennene at dei godkjenner «seksaren» sin rett til å leia alt arbeidet som gjeld taktikken til ar-beidarklassen.»

I dei fyrste vekene etter at fråsegna vår til mensjevik-«sjuaren» vart prenta, fekk *Pravda* inn fråsegner som var vedtekne av arbeidarane ved tjuefem fabrikkar og undertekna av meir enn 2 500 arbeidarar. Dessutan vart det vedteke fråsegner mot likvidatorane og for «seksaren» på fire møte med utsendingar frå omlag hundre fabrikkar i St. Petersburgområdet. Liknande fråsegner vart vedtekne av arbeids-utvala i dei fire fagforeiningane som representerte omlag 3 000 arbeidarar.

På denne tida, då kløyvinga truga, gjorde alle partiorganisasjonane våre godt arbeid i massane. Metallarbeidarkomiteen heldt fleire møte, og alle frå «seksaren» vår talte kvar dag i forsamlingar av arbeidarar som var sterkt opptekne av striden mot mensjevikane. I nokre distrikt baud dei som stødde mensjevikane og inn ein utsending frå «sjuaren» når dei fikk vita at ein av oss skulle tala. Drøftingane som fylgde ved slike høve, enda til vanleg med nederlag for mensjevikane av di fleirtalet av arbeidarane tok parti for bolsjevikane og kravde at думаen skulle

føra ein bolsjevikisk politikk, med ein gong dei hadde gripe den sanne karakteren av striden.

Medan dei heldt seg ifrå å gje eit beinveges svar på krava våre, prenta «sjuaren» ei lang forklåring om stillinga si i *Novaja Rabotsjaja Gatseta* som no dukka opp i staden for *Lutsj*. Politikken deira var heilt klår. Dei ynskte å seinka saka så lenge som mogleg og på eit eller anna vis setja press på oss utanifrå medan dei førte ein kampanje i pressa og mellom arbeidarane. Men dei hadde rekna heilt gale; avgjerda vår var teken etter alvorleg vurdering og kunne ikkje verta påverka av nokre få dagars seinking.

Vi var til stades på det vanlege fraksjonsmøtet den 21. oktober og kravde igjen svar på vilkåra våre. Tsjeheidze svarte på vegner av «sjuaren» at det ville verta gjeve eit endeleg svar innan fire dagar. I mellomtida rekna dei det mogleg å halda fram med arbeidet berre på det gamle grunnlaget, dvs. utan å godkjenna like rettar for bae delane av fraksjonen. Møtet vart så heva, og særskilde samrådsmøte fann stad i «seksaren» og «sjuaren» medan kamerat Novosjolov, som var dørvaktar for fraksjonen, var mellommann og gjekk med framlegg frå den eine til den andre. Til sist opplyste vi «sjuaren» om at vi var viljuge til å venta nokre få dagar til, men at vi i denne tida ikkje ville taka del i den allmenne røystinga til fraksjonen, men ville kunngjera dei samla avgjerdene til «seksaren» om alle spørsmål som kom opp.

Det fylgjande fraksjonsmøtet synte at mensjevikane var langt frå å tenkja på å gje frå seg makta som fleirtalet på ei røyst gav dei. Dei nekta å gje oss ein talar til interpellasjonen om pressa og heldt fram med å nemna ut to mensjevikar. Det er interessant å merka seg at dei slo fast at sidan det ikkje var nokon meiningsskilnad mellom dei to delane om dette spørsmålet, var det ikkje nokon grunn til å ha ein talar frå kvar. Det var altså slik at dersom det var meiningsskilnader, kunne ein bolsjevik ikkje tala av di det ville øydeleggja einskapen. Og dersom det ikkje var nokon skilnader, var det ikkje naudsynt for ein bolsjevik å tala til dumaen.

I den neste dumasesjonen synte «sjuaren» i kva grad han godtok likvidasjonistiske prinsipp. Mensjeviken Tuljakov som talte på vegner av fraksjonen, sa: «Forsamlingsfridom, som femner om retten til å halda møte, er kampslagordet vårt.» Tuljakov kunngjorde slik ope eit likvidasjonistisk slagord som partiet hadde gått fast imot, av di det kom i staden for dei ekte revolusjonære krava til arbeidarane.

Den 25. oktober gav mensjevikane til sist det etterlengta svaret sitt på kunngjeringa vår. Slik vi venta viste dei attende alle krava våre og gjor-

de framlegg om å halda fram med fraksjonsarbeidet etter dei gamle linene. Etter at vi hadde teke imot det skrivne svaret, gjekk vi frå møtet. Dette var det siste møtet i den samla sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde statsdumaen. Kløyvinga hadde vorte eit faktum.

Dagen etter prenta *Pravda* denne oppmodinga til alle arbeidarar frå «seksaren»:

«Kvar arbeidar vil utan tvil spørja seg sjølv når han les svaret frå dei sju tingmennene der dei viser attende alle krava våre: «Kva er det neste steget?»

Kjem fraksjonen til å verta sameint igjen? Vil arbeidarane tillata dei sju tingmennene som held seg borte frå den marxistiske organisasjonen å tala i sosialdemokratiet sitt namn? Kva skal vi, dei seks arbeidartingmennene gjera no som «sjuaren» med hjelp av ein-røystsfleirtalet sitt, har vedteke å fylgja ein politikk som er i strid med viljen til arbeidarane?

Vi skjønar at arbeidarane krev einskap mellom sosialdemokratar i думаen. Då spurde proletariatet om dei var samde i oppfatninga vår om korleis ein kunne nå denne einskapen, svarte tusenvis av arbeidarar: «Det er vi.» Vi er overtydde om at dette er meininga til fleirtalet av russiske arbeidarar.

For denne einskapen si skuld braut vi ikkje av arbeidet i fraksjonen, og vi gjorde alt vi kunne for å hindra fleirtalet i fraksjonen i å øydeleggja denne einskapen. Vi hadde rett til å venta at dei sju tingmennene ville leggja til sides fraksjonsomsyn og lya til dei hundrevis og tusenvis av arbeidarar som med fråsegnene sine slutta opp om krava våre.

Men dette hende ikkje. «Sjuaren» viste attende krava våre, dei brydde seg ikkje om arbeidarane og gjekk imot den klårt uttrykte viljen deira. Det vi no står andsynes er at det er naudsynt at vi står aleine. Dette må no vera klårt for alle arbeidarar som har den marxistiske organisasjonen og proletariatet si sak kjær.

Kameratar, vi bed dykk om støtte i denne vonde tida.»

Vi hadde no endeleg brote med «sjuaren». Den 27. oktober heldt vi det fyrste møtet i den nye bolsjevikfraksjonen i statsdumaen, og sende ei offisiell kunngjering til «sjuaren» om at på bakgrunn av at dei hadde vist attende krava våre, ville vi frå då av utgjera ein sjølvstendig frak-

sjon i dumaen. Med ein sams aksjon frå dumatarstolen for auga, fortalde vi «sjuaren» at vi var budde på å opna særskilde tingingar når som helst det var naudsynt.

Samstundes prenta vi ei ny fråsegn i *Pravda* der vi kunngjorde organiseringa av bolsjevikfraksjonen og forklarte årsakene til kløyvinga. Vi skreiv:

«Det er vel kjent at i ei tid har to tendensar kjempa om makta innan rekkjene av dei klassemедvitne, organiserte arbeidarane: ein held oppe dei gamle slagorda som er skrivne på det gamle proletarbanneret; den andre er representert ved leiarar som viser attende desse slagorda og seier at fortida til sosialdemokratiet har vore eit slags maskerade. Dei preikar om at dei grunnleggjande slagorda skal bytast ut med delslagord.

Desse to tendensane har stått mot kvarandre i fleire år innan arbeidarane sine rekkjer, og ein kunne openbert ikkje ha ei meklende haldning mot ein slik tendens. «Sjuaren» nytta røystene sine ikkje berre til å fremja synspunkta sine innan fraksjonen, men og for å setja i verk i dumaen ei politisk line som vi hadde forkasta, ei line med likvidasjonistisk politikk... Vi kunne ikkje finna oss i at den gamle fana vår vart krenkt og at dei gamle krava våre ikkje vart vyrde. På grunn av krava våre og for å tena arbeidarklassen si sak, meiner vi at vi pliktar å forsvare slagorda våre og å trekkja oss attende frå ein stad der dei ikkje er vyrde. Kameratar, no skal vi åleine halda fana høgt både i og utanfor dumaen, og vi bed dykk om å hjelpa til med dette ansvarsfulle arbeidet.»

Vi la usemjene som kom opp mellom oss og likvidatorane fram for arbeidarklassen slik at han kunne drøfta dei, og vi ottest ikkje for resultatet. Dette var ein svært viktig historisk augneblink. Delinga av partiet i mensjevikar og bolsjevikar strekte seg frå botnen til toppen, men til då hadde spørsmålet om kløyving berre vorte påtrengjande i dei illegale undergrunnsorganisasjonane som femnde om dei mest revolusjonære klassemедvitne arbeidarane. No måtte heile arbeidarklassen svara på dette spørsmålet som hadde veldig påverknad på gangen i den russiske revolusjonen. Ved å stø duma-«seksaren» vår ville proletariatet syna at det var fastrådd på å kjempa ikkje berre mot tsarautokratiet, men mot borgarstyret i det heile. For oss som for mensjevikane var den stoda som arbeidarklassen tok til spørsmålet om kløyvinga i dumafraksjonen eit spørsmål om liv eller daude når det galdt partiorganisering.

Om heile den politiske lina vår var rett, vart så å seia lagt fram til ei allmenn prøve som dei breiaste massane i det russiske proletariatet skulle gje henne.

Vi mistydde ikkje alvoret i det steget vi hadde teke når vi til sist braut med mensjevik-«sjuaren» og oppmoda arbeidarmassane om støtte. Det hadde ofte vorte drøfta av partisentra om kløyvinga var tilrådeleg, og ei grundig undersøking av alle tilhøva styrkte den meininga at arbeidar-klassen ville fylgja oss og ikkje mensjevikane. Likevel var det nokre partikameratar som vakla og spurde om det ikkje var for tidleg å bryta heilt, om støtta frå arbeidarane ville verta samrøystes og om vi ikkje burde gjera ein freistnad til å halda ved lag i det minste noko som likna på einskap.

Ei kjensle av veldig ansvar andsynes arbeidarklassen vog tungt på oss i desse dagane. Medvitne om dette ansvaret venta vi spende på arbeidarane sitt svar på oppmodinga vår; sjølv om vi var sikre på at fleirtalet av arbeidarane ville vera med oss, kunne vi ikkje rekna ut kva storleik eller innhald støtta deira ville ha. Alle partiorganisasjonane kasta seg inn i oppgåva med å føra ein agitasjonskampanje til føremon for «seksaren».

Spørsmålet om kva stode arbeidarane ville taka, hadde i røynda kokt ned til eit spørsmål om kor kraftig svaret frå proletariatet i St. Petersburg ville verta. Både bolsjevikane og mensjevikane sette difor mest inn på å vinna arbeidarane i St. Petersburg. På kvar fabrikk og i kvar verkstad var spørsmålet om kløyvinga i fraksjonen emne for opphissa samanstøytar og livlege drøftingar, og medlemmer av «seksaren» vår vart heile tida spurde om å vera til stades på møte og forklåra årsakene til at bolsjevikane gjekk ut or fraksjonen. Frå St. Petersburg spreidde kampanjen seg snøgt over heile landet; arbeidartingmennene sende brev, oppmodingar osb. til valkrinsane sine, og til svar kom det ein straum av fråsegnar, helsingar og lovnader om støtte.

Kampanjen voks seg større og femna om fleir og fleir av arbeidarane. Kløyvinga var fyrst noko som vart drøfta i dei tronge partikjernane, seinare vart ho eit emne i fagforeiningsavdelingane og andre lovlege arbeidarorganisasjonar, og til sist vart ho eit emne som interesserte heile arbeidarklassen.

Trass i vanskane hadde alle arbeidarfråsegnene som «seksaren» vår fekk ekte underskrifter sjølv om ei slik handling utsette dei som skreiv under for arrestasjonar og forvising, eller i det minste for å missa arbeidet. Fylgjeleg kunne ikkje talet på underskrifter gje noko rett bilete av talet på dei arbeidarane som stødde oss, og endå mindre av di

fråsegnene i mange høve var underteikna av målsmenn for fleire hundre eller tusenvis av arbeidarar. Likevel er talet på fråsegner og talet på underskrifter som vi fekk, meiningsfulle når dei vert samanlikna med tala som mensjevikane nådde. «Sjuaren» hadde sjølv sagt sett i verk ein kampanje mot oss med hjelp frå partiapparatet og likvidatorpressa, men etter dei fyrste få dagane var det openbert at stoda deira var vonlaus.

Innan 1. november fekk *Pravda* og fraksjonen vår gjennom to veker meir enn åtti støttefråsegner med over 5 000 underskrifter. Gjennom den same perioden kunne mensjevikane berre mønstra 3 500 underskrifter. Og ikkje eingong dette høvet vart halde oppe, sidan mensjevikane hadde tømt alle kreftene sine i dei fyrste vekene og kvar dag såg at talet på mensjevikfråsegner fall, medan talet på fråsegner til føremon for «seksaren» heldt fram med å auka. Gjennom dei neste månadene vart leiinga vår endå klårare; flaumen av fråsegner for mensjevikane frå provinsane stilna mest heilt, medan dei som stødde oss heldt berre på å byrja å handla.

Innan 1. desember var det klårt at bolsjevikane kunne rekna med minst to og ein halv gonger så mange som stødde dei mellom dei russiske arbeidarane enn mensjevikane. Mengda med pengar som var innsamla av kvar gruppe mellom arbeidarane talte og sitt tydelege språk. Mensjevikane greidde ikkje å få inn meir enn omlag 150 rublar for kvar 1 000 som vi fekk inn.

Splittinga av dumafraksjonen og organiseringa av ein ubunden bolsjevikfraksjon fekk viktige resultat innanfor Det russiske sosialdemokratiske partiet. Alle partiorganisasjonar og partigrupper tok på eit eller anna vis avgjerder om spørsmålet, og slutta seg til den eine eller den andre delen av det tidlegare sameinte partiet.

Fraksjonen vår fekk mange brev frå grupper av kameratar som var i fengsel eller i eksil, slik tusenvis av revolusjonære arbeidarar var på denne tida. Då dei var langt borte og skilde frå den nyare utviklinga, var det ikkje alle av dei som med ein gong såg at haldninga vår var rett; sume meinte at dersom kvar side gav litt etter, ville det endå vera mogleg å halda ved lag einskapen. Kløyvinga var særleg pinefull for tidlegare sosialdemokratiske tingmenn i dei førre dumaene. Ei gruppe med tidlegare tingmenn frå den andre dumaen, som no var i eksil i Sibir, sende oss eit telegram der dei trygla oss om å finna ein måte for å halda oppe ein einskapleg fraksjon. Men etter ei tid såg dei klårt, som alle andre ekte revolusjonære marxistar, at det endelege brotet med mensjevismen ikkje berre var historisk uunngåeleg, men at det var heilt naudsynt for at den revolusjonære rørsla skulle ha ein vellukka framgang.

Det var og nokre sosialdemokratiske krinsar i utlandet som ikkje greip innhaldet i kløyvinga i fraksjonen og kva ho tydde. Dei vakla mellom dei to lægra og gjekk over frå bolsjevisme til mensjevisme og omvendt. Ei av dei største av desse gruppene, *Vperiod* (Framover), meinte at kløyvinga kom av at «det ikkje fanst eit einskilt leiande partiser som fleirtalet av partimedlemene hadde tillit til». *Vperiodistane* skjøna at krava til «seksaren» var rettvis, men dei meinte at heile spørsmålet ikkje var meir enn mindre organisatoriske samanstøytar innan fraksjonen. Dei skjøna slik ikkje kva kløyvinga tydde, og dei grunnleggjande usemjene som hadde ført til henne.

Dei leiande komiteane både til mensjevikane og bolsjevikane gav ut frittalande og klårt uttrykte fråsegnar om kløyvingsspørsmålet.

Denne fråsegna vart vedteken av St. Petersburg-komiteen i partiet vårt:

«Vi sender varme helsingar til dei seks arbeidartingmennene som no utgjer Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen, som i heile verksemda si vart leidde av viljen til den marxistiske organisasjonen, og som heldt seg trufast til det gamle programmet og taktikken til sosialdemokratiet. Utan å streva etter å gjera såkalt positivt arbeid, har dei djervt kunngjort frå dumaltalarstolen dei grunnleggjande slagorda til proletariatet...»

Fråsegna slutta slik etter å ha rekna opp hovudmotiva til «seksaren» for at han hadde sett fram krava sine til mensjevik-«sjuaren»: «vi fordømer sterkt dei sju tingmennene og meiner at dei ikkje har nokon rett til å taka namnet 'sosialdemokratisk fraksjon', og sidan dei ikkje er verdige til å vera målmenn for arbeidarane, burde dei trekkja seg attende frå plassane sine, dersom dei ikkje er viljuge til å få i stand att einskapen og handla i samsvar med den marxistiske organisasjonen og «seksaren».»

Fråsegna vart prenta i *Proletarskaja Pravda*, og for å lura sensorane vart ho kalla «fråsegn frå dei leiande institusjonane til marxistane i St. Petersburg». Av same grunn vart ordet «parti» skift ut med uttrykket «marxistisk organisasjon» som i andre fråsegnar og artiklar som vart prenta i avisa.

På om lag same tid prenta den likvidasjonistiske *Novaja Rabotsjaja Gatseta* den oppmodinga som vart sett fram av mensjevikane sin organisasjonskomite. På grunn av sensuren vart og han kalt «den leian- de institusjonen til dei sosialdemokratiske arbeidarane som slutta seg saman i august 1912». Mensjevikane kalla oss «desertørar», «kren-

kjarar av arbeidarane sine rettleiingar», «dei som stør Leninkrinsen», «Kløyvarar» osb. og bad om støtte på grunn av at dei var dei einaste ekte målmennene til arbeidarklassen. Vi har alt sett resultatet av oppmodinga deira. Då dei vart slegne i agitasjonskampanjen andsynes arbeidarane, gjorde mensjevikanane ein ny freistnad på å leggja press på «seksaren» vår. Mensjevikanane vedtok å reisa spørsmålet på det neste Byråmøtet. Dei drog då føremøn av at utanlandske sosialdemokratiske parti mangla opplysningar om russiske saker, og av at det var deira talsmann som var utsending frå fraksjonen til Det internasjonale sosialistbyrået (frå den andre internasjonalen). Tsjkheidze og Skobelev reiste til London, der byrået skulle møtast den 1. desember.

Ettersom han og vona å få den tungtvegande støtta frå Plekhanov, ringte Tsjkheidze til han i Italia og bad han om å koma til London og seia kva han meinte om kløyvinga på Byråmøtet. Men Plekhanov ikkje berre nekta å koma til London; han sende eit brev til Det internasjonale sosialistbyrået og slo fast at han stødde «seksaren» og meinte at mensjevikanane hadde skulda for splittinga. Sidan han meinte at denne saka endeleg avgjorde spørsmålet om ei kløyving av Det sosialdemokratiske partiet, vedtok Plekhanov samstundes å trekkja seg attende frå byrået der han var utsending for heile partiet. Det som fylgjer er eit utdrag frå brevet hans:

«Meiningsskilnadene som har vore i Det russiske sosialdemokratiske partiet i dei siste få åra har no ført til at dumafraksjonen vår er delt i to tevlande grupper. Denne splittinga kom som eit resultat av visse syrgjelege avgjerder av dei likvidasjonistiske kameratane våre, som slumpa til å vera i fleirtal (sju mot seks). Sidan einskapen i partiet vårt har fått eit avgjerande slag, har ikkje eg som målsmann for heile partiet mellom dykk, noko anna val enn å trekkja meg attende. Det gjer eg med dette brevet.»

Likvidatorane sin freistnad på å sprengja byrået til å taka deira side i denne striden var ynkeleg mislukka. Det internasjonale sosialistbyrået brydde seg lite om meldinga som galdt det russiske partiet som berre fekk nokre få minutt. Etter framlegg frå Kautsky var det vedteke ei klår fråsegn om at det var naudsynt med einskap i det russiske partiet. Til dette føremålet kravde byrået av eksekutivkomiteen sin at han skulle «gå inn i drøftingar med alle grupper i det russiske partiet og med alle grupper som hadde eit program som samsvarde med partiprogrammet for og få til eit allment meningsbyte når det galdt dei punkta som var

framme». At dette slo feil gjorde nederlaget til mensjevikane fullkome — dei hadde vorte slegne over heile lina.

Bolsjevikane hadde nådd nye stillingar og gjort innverknaden sin mellom arbeidarane monaleg breiare og djupare under striden mot dei sju tingmennene. Partiet hadde ikkje vakla og det kom ut sigrande og styrkt. Kløyvinga av fraksjonen og skipinga av ein ubunden bolsjevik-fraksjon vart drøfta av tusenvis av arbeidarar, og det var politisk og organisatorisk svært viktig at slike spørsmål vart vidkjende. Kampanjen til støtte for «seksaren» førte med seg ein flaum av arbeidarar inn i partirekkjene, og heile partiet vårt fekk ny kraft sprøytt inn. Mange revolusjonære arbeidarar som til då ikkje hadde hatt klåre tankar om kjernen i partistriden og som hadde halla til mensjevik-likvidatorane, slutta seg til bolsjevikane som ei fylgje av opplysning dei fekk i denne perioden.

Det allmenne spørsmålet om korleis partiorganisasjonen skulle vera bygd opp var grunnlaget for kløyvingsspørsmålet. Ved å stø bolsjevik-«seksaren» vår synte arbeidarane at dei hadde valt kva veg dei ville gå; den vegen som førte det russiske proletariatet til den endelege sigeren.

Bolsjevikfraksjonen

Dei fyrste handlingane til fraksjonen - «Sjuaren» saboterer - Styrking av dumaarbeidet - Åttetimarslova - Oppløysinga av mensjevikfraksjonen

«Seksaren» hadde i røynda vore til som ein ubunden fraksjon sidan fyrste dagen i haustsesjonen i 1913, då vi nekta å halda fram med sams arbeid etter at vi hadde sett fram krava våre for mensjevikane. Frå den dagen heldt «seksaren» og «sjuaren» møte kvar for seg, og kom berre saman ved eit par høve for å drøfta utnemninga av den offisielle talaren for fraksjonen i dumaen. I slutten av oktober kunngjorde vi formelt at det var skipa ein ubunden bolsjevikfraksjon.

På det fyrste fraksjonsmøtet vart det vald folk til dei ymse omboda, og organiseringsspørsmål vart ordna. Malinovski vart vald til formann, Petrovski til viseformann, Samojlov kasserar og Rotsmirovitsj sekretær. «Seksaren» tok namnet «Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen», og la slik vekt på ordet «arbeidar», noko som skilte dei frå mensjevikane.

Inntil lokale kunne verta sikra, heldt fraksjonen møta sine og tok mot vitjarar i husværet mitt i Sjpalernaja-gata. Seinare vart det leigd særskilde lokaler; vi fekk tak i nokre møblar, tilsette ein tilsynsmann, kunngjorde adressa vår i avisa. Frå då av tok vi mot vitjarane våre og gjorde anna arbeid der. «Seksaren» bar alle utgifter i samband med fraksjonen på likt; kvar av oss betalte omlag tjuefem til tretti rublar i månaden.

Dumastyret freista på alle moglege måtar å hindra at bolsjevikfraksjonen vart skipa. Og sidan det var naudsynt å verta offentleg registrert for å få dei same rettane som dei andre dumafraksjonane (å få papir, senda utsendingar til utvala osv.), freista Rodtsjanko å utsetja registreringa så lenge han kunne. Han sa: «Det kan ikkje vera to sosialdemokratiske fraksjonar i statsdumaen. Difor vil dei seks arbeidartingmennene verta registrerte som 'ubundne', dvs. ikkje som ein fraksjon.»

Dei andre styremedlemene stødde formannen sin og syntte til kva som

var praksis i utanlandske parlament; dei sa for visst at det tidlegare ikkje hadde hendt noko liknande der. Men etter reglane i dumaen hadde kvar tingmannsgruppe som helst rett til å skipa ein fraksjon, og etter noka utsetjing vart dumaen tvinga til å godkjenna oss.

I mellomtida gjorde mensjevnik-«sjuaren» alt det han kunne for å hindra arbeidet vårt. Så snart vi hadde gått ut av fraksjonen, kunngjorde han offentleg i dumaen at kvar interpellasjon eller fråsegn som ikkje var undertekna av Tsjkheidze eller varamannen hans, kom ikkje frå sosialdemokratar. «Sjuaren» ville ikkje høyra om noka sams handling. Då vi forlet fraksjonen gjorde vi framlegg for mensjevikane om at vi i framtida kunne ordna med representasjonen vår til utval og alt anna dumarbeid i lag. Vi sette fram dette tilbodet for å møte ynskja til dei arbeidargruppene som meinte at «seksaren» og «sjuaren» burde slå seg i hop om visse spørsmål andsynes Svartehundra. Men mensjevnikane som til då hadde skrike så høgt om einskap, nekta plent å gjera nokon slags avtale.

Dei personlege tilhøva våre til «sjuaren» vart spende til fiendskap; vi helsa ikkje eller snakka ikkje til dei på ei tid. I namnet til «sjuaren» sa Tsjkheidze at dei ville handsama oss på same vis som einkvar annan dumafraksjon og ville undertekna interpellasjonane våre på det same grunnlaget som dei gjorde det for kadettane, trudovikane osb. Til slutt syntet seg at dei handsama oss verre enn grannane sine til høgre.

Då fraksjonen bad meg om det samla eg inn underskrifter til ein av dei fyrste interpellasjonane våre — eg trur han galdt spørsmålet om arbeidstrygd i statsverksemdar. Eg hadde alt fått fleire underskrifter frå trudovikane og endåtil frå kadettane då eg spurde Tsjkheidze og han nekta. Dei andre medlemene i «sjuaren» gjorde det same.

Då dei hevda å handla i namnet til fjorten sosialdemokratiske tingmenn, hadde «sjuaren» sendt utsendingar til tre nyskipa utval som handsama pressa, politiet og offentlege møte. Dei hadde og nekta å dela på utsendingane til budsjetutvalet med oss. Men den tida var komen då mensjevnikane var tvungne til å byda seg til å koma til ei semje når det galdt spørsmålet om deltaking i utval. Før dumaen slutta av til juleferien, vart det skipa fleire nye utval der mensjevnikane ikkje kunne få utsendingar av di fraksjonen vår var formelt registrert på denne tida, og berre fraksjonar med meir enn ti medlemmer hadde rett til utsendingar.

Mensjevnikane bad oss då om at vi skulle senda sams utsendingar til desse utvala. Naturleg nok avsto vi dette tilbodet og gjekk berre med på drøftingar på det vilkåret at «sjuaren» delte med oss dei plassane som dei tidlegare hadde kapra. Å gjera avtalar med mensjevnikane berre når

det høvde for dei, ville vera å gå attende til den stoda som var før kløyvinga. Mensjevikanane svarte at dei av prinsipp av slo å oppnå nokon allmenne drøftingar med oss, og av slo heilt å tenkja på å peika ut utsendingar til duma utvala på nytt.

Etter at den ubundne fraksjonen var skipa, vart arbeidet til «seksaren» vår mykje meir vidtfermande. Brotet med «sjuaren» auka oppgåvene våre svært mykje, og det kravdest at kvar arbeidartingmann synte større energi. Vi var i stand til å fylla pliktene våre berre på grunn av støtten vi fekk frå fleirtalet av arbeidarane, og denne støtten var for handa. Sjølv kløyvinga kalla fram ei sterk rørsle som feide til sides mensjevikanane og styrkte bolsjevikingmennene svært mykje. Den store verksemda i fraksjonen vår etter kløyvinga trekte til seg endå meir støtte frå arbeidarane. Dette var ei tid med stor verksemd i arbeidarklassen, og alle delane av arbeidet vårt både i og utanfor dumaen fekk ny styrke og nytt liv. Pengar til revolusjonære føremål strøymde inn, og det var monaleg auke i talet på vitjarar til fraksjonen og til redaksjonskontora i avisa. Omfanget av dumaarbeidet endra seg og.

Haustsesjonen i statsdumaen var svært stutt; han varte berre i seks veker. Men endåtil på denne tida kom vi gjennom ei enorm arbeidsmengd trass i at vi måtte setja av temmeleg mykje tid og styrkje til å kjempa mot «sjuaren» og til indre partisaker. I dei seks vekene sette vi fram desse tretten interpellasjonane: (1) Om pressa, (2) om å nytta agent-provokatørar for å sikra at den sosialdemokratiske fraksjonen i den andre dumaen var arrestert, (3) om streikar, (4) om fagforeiningar, (5) om trygdespørsmål, (6) om arrestering av arbeidarutsendingar, (7) om pressa (den andre interpellasjonen), (8) om streikar (andre gongen), (9) om bota som vart lagt på meg av byguvernøren, (10) om streikar ved Obukhov-verka, (11) om at arbeidarane ved statsverksemdar ikkje hadde nokon trygder, (12) om gruveulukker, (13) om tiltak for å kjempa mot pesten.

Dei fleste av desse spørsmåla vart sette fram av fraksjonen vår åleine etter den formelle kløyvinga. Dessutan heldt «seksaren» talar ved kvar einaste viktige debatt i dei tjuefire møta.

Svartehundra-fleirtalet i dumaen vart endå meir utolsamt andsynes talane og interpellasjonane våre etter kløyvinga. Purisjkevitsj klagar over at arbeidartingmennene overvelda dumaen med interpellasjonar, og dumaen nekta utan unntak for at det hasta med spørsmåla våre og sende dei over til utval for å verta nedgravne der. Svartehundra stod fast på å hindra oss i å nytta dumatarstolen. I nært samarbeid med kadetten Maklakov sette dei opp nye reglar som avgrensa interpellasjonstalar til

ti minutt, og som og avgrensa retten til å setja fram slike interpellasjonar som det var openbert at dumaen ikkje ville godta. Desse nye reglane var uttrykkjeleg retta mot «seksaren», sidan interpellasjonane våre berre vart sette fram for å få fram den revolusjonære agitasjonen.

Fraksjonen vår møtte ofte utsendingar frå arbeidarane i St. Petersburg for å drøfta alle sider ved dumaarbeidet. Med dette for auga skipa dei eit «arbeidarutval» som jamnt heldt sams møte med fraksjonen. Sjølv om denne faste ordninga ofte vart avbroten ved at gjester til fraksjonen sine rom vart arresterte, kom det til nye kameratar i deira stad. Arbeidarutvala avgrensa ikkje verksemda si til å diskutera dumaspmål; det vart hjelpemiddelet til å overføra tilvisingane frå partiet til dei ulovlege organisasjonane.

Arbeidarutvalet møttest fyrste gongen i slutten av januar 1914 då vintorsesjonen opna; det vart skipa fleire underutval for å drøfta dei ymse lovframlegga og interpellasjonane. Det gjekk føre seg livlege diskusjonar om kvart punkt; lovframlegg vart drøfta både frå den synsstaden om kva dei tydde under tsariststyret, og korleis spørsmålet ville verta handsama etter revolusjonen. Om det var mogleg å setja opp att alle detaljane frå møta i utvalet, ville det syna seg at mange framlegg og fråsegner som då vart drøfta, no har vorte sette i verk i lovs form.

Framlegget til åttetimarslova vart skrive med hjelp frå «arbeidarutvalet». Var dette såkalt «positivt lovgevingsarbeid» som partiet vårt gjekk heilt imot? Avgjort ikkje. For det fyrste var åttetimars-dagen ikkje eit av desse delkrava som likvidatorane meinte kunne setjast ut i livet gjennom dumaen; det var eit av dei tre grunnleggjande slagorda som partiet nytta til å få arbeidarane med i kampen. Når framlegget vart sett fram i dumaen, så gav det eit høve til å kunngjera eit av dei revolusjonære kampslagorda våre frå sjølve dumatalarstolen. Framlegget hadde ikkje noko å gjera med «positivt arbeid» sidan det ikkje var den minste sjanse for at det ville verta godteke av Svartehundra-fleirtalet. På den andre sida kunne det at framlegget ikkje vann fram, gjerast til grunnlag for vidare revolusjonær agitasjon.

Pravda prenta teksten til lovframlegget og slo fast:

«Sjølvsagt ventar vi ikkje ein augneblink at den fjerde dumaen vil godta dette lovframlegget. Åttetimars-dagen er eit av dei grunnleggjande krava til arbeidarane no for tida. Når dette spørsmålet vert reist i dumaen vil dei andre partia verta tvinga til å kunngjera haldninga si til det, og dette vil vera til hjelp for kampen vår for åttetimars-dagen utanfor dumaen. Vi oppmodar alle arbeidarar

om å skriva seg under på lovframlegget. Lat det ikkje berre verta sett fram i namnet til ei gruppe med tingmenn, men i namnet til titusenvis med arbeidarar!»

Alt det som lovframlegget sytte for, sē daglegdags nok ut i dag, men det var svært annleis under tsarismen. Arbeidarklassen sette veldige krefter inn i kampen for åttetimars-dagen som han ikkje kunne nå før han hadde kasta og øydelagt heile det autokratiske styret. Dei ofra som det russiske proletariatet gjorde under revolusjonen var og for retten til ikkje å arbeida meir enn åtte timar om dagen.

Det er naudsynt å gje eit klårt bilete av tilhøva på den tida for å kunne skjønna det veldige inntrykket som kunngjeringa av dette lovframlegget gjorde på arbeidarane. Arbeidarane i St. Petersburg og andre byar overvelda fraksjonen vår og redaktørane i *Pravda* med fråsegner som varmt ynskte lovframlegget velkome. Den som fylgjer er typisk: ho hadde 319 underskrifter.

«Vi, ei gruppe arbeidarar frå ymse verkstader ved Putilov-verka, takkar dei seks arbeidartingmennene våre frå Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen for det lovframlegget som dei har skrive og sett på dagsplanen i statsdumaen for å setja den øvre grensa på arbeidsdagen til åtte timar. Vi sluttar oss alle til dette lovframlegget og stør heilhjarta dei tingmennene som er valde frå arbeidarvalkolligia.»

At dette lovframlegget vart sett fram auka endå meir samhugen mellom arbeidarane og «seksaren» vår og minska han mellom dei og mensjevikanene. «Sjuaren» miste snøgt dei siste spora av innverknad og vart svært snart heilt skilde frå arbeidarane. Krava, manglane og bønene til arbeidarane vart retta til fraksjonen vår, og mensjevikanene vart ikkje vyrde. Medlemene i «sjuaren» heldt dei vanlege talane sine i думаen, men dei vart tvinga til å vedgå for seg sjølve at dei hadde mist støtta frå arbeidarklassen.

I arkiva i politidepartementet er det eit dokument som skildrar eit møte i mensjevik«sjuaren» som vart halde i slutten av januar 1914. Det avslørar klårt at mensjevikanene alt hadde byrja skjønna kva politikken deira hadde ført dei. Tsjkhenkeli lasta fraksjonen sin av di «han hadde mist all innverknad, gått ut or det politiske livet i landet, brote sambandet sitt med arbeidarane og endeleg tvinga dei mest aktive medlemene til å gå ut or fraksjonen og fylgjeleg ført arbeidet i fraksjonen

inn i daudvatnet». Tuljakov tala på liknande måte: «Fraksjonen kallar seg sjølv sosialdemokratisk, men han speglar ikkje livet eller lengslene til arbeidarane korkje i statsdumaen eller i pressa. Av politiske og etiske omsyn, og av omsyn til politiet har fraksjonen svike arbeidarane og ført seg sjølv inn i ei stode av 'strålende einsemd'.»

Det er fullt mogleg at meldingane til det hemmelege politiet ikkje gjev att orda til mensjevikingmennene rett, men i alle høve kan det ikkje diskuterast at «sjuaren» byrja å gå i oppløysing rett etter splittinga. Tingmannen Burjanov gjekk ut or mensjevikfraksjonen tidleg i januar. Han rekna seg sjølv som Plekhanovist, og i juleferien vitja han Plekhanov for å få vita nøyare kva han meinte om kløyvinga. Då han kom att, sende han dette brevet til Tsjkheidze:

«Sjølvsagt skjønar eg, slik De truleg gjer det og, at årsakene til splittinga av dumafraksjonen ligg utanfor dumaen. Under desse tilhøva kan ein berre nå full einskap mellom sosialdemokratar i dumaen når det er einskap mellom dei framskridne elementa av dei klassemedvitne russiske arbeidarane. Medan vi strevar etter denne fulle einskapen i framtida, meiner eg at sameint handling frå sosialdemokratiske tingsmenn er heilt nausynt no. Dette kan ein berre nå på grunnlag av likskap mellom Den sosialdemokratiske fraksjonen og Den sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen. Til no har vi diverre vist attende denne metoden til å unngå kløyving i fraksjonen. Sidan dei to delane vil verta like store når eg går ut or Den sosialdemokratiske fraksjonen, vonar eg at De vil gjera om synet Dykkar på om det er mogleg med sams arbeid på grunnlag av likskap.»

Burjanov gjekk ikkje vidare med protesten sin, men tok ei mellomstilling og kunngjorde at han ville stø baa fraksjonane i alle handlingar som var i «samsvar med ei marxistisk politisk line».

Rett etter miste mensjevikane ein medlem til, då dei vart tvinga til å vise bort Mankov på grunn av for openberre høgrevvik. Medan mensjevikane slik gjekk i oppløysing og miste tilliten hjå massane, auka innverknaden til «seksaren» vår, og vi fekk glødande støtte frå det revolusjonære proletariatet.

Den revolusjonære rørsla rett før krigen

Kapittel XV

Forgifting av arbeidarkvinner

Voksteren i streikerørsla - Streik på grunn av interpellasjonen om hendingane i Lena - Forgifting av kvinnene ved Provodnikfabrikken og ved Treugolnik - Interpellasjon om Treugolnik - «Forklaringane» til regjeringa - Svar på forklaringane til regjeringa - 120 000 i proteststreik - Lock-outen - Demonstrasjonen ved gravferda - Purisjkevitsj oppmodar om avrettingar

I mars 1914 fann det stad ei rekkje med hendingar i St. Petersburg som kalla fram eit uvanleg sterkt utbrot i arbeidarrørsla. Ei rekkje med politiske streikar braut ut i St. Petersburg tidleg denne månaden. Arbeidarane protesterte med eindags-streikar mot forfylginga av arbeidarprensa, mot at interpellasjonane frå fraksjonen vart systematisk vart viste attende av dumaen, mot forfylginga og undertrykkinga av fagforeiningar og studielag osb. Rørsla spreidde seg over heile byen, og mange arbeidarar vart dregne med. Arbeidarane protesterte og mot eit hemmeleg møte som vart sett i verk av dumaformannen Rodtsjanko for å auka rustinga. Det var bede inn utsendingar frå alle dumafraksjonane utan trudovikane og sosialdemokratane, og då vi fordømde denne nye

bruken av folket sine pengar på rustingar, vart vi stødde av ein streik med 30 000 arbeidarar.

Rørsla heldt fram med å veksa i heile mars, og ho skaut fart på nytt på årsdagen for skytinga av Lena-arbeidarane. Regjeringa hadde ikkje svart på den tidlegare interpellasjonen vår som bad om ei undersøking sjølv om han var godteken av думаen. På bakgrunn av årsdagen som nærma seg, vedtok vi å setja fram ein ny interpellasjon som bad om at regjeringa skulle koma med eit svar.

Alle partiorganisasjonane førebudde seg til demonstrasjonen på årsdagen, og propaganderte ved alle fabrikkane. Komiteen i St. Petersburg gav ut ei kunngjering der han bad arbeidarane om å demonstrera i gatene til støtte for interpellasjonen, og arbeidarar frå ei rekkje fabrikkar vedtok å gå til statsдумаen i samla tropp.

Det vart fastsett at demonstrasjonen skulle haldast 13. mars, og streiken byrja i Viborg-distriktet. Nattskiftet ved Novy Aivaz-verka gjekk frå arbeidet klokka tre om natta, og om morgonen fekk dei fylgje av dei andre arbeidarane. Streiken spreidde seg snøgt over heile byen, og over 60 000 mann var med; 40 000 av desse var metallarbeidarar. Det vart vedteke protestfråsegner ved fabrikkane, og arbeidarar som var partimedlemmer talte og minte arbeidarane om skytinga i Lena og forklarte dei allmenne oppgåvene til den revolusjonære kampen.

Arbeidarane kom ut av fabrikkane medan dei song revolusjonære songar og falda ut dei raude flagga sine. Lessner-arbeidarane gjekk mot думаen i retning frå Viborg, men vart stoppa av ein politipatrulje på Litejni-brua. Ein annan flokk greidde å koma seg over Neva på isen, og gjekk mot думаen langsetter Voskresenski-kaia medan dei bar på eit raudt flagg. Der gjekk politiet til åtak på demonstrantane og byrja å bruka piskane sine; mengda svartø med steinar, og ein av politimennene vart såra. Det var og samanstøytar i andre delar av byen, og det var demonstrasjonar i sentrum, langsetter Nevski Prospekt.

Streiken heldt fram dagen etter, det slutta seg då til fleire andre fabrikkar. Det var fleire demonstrasjonar der det var med over 65 000 arbeidarar.

Denne rørsla vart med ein gong fylgd av ei anna streikebylgje som hadde opphav i forgiftinga av arbeidarkvinner ved gummifabrikkane. Den nye streikebylgja var monaleg sterkare enn den førre, både når det gjaldt talet på streikande og omfanget på gateaksjonane.

Fraksjonen vår fekk fyrst opplysningar om forgiftinga av arbeidarkvinner frå arbeidarane ved Provodnik kalosjefabrikk, som var den største i Riga. Arbeidarane der vart systematisk forgifta av dampen frå ein ring lakk som vart nytta til å gjera kalosjane blanke. På nokre av kvinnene var ikkje verknaden så stor; dei kom seg snøgt etter at dei hadde uvita og vore sjuke i stutt tid. Men nokre døydd. Å arbeida opp til tretten timar om dagen for ei tiggarløn på høgda syttifem kopek, øydela helsa til arbeidarane, og det førte til at dei ikkje var i stand til å stå imot den giftige dampen.

Arbeidarkvinnene vende seg fleire gonger til direktøren og til fabrikkinspektøren for å få betre arbeidstilhøve, og særskilt bad dei om at ein skulle slutta å nytta den giftige lakken. Svaret frå sjefane var at dei som leid av dårlege nervar kunne slutta. Etter eit nytt utbrot bad arbeidarane ved Provodnik til sist fraksjonen om å hjelpa til med å tvinga administrasjonen til å handla når det galdt denne saka.

Vi sende Malinovski til Riga for å røkja etter, og på grunnlag av dei opplysningane han samla inn, sette vi opp ein interpellasjon til handels- og industriministeren og sette han fram i dumaen. Han byrja slik:

«Fysisk forfall og hyppige dødsfall mellom arbeidarane er vanlege fylgjer av den kapitalistiske utbyttinga av proletariatet. At dei russiske arbeidarane er fråtekne dei politiske rettane, og veikskapen deira andsynes samanslutningar av mektige kapitalistar som kontrollerer dei politikarane som sit med styringsmakta, gjer vilkåra for arbeidarane verre enn for liveigne bønder. Hendingane ved gullfelta i Lena gjev eit døme på desse tilhøva. Arbeidarane vart der fora med hestekjøt, kasta ut i taigaen*, og til sist skotne. No syner ei undersøking som er gjort i Riga av Malinovski, ein medlem av fraksjonen vår, eit liknande tilfelle av hjarteløyse frå kapitalistane og at styresmaktene på liknande vis er uverksame. Provodnik gummifabrikk, som er den største industriverksemda i Riga, med omlag 13 000 arbeidarar, i hovudsak kvinner, var skodeplassen for denne nye tragedien...»

* *Taiga* — det nordlege skogbeltet — barskog — i Sibir. Det største samanhengande skogområdet i verda. — *Red.*

Vi heldt fast på at det hasta med interpellasjonen, men før han kunne verta sett på dagsplanen i dumaen, hadde det hendt liknande ting i St. Petersburg sjølv.

Den 12. mars vart eg kalla ut frå eit møte i interpellasjonsutvalet i dumaen for å svara i telefonen. Ein av dei arbeidarane som hjelpte fraksjonen fortalde meg der snøgt at arbeidarane ved Treugolnik-fabrikken bad om at ein tingmann måtte vitja dei, av di det hadde hendt fleire tilfelle av forgifting, og arbeidarane var slegne av panikk.

Eg for til fabrikk med ein gong og vart møtt i porten av ei mengd med opphissa arbeidarar. Dei byrja å fyra av spørsmål til meg, men då eg ikkje visste noko, freista eg å få dei til å fortelja kva som hadde hendt. Det var vandt av di kvar arbeidarkvinne forklarte forgiftinga på sin måte; nokre kalte ho endåtil ein pest, og i mellomtida vart pasient etter pasient boren inn i fyrstehjelpsromet.

Etter å ha høyrte fleire skildringar, var eg i stand til å få tak på kva som hadde gått føre seg ved fabrikk. Same morgonen hadde dei fått ein ny kalosjelakk. Hovuddelen i han var ei ring vare som var i staden for bensin, og som gav frå seg giftig gass. Snøgt etter byrja sneisevis av arbeidarkvinner å falla i uvit. Fæle scener fylgde; i nokre tilfelle var forgiftinga så sterk at offera vart galne, medan i andre rann det blod frå nase og munn. Det vesle, dårleg utstyrte fyrstehjelpsromet vart fullpakka av kroppar, og nye tilfelle vart tekne inn i matsalen der alle som var i stand til å røra seg vart sende ut or fabrikk. «Dersom dei fell saman der, vil politiet plukka dei opp» — slik var den skamlause orsakinga til leiinga.

Det var 200 tilfelle av forgiftning (berre tjue var menn) i ei avdeling med omlag 1 000 tilsette. Dei fleste av dei 13 000 arbeidarane ved fabrikk var kvinner, og dei vart utbytta på det hardaste. Ein kalosje-arbeidar tente frå førti til nitti kopek for ein titimars-dag; det var inga middagspause og overtid var vanleg, medan eigarane av Treugolnik-fabrikk hadde ein profitt på ti millionar rublar i året.

Mot slutten av dagen samla nokre tusen arbeidarar seg på gards-plassen i fabrikk og kravde at leiinga skulle gje ei fråsegn om talet på offer, namna deira og årsakene til ulukka. I mengda var det mange slektningar til dei arbeidarane som det hadde gått ut over, og alle var svært opphissa. Leiinga nekta å gje nokre opplysningar til arbeidarane, og sende bod på politiet. Medan ein av arbeidarane heldt ein tale frå fabrikkmuren, kom politiet og dreiv mengda ut gjennom portane. Arbeidarane gjekk heim, redde for lagnaden til slektningane, og harme på sjefane som forgifta folk for å få større profitt.

Dagen etter var det nye tilfelle av forgiftning i ei anna avdeling i fabrikk, og fyrstehjelpsromet var igjen fullt av lidande kvinner. Arbeidarkvinnene protesterte at det ikkje var mogleg å halda fram med arbeidet i den giftige lufta, men leiinga svarte hardt: «Dette er tull. De må verta vane med slik luft. Vi kan ikkje vraka denne lakken på grunn av nokre få uhell, vi må fylla kontraktane våre. De vil venja dykk til han.»

Etter arbeidet vart det halde eit møte nær fabrikkportane der fleire tusen arbeidarar var til stades. Det vart gjort ymse framlegg, men før ein kunne taka noka avgjerd, kom det ei sterk politigruppe og byrja å spreia flokken. Det vart kasta stein og betongbitar på politiet, og to vart såra.

Då fleire arbeidarar vart sjuke dagen etter, nådde tolmodet til arbeidarane brestepunktet. I alle avdelingane gjekk dei frå arbeidet og strøymde ut på gardsplassen; utan tidlegare førebuingar vart det kunn gjort streik. Omlag ti tusen streikande samla seg omkring fabrikkportane, og samtykkjande rop braut av dei sterke talane som vart haldne. Medan dei drøfte krava som skulle setjast fram for leiinga, dukka det ridande politiet opp og reid inn i mengda medan det svinga med piskane sine. Arbeidarane gjorde motstand, og det vart kasta stein og murstein. Det kom snart politiforsterkingar som gjekk på arbeidarane med dregne sablar, dreiv dei i alle retningar og tvinga nokre ut i Obvodni-kanalen. Det var ulukkestilfelle på bae sider, og mange arbeidarar vart arresterte.

For å unngå ny uro, kunngjorde leiinga at fabrikk ville verta stengd i fleire dagar, og åtvare arbeidarane om at dersom det hende fleire demonstrasjonar, ville han verta stengd på uviss tid.

Då eg kom attende frå fabrikk gav eg melding til eit særskilt fraksjonsmøte. Det vedtok at vi skulle setja fram endå ein interpellasjon som det hasta med, som sette denne saka i samband med hendingane i Riga som var sette fram tidlegare. Men den 15. mars fekk vi bod om endå eit forgiftningstilfelle, denne gongen ved Bogdanov tobakksfabrikk.

I Kabinettgata der fabrikk ligg, vart eg møtt av om lag to tusen arbeidarar som hadde gått frå arbeidet i panikk. Eg gjekk inn gjennom fabrikkportane, og fekk vita av arbeidarane at hendingane der likna svært mykje på dei som hadde funne stad ved Treugolnik. Eg gjekk til fabrikkdirektøren for å få høyra forklåringa hans på forgiftingane, men svaret hans var rein spott: «Det er ingen årsak til forgiftning på denne fabrikk. Kvinnene er forgifta av di dei har fasta og ete roten fisk. Det er grunnen til at dei har falle i uvit.» Dette gjorde det klårt at leiinga alt hadde sett seg føre å leggja skulda på arbeidarane.

Dagen etter skreiv eg ei detaljert skildring om vitjinga mi i fabrikk

for *Pravda*, og eg oppmoda arbeidarane: «For å hindra desse hendingane må arbeidarane vera betre organiserte og skipa si eiga fagforeining for tobakksarbeidarar.» Det dukka opp mange artiklar i *Pravda* som tok føre seg desse forgiftingane; dei peikte på at dette berre var eitt av resultatata av arbeidarutbyttinga, og drog dei naudsynte politiske slutningane.

Det heldt fram med å henda tilfelle med forgiftingar ved tobakksfabrikkar, trykkeri, osb. Det gjekk ei sjukdomsbylgje over heile St. Petersburg, og utbrotet avslørte at det mest ikkje fanst medisinhjelp ved dei fleste fabrikkane der. Ingen lækjarar eller sjukepleiarar var å få tak i, det var mangel på medisinar, og det var ingen rom til dei sjuke.

Opphissa arbeidarar frå dei fabrikkane som var råka, kom til fraksjonen og bad oss om å vitja fabrikkane, undersøkje årsakene til forgiftningane og å trøysta massane. Eg måtte vitja ei rekkje fabrikkar, og møtte det same biletet over alt. Den panikken som hadde gripe arbeidarane på grunn av den overhengjande fåren for å verta forgifta, var fylgd av ei djup kjensle av vreide mot sjefane. Sjølv om det i alle tilfella ikkje var råd å finna fram til den eigentlege årsaka til forgiftinga, var det tydeleg for alle arbeidarane at hovudårsaka til ulukkene var at *ein* fekk profitt på arbeidarane sin kostnad. For hans skuld vart dei vanlegaste og enklaste reglane for helse og arbeidarvern sette til sides.

Det vidtrekkjande utbrotet av forgifting mellom arbeidarane slo attende på alle delar av samfunnet; borgarlege skribentar kunne ikkje teia. Det var naturleg at dei skulle streva etter å forklåra hendingane på sitt eige vis og endåtil freista å gjera pengar på dei. Dei mest trufaste forsvargarane til kapitalistane slik som den gule *Birtshevje Vjedomosti*, stødde fabrikkeigarane fullt ut, og kunngjorde at dei eigentleg skuldige var dei revolusjonære partia som freista å setja arbeidarane opp mot arbeidsgjevarane deira og tvinga dei til å streika. Det vart sett i sving ei bakvasking som gjekk ut på at ei «forgiftingsnemnd» som var verksam under ordre frå bolsjevikfraksjonen vår, arbeidde for å skapa uro mellom arbeidarane. I ein fåfengd freistnad på å få frå seg det klåre svaret sitt for at hundrevis av arbeidarkvinner var blitt sjuke, nytta det samla borgarskapet alle middel, mellom desse dei sjoflaste, og sette i gong maskinen sin med lygnaktige dulde skuldingar.

Men ikkje ein gong tsaristregjeringa våga å gå god for lygnene til dei borgarlege skriblarane. Det utvalet som vart sett opp av Handels- og Industridepartementet vedgjekk at «hovudårsaka til sjukdom mellom arbeidarane i gummiindustrien er at det vert drege inn damp frå bensin under arbeidet». I svaret sitt på interpellasjonen vår i dumaen måtte Lit-

vinov-Falinsky, som var tenestemann i Handels- og Industridepartementet, vedgå at årsaken til forgiftingane var ring bensin, og at desse forgiftingane skilde seg lite frå nikotinforgiftingar i tobakksfabrikkar. Når det galdt spreiding av epidemiar, vedgjekk Litvinov at ho kom av den kvelande lufta i fabrikkane, og av at arbeidarane var veike, utmødde og hadde slitne nerver. Litvinov gløymde sjølvsagt ikkje å nemna massepsykose og hysteri som spela ei viktig rolle i spreinga av sjukdomen, vart det hevda.

Denne debatten gjekk føre seg i ein svært spent atmosfære. Alle i dumaen visste at dagen før hadde det brote ut massestreikar i St. Petersburg i protest mot forgiftningane. Meir enn 30 000 arbeidarar var i streik, og det hadde alt vore ei rekkje demonstrasjonar og samanstøytar med politiet. Medan diskusjonen fann stad i dumaen, gjekk fleire arbeidarar frå arbeidet og slutta seg til dei streikande. Arbeidarane i St. Petersburg var sjokkerte og opphissa, og oppøsinga deira trengde inn i Taurida-palasset og gjorde Svartehundra i dumaen engstelege. Svartehundra hadde rett når dei tolka talane våre i den augneblinken som oppmodingar til arbeidarane om vidare handling, og dei var redde og ønskte å knebla oss.

Etter at Rodtsjanko hadde avbrote talen til Tuliakov som var fyrste talar, var det min tur til å tala. Men eg fekk ikkje halda på lenge. Talen min vart heile tida avbroten av rop frå benkane til høgre og av åtvaringar frå formannen Rodtsjanko som omsider fann ein høveleg augneblink og stogga meg midt i ein setning. Til sist vart debatten utsett til neste møte.

Gjæringa mellom arbeidarane auka, og dagen etter var mest 120 000 med i streikerørsla. Particeller hadde drive førebels agitasjon i alle fabrikkar, og politiet hadde streva etter å koma alle aksjonar i forkjøpet. Det vart halde masseundersøkingar i arbeidarstroka, og sneisvis med arbeidarar vart arresterte. Det hemmelege politiet var særleg merksame på leiarane for fagforeiningar og trygdslag som i dei fleste tilfella var aktive partimedlemmer. Trass i desse freistnadene på å sikta ut alle leiarane, fekk rørsla eit slikt omfang at politiet ikkje makt å takla ho.

Det vart halde demonstrasjonar over heile byen. Arbeidarane marsjerte gjennom gatene og song revolusjonære songar. Politiet, både til hest og til fots, strøymde til arbeidarstroka, og det var mange saman-støytar. Den dagen gav det hemmelege politiet rapport om ikkje mindre enn tretten store demonstrasjonar på ulike stader i byen. Under ein kamp der mengda freista å berga ein arbeidar som hadde vorte arrestert,

drog politiet revolvarane sine og skaut på mengda. Det vart då nevekamp, og politiet som var væpna med sablar og piskar vann til sist over dei uvæpna arbeidarane, trass i hard motstand. Liknande slåsting gjekk føre seg i andre distrikt, og demonstrasjonane utmerkte seg ved målmedvetet og krafta til arbeidarane.

Regjeringa og kapitalistane kjende trugsmålet bakom denne rørsla og gjekk med ein gong til motåtak. Den 20. mars kunngjorde Fabrikkeigarforeininga lock-out, som beinveges femnde om 70 000 arbeidarar. Alle dei største fabrikkane vart stengde, og hjelpemarineministeren gav ordre om at Det baltiske skipsverftet skulle stogga arbeidet. Det vart kunngjort at verka skulle vera stengde i ei veke, og dersom det vart nye streikar ville det verta masseoppseiingar. Det vart sett politipatruljar ved alle fabrikkar.

Regjeringa kom med ein gong arbeidskjøparane til hjelp i denne opne krigen med arbeidarane, og undertrykte metallarbeidarforeininga for å gjera arbeidarmotstanden veikare. Etter ordre frå bygvernøren vart aktivistane i foreininga suspenderte «medan ein venta på ei endeleg avgjerd», noko som dugde til proletariatet i St. Petersburg atter lukkast i å riva frå tsarismen retten til å byggja opp att foreininga si til nytt liv. Åtaket på arbeidarane gjekk langsetter heile fronten.

Lock-ouden, som kasta titusenviis med arbeidarar på gata, var årsak til ein god del røre hjå proletariatet i St. Petersburg, og noko uro i borgarlege krinsar. Denne uroa forklårer avgjerda til bystyresmaktene om å løyva 100 000 rublar for å få i stand suppekjøken for dei utan arbeid. Det er typisk at denne avgjerda vart gjort om så snart som arbeidaruroa hadde lagt seg noko, sjølv om det var like mange arbeidslause i St. Petersburg som før.

Utsendingane frå dei fabrikkane som det galdt, kom til hovudkvarteret til fraksjonen og bad oss om å gjera tiltak for å få slutt på lock-ouden som dømde tusenviis av arbeidarar til å svelta. Dei organiserte arbeidarane i Narva-distriktet sende inn denne fråsegna:

«Vi ser på lock-ouden som ei oppeggjande utfordring frå Manufakturistforeininga. Vi oppmodar arbeidartingmennene frå Den sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen om å stilla spørsmål til Handels- og Industriministeren og krevja eit svar innan tre dagar. Vi gjer og framlegg om at alle arbeidarar som er i arbeid gjev pengehjelp til kameratane sine som er sette på porten.»

Som under tidlegare lock-ouatar, fekk fraksjonen vår i stand ei inn-samling på vegne av dei oppsagde arbeidarane. I spaltene i *Pravda* opp-

moda vi samstundes arbeidarane i dei fabrikkane som hadde blitt stengde «på uviss tid» om å be arbeidskjøparane om to vekers løn i staden for avskil. *Pravda* åtvara arbeidarane om å halda vake auga med at leiinga ikkje skreiv i betalingsbøkene deira «eg har ingen andre krav». Dette ville hindra arbeideren i å få retten sin dersom han skreiv under utan å vera merksam på det.

Den 21. mars vart det igjen halde protestdemonstrasjonar i Narva-distriktet, og fleire vart arresterte. Ein annen demonstrasjon i samband med gravferda til to arbeidarar som vart drepne i ein eksplosjon ved ein kraftstasjon, synte samstundes den revolusjonære gløden til proletaria-tet i St. Petersburg. Meir enn 3 000 arbeidarar var med på gravferda, og det vart lagt mange kransar med revolusjonære innskrifter på kistene.

Under skarp politiovervaking, gjekk arbeidarane atten kilometer frå Obukhov-hospitalet til Preobratsjenski-kyrkjegarden. Grupper med ridande politi vart sette i portane på kvar fabrikk langsmed ruta for å hindra at fleire arbeidarar slutta seg til fylgjet. Likevel auka mengda heile tida.

Dagen før hadde arbeidarane bede meg om å vera til stades ved gravferda. Det var eg, og då kistene vart senkte ned i jorda, byrja eg talen min. «Nye offer har vorte rivne ifrå den veldige familien av arbeidarar i St. Petersburg. Kva bryr dei hardhjarta kapitalistane seg om det?» Ein politiinspektør kom mot meg og kravde at eg skulle stogga; eg lest som eg ikkje hørde han, og heldt fram: «Utmattande arbeid, giftige gassar i verkstadene, for tidlege dødsfall og på toppen av alt dette, lock-outar — slik er arbeidarklassen sin lodd. I det siste har kapitalismen sine offer vorte fleire. Eksplosjonar, forgiftingar...»

Før eg kunne avslutta setninga, reid det ridande politiet inn i mengda, og piskane byrja susa; mengda vart tvinga attende og gjekk frå kyrkje-garden medan ho song den revolusjonære syrgjemarsjen. Fleire hundre arbeidarar drog attende med jarnvegen, og etter å ha sunge revolu-sjonære songar på toget, lyfte dei meg i skulderhøgde på jarnvegssta-sjonen i St. Petersburg og bar meg ut på plassen. Politiet kom frå alle kantar og spreidde mengda snøgt.

Eg skunda meg frå stasjonen til dumaen der eg skulle vera med i den utsette debatten om forgiftingane. Men eg var ikkje i stand til å avslutta talen min her heller. Rodtsjanko braut han av nett som politiinspek-tøren hadde gjort på kyrkjegarden.

Svartehundra-fleirtalet hadde vedteke at ingen sosialdemokratisk tingmann skulle få tala den dagen. Då ein frå «sjuaren» protesterte mot baktalinga om forgiftingane rett etter meg, stogga Rodtsjanko han og

suspenderte han for to sesjonar med samtykke frå dumafleirtalet. Dette skapte eit spetakkel på venstresida, og alle medlemene i dei to sosialdemokratiske fraksjonane kravde rett til å tala i protest mot denne gjerninga. Men Rodtsjanko nekta, og drog føremon av at det var seint og heva møtet.

Det vart ei liknande scene under det neste dumamøtet. Tsamjslovski, som var ein av dei galnaste av Svartehundra, og pogromleiar, tok opp att den usle baktalinga si om ei «forgiftingsnemnd».

Ropa «Lygnar!», «Agentprovokatør!», steig opp frå venstresida; Rodtsjanko var makteslaus og ute av stand til å reisa ro og orden att. Vi heldt fram med å protestera medan høgresida klappa til leiaren sin og ropte trugsmål mot oss.

Rodtsjanko drog føremon av ein stopp i oppstyret og suspenderte Tsjekheidze for to sesjonar. Han let Purisjkevitsj tala. Purisjkevitsj heldt fram med utfordringa: «Treugolnik og Provodnik-fabrikkane har til no blitt sett på som så og seia «Svartehundra»; det var vandt å få arbeidarane der til å streika, så venen til dei som sit der» — her veiva Purisjkevitsj med handa mot benkane våre — «tydde til desse tiltaka...» Ropa «Kom deg ut», «Få han vekk», drukna resten av setninga. Han heldt fram: «Sidan dette brotsverket ikkje har sin like, og slår mot sjølve grunnlaget for eit støtt styre og det sosiale livet, burde desse herrane» — han peikte mot oss — «verta prøvde for ein militærdomstol og verta hengde».

Medan kven som helst av arbeidartingmennene våre utan tvil ville ha vorte suspendert for å bruka mykje mildare ord enn desse, fekk Purisjkevitsj tøyma ut or seg kva skjellsord han ville. Han tok plassen sin att utan den minste merknad frå formannen, men under spott frå venstresida.

Heile hendinga hadde vorte så viktig i St. Petersburg at endåtil Svartehundra-dumaen ikkje våga å visa attende interpellasjonen vår. Men med eit overveldande fleirtal slo dei ned framlegget vårt om at eit særskilt parlamentarisk utval skulle undersøkje årsakene til forgiftinga. Dei sende interpellasjonen over til det allmenne utvalet som alt hadde så mykje røynsle i å grava ned dei viktigaste av dumainterpellasjonane.

At dumaen ikkje vilkårslaust viste attende framlegget, hindra ikkje regjeringa eller arbeidskjøparane i det allmenne åtaket deira på arbeidarane. Eigarane avslutta lock-outen etter at dei hadde halde arbeidarane utan arbeid ei tid, men då dei tok inn att dei tilsette, silte dei omhugsamt ut alle dei «upålitande» og «brysame» elementa.

Forhalingspolitikk i dumaen

Saksøking for ein dumatale - Goremykin vert hindra - Venstremennene vert suspenderte - Demonstrasjonar og streikar - Motåtalet frå Svartehundra - Likvidatorane stør dei liberale - Fråsegn frå dei tre fraksjonane om å avslutta suspensjonen - Kor viktig var forhalingspolitikken i dumaen

Den allmenne politiske stoda over heile Russland og særskilt stoda i arbeidarrørsla, avgjorde utan unntak kva former kampen i dumaen skulle taka. Det er denne tanken som gjorde forhalingspolitikken i statsdumaen i april 1914 særskilt interessant. Som ei fylgje av han, vart sosialdemokratane og trudovikane suspenderte for femten møte. Hendingane i dumaen spegla beinveges utviklinga av arbeidarklassen sin kamp som slik det ofte er, for ei tid gjorde dei liberale partia meir radikale. Men heile hendinga avslører endå eit vanleg drag av den liberale taktikken. Så snart som stoda i dumaen vart noko skarp, gjekk dei liberale partia attende på motstanden sin og tok att plassen sin i rekjene til det kontrarevolusjonære dumafleirtalet.

Den nærmaste årsaka til hindringa var at Tsjkheidze vart saksøkt for ein tale i dumaen. Etter tiltak frå innanriksminister Maklakov vedtok ministerrådet å saksøkje Tsjkheidze av di han hadde synt til føremonene med eit republikansk styre. Tsaristregjeringa hadde ofte forfylgt tingmenn med rettssak eller med administrative tiltak for verksemda deira utanfor dumaen, men dette var det fyrste tilfellet der ein vart forfylgd for ein tale som var halden i sjølve dumaen. Dette var ein beinveges freistnad frå regjeringa på å øydeleggja fridomen til å tala frå dumatarstolen, ein fridom som alt var avgrensa av handlingane til Svartehundra-styret. Om det lukkast, tydde det at heile venstresida ville verta knust.

Forfylgninga av Tsjkheidze uroa og dei liberale partia, kadettane og dei progressive. Dei brydde seg ikkje om lagnaden til dei sosialdemokratiske tingmennene, men såg på hendinga som eit åtak på dei «grunnlovsfesta garantiane», som dei klamra seg til som det viktigaste som var vunne ved «frigjeringskampen». Nokre kadettar som

var kveikte av uroa i landet, byrja endåtil å tala om å nekta å røysta på budsjettet, medan dei progressive sette fram eit lovframlegg om immuniteten til tingmenn for talar som var haldne i dumaen.

Rodtsjanko gjekk med ein gong til mottiltak. Etter at han hadde samrådd seg med den nyutnemnde statsministeren Goremykin, ordna han med at ei rekkje med paragrafar som sette større straffer for «misbruk av talefridomen», skulle setjast inn i lovframlegget i nemnda. Desse paragrafane var særskilt retta mot yste venstre, og øydela heilt verdet til resten av lovframlegget. I røynda gav dei sosialdemokratane og trudovikane over til den sarte nåden til regjeringa.

Sidan Svartehundra-fleirtalet stogga endåtil denne forvridne versjonen av lovframlegget om tale«fridomen», vedtok den sosialdemokratiske fraksjonen å gjera framlegg om at alt dumaarbeidet skulle verta utsett til lovframlegget som handsama immuniteten til tingmennene vart drøfta og vedteke. Men dette var for sterkt for dei liberale, og dei sette fram eit anna framlegg om å utsetja budsjettdiskusjonen til lovframlegget var vedteke. Dette framlegget vart sjølvsaugt slege attende, og dei liberale var sjølve noko letta over det. Men dei to sosialdemokratiske fraksjonane og trudovikane nekta å gje seg, og planla å få til forhaling i dumaen for å hindra drøfting om budsjettet. På bakgrunn av voksteren i den revolusjonære kjensla i landet, ville ein slik demonstrasjon i dumaen vera mykje viktigare enn eit dusin eller to av dei mest radikale talane som var retta mot regjeringa.

Dei fyrste budsjettdiskusjonane fall saman med toårsdagen til *Pravda*, då partiet vårt skipa til «Arbeidarpressedagen». Demonstrasjonane som vart haldne av arbeidarane i St. Petersburg, dei talrike fråsegnene som kom inn til redaktørane, innsamlingane til *Pravda* sitt «jarn»fond, at jubileumsnummeret av *Pravda* vart spreidd så breitt med 130 000 selde aviser, gjorde oss heilt visse på at demonstrasjonen i dumaen ville vera til hjelp for det nye framsteget til massane, og at han ville få støtte frå heile arbeidarklassen.

Før møtet den 22. april opna, sette dei to sosialdemokratiske fraksjonane og trudovikane fram ei fråsegn om å utsetja budsjettdiskusjonen til etter at lovframlegget om talefridom hadde vorte til lov. Dumaen lydde utolmodig på talane frå målsmennene til dei tre fraksjonane, og vedtok så med eit veldig fleirtal å byrja budsjettdebatten med ein gong. Under talen til målsmennene frå budsjettutvalet, gjekk medlemene frå dei tre fraksjonane ut or salen for å drøfta kva dei skulle

gjera vidare. Vi vedtok å gå inn att i tide til den venta talen til finansminister Bark, og å hindra han i å tala.

I staden for Bark, trengde Goremykin seg fram til talarstolen. Han var den nye formannen i ministerrådet. Goremykin som var ein eldre tsaristisk høg embetsmann, var utpeikt i staden for Kokovtsev av di den sistnemnde vart rekna for å vera for blauthjarta og liberal. Goremykin fekk til oppgåve omsynslaut å stogga den revolusjonære rørsla, som vart meir trugande for kvar dag. Slik høvde forhalingsplanen vår betre enn vi hadde vona; han ville no verta retta mot regjeringssjefen, og ville slik verta ein demonstrasjon mot tsarismen sjølv.

Goremykin hadde berre så vidt greidd å byrja: «Mine herrar, medlemmer av statsdumaen,» då helvete braut laus på benkane på venstresida medan ropa «talefridom for tingmenn» steig over ståket. Då han ikkje kunne stogga bråket, bad Rodtsjanko Goremykin om orsak og gjorde framlegg om at dei tingmennene som var med skulle verta suspenderte for femten møte. Goremykin gjekk så ned frå talarstolen, og dei tingmennene som hadde synda, gjekk opp på han etter tur. Etter dumareglane hadde kvar av dei rett til å forsvara seg før han vart vist bort. Dei protesterte krast ein etter ein, og medlemmer av «seksaren» var greip høvet til å slyngja skuldingar mot regjeringa og å avsløra kor feige og kraftlause dei liberale var.

Suspensjonane fylgde snøgt etter kvarandre, og kvart forsvar som varte for lenge, vart stogga utan omsvip av Rodtsjanko. Nokre av dei suspenderte tingmennene nekta å gå frå dumasalen; det som hende då var dette: Rodtsjanko utsette møtet, og i pausen kom ei militæravdeling inn i salen. Soldatane stilte seg på rekkje attmed veggen, medan offiseren gjekk mot den suspenderte medlemen og kravde at han skulle trekkja seg attende. Berre då, med orda «eg gjev meg mot maktbruk», gjekk tingmannen ut or salen.

Denne maktbruken var utan sidestykke i historia til dumaen; statsrådsbenkane var fulle, og alle statsrådane såg på det effektive arbeidet til Rodtsjanko. Etter at ein tingmann var fjerna, vart møtet byrja att, og så hende det same ein gong til. Til sist, når alle som hadde forbrote seg var fjerna, kom Goremykin til synes på talarstolen att. Men han var ute av stand til å seia eit ord no og — dei som var att av medlemene i venstre-fraksjonane byrja å uroa att. Høgresida kravde: «Suspend dei alle», Rodtsjanko orsaka seg att, og utkastinga tok til att.

For tredje gong vart Goremykin møtt med at venstresida slo på pultane og ropte, og det var berre etter at kvar einaste medlem som var att frå dei tre fraksjonane hadde vorte suspendert og fjerna med makt, at ministerrådsformannen kunne byrja å tala. Han kom med nokre få usamanhangande ord om gjensidig forståing, sams arbeid og dei «leie hendingane» som nett hadde funne stad. Finansminister Bark kom så etter han. Fri frå dei «skadelege» talane frå venstretingmennene, fall dumaen til ro og drøfta budsjettet.

Åtferda til kadettane og dei progressive under desse suspensjonane var typisk for liberalarar som i røynda var trufaste kontrarevolusjonære. I går nytta dei rett nok høgsivande frasar om kampen for talefridom, men langt frå å vera med på å uroa, røysta endåtil nokre for framlegget til Rodtsjanko om bortvising. Det er rett at nokre heldt seg ifrå å røysta, men ikkje ein var djerv nok til å røysta imot. Og meir enn det, i pressa si gjekk kadettane så langt at dei forsvarte maktbruken av di «... det var ikkje berre rå, fysisk makt, men aksjon av ein disiplinert einskap som handla etter ordrar frå leiaren av den institusjonen som representerte folket». Kadettane avslørte seg ope som ynkelege spyttleikjarar andsynes det tsaristiske autokratiet og Svartehundra.

Men heile spørsmålet om forhalingspolitikk og suspensjonane våre vart ikkje på noko vis avgjort av den haldninga som dei liberale tok andsynes det. Som i alt dumaarbeidet vårt, var krafta i aksjonen vår avhengig av den støtten vi kunne mønstra frå arbeidarane. Sjølv om dumaen i noka mon spegla dei politiske kampene i landet, måtte spørsmålet endeleg verta avgjort i fabrikkane og på gatene, og ikkje innanfor veggane i Taurida-palasset.

Fraksjonen vår byrja saman med andre partiorganisasjonar å førebu arbeiddemonstrasjonar i samband med hendingane i dumaen. Rørsla vart starta gjennom fagforeiningar, studielag, og andre organisasjonar i arbeidarklassen der det var sterke bolsjevikceller i alle desse. Det hemelege politiet såg denne utviklinga føreåt, og dobla tiltaka sine. Kvar medlem av fraksjonen vart skarpt overvaka, og roma til fraksjonen vart omlægra av spionar. Om kvelden same dagen som tingmennene vart suspenderte, arresterte politiet seks partimedlemmer. Desse var arbeidarar som hadde kome til roma våre for å drøfta spørsmålet om organisering av streikeaksjonen.

Desse arrestasjonane tvinga fraksjonen til å taka fleire rådgjerdar. Det vart forbode for utsendingar frå partiorganisasjonar å vitja frak-

sjonen, og arbeidet vårt med partceller vart gjort i djup løyndom. Vi ordna det slik med kameratane frå dei ymse organisasjonane at vi møttest under ein konsert i ein av dei salane der arbeidarkonsertar og førelæsingar til vanleg vart haldne, og gjorde dei siste førebuingane til protestaksjonen medan vi var der.

Proteststreiken byrja den 23. april, som var dagen etter bortvisingane. Sjølv om berre omlag 4 000 arbeidarar gjekk frå arbeidet (i hovudsak trykkarar), var det ei byrjing som flamma opp til ein massestreik dagen etter. Den 24. april hadde talet på streikande svulma opp til 55 000, og endå 17 000 slutta seg til desse den tredje og fjerde dagen. Rørsla spreidde seg til Moskva der over 25 000 menn gjekk frå arbeidet. Alle stader starta streikane på møte der det vart vedteke protestfråsegner.

Fabrikkeigarforeininga svarte som vanleg med å stengja alle dei store verksemdene. Den 24. april vart seksten store fabrikkar stengde, og 25 000 arbeidarar vart oppsagde. Fabrikkeigarforeininga, som vart kalt «lock-out-makarforeininga», avslørte seg slik som ein organisasjon for politisk så vel som for økonomisk kamp mot arbeidarane. Arbeidet vart teke opp att ved dei fleste fabrikkane den 29. april, men nokre arbeidskjøparar forlenga lock-outen til 2. mai for å straffa arbeidarane på førehand for den streiken som var venta 1. mai. Kapitalistane trudde at dei kunne øydeleggja den revolusjonære gløden til arbeidarklassen med svolt og arbeidsløyse; men dette var ikkje nok for Svartehundra, som ropte etter endå hardare tiltak mot arbeidarane.

Den reaksjonære *Russkoja Tsnamja* (*Den russiske fana*) gjorde skamlaust ope framlegg om at lønene skulle verta sette ned, og om at all arbeidarrepresentasjon t.d. i dumaen eller i trygdslag skulle verta avskaffa. Svartehundra vart tvinga til å innsjå at den revolusjonære kjensla hjå massane var til stades og voks. Dei meinte at ein kunne finna årsakene i den agitasjonen som arbeidarpressa bar fram, og i verksemda til dei sosialdemokratiske tingmennene. I ein leiarartikkel den 26. april skreiv *Russkoja Tsnamja* dette!

«Sidan ein var så lite varsam at ein let arbeidarpressa, som er heilt kontrollert av dei sosialdemokratiske tingmennene, utvikla seg, har det vorte knytt svært nært samband mellom tingmennene og arbeidarane. For eit år sidan brydde arbeidarane seg mest ikkje om hendingane i dumaen: Sosialdemokratlar vart stengde ute frå møta, venene deira som var rømde fangar, vart arresterte på nytt og husværadeira vart gjennomsmøkte. Likevel heldt arbeidarane seg

i ro. Men no får kvar tale i dumaen svar frå 200 000 organiserte arbeidarar. Alle spørsmål som er levande i arbeidarklassekrinsar vert straks tekne opp att frå talarstolen i dumaen som sosialdemokratane nyttar til å døma regjeringa og eggja opp dei uvitande massane endå meir. Samstundes vert alt som vert sagt av dei sosialdemokratiske tingmennene teke opp av arbeidarane. Den forkastelege forhalingspolitikken i dumaen, som sosialdemokratane fekk i stand som protest mot at hovmodet deira vart halde i taume, var årsak til ein massestreik som var temmeleg vidtfemnande sjølv om han berre delvis var vellukka. Det er på tide å sjå på stoda og vurdera kor fårleg dette nære sambandet mellom kanonforet og bråkmakarane er.»

Russkoja Tsnamja heldt så fram med å rekna opp framlegga sine, slik som at dei politiske rettane skulle verta tekne bort, og lønene sette ned. Pogrommakarane sa det seinare slik: «Svult fører ikkje til streikar; det er berre dei velfødde som er med på opprør.» Avisa trekte så denne slutninga:

«Berre på dette viset vil ein få ro att. Då vil det ikkje verta naudsynt å ha kavalleriregiment galopperande rundt i St. Petersburg for å halda ro og orden i gatene kvar gong sosialdemokratane held ein demonstrasjon i dumaen.»

Ein legg merke til at Svartehundra vurderte rett kor viktige dei banda som batt arbeidartingmennene til massane, var. At desse banda fanst, synte seg i rikt mon ved den støtten som verksemda vår fekk frå arbeidarane i St. Petersburg, Moskva og andre byar.

Medan fraksjonen vår og dei to andre som var med på forhalingspolitikken fekk meldingar frå alle hald om godkjenning og støtte, vart kadettane tvinga til å finna på alle slag orsakingar om åtferda si for å roa ned valkrinsane sine. Moskvatingmannen Maklakov* som var den mest frittalande av høgrekadettane, klaga bittert over at han måtte reisa til Moskva og forklåra kvifor han ikkje røysta mot at venstretingmennene skulle visast bort. Han sa: «Ei ny protestbylgje sveiper over landet som ikkje bryr seg om partiet vårt og som ser på dei lovlege protestkanalane som utskjemde». Kadettleiaren Miljukov stødde han:

* *Maklakov* — Må ikkje blandast saman med Innanriksministeren, som var ein bror av tingmannen.

«Dersom det er sant at revolusjonære drag veks, er det ille.» Det einaste føremålet for dei liberale var å halda revolusjonen attende; endåtil i talane deira mot regjeringa var hovudorganet deira at politikken til regjeringa nørte og fremja revolusjonen.

Likvidatorane byrja å drøfta spørsmålet om sams aksjonar med dei liberale i den augneblinken då forbundsfelagane, kadettane og dei progressive, byrja å syna skamlaust kva dei stod for. I pressa si skreiv dei at proletariatet berre ville vera alt for viljug til å arbeida saman med dei progressive borgarlege partia. Etter å ha analysert stoda, freista dei endå ein gong å prakka på arbeidarklassen politikken sin om «for-samlingsfridom for arbeidarane». Mensjevikavisa *Severnaja Rabot-sjaja Gatseta (Arbeidarnytt i nord)* skreiv: «Talefridom i думаen og immuniteten til tingmennene har vorte dei mest brennande spørsmåla i det politiske livet i landet. Desse spørsmåla er nært bundne saman med dei grunnleggjande krava som vart forma ut i august 1912.» (August-blokka).

Pravda gjekk beinveges imot dette standpunktet på det grunnlaget at spørsmålet om talefridomen i думаen osb. ikkje var grunnleggjande viktig for arbeidarane, og at думаen berre kunne tena som eitt av midla til å strykja den revolusjonære kampen. *Pravda* skreiv:

«Dei liberale kom rett frå det brotsverket at dei hadde hjelpt herrane Rodtsjanko og Purisjkevitsj i åtaket på sosialdemokratane og trudovikane, då dei fekk tilbod om samarbeid frå likvidatorane. Slike tilbod på denne tida er svært skadelege for interessene til rørsla i arbeidarklassen. Slagordet til rørsla er ikkje samarbeid med borgarskapet, men at revolusjonen skal gå *fram-over* trass i nølinga og sviket til borgarskapet. Likvidatorane kan nå sams aksjon med borgarskapet innanfor думаen, men det er utanfor vi må søkja den verkelege politikken ... Arbeidarklassen godtek og «sams aksjon», men på eit grunnlag som er attendevist både av liberale og likvidatarar.»

Mensjevikane si haldning til streikebylgja som spreidde seg over St. Petersburg då venstretingmennene vart vist frå думаen, var typisk for ot-ten deira for kva masseaksjon som helst. Stilte andsynes at revolusjonær utvikling var mogleg, miste dei heilt hovudet og freista å halda rørsla at-tende.

Ein hemmeleg politirapport gjev att referata frå eit møte i mensjevik-fraksjonen den 25. april, der spørsmålet om streikar og demonstra-

sjonar i St. Petersburg vart diskutert med Dan til stades. På møtet uttrykte fleire medlemmer den meininga at «det var naudsynt å takka arbeidarane for støtta deira, og å beda dei om å utsetja streiken til 1. mai». Fråsegnen som vart vedteken av fraksjonen var forma i den anden, og slo fast at «det var naudsynt å halda seg frå å streika no for å kunne handla med auka kraft 1. mai».

Den same meldinga inneheld andre skildringar av møte i «sjuaren», som gjev mange døme på vakling og vingling i mensjevikfraksjonen sjølv. At den revolusjonære oppattninga var sterk og vidfemnande, hadde sin verknad på einskilde mensjevikar. Etter politimeldinga meinte Tsjkhenkeli at «fraksjonen skulle kasta den gamle taktikken sin med reint parlamentarisk arbeid og det gamle slagordet sitt 'hald dumaen ved lag for kva pris som helst', og gå over til meir revolusjonært arbeid.» Men dette argumentet fekk inga støtte frå dei andre medlemene i «sjuaren». Tsjkheidze gjekk imot Tsjkhenkeli, og oppmoda fraksjonsmedlemene om «å halda hovudet kaldt i desse vande tidene og streva etter å nå noko innanfor dei grensene som lova set».

Det er ikkje naudsynt å slå fast at det berre kan vera til skade å dempa streikerørsla slik i ei tid med revolusjonær glød. Men innverknaden til mensjevikane vart monaleg veikare på denne tida, og dei hadde ikkje kraft til å hindra at rørsla spreidde seg. Åtti tusen arbeidarar var med i proteststreiken mot at venstretingmennene vart utestengde, og han gjorde eit kraftig inntrykk over heile landet.

Medan venstretingmennene var borte frå dumaen, tala dei liberale mot regjeringa og sette fram framlegg som fordømte henne, men dei var ikkje på noko vis i stand til å seinka godkjenninga av budsjettet. Det vart godkjent utan brigde av dumafleirtalet. Denne rolege atmosfæren gledde regjeringa, og alle statsrådene streva etter å få vedteke overslaga frå departementa sine før dei suspenderte tingmennene kom att. Etter avismeldingar var Kyrkjedepartementet særleg ivrig; ein av sjefane der sa: «Dei vil koma attende frå det påtvungne fråveret sitt sintare enn nokon gong — dei kjem til å bita.»

I mellomtida diskuterte tingmennene i dei tre venstrefraksjonane kva taktikk som skulle verta fylgd når dei kom attende til dumaen. Det vart gjort framlegg om å halda fram med forhalingspolitikken, å seinka debattane ved å halda svært lange talar, og på den andre sida om at ein skulle sjå seg ferdig med konflikten og taka opp att det vanlege dumarbeidet. Til sist vart tingmennene frå alle fraksjonane samde om å setja opp ei sams fråsegn når dei kom attende, og å få ho lesen opp i dumaen.

Fråsegnen vart skriven og vedteken på eit sams møte mellom dei tre

fraksjonane. Trass i rådgjerdene våre, oppdaga vi seinare at Rodtsjanko hadde fått opplysningar frå det hemmelege politiet om teksten. Då tingmennene kom attende til dumaen den 7. mai, var Rodtsjanko difor i formannsstolen, fastrådd på å hindra at fråsegna vart lesen. Men vi var og førebudde. Vi hadde ordna med ei rekkje talarar slik at dersom Kerenski som var trudd til å lesa fråsegna, vart stogga, så kunne ein annan talar halda fram. Det fylgde ein lang kamp mellom formannen og venstrefraksjonane, men til sist var heile fråsegna lesen.

Slik vart attendekoma til dei suspenderte tingmennene i dumaen med ufriviljug hjelp frå Rodtsjanko, ein ny demonstrasjon mot regjeringa. Han vart gjort kjend over heile landet.

Hendingane i april i statsdumaen og massesvaret som dei tende hjå arbeidarene, spela ei viktig rolle i den seinare styrkinga og utviklinga av den revolusjonære rørsla. Verknadene var med ein gong synlege i 1. mai-demonstrasjonen, som i 1914 langt overgjeikk dei i dei tidlegare åra. I St. Petersburg streika 250 000 arbeidrarar, i Moskva omlag 50 000, medan 1. maidemonstrasjonar vart skipa til og gjennomførte med uvanleg glød i provinsbyar der arbeidarrørsla til då hadde vore etter måten veik. Alt peikte mot at arbeidarklassen førebudde seg til å gå inn i ein avgjerande kamp med tsarismen. Det som Purisjkevitsj, som var den største fienden til revolusjonen, vedgjeikk, er viktig. Då han tala i dumaen den 2. mai, med inntrykket frå 1. maistreikane friskt i minnet, sa han:

«Vi er vitne til merkelege scener; vi går gjennom ei tid som er slåande lik 1904. Dersom vi ikkje er blinde, må vi sjå at trass i visse skilnader er det mykje som er sams mellom det som hender no og det som fann stad i 1904. Vi må trekkja dei naudsynte slutningane.»

Denne gongen var det ikkje arbeidartingmennene, men Svartehundraleiaren Purisjkevitsj sjølv som tala om at eit nytt revolusjonært år nærma seg. Dette syner i seg sjølv kor sterk den revolusjonære rørsla var mellom arbeidarklassen.

Sjølv om hovudpostane i budsjettet alt var vedtekne før tingmennene kom attende, greidde vi å taka del i dei seinare trinna i debatten. Kvar gong vi tala, tok vi ikkje berre føre oss det særskilte overslaget som vart drøfta, men heile politikken til tsar-regjeringa. Då eg vart beden om det av fraksjonen, tala eg om overslaga frå Undervisningsdepartementet, som på den tida vekte stor offentleg interesse.

Den nye Undervisningsministeren Kasso, hadde sett i gong ei rekkje med undertrykkingstiltak som dreiv professorar frå universiteta, medan studentar vart arresterte og utviste. Han hadde endåtil arrestert ei rekkje ungdomar frå gymnasa for å vera med i svært uskuldige krinsar. Talen min bygde i stor grad på materiale som Lenin hadde sendt frå Krakow. Han avslørte desse tiltaka på ein fordømande måte, og samstundes handsama han kor hyklerske dei «hjelpetiltaka» var som kadettane og dei andre liberale partia gjorde framlegg om.

Roman Malinovski

Malinovski går ut or думаen - Fraksjonen si oppmoding til arbeidarane - Malinovski, agentprovokatør - Malinovski og det hemmelege politiet - Sverdlov og Stalin vert arresterte - Årsaka til at Malinovski gjekk ut or думаen - Rettssaka mot Malinovski

Om ettermiddagen dagen etter at dei suspenderte tingmennenene kom attende til думаen, gjekk Malinovski inn på kontoret til Rodtsjanko, slengde eit dokument på bordet og sa: «Farvel.»

Rodtsjanko spurde kva dette tydde, og Malinovski svarte: «Les dette — så skjønar du det sjølv.» Han la snøgt til at han hadde trekt seg attende og ville reisa til utlandet.

Muranov var den einaste medlemen av fraksjonen vår som var til stades i думаen på denne tida. Han sette seg med ein gong i samband med fraksjonen, men innan vi hadde møttast i fraksjonsroma, hadde Rodtsjanko alt lese fråsegnå frå Malinovski om at han ville trekkja seg attende frå думаen.

Det kom som lyn frå klår himmel at Malinovski ville trekkja seg ut; til då hadde det ikkje vore noko hint om at han tenkte på noko slikt. At han sa frå seg plassen sin utan godkjenning frå partiet, og utan å leggja fram noka fråsegn til partiet var eit så openbert og uvanleg brot med partidisiplinen at vi ikkje kunne tenkja oss kva årsaka kunne vera.

Fraksjonen la på kamerat Petrovski at han skulle vitja Malinovski og krevja at han skulle koma til fraksjonen med ein gong og forklåra det han hadde gjort. Malinovski nekta og sa at han var for opphissa til å vera i stand til å forklåra seg for augneblinken. Vi sende straks Petrovski attende for at han skulle pressa på om at Malinovski skulle koma. Han nekta for andre gongen, og så oppøst at det grensa mot sinnsjuke, ropte han: «Still meg for retten, gjer kva de vil, men eg snakkar ikkje.» Samstundes kunngjorde han at han reiste frå landet same kvelden.

Alle andre freistnader på å få noka forklåring frå Malinovski synte seg å vera til fånyttes, og breva som fraksjonen og kamerat Kamenev sende til han, fekk han fyrst rett føre toget gjekk.

Fraksjonen vår kom i ei vand stode ved at Malinovski gjekk ut or dumaen og brått rømde frå St. Petersburg. Denne handlinga som i seg sjølv var eit svik mot striden til partiet og arbeidarane, gav eit våpen til fiendane våre. Det vart gjeve ut sensasjonsfråsegner som hevda at det var noko alvorleg gale i partiet vårt. Bakvaskingar og lygnaktige rykte vart sette i omlaup om partiet og fraksjonen.

På denne tida var det ikkje kjent noko pålitande om kva Malinovski i røynda hadde gjort, men dei borgarlege partia og likvidatorane spreidde rykte og slarv, noko dei openbert gjorde for å øydeleggja vyrdnaden til heile fraksjonen vår. Det var naudsynt å få ei oppklåring i saka, og fraksjonen vedtok å gje alle dei opplysningane han hadde til arbeidarane.

Vi prenta ei full utgreiing i *Pravda*, der vi sette fram noggrant alle dei opplysningane som fraksjonen hadde. Det vart gjeve eit nøyaktig kronologisk oversyn over alle dei stega fraksjonen hadde teke for å klåra årsakene til Malinovski si åtferd, og tilhøva kring henne. Fraksjonen hadde ingen opplysningar som han kunne leggja til grunn for skuldingar mot Malinovski, men han fordømde skarpt og fast den udisiplinerte handlinga hans. Utgreiinga slutta slik:

«Då han vart vald, hevda Malinovski at han gjekk med på å stå til rådvelde for Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet. Denne fråsegna batt han til å arbeida i partiet på eit disiplinert vis. Klassemedvitne arbeidarar skjønar at det er naudsynt å halda strengt på dette prinsippet i kampen mot alle borgarlege parti. I strid med dette prinsippet har Malinovski gjeve frå seg ombudet sitt som tingmann utan å rådføra seg med dei leiande partikomiteane eller med sin eigen organisasjon, som er Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen. Ei slik handling kan ikkje tillatast, og som eit anarkistisk brot på disiplinen fortener ho å verta heilt gjennom fordøma; ho er ikkje betre enn handlinga til ein skiltvakt som går frå posten sin. Kunngjeringa til Malinovski om at han ikkje tenkte på ansvaret sitt då han slo inn på denne kursen, mildnar ikkje på noko måte brotsverket hans. Han har sett seg sjølv utanfor rekkjene våre. Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen bed alle klassemedvitne arbeidarar om å slutta seg til denne avgjerda for å gjera slike handlingar umoglege mellom det organiserte proletariatet i framtida.»

Massane reagerte slik vi hadde venta på røminga til Malinovski. Det byrja å strøyma telegram, helsingar og fråsegner inn til fraksjonen og til

Pravda. Dei fordømde sviket til Malinovski, og uttrykte full tillit til arbeidet til fraksjonen vår. Den mellombels skaden som røminga til Malinovski gjorde, vart gjort god att av den måten som dei framskridne organiserte arbeidarane fylka seg om å stø oss. Fraksjonen vår som no hadde minka til fem, forma rekkjene sine på nytt og heldt fram med arbeidet sitt i den revolusjonære kampen både frå talarstolen i dumaen og utanfor.

Det kom ikkje fram noka verkeleg forklåring på handlinga til Malinovski på denne tida. Vi forklåra ho med visse drag i karakteren hans, nervøs spaning, at han var hissig og mangla jamvekt, noko han ofte hadde synt i samver med kameratane sine. Dei verkelege grunnane som hadde utløyst åtferda hans, vart ikkje heilt avslørte før etter revolusjonen då arkiva frå politikammeret synte at Malinovski hadde verka som agent-provokator. Det materialet som då vart offentleggjort, og den seinare rettssaka, gjev oss heile saga om sviket hans.

Malinovski byrja verksemda si som agent-provokator i 1910, då han vart skriven inn som agent for det hemmelege politiet i Moskva under namnet Portnoi. Han hadde slege seg ned i Moskva etter at han hadde vorte vist bort frå St. Petersburg, og sjølv om det finst nokre grunnar til å tru at han hadde hatt samband med det hemmelege politiet før, så var det i Moskva at det verkelege arbeidet hans som agent-provokator byrja.

Han baud fram tenestene sine til politiet etter at han hadde vorte arrestert saman med ei gruppe partiarbeidarar, og han vart med ein gong ein svært verksam og viktig hemmeleg agent. Malinovski var ein svært dugeleg og intelligent mann, og han lukkast i å trengja djupt inn i partiorganisasjonane. Han møtte fram på alle møte, var med i arbeidarklubbar, fagforeiningar osb. og tok aktivt del i organisasjonsarbeid. I lang tid hadde han samband med både mensjevikar og bolsjevikar, og han sveik båe til det hemmelege politiet. Han var ansvarleg for at partiarbeidarar vart arresterte og for at heile organisasjonar vart øydelagde. Han forsynte politiet med detaljar om møte som hadde vorte haldne, dei verkelege namna og dekknamna til partikameratar som levde illegalt, namna på medlemene i leiande partikomitear, adresser til litteraturlager, i røynda alle drag ved partilivet.

Verksemda hans leidde til at det russiske kollegiet i sentralkomiteen og meklingsgruppa «Votsrotsjdenje» med kamerat Miljutin-som leiar, vart arresterte i Moskva. Opplysninger frå han førte til at det nyskipa

bolsjeviksentrete i Tula vart sprengt og nokre leiande kameratar vart arresterte.

For å sikra at Malinovski ikkje vart avslørt, brukte politiet å arrestera han saman med andre som var til stades ved eit ulovleg møte. Men etter nokre få dagar brukte han å verta sett fri medan dei andre vart dømde til lange fengselsstraffer eller eksil. For å vera varsam, brukte det hemmelege politiet av og til å setja fri alle dei som var arresterte, og så arrestera alle utan Malinovski på nytt dei neste par vekene.

På grunn av dugleiken sin og dei utvilsame evnene sine, skapte Malinovski seg snøgt eit namn i partikrinsar. Endåtil tidlegare i St. Petersburg hadde han synt seg som ein dugande og kraftfull arbeidar i fagrørsla. Frå 1906—1909 var han sekretær i metallarbeidarforeininga i St. Petersburg, ei av dei største og mest progressive foreiningane. Dette åleine syner organisasjonsevna hans og krafta hans til å vinna tillit hjå arbeidarane.

Malinovski var uvanleg ærekjær, og han strevde etter å sikra at han skulle verta vald til statsdumaen; han var så omtykt at det var lett for han å verta utpeikt som kandidat. Men det var og anna som dreiv han. I vitneprovet sitt i Malinovski-saka sa Bjeletski, som var sjef for den hemmelege politiavdelinga, at Malinovski rekna med å styrkja stoda si andsynes det hemmelege politiet då han freista å koma inn i думаen, og ved dette få høgre løn frå dei. (Bjeletski vart arrestert under revolusjonen og seinare skoten.) Malinovski byrja å lika dette forrædararbeidet og førebudde å gjera det mykje meir vidfemnande.

Malinovski prenta inn i det hemmelege politiet kor høveleg det ville vera for det å ha sin eigen «snikmeldar» i думаen. Det er ikkje nausynt å seia at politiet snart vart overtydd, og spørsmålet vart diskutert av dei høgste polititenestemennene, planen vart velsigna av Makarov som då var innanriksminister. Bjeletski og den illgjetne medhjelparen hans Vissarjonov, sende kodemeldingar til Moskva og gav ordrar til det hemmelege politiet i Moskva om å gjera det lettare for Malinovski å verta vald.

Den fyrste hindringa som ein måtte handsama, var at Malinovski hadde vore arrestert fleire gonger og klaga i straffesaker. Etter lova kunne ein person som hadde vore dømd i ei straffesak ikkje verta vald til думаen. Med hjelp frå det hemmelege politiet reiste Malinovski til det distriktet i Polen der han var fødd, og ved muting fekk han ei falsk kunngjering som sa at han aldri hadde vorte dømd.

Vanske nummer to var at det var nausynt for kandidaten å ha arbeid på ein fabrikk i seks månader føre valet. Malinovski var tilsett ved

ein liten fabrikk nær Moskva. Nokre få veker før valet, då han endå ikkje hadde vore der i fullt seks månader, krangla han med formannen og var truga av oppseiing. Difor arresterte politiet formannen og heldt han fengsla til etter vala. Malinovski vart likevel oppsagd frå fabrikken, og måtte muta ein kontormann til å gje seg ei kunngjering om at han «hadde perm». Med hjelp frå det hemmelege politiet var vegen slik klår for at han kunne verta vald.

Etter dumavala vart Malinovski ein av dei viktigaste politiagentane, og han vart lært opp i dei nye oppgåvene sine av Bjeletski sjølv. Det hemmelege politiet i St. Petersburg kalte han «X» i dokumenta sine, og betalte han ei løn på 500 rublar i månaden. Seinare vart ho heva til 700 med tillegg for særskilde opplysningar. Det vart installert telefon i husværet hans på politiet sin kostnad, og alle samtalarne hans med Bjeletski var i kode. Han brukte å møte Bjeletski og medhjelparen hans, Vissarjonov, i eit privat rom i ein eller annan restaurant. Bjeletski fortalde under rettssaka at han der brukte å stilla ei rekkje spørsmål som var sette opp på førehand, og medhjelparen hans skreiv ned svara frå Malinovski. Arrestasjonar, granskingar og bortvisingar fylgde, sjølv om det vart lagt stor vekt på å ikkje avsløra Malinovski. Då politikammeret i februar 1913 vedtok å arrestera kamerat Rotsmirovitsj, rådde Malinovski til at arrestasjonen skulle verta gjort i Kiev. Då arrestasjonen ein månad seinare vekte mistankar i det framande senteret, vart ho frigjeven etter bøn frå han.*

Opplysningane som han gav var særleg verdfulle av di han kjende godt til undergrunnsarbeidet til partiet så vel som arbeidet i dumafraksjonen. Han fortalde jamnt til politiet alt som fann stad i redaksjonskontora i *Pravda*. Han gav fulle detaljar om dei personane som var med på møte der, om avgjerdene som vart nådde og om den økonomiske stoda til avisa. Dette sette Bjeletski i stand til å få til bøter, kværretjingar av nummer osb. på tider som var mest alvorlege for avisa. Han gav og lister over alle personar som gav til støttefond for *Pravda*, og namna på tingarar. Desse listene var til stor hjelp for politiet når det vart vedteke undertrykkingstiltak.

Talegåvene til Malinovski gjorde at han var ein av dei i fraksjonen som talte oftast. Men ein nøyaktig analyse av talane hans, avslører at dei mangla det endeframme revolusjonære innhaldet som var typisk for

* Politiet tok seg endeleg av kamerat Rotsmirovitsj i april 1914, då ho vart arrestert saman med kameratane Samojlova og Kudelli under eit redaksjonsmøte i *Rabotnitsa* (*Arbeidarkvinna*).

talane til arbeidartingmennene våre. Medan dei andre arbeidartingmennene med vilje sette talane sine på spissen og ikkje stogga ved noko, freista Malinovski alltid å arbeida seg rundt det fårlege avsnittet, og på eit eller anna vis å unngå å setja fram spørsmålet på revolusjonær måte. Han gjorde seg mykje umak for å gjera talane ufårlege, og ribba dei for det revolusjonære innhaldet som partiet heldt fast på skulle vera til stades i alle talar frå fraksjonsmedlemene våre. Når han talte ved friluftsmøte, ordna han det slik med politikammeret at det skulle vera politiagentar til stades som skulle stogga talen hans når han nådde eit avsnitt som dei var blitt samde om. Dette var tilfellet ved det viktige høvet då han talte på Landsmøtet for kyrkjaarbeidarar i Moskva.

Sjølv om hovudverksemda hans var avgrensa til St. Petersburg medan han var i dumaen, så braut han ikkje heilt sambandet med det hemelege politiet i Moskva. Under vitjingane sine i Moskva, som kvar gong drog etter seg nye arrestasjonar av revolusjonære arbeidarar, gav han opplysningar til politiet og fekk ei særskild løn.

I St. Petersburg fortalde han Bjeletski om fraksjonsmøta, ideane og planane til tingmennene, reiserutene deira, og inntrykka deira av lokale tilhøve. På grunnlag av opplysningar som kom frå politikammeret, kunne det lokale politiet sprengja møte som var skipa av den vitjande tingmannen. Ved eit høve let Malinovski endåtil Bjeletski sjå på dokumenta og arkiva til fraksjonen og kopiera avsnitt som interesserte han.

I vitneprovet sitt viste Bjeletski og til eit høve då Malinovski gav politiet størsteparten av ei sending med illegal litteratur som berre nådde St. Petersburg etter store vanskar.

Otten for å avsløra agentprovokatøren gjorde at politiet var svært varsame med å arrestera partikameratar som arbeidde i nært samband med Malinovski. Men då Sverdlov og Stalin kom attende til St. Petersburg, kravde politikammeret at han skulle hjelpa til med å få dei arresterte.

Sverdlov vart arrestert under desse omstenda. Han hadde rømt frå eksil og gøymde seg i husværet mitt; politiet hadde byrja å halde utkik etter han, dei handla etter dei opplysningane dei hadde fått frå Malinovski. Ein dag kom dvorniken (portnaren) for å snakka med meg; etter at han hadde skildra korleis Sverdlov såg ut, spurde han om han ikkje var i husværet mitt. Eg svarte sjølvstundt at det ikkje var nokon framande hjå meg, men vi fann ut at det ikkje lenger var trygt for Sverdlov å bu der, og at han burde dra derifrå med ein gong. Så snart som det vart myrkt,

gjekk Malinovski og eg ut. Då vi såg at det ikkje var nokon i nærleiken, tende vi sigarettar, på dette avtalte signalet gjekk Sverdlov ut på gards-plassen på baksida. Vi hjelpte han med å klatre over ein mur og så over ei trelasttomt over ein annan mur ut på kaia der det venta ei droshki. Så for vi til Malinovski sitt rom, og seinare drog Sverdlov til Petrovski for å bu hjå han. Men han vart arrestert der same natta. Det synte seg at Malinovski som hadde vist så mykje omsut for tryggleiken til Sverdlov, hadde ringt adressa til den nye tilfluktsstaden hans til politiet.

Omlag samstundes forrådde Malinovski Stalin på ein liknande måte. Stalin hadde nett gjort ein av dei tidvise rømingane sine frå utlegd, og låg i dekning utan å våga seg ut på gatene. Politiet visste at han var at-tende og venta på at han skulle dukka opp så dei kunne arrestera han att. Det hadde blitt halde ein konsert i Kalasjnikovsalen til inntekt for *Pravda*-fonda. Dei som var til stades ved slike konsertar var til vanleg sympatisørar mellom dei intellektuelle og partimedlemmer som greip sjan-sen medan dei var i ei folkemengd til å møta og tala med folk som det ikkje var tilrådeleg å møta ope. Stalin etla seg til å vera til stades under konserten, og Malinovski som visste dette, sa frå til politikammeret. Dette førte til at Stalin vart arrestert att der og då.

Desse to arrestasjonane syner kor djupt Malinovski hadde sokke. Han forrådde til politiet dei fremste partiarbeidarane som berre nyss hadde sluppe frå eksilet etter store vanskar og lidingar.

Tilhøvet mellom Malinovski og resten av fraksjonen var spent frå fyr-ste stund. Under diskusjonar vart han ofte frå seg eller sint over heilt uviktige spørsmål. Dei andre fraksjonsmedlemene protesterte mot ei slik åtferd frå han, og dette førte til stendige gnissingar og samanstøytar. Det var ei slik scene i fraksjonen nokre få dagar før han gjekk ut or dumaen. Då fraksjonen drøfta korleis han skulle svara på utvisinga for femten møte, heldt Malinovski på at det var naudsynt å gå heilt ut or dumaen og oppmoda massane om revolusjonær aksjon. Det er ikkje tvil om at denne planen var utfordrande i innhald, og fraksjonen handla heilt rett når han viste han attende. Men ein må tru at når han gjorde seg til talsmann for ei slik protestform, førebudde Malinovski og grunnen for at han skulle trekkja seg frå dumaen. For det vart kjent etterpå at det var på denne tida at politikammeret vedtok å vera tenestene hans forutan. Om vinteren 1913—14 var det endringar i Innanriks departe-mentet. Den illgjetne general Junkovski som tidlegare hadde vore generalguvernør i Moskva, vart utnemnd til assisterande statsråd og skulle vera leiar for politiet og soldatpolitiet. Denne utnemninga førte til

utskiftingar av personalet ved politikammeret. Junkovski peikte ut sine eigne menn i staden for Bjeletski og medhjelparen hans, Vissarjanov, og vedtok å verta kvitt Malinovski.

I vitneprovet sitt sa Junkovski at han ikkje kunne tola den «plagen» at ein politiagent spela tingmann i statsdumaen. Ein kan ikkje tru på denne forklåringa. Det er mykje meir truleg at Malinovski si verksemd som medlem av fraksjonen vår, hadde vorte meir enn politiet våga å tillata. Det er mogleg at den vanlege skinnsjuken i departementet hadde skulda for at han vart sagt opp. Dei nye embetsmennene freista ofte å setja føregjengarane sine i vanry og slå frampå for ålmenta om at dei sette i verk ein ny og mykje betre politikk.

Etter ordre frå Junkovski oppmoda sjefen for den hemmelege politiavdelinga Malinovski om å trekkja seg attende frå dumaen og reisa ut or landet straks. Før han reiste, fekk han ei endeleg løn på 6 000 rublar frå politiet. Rodtsjanko var den einaste personen i dumaen som kjende den verkelege grunnen til at Malinovski trekte seg attende. Etter hans eigne ord, ringde ein eller annan til han om morgonen den dagen dei suspenderte tingmennene skulle koma attende til dumaen og opplyste han om kva som stod i den fråsegna dei ville setja fram. Rodsjanko sette seg føre å granska saka nærmare, og Junkovski fortalde han at Malinovski var politispion og at det var vedteke at dei skulle kvitta seg med han. Rodtsjanko heldt altså sanninga løynd for dumaen endå om han kjende henne.

Malinovski forsvann så heilt or syné for partiet og ålmenta. I byrjinga av krigen vart han utskriven til teneste og vart snart etter teken til fange av tyskarane. Han kom attende til Russland etter revolusjonen og vart arrestert.

Den 5. november 1918 vart Malinovski stilt for retten i Moskva av Revolusjonsdomstolen. Talrike vitne, mellom desse sjefane for tsaristpolitiet (Bjeletski, Vissarjanov, Junkovski, Makarov og andre), og dokumentbind frå arkiva til det hemmelege politiet stadfeste soga om sviket hans. Livet hans var ei lang rekkje med brotsverk. Vitet og evnene hans vart stilte til rådvelde for han som baud høgast for å få skadd arbeidarrørsla.

Malinovski var sjølvsgatt ute av stand til å nekta brotsverka sine under rettssaka, då verksemda hans som agentprovokator vart heilt avslørt. Han valde ein annan forsvarsmetode. Han hevda at han vart tvinga til å verta agentprovokator av di han alt var heilt i klørne til politiet. Han framstilte verksemda si som agentprovokator som eit langt offer som han ikkje kunne sleppa ifrå, med lidning og anger som fylgjesveinar. Men

samstundes vedgjekk han tvert imot denne teorien: «... eg kunne ikkje gå med på det fyrste framlegget, ikkje av di eg kjende noka uvilje — eg kjende ikkje den ringaste — men heilt enkelt av di eg ikkje ville og ikkje kunne sjå at det var mogleg at eg kunne vera i stand til å spela den dobbelrolla som kravdest.»

Men då politiet truga med å avsløra den kriminelle fortida hans, gjekk han med ein gong med på å tena dei: «No som spørsmålet var avgjort, nølte eg ikkje lenger og kjende inga uvilje.»

Malinovski laug under heile rettssaka slik han gjorde det under heile verksemda si. Han freista å prova at han gjekk ut or dumaen av eiga fri vilje, av di han var personleg ulukkeleg, og at han fekk løyve av politiet til å slutta med politikk. «... omstenda i saka er uviktige; det viktige er at eg fekk løyve frå Bjeletski til å reisa ... eg fortalde Junkovski at eg reiste på grunn av nye omstende som av moralske og andre grunnar gjorde det umogeleg for meg å fortsetta med arbeidet.»

Men no kjende vi dei verkelege årsakene til at han trekte seg attende, og vi visste at då Bjeletski vart fjerna, så trygla Malinovski han om å hjelpa han med å oppattnya sambanda hans med politikammeret. Lygnene i vitneprova til Malinovski var like gjennomtenkte som den rolla han spela; ei rolle der han ærleg angra då han vedgjekk alvoret i brotsverka sine. Han sa at han ikkje venta seg noko anna enn dødsstraff, sjølv om Malinovski då han sa dette utan tvil innbilte seg at denne haldninga ville mildna straffa på noko vis. At han vende attende til Russland etter revolusjonen var det siste halslause kastet til ein spelar. Revolusjonsdomstolen tilgav han ikkje brotsverka mot arbeidarklassen — han vart dømd til å verta skoten.

Malinovski vil verta hugsa som ein av dei mest verksame agentprovokatørane som var i stand til å skada den revolusjonære saka uhorveleg. Men det er ei anna side ved verksemda hans som syner at ho var skadeleg for tsarismen sjølv. I den andre rolla si som medlem i bolsjevikfraksjonen, var Malinovski tvinga til å halda revolusjonære talar frå dumatalarstolen, og å spela si rolle i agitasjonskampanjene våre. Det var ikkje til å unngå at denne verksemda gav dei resultatata som vi ynskte, og tsar-regjeringa var tvinga til å slå vatn på revolusjonsmølla.

V.I. Lenin skildra den stoda som politiet vart sett i av verksemda til Malinovski slik:

«Det er openbert at når det hemmelege politiet hjelpte til med å velja ein agentprovokatør til dumaen og på grunn av det hjelpte til

med å fjerna alle medtevarane til bolsjevikkandidaten, så var dei rettleidde av eit vulgært syn på bolsjevismen, eller heller av eit vrengebilete av bolsjevismen. Dei trudde at bolsjevikane ville «skipa til eit væpna opprør». For å halda alle trådane til dette opprøret i sine hender, meinte dei at det var bryet verd å gå ifrå sine eigne standpunkt og få Malinovski vald både til dumaen og til sentralkomiteen vår.

Men då politiet nådde bae desse måla, oppdaga dei at Malinovski vart forma om til ein lekk i den lange og sterke kjeda som på ymist vis lenkjer det legale grunnlaget vårt saman med dei to hovudorgana som partiet verkar på *massane* med, nemleg *Pravda* og dumafraksjonen. Agentprovokatøren måtte verna om bae desse organa for å rettferdiggjera kallet sitt.

Bae desse organa stod rett under vår rettleiing. Sinovjev og eg skreiv til *Pravda kvar dag*, og politikken i henne vart *fullt ut* avgjort ved partifråsegner. Innverknaden vår på frå førte til seksti tusen arbeidarar vart slik sikra. Det same gjeld dumafraksjonen, særleg Muranov, Petrovski og Badajev som arbeidde meir og meir ubundne av Malinovski — de styrkte *sine* samband med arbeidarane og utvida *sin* innverknad på dei.

Malinovski både kunne ruinera og ruinerte einskildpersonar. Men han kunne korkje halda attende eller kontrollera voksteren til partiet, eller på noko vis verka inn på at det vart viktigare for massane, på den verknaden det hadde på fleire hundre tusen arbeidarar (gjennom streikar, som auka etter april 1912 osv.). Det ville ikkje undra meg det minste om det hemmelege politiet nytta desse argumenta for at Malinovski skulle fjernast frå dumaen: At Malinovski hadde vorte for sterkt bunde saman med dumafraksjonen og med *Pravda* som dreiv det revolusjonære arbeidet sitt alt for kraftig til at politiet kunne tola det.»

Denne vurderinga av den objektive rolla som Malinovski spela tonar ikkje på noko vis ned, men brennemerker endå klårare personlegdomen til svikaren.

Streikerørsla sommaren 1914

Streiken ved Itsjorski-verka - Streikane i provinsane - Kampen til Baku-arbeidarane - Nikolai II sender ein «fredsmeklar» - Arbeidarar i St. Petersburg slår attende - Ei vitjing hjå innanriksminister Maklakov

Statsdumaen stengde for sommarferien i juni 1914, etter at budsjettet med hell var blitt losa gjennom alle trinn. Sesjonen som var den siste før krigen, slutta i ei tid då arbeidarrørsla var i framgang.

Etter dei veldige demonstrasjonane 1. mai, vart det førebudd ein proteststreik i samband med domane mot Obukhov-arbeidarane. Då den fyrste rettssaka fann stad i november 1913, hadde det brote ut streikar i St. Petersburg. No når saka byrja att i mai 1914, dømde retten Obukhov-arbeidarane til to månaders fengsel for å ha vore med i streikar. Over 100 000 arbeidarar fylgde oppmodinga om proteststreik, noko som kveikte like mykje glød som 1. mairørsla.

Årsakene til den neste politiske streiken til arbeidarane i St. Petersburg var rettssaka mot forsvarsadvokaten i Beilis-saka* i Kiev, og dødsdomen mot ein arbeidar som vart klaga for mordet på ein verkstadleiar ved røyrfabrikkane. Denne streiken gjekk føre seg tidleg i juni, og femna om 30 000 arbeidarar.

Samstundes vart det stendig kjempa harde økonomiske kampar ved ein eller annan av dei mange fabrikkane i St. Petersburg. Ein av dei mest langvarige av desse streikane fann stad ved Itsjorski-verka, som var kontrollerte av Marinedepartementet. Rørsla starta ved kraftstasjonen der arbeidarane sette fram fleire økonomiske krav; då ei rekkje av desse arbeidarane vart oppsagde, spreidde streiken seg til andre verkstader der arbeidarane kravde høgre løn, åttetimars-dag osv. Streiken var under leiing av komiteen vår i St. Petersburg, og då eg vart beden av dei streikande for eg til Kolpino for å møta ei forsamling av utsendingar.

* *Beilis-saka* — Beilis var ein jødisk kontormann som på grunnlag av falskt prov som Svartehundra hadde klekt ut, vart klaga for ritualmord og frikjend av juryen.

Møtet fann stad på kyrkjegarden om natta, og det vart vedteke at ein skulle stå på så lenge som mogleg.

Streiken var årsak til monaleg uro i Marindepartementet. Det vart send ei kosakkavdeling til Kolpino. Dei vart innkvarterte i brakkar rett ved fabrikkane for å vera klåre til å «halda oppe ro og orden».

Dagen etter drog eg til fabrikkane att, og fann arbeidarane svært ten-de og harme over at kosakkane var utkalla. Stemninga var oppheita på møtet som fylgde, og forsettet om å vinna kampen trass i oppseiingar og andre undertrykkingstiltak vart styrkt. Partiorganisasjonar hjelpte til med å laga og spreia løpesetlar som rekna opp dei økonomiske krava, og som kravde at direktøren skulle få avskil. Fabrikkleiinga freista å hindra at løpesetlane vart spreidde, og sende ikring tenestemenn som reiv dei or hendene på arbeidarane. Dette gjorde sjølv sagt arbeidarane meir fiendslege.

Itsjorski-streiken varte i tre veker og slutta då fabrikkleiinga lova å hevja lønene og gje etter på fleire andre punkt. Eg har stana ved denne streiken for å gje eit bilete av den vanlege gangen i ein økonomisk streik i denne tida med revolusjonær eldhug. Det nære sambandet mellom arbeidarane og dei bolsjevikiske partiorganisasjonane, og arbeidaraksjonen under bolsjevikleiing på den eine sida, og utkallinga av væpna styrkar for å undertrykkja dei streikande på den andre, er typisk for tilhøva dei økonomiske arbeidarkampane vart førte i på denne tida.

Denne utviklinga av kampen var ikkje avgrensa til St. Petersburg. Føredømet til proletariatet i St. Petersburg verka som ein spore for arbeidarrørsla over heile landet. Både politiske og økonomiske streikar spreidde seg frå ein by til ein annan. Arbeidarane i provinsbyar handla på ein organisert måte som ein ikkje hadde sett maken til tidlegare, og at dei var så hardnakka synte høgt klassemedvit. Streikane inneheldt altså element som stod den politiske kampen nær, sjølv om dei mest alltid hadde samband med klåre økonomiske krav.

I mai kom det opp ein langvarig strid i tekstilindustrien i Moskva-distriktet. Rørsla kom frå Kostroma-guberniet, og spreidde seg snøgt til grannegubernia Moskva og Vladimir, som trekte med mest 100 000 arbeidarar.

Dette var eit uvanleg høgt tal til tekstilarbeidarar å vera. Desse folka arbeidde på små fabrikkar som låg langt frå kvarandre. Hovudkravet var høgare løner, men mellom anna kravde dei streikande og at det vart skipa bibliotek der dei kunne lesa *Pravda*, *Prosvjesjtsjenje*, *Voprosi Strakhovanja* (Trygdespørsmål) og andre aviser og blad.

Bolsjevikfraksjonen leidde streiken og stødde tekstilarbeidarane med alle dei midla han rådde over. Sjagov som var vald frå Kostroma-guberniet, reiste rundt i distriktet så snart dumasesjonen var over. Han oppmoda arbeidarane til å halda fram med kampen og gjekk imot alt snakk om å gje seg for arbeidskjøparane. Sjagov reiste under tilhøve som no var vanlege for arbeidartingmenn. Han vart fylgd av politispionar kvar han gjekk. Dei trengde seg inn i hus som han vitja, og arresterte arbeidarar som han tala med.

Streiken varte til på sommaren, og takk vera den sunne organiseringa og trassen til arbeidarane, tvinga han arbeidskjøparane til å gå med på mykje, mellom anna høgare løner. Arbeidarane hadde valt den rette augneblinken for kampen, av di arbeidskjøparane samla lager til den komande messa i Nitsjni-Novgorod.

I Baku, lengst i sør, hende det noko som var svært viktig for heile arbeidarrørsla der, samstundes som tekstilstreiken gjekk føre seg. Baku-streiken er særmerkt ved at han varte så lenge, og ved dei uvanlege midla som kapitalistane og tsar-regjeringa nytta for å undertrykkja han. Han var årsak til den historiske aksjonen til arbeidarane i St. Petersburg mot slutten av krigen.

Streiken ved oljefelta i Baku var ikkje spontan; han var eit resultat av nøye førebuing i fleire månader. Arbeidarutval som var sette saman av utsendingar frå alle dei store selskapa trekte i samråd med partiorganisasjonar på førehand opp detaljane i lønskrav og andre spørsmål i samband med arbeidarane sine kår.

Den nærmaste årsaka til streiken var eit pestutbrot i distriktet som låg inntil oljefelta. Trugsmålet frå denne fæle sjukdomen sette spørsmålet om dei avskyvekkjande bustadstilhøva for Baku-arbeidarane i fremste rekkje. Framståande vitskapsmenn som undersøkte tilhøva ved Baku, vitna at dei aldri hadde sett liknande tilhøve, ikkje eingong i India — den faste heimstaden til pesten.

Bustadspørsmålet hadde vorte fremja fleire gonger før, og av di dei hugsa tidlegare streikar hadde oljemagnatane ofte lova å byrja å byggja høvelege hus. Men når arbeidarrørsla vart mattare, gløynde dei lovnadene sine med ein gong.

Oljearbeidarforeininga tok opp bustadspørsmålet med eigarforeininga rett etter pestutbrotet i mai 1914. Foreininga nekta å vika i spørsmålet, og samstundes vart mange av arbeidarane arresterte. Det starta med ein gong streikar i mange distrikt, og dei vart snart allmenne. Om lag 50 000 arbeidarar var med. Dei kjempa under ein streikekomite som stod i nært samband med partiet, som gav ut manifest, organiserte

innsamlingar til eit streikefond og gjekk til andre naudsynste steg. Arbeidarane sette fram ei lang liste med krav som inneheldt meir enn seksti punkt. Av desse var dei fylgjande dei viktigaste: høgre løner, betre bustader og mat, særtillegg skulle avskaffast, obligatorisk grunnskule, organisering av medisinsk hjelp osv. For nokre jobbar kravde arbeidarane åttetimars-dag, og dei kravde at 1. mai skulle verta offisielt godkjend som fridag.

At krava femna om fleire som var av politisk natur var eit resultat av den monalege påverknaden som partiorganisasjonane våre hadde. Kravet om at særtillegg skulle bort fortener særskild merksemd. At arbeidarane protesterte mot dette systemet med nedverdiggande godbitar som arbeidskjøparane nytta til å kontrollera dei arbeidande massane, vitnar i stor mon om klassemedvitet hjå Baku-arbeidarane. Trass i raseskilnadene mellom arbeidarane — det var russarar, armenar, perserar og tartarar — var det mest 100 prosent samkjensle i denne kampen mot kapitalistane.

Oljemagnatane synte alle krava blankt attende og vedtok å ty til vidtgåande åtgjerder for å knekkja streiken. Når arbeidarane ikkje kom attende innan den tidsfristen som arbeidskjøparane hadde sett opp, fekk dei avskil alle saman. Passa deira vart gjevne over til politiet, og dei fekk ordre om å koma seg ut or dei elendige roma som dei budde i. Domstolane skunda seg til å hjelpa arbeidskjøparane, og gav ut utkastingsordrar mot dei arbeidarane som budde på oljefelta. Styresmaktene stogga ikkje ved noko; sengene vart borne ut or arbeidarbrakkene, omnar vart brotne sund, det elektriske ljuset og vatnet vart stengd.

Politiet var like verksame som eigarane. Baku vart forma om til eit militærlæger, og den vanlege garnisonen vart bytt ut med kosakk-skvadronar som var klære til å kjempa mot den «indre fienden». Fagforeininga vart knust, alle aktive medlemmer arresterte og alle arbeidarmøte forbodne. Det vart kunngjort at militær rett skulle gjelda, og ingen fekk syna seg på gatene etter klokka 8 om kvelden.

I slutten av juni skipa Baku-arbeidarane til ein demonstrasjon der det var med meir enn 20 000 menneske. Demonstrantane marsjerte mot hovudkvarteret til oljeeigarforeininga, medan dei bar plakatar som slo fast krava til arbeidarane. Politiet greidde ikkje mengda og kalla ut kosakkane, som omlægga og spreidde arbeidarane. Omlag hundre arbeidarar vart drivne inn på gardsplassen og arresterte. Det var alt fleire hundre fangar i hovudfengselet; cellene var fulle, og fengselsplassen var tettpakka med arbeidarar. Det er viktig at byguvernøren åtvare eigarane om at dei ikkje hadde nokon rett til å drøfta, for ikkje å tala om å gå

med på slike ikkje-økonomiske krav som at det skulle setjast opp fabrikknemnder, fridag den 1. mai, allmenn opplæring osv. Men denne åtvaringa var slett ikkje naudsynt; eigarane tenkte ikkje å gje etter det aller minste.

Ettersom streiken utvikla seg, vekte han interessa til heile landet. Arbeidskjøparane og tsaristregjeringa på den eine sida og arbeidarklassen på den andre, fylgde ivrig med i korleis streiken utvikla seg. Oljeproduksjonen hadde mest stogga, og oljemangelen byrja å uroa ei rekkje med industriorganisasjonar, særleg skipsreiarane som var stilte andsynes at det vart naudsynt å leggja skip i opplag.

Tsaristregjeringa avgjorde at dei tiltaka som dei lokale styresmaktene hadde sett i verk var for milde. Vise-innanriksministeren, general Junkovski, vart send til Baku etter særskild ordre frå tsaren. Han hadde fått full styringsmakt og kom i fylgje med sjefen for politikammeret.

Undertrykkingstiltaka auka då han kom. Han forbaud avisene å skriva om streiken, tvinga gjennom sensur av alle telegram som skreiv om streiken, undersøkte kor alle pengar som vart sende til Baku skulle, og kverrsette alle summar som var meinte for dei streikande. Stutt sagt, Junkovski som var ein verdig sjef for tsaristpolitiet, «mekla fred» til dei ytste grensene av makta si. Tsaristregjeringa var klårt alliert med oljemagnatane i freistnaden på å bryta ned den trassige motstanden frå Baku-arbeidarane.

Det slo ikkje feil at desse tiltaka kveikte harmen til alle russiske arbeidarar, og framom alle til proletariatet i St. Petersburg. Baku-arbeidarane bad dumafraksjonen om hjelp, og vi skipa til ein demonstrasjon i St. Petersburg til hjelp for dei streikande.

I ein rapport til sjefen for politikammeret framstilte det hemmelege politiet temmeleg rett det arbeidet partiet vårt hadde gjort med å få til sympatiaksjonen til arbeidarane i St. Petersburg:

«Utbrotet av streiken ved oljefelta i Baku fall ved eit slumpetreff (?) saman med ei styrking av verksemda til revolusjonære undergrunnskrinsar som då freista å gjera arbeidarane interesserte i det komande internasjonale sosialistmøtet som skal haldast til hausten. Målmennene for sosialistpartia ser streiken som eit påskot for å driva agitasjon og til å kveikja arbeidarane til uro. Dei skunda seg difor til å gripa høvet til å utvikla organisasjonane sine for å førebu valet av utsendingar til møtet.»

Seinare viser rapporten til den agitasjonen som vart driven på denne tida:

«Ved sidan av å prenta regelrette bulletinar som var ope eggjande, i den lovlege sosialdemokratiske pressa, gav leiarane av undergrunnsorganisasjonane ut ordrar om at det skulle diskuterast på alle arbeidarmøte kva innhald Baku-streiken hadde og kva han ville seia. Ein vona å vekke revolusjonære kjensler i arbeidarkrinsar og å få arbeidarane interesserte i ideen om verds-sosialismen ved å skildra arbeidarane sine kår under det noverande styret.

Skarp overvaking har avslørt at hovudagentane for dette arbeidet er Badajev som er medlem av den sosialdemokratiske dumafraksjonen, og ymse andre partimedlemmer som står i samband med han og vert rettleidd av han.

Den tingmannen som er nemnd ovanfor, og personar som er i samband med han, skipar arbeidarmøte utanfor byen under dekke av vitskaplege studieturar. På desse møta vert måla og oppgåvene til det komande sosialismøtet grundig granska, Baku-streiken vert drøfta, og ein går inn for at det er ynskjeleg å skipa samkjensle mellom dei ymse arbeidargruppene og at ho skal få form av både moralsk og materiell støtte.»

Hjelp til Baku-arbeidarane var snart for handa i form av store inn-samlingar som vart sende til fraksjonen vår. Ved ei rekkje fabrikkar gav arbeidarane ein viss prosent av løna si, og *Pravda* prenta fast lista over pengar som var komne inn og oppmoda samstundes om at påteikningane måtte auka. Både styresmaktene og dei framskridne arbeidarane skjønna at oppmodinga om auka hjelp var ei form for revolusjonær agitasjon.

Etter kvart som den revolusjonære stemninga mellom arbeidarane i St. Petersburg heldt fram med å stiga, vart det gjort ein freistnad på å hindra at det vart samla inn til eit fond for Baku-arbeidarane. Byguvernøren i St. Petersburg gav ut ein ordre som forbaud å samla inn til fond for «saker som strir imot at det vert halde ro og orden, slik som streikestøtte, folk som er i eksil, betaling av bøter som styresmaktene har pålagt osv. med kva middel som helst». Samstundes forbaud han at annonser og oppmodingar om slike fond kunne verta prenta i avisene, og han truga med bot på 500 rublar eller fengsel opp til tre månader for dei som krenkte denne ordren.

Byguvernørane i Baku og i St. Petersburg handla altså heilt i samsvar med kvarandre; den fyrste kverrsette alle pengar som kom inn til dei streikande, medan den siste freista å hindra at nokon vart sende. *Pravda* prenta ordren til byguvernøren som eit stort oppslag på fyrste sida, og rett nedom slo ho fast adressa mi og tida for når eg tok imot vitjingar, dvs. pengar til dei streikande. Innsamlingane heldt ikkje opp, men auka tvert om monaleg. Ordren verka som eit signal til ny innsats på vegner av Baku-arbeidarane.

Innan eit par dagar sende eg av stad nye femten hundre rublar saman med dette telegrammet som vart prenta i *Pravda*:

«I namnet til proletariatet i St. Petersburg ynskjer eg det heltemodige proletariatet i Baku til lukke med at det syner slik einskap og er så uthaldande i kampen sin. Arbeidarane i St. Petersburg fylgjer kampen dykkar med stor interesse og samhug.»

Det telegrafiske svaret som kom til avisa frå streikekomiteen i Baku, inneheldt takk frå proletariatet i Baku til arbeidarane i St. Petersburg for materiell og moralsk hjelp.

Kvar dag med Baku-streiken førte til at kampanjen vart utvida i St. Petersburg. Meldingar om utkastingar, bortvisingar, og arrestasjonar av streikande, leidde arbeidarane i St. Petersburg til å halda proteststreikar i dei siste dagane i juni. Rørsla starta fyrst sakte og råka berre nokre få verksemdar, men alle partiorganisasjonane våre kasta seg ihuga inn i arbeidet med å utvida rørsla og førebu masseaksjonar.

Men det hemmelege politiet var og verksamt; det vart gjort talrike arrestasjonar, og det vart sett i verk ein kampanje mot alle arbeidarlag. Fyrst vende dei seg mot arbeidarane sine studielag, og byrja med å knusa organisasjonen som heldt til i Sampsonievski Prospekt. Omlag førte personar — dei fleste partimedlemmer — vart arresterte på denne staden. Mest kvar dag vitja politiet andre lag, dei ransaka, og av og til arresterte dei dei som var til stades.

Etter desse undersøkingane kravde eg å få tala med innanriksminister Maklakov. Eg hadde alt ei rekkje saker eg ynskte å drøfta med statsråden, slik som arrestasjonane, bortvisingane, politibrutaliteten osv. Eg fekk melding om at Maklakov var klår til å taka imot meg morgonen etter.

Statsråden sitt hus i Fontanka vart skarpt overvaka av uniformerte og sivilkledd politimenn både ute og inne. Eg gjekk gjennom politi-rekkjene inn i romet til statsråden. Maklakov var ein etter måten ung

tsaristembetsmann. Han var tsarinna sin kandidat, og han freista hardt å rettferdiggjera den tilliten som det vart sett til han. Han hadde alt førebudd fullt ut øydelegginga av alle organisasjonane til arbeidarklassen, og han nekta plent å setja fri dei som var arresterte ved undersøkinga av Sampsonievski-laget. Han hevda at det var funne eit ulovleg bibliotek der. Då eg heldt fast på at den omsynslause verksemda til politiet måtte verta avgrensa, svarte han med allmenne frasar.

«Vi svor truskap mot, og tener no majestetten nett slik som De held eiden som De svor til partiet Dykkar,» sa Maklakov, «og vi gjer alt det som er naudsynt for å kjempa mot den revolusjonære rørsla.»

Han beslutta så å syna kor godt han kjende til alt det organisasjonen vår gjorde. «Eg er klår over at de driv undergrunnsarbeid, prentar og spreier flygeblad.» Han opna ei skuffe i skrivebordet sitt og drog fram eit nyprenta manifest.

Manifestet var skrive eit par dagar før i husværet mitt, og var prenta sist natt. Då han førebudde dette intervjuet, hadde Maklakov openbert gjeve ordre til det hemmelege politiet om å skaffa han handfaste prov om den illegale verksemda vår. Han ville prova at ingenting slapp unna dei årvakne auga til det hemmelege politiet. Manifestet var truleg kome frå Ignatjev, ein agentprovokatør som hadde hjelpt til med å prenta flygebladet.

Heilt utan å syna at eg kjende att flygebladet, avgjorde eg at det ikkje tente til noko å halda fram med samtalen. Då eg gjekk, sa eg: «Vi skal ikkje tala til dykk i eit studierom eller frå talarstolen — arbeidarklassen vil avgjera spørsmålet i gatene i ein beinveges kamp mot det styret som er no.»

Trass i skrytet til Maklakov og mobiliseringa av politiet, var regjeringa ikkje i stand til å halda attende utviklinga av den revolusjonære rørsla, som gjennom få veker voks seg større enn nokon gong før.

Kapittel XIX

Juli

Putilov-arbeidarar vert skotne - På fabrikkane - Intervju med Junkovski - «Den russiske folkeunionen» bed om blod - Barrikadar i St. Petersburg

Frå byrjinga av juli voks streikerørsla i St. Petersburg snøgt. Ved Langesippen, Lessner, Ericsson, Siemens-Schucker, Aivaz og andre fabrikkar gjekk arbeidarane frå arbeidet den 1. juli. Før dei gjekk frå fabrikkane, vart det halde møte og vedteke protestfråsegner mot forfylginga av arbeidarane i Baku. Arbeidarane i St. Petersburg sa: «Kameratar i Baku, vi er med dykk, og dykkar siger vert vår siger.» Ved fleire andre verksemder kunngjorde ikkje arbeidarane streik, men gjekk ein time føre tida og heldt møte og innsamlingar til Baku-arbeidarane.

Tolv tusen menneske var med på det møtet som Putilov-arbeidarane heldt på fabrikkplassen. Men så snart som den fyrste talaren hadde sagt to ord, høyrdest det rop om «politi», og møtet vart brote opp før det kunne verta vedteke noka fråsegn. To dagar etter samlast Putilov-arbeidarane til møte att i samband med hendingane i Baku, og dette møtet vart årsak til hendingar som markerte eit vendepunkt i julirørsla i St. Petersburg.

Putilov-arbeidarane gjekk frå arbeidet to timar før arbeidsdagen var slutt, og omlag 12 000 menneske var med på møtet. To talarar fortalde om tilhøva for Baku-arbeidarane, og bad arbeidarane om å yta hjelp til dei streikande og om å kunngjera ein ein-dags proteststreik.

Då møtet var slutt, gjekk arbeidarane mot portane og kravde at dei skulle verta opna. Men då dei vart opna, var det ikkje for å sleppa arbeidarane ut, men for å lata inn politiet til hest og til fots. Så vart portane stengde att, og politiet som hadde gøymt seg nær ved fabrikken, baud mengda å spreia seg sjølv om det sjølv sagt ikkje var mogleg med portane stengde. Arbeidarane protesterte, og til svar skaut politiet ei salve. Med ropa: «Til barrikadane», for mengda bort i ein ende av gardsplassen og kasta stein på politiet derifrå. Politiet fyrte av ein runde til, og byrja å arrestera mennene ein for ein midt i skrika frå dei sára.

Etter arbeidarane si framstilling vart to menn drepne, omlag femti såra og meir enn hundre vart tekne med til politistasjonen. Eg for til fabrikkane så snart eg fekk veta om skytinga. Ein flokk arbeidarar fortalde meg om skytinga og arrestasjonane, og om at det vart nytta sablar og piskar; men ingen kjende nøyaktig talet på skadde og drepne. Som vanleg er ved slike høve, svirra det mange slag rykte gjennom mengda, men alle var samstemde i harmen over politiaksjonen.

Eg vende meg til fabrikkleiinga for å få nøyaktige opplysningar, men alle dei eg tala med var redde for å kompromittera seg og freista å unngå all samtale. Den livredde medisinske assistenten ved sjukehuset kunn gjorde at han ikkje hadde sett noko, og at det ikkje var ført inn nokon drepne eller skadde. Etter stendige spørsmål til ymse arbeidarar, lukkast det meg til slutt å få greie på kva som hadde hendt.

Frå verka gjekk eg til politistasjonen for å undersøkje lagnaden til dei arresterte. Eit dusin fullt væpna politioffiserar fylde romet til pristaven* og høyrde forundra på korleis eg stod på mitt når eg kravde svar med ein gong på ei rekkje spørsmål. Eg spurde om kven som hadde gjeve ordre til at uvæpna arbeidarar skulle skytast, kor mange var drepne og kor mange var arresterte, og kva klaga var.

Pristaven svarte at han ikkje hadde plikt til å gje forklåringar til framande, og at ingen hadde rett til å blanda seg i politiet sine aksjonar. Då eg synte fram tingmannskortet mitt, visste han ikkje kva han skulle gjera og ringde til bygguvernøren som gav strenge ordrar om at ein ikkje skulle fortelja meg noko.

Politioffiserane skuvde meg så ut av stasjonen, og nekta å lata meg tala med dei arresterte arbeidarane. Det var klårt at arbeidarane hadde fått råjuling; mange låg på golvet, for veike til å stå eller sitja.

Eg for til *Pravda* til det vanlege nattarbeidet mitt med hovudet fullt av inntrykk frå hendinga; lidinga til dei skadde, den høgmodige haldninga til politiet og panikken og harmen mellom arbeidarane. Eg rapporterte der alt eg hadde sett, og vi skreiv eit stutt referat for avisa. Samstundes fortalde vi redaktørane i likvidatoravisa *Den (Dagen)* som brukte same pressa, om kva som hadde skjedd.

Neste dag kom *Pravda* med ei full utgreiing om hendingane og ein stutt notis som forklarte kva dei tydde. Stoffet stod på den plassen som til vanleg vart nytta for leiarartikkelen.

Om natta ringde eg til Innanriksdepartementet og bad om å verta motteken i samband med Putilov-saka. Maklakov var ute av byen, og

* *Pristav* — politioffiser som er sjef for ei vakt.

medhjelparen hans, Junkovski, sende meg ei melding og sa at han ville treffa meg heime hjå han morgonen etter klokka 8.

Nokre få minuttar etter den avtalte tida kom eg til heimen hans i Sergejevskaja-gata. «Eg er sein,» byrja eg, «av di eg har måtta taka meg av dei folka Dykkar som hadde husundersøking i *Trudovaja Pravda*.» Denne orsakinga fekk med ein gong generalen til å kjenna seg ille til mote.

«Sjølvsagt har De dårleg tid, De er alltid på fabrikkane og kveikjer arbeidarane til å streika. Eg er overraska over at De fekk koma inn i Putilov-fabrikkane. De er tingmann i statsdumaen, oppgåva Dykkar er å gje lover — det er difor De er vald — men i staden brukar De tida Dykkar i verkstadene, klekkjer ut samansverjingar, gjev ut flygeblad og ei avis som kveikjer lesarane sine til kriminelle handlingar.» Han peikte på det siste nummeret av *Trudovaja Pravda* som låg på bordet, og heldt fram: «Eg har gjeve ordre til ei spesialnemnd for å saksøkja Dykk og avisa med ein gong.»

«Det er ikkje fyrste gongen eg vert saksøkt på grunnlag av den eine eller den andre av lovene Dykkar,» svarte eg, «og eg veit at De er i stand til å gjera det. Men no er eg her i eit anna erend. Sei meg kva rett politiet hadde til å skyta på Putilov-arbeidarane; eg skal gje rapport om svaret Dykkar til arbeidarane ved dei andre fabrikkane i St. Petersburg.»

«Det vart ikkje fyrt av skot der,» glefste han. «Politiet fyrte av to rundar med tome patronar.»

Vi reiste oss båe og såg på kvarandre over bordet. «Vi vil ikkje gje arbeidarane lov til å steina politiet,» heldt han fram. «Politiet har rifler og sablar, og ved liknande høve i framtida vil dei skyta. Det er difor dei er væpna.»

«Eg venta ikkje noko anna svar frå statsrådene våre,» svarte eg. «Eg skal seia ifrå til arbeidarane. Ein tingmann som er vald av arbeidarane vil aldri nøya seg med talar i dumaen medan arbeidarane vert banka opp på politistasjonen Dykkar.»

Eg avslutta intervjuet brått og gjekk ifrå sjefen for skyttaravdelingane til tsaren.

Det vart prenta eit referat av intervjuet mitt med Junkovski i *Pravda*; nummeret vart kverrsett. Men i det neste nummeret prenta *Pravda* det att; vi var fastrådde på at arbeidarane skulle veta at dei skota som vart avfyrt ved Putilov-fabrikkane ikkje var vådeskot, men ein del av undertrykkingstiltaka som tsaristregjeringa hadde hug til å setja i verk.

Meldinga om skytinga ved Putilov-fabrikkane gjorde eit veldig inntrykk på arbeidarane i St. Petersburg. Harmen deira var like stor no

som då dei fekk melding om skytingane i Lena. Det hemmelege politiet som bortforklarte alt som «kriminell agitasjon», rapporterte at «artiklar som er prenta i arbeidarpessa om at Putilov-arbeidarar er skotne, har gjort eit uvanleg sterkt og verknadsfullt inntrykk på massane».

Politiet streva etter å lokalisera storbrannen. Alle kopiar av *Pravda* som nemnde skytingane vart kverrsatte, sjølv om det ikkje var gjeve nokon legal ordre. Dette hende ikkje berre på gata; heimane til alle avis-seljarane som budde i Narva-distriktet vart gjennomsoekte. Politiet tok kvart einaste eksemplar av *Pravda* som dei kunne få hendene sine på.

Svartehundra lukta fåren, og oppmoda politiet om å gjera oppgåva si mot tsaren og fedrelandet og viska ut alle spor av den revolusjonære rørsla. *Russkoje Tsnamja*, som var organet til «Den russiske folkeunionen», ropte hysterisk på blod i ein artikkel som var kalt «Badajev til galgen».

Dagen etter skytingane braut det ut streikar over heile St. Petersburg; ikkje mindre enn 70 000 gjekk frå arbeidet. Arbeidarane ved Winkler-verka kunngjorde i fråsegna si: «Då vi fekk meldingane om dette nye blodbadet, vedtok vi å ikkje starta å arbeida, men å svara med streik. Harmen vår er utan ord, og vi er fastrådde på å ikkje tola slikt lenger ...» Dagen etter var *Pravda* full av slike fråsegner, og gatene var tettpakka av demonstranter. Dei streikande marsjerte rundt til dei andre fabrikkane og oppmoda kameratane sine om å slutta seg til rørsla, og demonstrasjonane voks som snøballar.

Demonstrasjonane i Moskva-distriktet i St. Petersburg var særleg stormande; alle fabrikkar var stengde, og arbeidarane kom ut på gatene. Alle kroer og statseigde vodkabutikkar var stengde etter krav frå arbeidarane, og alle butikkar måtte stengja av di medhjelparane gjekk frå arbeidet og slutta seg til demonstrantane. Ved middagstid marsjerte ei veldig mengd mot Putilov-fabrikkane og song revolusjonære songar. Eit raudt flagg vart bore framfor mengda.

Ved sidesporet på jarnvegen ved Putilov vart mengda møtt av politiet som fyrte av fleire salver: demonstrantane spreidde seg ikkje, men svarte med stein. Etter ein kamp på omlag femten minuttar måtte politiet flykta, av di dei hadde fyrt av den siste patronen sin. Fire arbeidarar var skadde og tekne til sjukehuset.

Ein annan samanstøyt hende i Viborgdistriktet. Ein stor demonstrasjon med Aivaz-arbeidarane i spissen marsjerte mot sentrum i byen langsetter Sampsonievski Prospekt då politiet freista å sperra av ruta deira. Det vart skote og kasta stein, men til all lukke vart ingen skadd og

mengda vart tvungen attende til sidegatene. Mindre samanstøytar med politiet fann stad dagen gjennom i alle delar av byen.

Seint om kvelden same dagen, drøfte partikomiteen i St. Petersburg den vidare aksjonsplanen. Oppgåva vår var å festna den ubundne arbeidaraksjonen og forma han om til ei kraftig organisert rørsle. Vi vedtok å halda fram med massestreiken i tre dagar til, og å organisera nye demonstrasjonar, fyrst på Viborgsida. Ein stor demonstrasjon vart fastsett til den 7. juli, dagen då Poincaré, presidenten i Den franske republikken, skulle koma til St. Petersburg.

Tidlegare hadde vi sett fram appellar om å stø dei streikande i Baku, no var hovudtildrivet for rørsla å protestera mot skytingane i St. Petersburg. For å få til ein allmenn aksjonsplan, heldt vi eit møte med utsendingar frå fabrikkane i nærleiken av Porokhovje-stasjonen utanfor byen. Det vart gjeve eit passéord til utsendingane, og det vart peikt ut speidarar for å føra alle som nytta det gjennom skogen til møtestaden.

Den 5. juli tok demonstrasjonane og samanstøytane med politiet seg opp att, men det vart ikkje skote, sjølv om politiet nytta sablane og piskane sine fritt. Sidan 6. juli var ein sundag, vart det ikkje halde demonstrasjonar. Men i arbeidardistrikta vart masseaksjonen som var fastsett til dagen etter førebudd.

Om morgonen 7. juli såg byen ut slik han hadde gjort i 1905. Fabrikkane var stengde med svært få unntak, og omlag 130 000 arbeidarar var i streik. Arbeidarane strøymde ut på gatene, og politipatruljene var heilt ute av stand til å kontrollera dei: dei kunne berre greia å hindra nokon demonstrasjon på Nevski Prospekt. For å unngå ein skandale i nærveret av den franske presidenten, var veldige politistyrkar samla der for å hindra at arbeidarane nådde sentrum av byen. Rørsla var ikkje avgrensa til ein rein demonstrasjon. Den normale trafikken vart hindra, trikkar vart stoppa og passasjerar vart tvinga til å stiga av, og konduktørane vart fjerna. Arbeidarar fylde vognene og hindra dei i å røra seg. Mennene ved ein av trikkestallane slutta seg til dei streikande seinare på dagen.

Arbeidarane stengde igjen dei statseigde vodkabutikkane og ølstovene, i nokre tilfelle ved å knusa flasker og å slå ut ølet. Endåtil borgaravisene nemnde seinare kor heilt edrueleg det var i desse dagane i arbeidarstroka. Politiet hadde lært av røynslene frå dei førre dagane, og våga seg ikkje til å bruka skytevåpen, men gjekk til åtak med piskar og sablar på spreidde einskildgrupper og individ. Arbeidarane hadde mist all otte for politiet: dei tok opp ein kraftig kamp med politibrutaliteten, og det var mange nevekampar.

Same kvelden hadde bygguvernøren og innanriksministeren ei naudsynt rådlegging om dagens hendingar, og dei vedtok å setja i verk harde tiltak. Morgonen etter kunngjorde bygguvernøren ei fråsegn der han åtvara innbyggjarane om fylgjene av uroa, og han tok i røynda opp att dei vidgjetne orda til Trepov frå 1905: «Spar ikkje på patronane.»

Trass i dette var det ikkje teikn til at det vart slappare, og rørsla voks i dagane etter til den 12. juli. Talet på streikande auka til 150 000, og den 9. juli vart det sett barrikadar i gatene i St. Petersburg. Trikkar, tynner, staurar osb. tente som materiale for å konstruera barrikadane som i hovudsak vart bygde i Viborgdistriktet. All trafikk vart stogga, og i mange strok hadde arbeidarane full kontroll over gatene.

Julirørsla i 1914 vart avbroten ved at krigen vart kunngjort. Sjølv om streikane var over to dagar før krigskunngjeringa den 17. juli (gamal tidrekning), så hadde dei patriotiske demonstrasjonane alt starta og oppgåva var lettare for politiet. Samstundes var fabrikkeigarane som hadde kunngjort lock-outar no budde på å gje etter, av di dei venta krigsordrar og profittar.

Det er fullt mogleg at julidemonstrasjonane ikkje i noko fall ville ha feidd fram til det avgjerande punktet i den revolusjonære kampen, men den augneblinken kunne ikkje ha blitt mykje seinka. Han ville ha kome med den neste vendinga i den revolusjonære tidvatnet som ville ha fylgt snøgt etter det låge flodmålet etter juli. Men krigen utsette denne augneblinken i mest to og eit halvt år. Sjølv om dei er skilde av krigsåra, er juli 1914 og februar 1917 beinveges knytte saman i den allmenne utviklinga av den revolusjonære rørsla.

Pravda

***Pravda sin plass i den revolusjonære rørsle - Pravda og dumafaksjonen
- Den daglege kampen med politiet - Interpellasjonen om Pravda i
dumaen - Husundersøking i Pravda***

Pravda spela ei særskild viktig rolle i utviklinga av den revolusjonære rørsle før krigen, og frå den augneblinken ho vart grunnlagt var ho eit av hovudmidla til å gjera partiarbeidet vårt. Redaktørane og dei arbeidarane som dreiv med prentinga og spreinga av avisa, vart beinveges med i organiseringa av massane. Kvar revolusjonær arbeidar rekna det som si plikt å skaffa seg og lesa bolsjevikavisa si kvar dag, trass i alle dei vanskanane som kunne dukka opp. Kvar avis gjekk frå hand til hand og vart lesen av sneisvis av arbeidarar. Avisa uttrykte klassemedvetet deira, utdana og organiserte dei.

Ein kan forklåra at *Pravda* var så omtykt mellom arbeidarane med at ho heile tida fylgde ein fast bolsjevikpolitikk, og med at ho til skilnad frå likvidasjonistpressa (*Lutsj* og andre aviser), slo fast problema på eit enkelt og endeframt mål. Medan opplaget til *Lutsj* aldri kom opp i meir enn 16 000 på det meste, kom *Pravda* opp i 40 000 kvar dag. Penge-mengda som kom inn under innsamlingane til avisene syntte eit liknande høve når det galdt kor stor støtta frå arbeidarane var. *Pravda* vart starta med pengane frå arbeidarane, og vart heilt gjennom boren oppe av arbeidartingingar, medan likvidatorane i hovudsak prenta avisa si med hjelp av store gåver som vart gjevne av einskildpersonar som sympatiserte med mensjevikane. I 1913 fekk *Pravda* ikkje mindre enn 2 180 tilskot frå arbeidargrupper medan *Lutsj* i den same tida fekk berre 660. Året etter (til mai) fekk *Pravda* 2 873, og *Lutsj* 671.

Arbeidarar sende brev, fråsegner og rapportar til *Pravda* i samband med alle politiske hendingar og kvart slag arbeidarklassen var i. Vi var ikkje i stand til å prenta alt dette materialet på dei fire avissidene, sjølv ikkje då ho vart større, og mykje kunne ikkje prentast på grunn av sensuren. Arbeidarane sa rett fram kva dei meinte om tsariststyret og at

dei var viljuge til å gå i revolusjonær kamp mot det. Når redaktørane vedtok å våga seg til å prenta slike brev, vart avisa utan unntak bøtelagt og inndregen. Av di dette var så vanleg, sikra arbeidarane seg på førehand med å be: «Dersom avisa vert inndregen, ver venleg å prenta meldinga vår ein gong til i det neste nummeret.»

Pravda heldt og ved lag det nære sambandet sitt med arbeidarane gjennom dei talrike vitjarane i redaksjonskontora, som vart eit viktig senter for organisasjonsarbeid. Møte mellom utsendingar frå lokale partisceller vart haldne der, opplysningar frå fabrikkar vart mottekne og føreseigner og tilskipingane når det galdt hemmelege møtestader vart tekne med attende derifrå, og ut i distrikta.

Det hemmelege tsaristpolitiet var heilt klår over at den bolsjevikiske *Pravda* var ein svært fårleg fiende for styret. Sjølv om politiet på grunn av den veksande revolusjonære stemninga i St. Petersburg, nølte i to år før det vedtok å knusa *Pravda*, plaga dei ho heile tida med mindre forfylgingar som var retta inn på å minska styrken hennar. Heile tida medan avisa var til kom kvart nummer ut etter ein strid, kvar artikkel etter ein kamp. Arrestasjonar, bøter, kverrsetjingar og husundersøkingar — politiet gav oss inga kvile.

Partiet skipa avisa si under omframnt vande tilhøve, og sentralkomiteen la svært stor vekt på kor viktig ho var i den revolusjonære rørsle. Den gruppa med kameratar som hadde ansvaret for ho, fekk hjelp i det vande arbeidet sitt frå bolsjevikfraksjonen i dumaen. *Pravda* og fraksjonen arbeidde hand i hand, og berre med avisa si hjelp var fraksjonen i stand til å gjera dei oppgåvene som var lagde på han av partiet og den revolusjonære rørsle. Vi nytta talarstolen i dumaen til å tala til massane over hovuda på parlamentarikarane av ulike sjatteringar. Men dette var berre mogleg ved at arbeidarpressa vår fanst, då dei såkalte liberale avisene berre spanderte nokre få liner på talane våre og av og til gjekk stilt over dei. Hadde det ikkje vore ei bolsjevikisk arbeidaravis, ville ikkje talane våre ha vorte kjende utanfor veggane til Taurida-palasset.

Dette var ikkje den einaste hjelpa vi fekk frå *Pravda*. I redaksjonskontora møtte vi utsendingar frå fabrikkane i St. Petersburg, drøfta ymse spørsmål og fekk opplysningar frå dei.

Stutt sagt, *Pravda* var eit senter som revolusjonære arbeidarar kunne samla seg ikring, og som sytte for støtte til dumafraksjonen sitt arbeid.

Fraksjonen gjorde avisarbeid til ei av hovudoppgåvene sine frå den augneblinken han vart skipa. Rett etter at den fjerde dumaen opna, prenta bolsjevik«seksaren» denne oppmodinga i *Pravda*:

«Då vi er heilt overtydde om at *Pravda* vil stå for den oppgåva å elta saman proletariatet sine krefter i den noverande perioden, oppmodar vi dykk, kameratar, om å stø ho, spreia ho og forsyna ho med materiale. Til likes med kvar avis som ikkje har hatt tid eller røynsle til å samla styrke, har *Pravda* utan tvil sine manglar. Men den einaste måten til å retta på dette er å stø ho fast.»

Då partiet la på meg å taka meg av utgjevinga av *Pravda*, retta eg denne meldinga til arbeidarane i St. Petersburg:

«Ein arbeidartingmann og ei arbeidaravis tener same sak. Det må vera eit svært nært samarbeid mellom dei to; difor, kameratar, ser eg det som mi plikt å taka fullt ut aktiv del i å få ut arbeidaravisa vår, *Pravda*. Kameratar! med eigne krefter, med dei hardt tente pengane våre, har vi skipa den fyrste dagsavisa for arbeidarar i Russland. Men det er ikkje nok å skipa ei avis. Vi må styrkja ho, og for å få ho trygt på føtene er det ein god del som må gjerast. Kvar arbeidar må verta fast lesar, og kvar lesar må verva andre faste lesarar. Vi må få istand innsamlingar til *Pravda* og sikra at ho vert spreidd så breitt som mogleg. Kameratar! Lat oss alle arbeida i lag for å byggja opp den avisa som tener arbeidarklassen si sak.»

Men ved sidan av å organisera støtte til *Pravda* og ordna med midlane for at prentinga av ho kunne halda fram, måtte eg og kjempa mot den stendige politiforfylginga. Vi kjempa heile tida mot at avisa skulle verta inndregen og måtte kvar dag ty til alle slags påfunn for at det nummeret som kom ut den dagen skulle nå lesarane.

For å tyda lova vart det sendt ein kopi av avisa frå trykkeriet til pressenemnda samstundes som avisa vart gjeven ut til sal. Då komiteen til vanleg med ein gong sende ut ordre om at nummeret skulle kverrsetjast, måtte vi nytta den stutte tida frå avisa kom frå trykkeriet og til nemnda fekk ho, til å få ho ut til kjøparane.

Utsendingar frå fabrikkar samla seg når det fyrst grydde av dag på gardsplassen utanfor trykkeriet, klåre, til å få avisa rett frå pressa og å skunda seg av garde til distrikta sine. Seinare fekk politiet kjennskap til manøvrane våre; trykkeriet vart omlægga av spionar, og gatene i gran-nēlaget vart fylde med grupper av politi til hest og til fots. Om-bodsmennene frå pressenemnda kom ofte til trykkeriet og kverrsatte avisa rett or pressa i strid med lova. Vi freista då å gøyma nokre få avis-

buntar på myrkeloftet eller på trappa for å smugla ut i det minste nokre få kopiar etter at politiet hadde gått.

«Immuniteten» som eg hadde som medlem av statsdumaen, gjorde oppgåva vår noko lettare i denne stendige striden med styresmaktene, men det skulle ikkje vera naudsynt å seia at han ikkje på noko vis sikra korkje meg eller kameratane mine mot forfylgingar frå politiet og frå lova. Forhørsdomarane samla sak etter sak mot meg, og når dei meinte at tidspunktet var det rette, skulle rekneskapen gjerast opp — eg vart saksøkt fleire gonger på vegner av avisa. Regjeringa våga seg ikkje til å arrestera arbeidartingmenn, men freista å trekkja inn meir sårbare personar under rettssaka.

Eg vart spurd mange gonger: «Kven er redaktør for avisa *Pravda*?» Og kvar rettstenestemann fekk det same einsformige svaret: «Namnet på redaktøren er prenta i kvar kopi av avisa, og medarbeidarane er tusenvis av arbeidarar i St. Petersburg.»

Pravda vart stengd i mai 1913, og nokre få dagar etter dukka ho opp att under det nye namnet *Pravda Truda*. Denne svært openberre kamuflasjen tydde ein til ved mange andre høve, redaktørane hadde eit lager med titlar som alle inneheldt ordet *Pravda*: *Za Pravdu*, *Proletarskaja Pravda*, *Sebernaja Pravda* og *Put Pravdy* fylgde ei for ei*. Det hemmelege politiet miste ikkje noko høve til å undertrykkja *Pravda*, men arbeidet vårt var så godt organisert at det var sjeldan at arbeidarane i St. Petersburg var utan dagsavisa si.

Mangelen på medel var ikkje den minste av vanskanane våre. Hovudkjelda til pengar var dei jamne innsamlingane mellom fabrikkarbeidarane, men av og til fekk vi pengehjelp frå einskiltpersonar som sympatiserte med den revolusjonære arbeidarrørsla. Mellom desse var Maxim Gorkij som hjelpste oss når han kunne. Gorkij gav faste tilskot til alt det som bolsjevikane gav ut, og han ikkje berre stødde oss materielt sjølv, men han tok steg til å få til fond til avisa frå andre.

Då han kom heim att frå utlandet, busette Gorkij seg i Finland ikkje så langt frå St. Petersburg, og eg vitja han der sommaren 1913. Hjelpa hans trongst både når det galdt avisa og i samband med anna partiarbeid, og eg vitja han etter at partisentret hadde bede meg om det. Eg var varsam med ikkje å avsløra han og utsetja han for ny politiforfylging.

**Pravda* tyder *sanning*. I rekkefylgje som ovanfor tyder titlane: *Arbeidets sanning*, *For sanninga*, *Proletarisk sanning*, *Nord-sanning*, *Sanningsvegen*. — Red.

Gorkij overvelda meg med spørsmål om partilivet, stoda til den revolusjonære rørsla, undergrunnsarbeidet, verksemda til dumafraksjonen osv. Han la for dagen ei veldig interesse for alle detaljane i kampen. Han var særleg pågåande i saker som galdt arbeidet i fabrikkar, og eg greidde ikkje å halda tritt med den farta han tømde or seg spørsmål på. Når det galdt den særskilde bøna, lovde Gorkij å gjera alt det han makta, og brukte mykje tid på å hjelpa oss med å få dei naudsynte sambanda og midlane til at *Pravda* kunna gjevast ut.

Tend av at *Pravda* var så seigliva, vart politiet nådelast og såg bort ifrå alle legale former. Sjølv om det ikkje hadde ordrar om å kverrsetja ho, arresterte dei avvisseljarar, fjerna buntar med *Pravda*, og brydde seg ikkje eingong med å få ei attendeverkande avgjerd frå pressenemnda for å gjera handlingane sine lovlege.

Ei politigruppe som vart kommandert av ein høg tenestemann, men som ikkje hadde nokon ordrar, gjorde husundersøking i redaksjonskontora seint om natta i slutten av februar 1914. Låsar vart rivne av dørene, alt vart snutt opp ned, og manuskript og brev vart kasta i ein haug midt på golvet. Eg fekk melding om husundersøkinga over telefonen, og skunda meg med ein gong til kontora og protesterte til politiet over at undersøkinga var ulovleg. Men etter di eg ikkje lenger offisielt stod som redaktør i avisa, svara offiseren: «Kvifor blandar De Dykk inn i dette? De er ein framand i dette kontoret, og det kjem Dykk ikkje ved.»

«Det gjer det visst. Eg er arbeidartingmann, og dette er ei arbeidaravis. Vi tener same saka,» svara eg.

Politiet gjorde seg ferdig med undersøkinga si og tok med seg alt det materialet dei ynskte. Dagen etter protesterte eg på nytt til den ansvarlege statsråden, men det var nyttelaust; statsråden og politiet arbeidde hand i hand.

På denne tida sette regjeringa fram ei ny presselov i statsdumaen. Ho var retta inn på å taka bort dei siste spora av «fridomen» som var vunnen i 1905. Politiundersøkinga i *Pravda* var ein forsmak av kva denne lova sikta mot. Fraksjonen forma ein interpellasjon som handsama den ulovlege kverrsetjinga av *Pravda*, og den 4. mars tala eg til støtte for at det hasta med interpellasjonen. Eg tok føre meg dei allmenne tilhøva for arbeidarpressa over heile Russland, og talen min vart ei oppmoding til alle arbeidarar om å fylka seg til forsvar av *Pravda*. Svartehundrafleirtalet synte attende framlegget vårt, men talen min nådde det som var målet med han — arbeidarane hørde ropet vårt. Både mengda med pengar som vart samla inn og talet på tingarar auka frå dag til dag.

Pravda var heilt naudsynt i julidagane i 1914. Fulle rapportar om utviklinga i kampen vart prenta kvar dag, og redaktørane hadde stendig samband med streikenemndene; dei hjelpte dei og organiserte innsamlingar til støtte for streiken. Som ei fylgje av dette auka politiforfylgingane, bøter, kverrsetjingar og arrestasjonar vart hyppigare, og kontora vart omlægra av spionar og av politimenn av alle avskyggingar. Kvart nummer var i fåre og vart berga frå politiet berre med store vanskar. Vi måtte krangla om den eller den lovparagrafen gjorde avisa ansvarleg. Eg brukte mykje tid i redaksjonskontora med å hjelpa redaktørane, og eg hadde alltid med meg kopiar av dei reglane som høvde, for å vera i stand til å stilla polititenestemennene andlet til andlet med den aktuelle teksten.

Då den revolusjonære rørsla i St. Petersburg hadde nådd det trinnet at arbeidarane bygde barrikadar, vedtok regjeringa å handla. Det hemelege politiet fekk ordre om at organisasjonane våre måtte knusast, og den revolusjonære rørsla varta fråteken hovudvåpenet sitt, pressa.

Denne gongen var planen at husundersøkinga skulle finna stad i ein augneblink då dei viktigaste vitjarane i *Pravda* så vel som heile redaksjonen kunne varta arresterte. Politiet slo ned på kontora etter skumringa den 8. juli. Arbeidet var då i full sving, og arbeidarane var nett komne frå distrikta sine med breva sine og med innsamlingane frå verkstadene, og i andre ærend som galdt partiet eller fagforeiningane. Eg for med ein gong til kontora og fann bygningar omlægra av politi. Etter at eg med ein del vanskar hadde kjempa meg gjennom, såg eg at staden var i eit einaste rot; polititenestemenn gjekk gjennom alle skuffer og skåp, og alle medarbeidarane i avisa var arresterte saman med vitjarane og stuva saman på eitt rom. Eg fekk ikkje gå inn til dei og måtte tala til dei gjennom ei open dør.

Eg protesterte med ein gong mot undersøkinga og arrestasjonane og sa at eg ville reisa saka i statsdumaen. Politiet ringde til sjefane sine, og då dei fekk ordre om å halda fram utan vidare, baud dei meg å forlata staden med ein gong. Eg heldt på mitt, men dei tvinga meg ut og sette opp den vanlege tiltalen mot meg for å blanda meg inn i politiet sine handlingar.

Denne undersøkinga i *Pravda* var signalet til ei rekkje åtak på arbeidarorganisasjonar. I dei neste få dagane rett føre krigskunngjeringa, øydela politiet alle arbeidaraviser, utdannings- og fagforeiningsorganisasjonar. Det vart gjort massearrestasjonar i St. Petersburg, og flokkar med fangar vart sende i eksil til dei nordlege provinsane og Sibir.

Krigen førte med seg enno strengare tiltak, og partiet vart tvinga heilt under jorda. Fraksjonen vår drøfta ofte spørsmålet om å taka til med å gje ut ei arbeidaravis att, og saka var på dagsplanen på novemberkonferansen der heile dumafraksjonen til bolsjevikane vart arrestert.

Under heile krigen var vi ute av stand til å gje ut *Pravda* att.

Førebuingar til landsmøtet

Avgjerda om å kalla saman eit landsmøte - Instruksjonane frå Lenin - Landsmøtet vårt og møtet i Internasjonalen - Mensjevikk-«planen» - Førebuingar - Korleis dokument vart gøymde

Det siste (femte) all-russiske partilandsmøtet vart halde i London i 1907. Åra som fylgde hadde vore vitne til mange viktige hendingar i landet og mange viktige endringar i partiet. Det var heilt umogleg å kalla saman eit landsmøte i partiet i reaksjonsåra, men no var stoda annleis. Samstundes hadde den forbløffande utviklinga av arbeidarrørsla reist veldige nye problem i samband med den revolusjonære kampen, og vore årsak til mange indre problem i partiet. Desse sakene kravde å verta avgjorde på eit landsmøte i partiet.

I september 1913 hadde Poronin-møtet drøfta om det var naudsynt med eit partilandsmøte, og hadde vedteke: «Voksteren av arbeidarrørsla, auken i den politiske krisa, og at det no er naudsynt for arbeiderklassen å handla i all-russisk omfang, gjer det tvingande naudsynt at det vert kalla saman eit partilandsmøte etter høveleg førebuing.»

Møtet bad lokale organisasjonar å drøfta saka, setja opp ein førebels dagsorden, leggja fram fråsegner og organisera innsamlingar.

Det vart vedteke i Poronin å kalla saman landsmøtet til om lag same tid som Den sosialistiske internasjonale skulle møtast i Wien i august 1914. Sentralkomiteen såg det både som naudsynt og ynskjeleg at bolsjevikane skulle spela ei så stor rolle som mogleg på det møtet. Eitersom førebuingarbeidet til bae møta kunne sameinast, vart det samstundes mogleg å gjera det grundigare, og kva meir er, det vart mogleg å løyna samankallinga til partilandsmøtet meir effektivt for politiet.

Då Lenin talte på Poronin-møtet om møtet i Internasjonale, peikte han på kor naudsynt det var å sikra at arbeidarane deltok på møtet. Han sa:

«Til no har Det sosialdemokratiske partiet vore representert på den internasjonale arenaen anten av sentrale partiorgan eller av

dei ymse gruppene i utlandet, vperiodistane*, forsonarane osv., som er sette saman mest berre av intellektuelle. No må vi taka tiltak for å sikra at den ekte arbeidsmannen vert representert beinveges av utsendingar rett frå arbeidarorganisasjonane, fagforeiningar, samyrke osv. Dumafraksjonen må taka på seg å vera målmenn for dei organisasjonane som ikkje er i stand til å senda sine egne utsendingar. Kvar bolsjeviktingmann må vera til stades sidan dei er arbeidarar sjølve og representerer den russiske arbeidarklassen.»

Lenin la og vekt på at det var naudsynt å lata partilandsmøtet falla saman med møtet i Internasjonale, slik at valet av utsendingar kunne finna stad samstundes. Ein byrja å førebu landsmøtet med ein gong etter konferansen, og det vart sett i gang drøftingar i dei lokale organisasjonane, men det mest aktive arbeidet vart gjort våren og sommaren 1914.

I april 1914 kom det ei rekkje framlegg frå Lenin om korleis ein kunne styrkja førebuingane til landsmøtet, saman med dei vanlege instruksjonane til fraksjonen frå sentralkomiteen.

Lenin hevda at fyrst burde undergrunnsorganisasjonane til partiet styrkast. Utan dette, argumenterte han, ville voksteren til partiet syna seg å verta mindre effektiv sidan det ville mangla revolusjonær leiing. Styrkinga av undergrunnscellene våre ville vera hovudmidlet til å sikra eit vellukka landsmøte og hjelpe det i arbeidet med å fremja den vidare samansveisinga av partiet. På dette landsmøtet ville likvidatorane og særskilt den mensjevikiske duma-«sjuaren» verta slegne for godt.

Lenin peikte på dette:

«Vi har vunne ein stor siger, ein siger for den revolusjonære marxismen. Pressa, fagforeiningane og studielaga er våre. Men denne sigeren har sine fårer. Vi kan takka disiplinen vår og hardt arbeid for han... Dersom vi vil halda stoda vår ved lag og ikkje lata den veksande rørsla gå utanom partiet sin leiarskap og verta anarkistisk, må vi for kva pris som helst styrkja undergrunnsorganisasjonane. Det er mogleg å vera noko av dumaarbeidet

* *Vperiodistane* — nemnd etter tidsskriftet *Vperiod*, som vart gjeve ut av ei likvidatorgruppe utanlands. Gruppa vart fordømd som ei anti-parti-gruppe på Praha-møtet i januar 1912, i lag med *Golos*-gruppa til mensjevikane og gruppa til Trotski. — *Red.*

forutan sjølv om det har vore vellukka i den siste tida, men vi må styrkja verksemda vår utanfor dumaen. Vi treng velorganiserte, disiplinerte fabrikkgrupper som er klåre til å handla snøgt etter instruksjonar ovanfrå.»*

På denne tida var framlegget til møteplan for landsmøtet slik: (1) Melding frå sentralkomiteen og lokale meldingar. (2) Den politiske stoda. (3) Partiorganisasjonen. (4) Streikerørsla. (5) Framlegget til ny presselov. (6) Taktikken til fagforeiningsrørsla. (7) Taktikken til dei sosiale trygdeutvala. (8) Partiprogrammet, (a) det nasjonale spørsmålet, (b) nokre tillegg til minimumskrava. (9) Narodnikane. (10) Haldninga andsynes likvidatorane. (11) Tilskot til borgarpressa. (12) Vala til sentralkomiteen og til redaksjonen i partiavisa. (13) Andre saker.

Landsmøtet skulle altså handsama alle grunnleggjande og avgjerande spørsmål i den indre partiorganisasjonen, og taktikken i den revolusjonære kampen. Det vart og syrgt for talet på utsendingar frå dei ymse lokale organisasjonane, og talsmenn frå Bund, dei latviske, polske og litauiske organisasjonane vart bedne som gjester til møtet.

På bakgrunn av det veldige førebuingsarbeidet som skulle gjerast — utsendingar skulle veljast, instruksjonar skrivast, fullmaktsbrev overført, utsendingane fraktast trygt over grensa og medel samlast inn for å dekkja kostnadene — vart det sett ned eit særskilt organisasjonsutval som skulle taka seg av alt i samband med landsmøtet. Dette utvalet arbeidde i St. Petersburg. Det vart og sett saman lokale utval i distrikta som med ein gong sette i gang med arbeidet med å styrkja og om naudsynt byggja opp att dei lokale partiorganisasjonane. Der det var mogleg, vart det halde distrikts- og bymøte.

Medlemer av fraksjonen vår fór og til distrikta sine på organiserings- og agitasjonsturar i samband med landsmøtet, og etter at dei hadde dekt sine eigne distrikt, drog dei til andre område i samsvar med dei planane som Lenin hadde drege opp. Etter å ha vitja Ukraina, måtte Petrovski fara til Estland, Muranov til Ural og Sjagov til Vladimir. I tillegg til arbeidet mitt i St. Petersburg, måtte eg reisa til Kaukasus og til Moskva-distriktet.

Samstundes med at lokalorganisasjonane vart styrkte, tok Lenin tiltak for å styrkja den sentralkomiteen som arbeidde i Russland. Med dette for åuga gjorde han framlegg om å ordna med at Stalin og Sverdlov kunne røma frå eksilet, og samstundes syrgde han for at fleire andre

* Desse linene er attgjevne frå rapporten til den hemmelege politiavdelinga i Moskva, dagsett 27. april 1914. Materialet kom truleg frå *Pelageja* (agentprovokatøren Romanov).

kameratar fekk ansvarleg partiarbeid. Eg fekk eit brev frå Lenin som melde at eg var teken inn i det russiske byrået i sentralkomiteen.

Førebuingsarbeidet til landsmøtet femna slik om ei allmenn overhaling av partiorganisasjonen, og som eg nemnde før, femna det om førebuingane til Det internasjonale sosialismøtet.

Det russiske partilandsmøtet skulle møtast før Internasjonen. Ut-sendingane våre ville slik halda fram dit med klåre instruksjonar frå det øvste partiorganet. Det internasjonale sosialistbyrået sette opp denne dagsordenen for møtet i Wien: (1) Arbeidsløyse. (2) Alkoholisme. (3) Prisstigninga og jordbruksspørsmålet. (4) Imperialisme i samband med kolonispørsmålet. (5) Tilhøva for dei russiske politiske fangane. (6) Einskap i partiet.

Det siste emnet vart sett opp som eit resultat av den avgjerda som vart teken av Det internasjonale sosialistbyrået i desember 1913 i London, i samband med kløyvinga av dumafraksjonen. Spørsmålet om «einskap» hadde blitt handsama på andre og seinare møte i byrået, men utan at ein hadde kome til noka endeleg avgjerd. På bakgrunn av den uvanlege framgangen bolsjevismen hadde hatt mellom arbeidarane, saman med at mensjevismen i praksis var utsletta, var det heilt på vidotta å reisa spørsmålet om at bolsjevikane skulle «sameinast» med mensjevikane. Ikkje mindre en fire femdelar av arbeidarklassen stod no bak bolsjevikane sin sentralkomite. Det var difor ikkje lenger eit spørsmål om å sameinast med mensjevikane, men å skjøna at dei hadde sett seg sjølve utanfor Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet, og at «sentret» deira ikkje hadde noko krav på å vera til. Dette var synspunktet som bolsjevikane heldt fram på møta i ISB, og ISB vedtok å senda dette spørsmålet over til Det internasjonale sosialismøtet.

Som i andre kampanjer som vart førte i Russland, fall brorparten av førebuingane til dei to møta på dumafraksjonen. Førebuingsane til partilandsmøtet måtte sjølvsagt haldast strengt hemmeleg, men vi var i stand til å føra ei avgrensa mengd med propaganda for Det internasjonale sosialismøtet i pressa vår. Men propagandaen var sterkt avgrensa, vi kalla det ikkje eingong sosialistisk, men viste til han som eit internasjonalt møte mellom arbeidarorganisasjonar eller noko liknande. Massane var vane med det varsame språket i avisene våre og skjøna kva ein meinte, særleg sidan talane og den illegale litteraturen utfylte avis-meldingane. I pressa drøfta vi ei rekkje spørsmål som viste til møtet i Internasjonen, men som i hovudsak var knytt saman med partilandsmøtet og.

Mensjevikane førebudde seg og. Av di dei skjøna at dei i beste fall

berre kunne vera eit lite mindretal på partilandsmøtet, meinte mange av dei at dei ville vera best rådde med å nekta å vera med på landsmøtet og i staden halda ein konferanse med alle organisasjonar som tok del i Augustblokka i 1912. Men dei kunne ikkje nekta å vera med på møtet i Internasjonalen, ettersom om dei gjorde det, ville avgjerda i det russiske spørsmålet mest visst gå imot dei. Difor byrja dei ein livleg kampanje i alle arbeidarorganisasjonane.

Men det vart snart klårt at likvidatorane kjempa eit tapt slag. Fleirtalet av medlemene i fagforeiningane, trygdelaga og andre arbeidarorganisasjonar stødde bolsjevikane. Sommaren 1914 hadde bolsjevikane fleirtal i styra i fjorten av atten fagforeiningar i St. Petersburg, i eit av dei tre andre var det likt tal mensjevikar og bolsjevikar, og berre tre kunne reknast som mensjevikiske. Alle dei største foreiningane, mellom anna metallarbeidarane, stødde bolsjevikane. Og det var eit liknande tilhøve mellom talet på mensjevikar og bolsjevikar mellom arbeidarutsendingane i trygdelaga.

Då det vart klårt at dei ikkje kunne vinna fleirtal i arbeidarorganisasjonane og endåtil kunne verta ståande utan utsendingar til Wienmøtet, kom mensjevikane på ideen om «dobbel representasjon». Dei freista med dette fyrst mellom metallarbeidarane. Dei gjorde framlegg om at desse skulle senda to utsendingar sidan ein som berre var frå fleirtalet, ville vera ein «fraksjonsmann» og framstilla verksemda i foreininga på ein einsegn måte. Så snart mensjevikane gjorde framlegg om dette, ville sjølvstendige og dei sosialrevolusjonære ha ein utsending, sjølv om dei ikkje hadde støtte frå fleir enn nokre få sneis i foreininga. Men likvidatorane kunne ikkje visa attende dette kravet, og slik ville systemet deira ha ført til ei brokute utsendingsgruppe til møtet i Internasjonalen, som ikkje ville vera i stand til å uttrykkja det verkelege standpunktet til organisasjonen som ein heilskap.

Mensjevikane sin plan vart vist attende med overveldande fleirtal av arbeidarane. Som eit døme på haldninga til arbeidarane, vil eg gje att ei fråsegn frå eit møte med utsendingar i Okhta-distriktet:

«Vi tjuefem utsendingar frå verkstadnemndene i metallarbeidarforeiningane, reknar det som naudsynt å senda ein målsmann til møtet i Internasjonalen som talar for fleirtalet, og som kan leggja fram synspunktet vårt på ein rett og fullgod måte. Vi ser på framlegget om at det skulle verte sendt utsendingar frå dei ymse retningane som i hovudsak gale, sidan det går imot alle idear om organisering og disiplin.»

Mensjevikplanen om å gje ei skeiv framstilling av arbeidarorganisasjonane i utlandet, vart heilt slege attende, og dei fleste av desse organa valde bolsjevikar til Wienmøtet.

Førebuinga til partilandsmøtet gjekk framover på ein tilfredsstillande måte. Hovudoppgåva med å styrkja dei lokale partiorganisasjonane vart hjelpt mykje ved voksteren i den revolusjonære eldhugen i landet. Fleir og fleir arbeidarar vart dregne mot partiet, nye grupper med revolusjonære arbeidarar slutta seg til rekkjene og dei leiande partikomiteane vann breiare innverknad på massane. Det var difor naturleg at spørsmålet om å halda eit allrussisk møte vart diskutert med stor interesse.

Desse gunstige tilhøva minska ikkje arbeidet vårt på noko vis. Det dukka opp store vanskar ved organiseringa av endåtil det minste møte, for ikkje å tala om ved samankallinga av by og regionale møte. Vi måtte gjera alt arbeidet vårt i løyndom, og det kravdest grundig kjennskap til samansverjingsteknikk, sidan arrestasjonen av ein eller to utsendingar kunne setja heile møtet i fåre og vera svært skadeleg for partiet sine interesser. Til sist var innsamlinga av fond til møtet og ei svært alvorleg sak.

Heile partiorganisasjonane i St. Petersburg kasta seg inn i førebuingarbeidet. Takk vera sommarveret var vi i stand til å skipa møte i skogane utanfor byen. Der var vi etter måten frie frå politiatak. Når vi ynskte å halda store møte, skipa vi turar under dekke av eit eller anna studielag. Etter å ha reist om lag tjue kilometer frå St. Petersburg, «spaserte» vi i dei tette delane av skogen og der heldt vi møtet vårt etter at vi hadde sett ut vakter med eit avtalt passeringsord. Slike møte var ikkje berre avgrensa til arbeidet med landsmøtet, men drøfta alle spørsmål ved den revolusjonære kampen som vart særskilt viktige i 1914.

Det hemmelege politiet skjøna at noko var på ferde, og det sverma spionar over alt kring partisentra, særleg ved redaksjonskontora i Pravda og lokala til fraksjonen. Men teknikken vår hadde betra seg, og sjølv om einskilte kameratar var arresterte ender og då, var det ingen arrestasjonar i den store stilen.

Arbeidet var og vellukka i provinsane. Medlemer av fraksjonen vår drog frå den eine byen til den andre og omorganiserte particeller, rettleidde, las rapportar om landsmøtet og førebudde valet av utsendingar. Samstundes måtte dei taka seg av aktuelle partisaker i samband med streikerørsla, organiseringa av fagforeiningar, fond til arbeidarpressa osv. Her og spela bolsjevikorganisasjonane ei leiande rolle medan innverknaden til mensjevikane svann bort frå månad til månad.

Førebuingane til landsmøtet gjekk framover. Fullmaktsbrev og andre dokument fann vegen til meg gjennom hemmelege metodar. Ein hadde funne fram til rutene for utsendingane til møtet utanlands, og dei fekk melding om kvar dei måtte kryssa grensa osv. Muranov arbeidde i Ural etter at han hadde reist rundt i distriktet sitt, Petrovski førebudde å dra til Estland. Eg var alt ferdig med førebuingane i St. Petersburg, men eg kunne ikkje reisa til Volga-distriktet på grunn av det arbeidet som hendingane i byen i juli førte med seg.

Ved krigskunngjeringa var hovudmengda av førebuingane både til møtet i Internasjonalen og partilandsmøtet gjort unna. Dei fleste av utsendingane var valde, instruksjonar skrivne og fullmaktsbrev var innsamla. Den tekniske organiseringa var og klår — dei hemmelege møtestadene, rutene og passa. Det var samla inn nok pengar, og det var ingen grunn til å venta at landsmøtet ikkje ville verta svært vellukka.

Krigskunngjeringa og den ville reaksjonen som fylgde med henne, endra stoda i landet radikalt. Det vart no umogleg å kalla saman eit møte, særleg sidan stenginga av grensene gjorde samband med utlandet svært vanskeleg. Partilandsmøtet måtte utsetjast til betre tider, og heller ikkje møtet i Internasjonalen kunne haldast.

Men sidan vi rekna med at partilandsmøtet kanskje kunne finna stad seinare, vedtok vi å gøyma alle dokument som galdt landsmøtet. Desse dokumenta, som var svært viktige av di dei inneheldt heile planen for partiorganisasjonen vår, var heime hjå meg. Etter den førre planen skulle eg ordna med at dei vart sende i førevegen til sentralkomiteen utanlands slik at dei einskilde utsendingane kunne reisa utan å ha nokon kompromitterande papir på seg. No som det hadde starta militære operasjonar ved grensa og alle ruter og brev til utlandet vart overvaka av den hemmelege militære tryggingstenesta, var det umogleg å få dokumenta ut or landet.

Likevel var dei ikkje lenger trygge heime hjå meg. Dei fleste av arbeidarorganisasjonane hadde vorte øydelagde, og vi kjende det på oss at det snart ville verta turen til dumafraksjonen. Regjeringa hadde alt opna ein kampanje mot arbeidartingmennene, og vi venta at politiet ville gjennomskjå heimane våre kvar augneblink. Ei tid tenkte vi endåtil på å brenna alt materialet. Dagane med «parlamentarisk immunitet» nærma seg slutten, og det var naudsynt å finna ein eller annan trygg stad å gøyma dokumenta på.

Til sist vedtok vi å gøyma dei i Finland, på ein stad som var to eller tre timars reise med toget frå St. Petersburg. Eg tok dokumenta og reiste til Finland etter å ha vandra rundt i byen til eg hadde rista av meg alle

spionar. Vi hadde vedteke at berre ein annan kamerat skulle vita om gøymestaden. Eg møtte kamerat Olminski på den avtala stasjonen, og vi grov ned dokumenta under eit tre og la ein tung stein over staden for å gjera det tryggare.

Men etter ei tid greidde eg å få dokumenta til sentralkomiteen. Det finske sosialdemokratiske partiet hadde enno rådgjerdar for å setja seg i samband med framande land, og vi vart samde om at sentralkomiteen deira skulle taka på seg oppgåva. Eg drog til Finland att, grov opp dokumenta, og tok dei med til Helsinki.

Det finske partiet var lovleg og var i ei mykje gunstigare stode enn organisasjonen vår. Eg tok difor opp spørsmålet om dei kunne hjelpa oss. Vi hadde vorte sette attende over heile lina, og trong pengar for å byggja opp att arbeidet vårt.

«Organisasjonen vår er knust,» fortalde eg dei finske kameratane. «De må hjelpa oss. Vi ynskjer å låna både pengar og prentingsutstyr. Vi treng sårt kvart tusen, nei, kvart hundre rublar vi kan få tak i.»

Sjølv om Det finske sosialdemokratiske partiet var lovleg og difor ope for politiovervaking, fann dei finske kameratane vegar til å gje oss noko hjelp.

Førebuingsarbeidet til partilandsmøtet var svært viktig frå organisasjonssynsstad. Alle partieiningar tok del i arbeidet, frå sentralkomiteen ned til dei lokale cellene. Sjølv om partimøtet for skuld krigen ikkje vart halde på den fastsette tida, hadde førebuingane styrkt og sveisa partiet saman. Partiet hadde fått fleire medlemer, og nye parti-arbeidarkadRAR var utvikla.

Krigen

Kapittel XXII

Krigsutbrotet

Krigskunngjeringa - Arbeidardemonstrasjonar under mobiliseringa - Kunngjeringa frå думаen - Det vert nekta å røysta for krigskredittar - Tilhøva for partiarbeid i byrjinga av krigen - Dei fyrste kunngjeringane mot krigen frå komiteen i St. Petersburg - Eit åtak frå det hemmelege politiet - Ei reise gjennom Russland

Baku-streiken og julidemonstrasjonane til arbeidarane i St. Petersburg var dei siste revolusjonære hendingane føre krigsutbrotet. Desse kampane hadde teke mange offer blant arbeidarane. Då masserørsla hadde utvikla seg til barrikadekampar og væpna samanstøytar, lot ikkje tsarregjeringa noko stå i vegen for seg i strevet etter å knusa den gryande revolusjonen. Seriane med lock-outar hadde råka dei økonomiske kårane til arbeidarane, og massearrestasjonane og bortvisingane hadde svekt den politiske organiseringa til arbeidarklassen. Proletariatet trong ei viss tid for å koma seg, for å samla kreftene sine til nye åtak på tsarismen. Men arbeidarane vart nekta dette pusteromet — tvert om vart seinare hendingar eit kraftig slag mot arbeidarrørsla.

Krigskunngjeringa var eit signal til dei svartaste reaksjonære kreftene

om å dobla åtaka sine på arbeidarrørsla. I ei stemning av vill sjåvinisme og kunstig kraftpatriotisme, undertrykte regjeringa rått alle legale og illegale arbeidarorganisasjonar.

Sjølv om årsaka til krigen i namnet var ein strid mellom Austerrike og Serbia, var krigen i røynda ein gigantisk kamp mellom imperialistiske røvarar som var klære til å skjera strupen over på kvarandre i kampen om nye marknader. Krigen gav borgarskapet lovnad at det var mogleg å få nytt bytte utanlands, og enorme profittar frå krigsordrar heime. Borgarskapet i alle land helsa krigen med glede og dekte ynsket sitt etter bytte under eit tynt lag med nasjonalistiske ideal. Det russiske borgarskapet var ikkje noko unntak. Det hadde tidlegare tillate seg den fridomen å spela liberalistar og opposisjonelle, men på grunn av hug til imperialismen skunda det seg no til å bøya kne og sverja heilhjarta truskap til det tsaristiske flagget. Det oppdaga med eitt at Romanov-autokratiet med det blodige politistyret og den omsynslause undertrykkinga av massane, var ein forkjempar for demokratiet og dei små nasjonane sin forsvarar mot dei prøyssiske junkarane og dei tyske militaristane.

Patriotiske demonstrasjonar vart sette i scene i gatene i St. Petersburg. Portnarar, politimenn, hemmeleg politi, saman med pakk av alle slag, marsjerte gjennom gatene. Dei bar portrett av tsaren og nasjonalflagg, song «Gud signe tsaren» og ropte «hurra» av full hals. Verna av vaktarane av «lov og orden» vart demonstrantane frekke og slo hattane av dei som gjekk forbi og julte opp kvar innbyggjar som ikkje var heilhuga nok i patriotismen sin. Kvar slik demonstrasjon vart kvar augneblink lett til ei mengd med typiske russiske pogrommakarar. I St. Petersburg knuste «patriotane» vindauga i den tyske ambassaden, og i Moskva gjekk dei til åtak på fleire tyske handels- og industriverksemder.

«Patriotiske» pogromar veksle med seremoniar der ein knelte framfor tsarpalasset. Endåtil studentane som tidlegare var så byrge over «venstre»tradisjonane sine, stod på kne framom Vinterpalasset og ropte hurra og hylla den «elskte» herskaren sin.

Under dekke av sjåvinistbylgja som feide over landet, skunda tsaristpolitiet seg til å gjera opp med den gamle «indre fienden» sin, den mest framskridne delen av det russiske proletariatet. Med eit pennestrok vart slike arbeidarorganisasjonar som enno var til undertrykte. Sibir vart endå ein gong fullt av bortviste, og partiorganisasjonar miste mange av

dei beste medlemene sine. Krigen som borgarskapet hadde førebudd seg til i ei tid, fann arbeidarklassen ikkje berre ubudd, men nyss slegen i ein alvorleg samanstøyt med troppane til tsarismen. Samstundes vart visse grupper av attendeliggjande arbeidarar som ikkje greip kva det i røynda dreide seg om, smitta av den vidspreidde patriotiske gifta. Under desse tilhøva var det vanskeleg å tenkja seg nokon vidfemnande organisert motstand frå det russiske proletariatet mot krigsvanvitet og krigsreaksjonen.

Trass i desse vanskanene fann det likevel stad ei rekkje anti-krigsaksjonar i St. Petersburg i dei fyrste dagane av krigen. Så snart den allmenne mobiliseringa var kunngjort, gav komiteen i St. Petersburg ut den fyrste fråsegna si mot krigen: «Eit blodig gjenferd heimsøker Europa. Ned med krigen! Krig mot krigen! Desse orda må gje atterljom gjennom alle byane og landsbyane i Russland.» Dette var partiet si oppmoding til arbeidarane, bøndene og soldatane. «Arbeidarane må hugsa at arbeidarar over grensa ikkje er fiendane deira. Arbeidarane i alle land er undertrykte av dei rike og herskande klassane, dei er utbytta alle stader... Soldatar og arbeidarar, de har vorte kalla til å døy for æra til kosakpiskane, for æra til landet dykkar — landet dykkar som skyt ned arbeidarar og bønder og som set dei beste sønene dykkar i fengsel. Vi må kunngjera at vi ikkje ynskjer denne krigen. Krigsropet vårt er 'Fridom for Russland.'»

Denne kunngjeringa vart skriven i all hast så snart krigsutbrotet hadde vorte kjent og inneheldt berre eit stutt oversyn over stoda. Men ein vil sjå at partiorganisasjonane i St. Petersburg alt hadde gjeve det stikkordet som seinare vart styrkt, utvikla og fullført av alle andre partiorganisasjonar.

Sjølv om sambanda med provinsane vart avbrotne med ein gong, hadde vi liten tvil om at arbeidarane i provinsane hadde ein liknande ande. Vi fekk veta nytt berre i småstykke, eit brev eg fekk frå Kostroma nokre få dagar etter mobiliseringa er typisk for dette. Dette brevet inneheldt fylgjande fråsegn som vart vedteken av ei gruppe arbeidarar i Kostroma:

«Vi protesterer på det sterkaste mot handlinga til tsar-regjeringa når ho dreg det russiske proletariatet inn i ein brorsmordkrig mot proletariatet i Tyskland og Austerrike. Vi spør Den sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen i dumaen kva steg han har teke mot

krigen og kva han har gjort for å uttrykkja brorskapleg solidaritet med proletariatet i dei krigførande statane.»

Den dagen hæren vart mobilisert, streika arbeidarane ved omlag tjue fabrikkar i St. Petersburg i protest mot krigen. Nokre stader møtte arbeidarane reservesoldatane med ropa «Ned med krigen» og med revolusjonære songar. Men dei demonstrasjonane som no var, fann stad under andre tilhøve enn dei nokre få veker før. Tilskodarane, særleg i sentrum av byen, var tende av patriotiske kjensler og heldt seg ikkje lenger «venleg nøytrale», men var aktivt med på å forfylgja demonstrantane og hjelpte politiet med å gjera arrestasjonar.

Eit slikt «patriotisk» utbrot hende på Nevski Prospekt den fyrste mobiliseringsdagen, medan ein arbeidardemonstrasjon marsjerte forbi bydumaen. Folk i gata, mest borgarlege dagdrivarar, som til vanleg gøynde seg eller stakk av gjennom sidegater når det dukka opp arbeidardemonstrasjonar, vart no svært verksame — med rop om «svikar» hjelpte dei politiet med å banka opp demonstrantane. Politiet var i stand til å arrestera arbeidarane og taka dei med til politistasjonen.

Under slike tilhøve var det umogleg å organisera ei brei rørsle mot krigen, og dei heltemodige handlingane til einskilte arbeidarar drukna i eit hav av militant patriotisme.

For å demonstrera klårare den fulle einskapen mellom tsaren og folket, og framfor alt for å få røysta gjennom krigskredittar, vart statsdumaen kalla saman i all hast. Dei fleste tingmennene, frå ytste høgre til kadettane, var heilt gjennom innstilte på krigen og snakka ikkje om anna enn «krig til sigeren er vunnen» og «forsvar av fedrelandet» osb. Avisene tevla med kvarandre om å gje att dei patriotiske ytringane til partileiarane i dumaen, om kor naudsynt det var å stå saman for å slåst mot den utanlandske fienden.

Borgarpressa uroa seg svært over den haldninga arbeidartingmennene ville taka når det galdt krigen. Medan eg ein kveld tok imot vitjingar av arbeidarar i heimen min, kom det ei mengd med borgarlege journalistar frå alle avisene i St. Petersburg, frå Svartehundra-avisa *Tsemstsjina* til venstreavisa *Den*, og stilte meg ei rekkje spørsmål.

«Kva haldning har arbeidarane til krigen? Kva stilling tek fraksjonen Dykkar? Kva vil arbeidartingmennene gjera i dumaen?»

Dei tok fram notisbøkene og blyantane sine og gjorde seg klære til å

skriva ned svara mine. Men det eg sa høvde ikkje på noko vis til å verta prenta i avisene deira. Eg kunngjorde:

«Arbeidarklassen vil setja seg imot krigen med all kraft. Krigen er imot arbeidarane sine interesser. Brodden hans er tvert om retta mot arbeidarklassen over heile verda. I namnet til verdsproletariatet vedtok Basel-møtet i Den sosialistiske internasjonale ei fråsegn som sa at dersom det var kunngjort krig, var det vår plikt å føra ein fast krig mot han. Vi som er dei verkelege målsmennene for arbeidarklassen vil kjempa for slagordet: «Krig mot krigen». Kvar medlem av fraksjonen vår vil slåst mot krigen med alle dei midla han rår over.»

Det er ikkje naudsynt å seia at svaret mitt ikkje vart prenta i noka avis, men med ein gong vart kjent for det hemmelege politiet, som i orda mine såg ei stadfesting av anti-krigshaldninga til partiet vårt. Eg byrja å få grove brev som ikkje var skrivne for å overtyda, men for å terrorisera.

«De vil dela lagnaden til Herzenstein og Jollos,» var innhaldet i fleire brev frå medlemer av Svartehundra. Herzenstein og Jollos var to tingmenn i dei tidlegare dumaene som vart snikmyrda av medlemer i Den russiske folkeunionen, med stillteande samtykke frå det hemmelege politiet. Eit av breva inneheldt og ei teikning av ei beingrind som fortalde om den lagnaden som skulle råka meg.

Då arbeidarane fekk vîta om desse trugsmåla, ville dei endeleg syta for særskilt vakthald av heimen min. Trass i at eg protesterte og sa at det var umogleg å verna seg mot mordarkula, stod arbeidarane fast på dette framlegget. Dette hende i dei fyrste få dagane av krigen, før den offentlege kunngjeringa til fraksjonen som vi skulle gje i dumaen under diskusjonen om krigskreditttrøystinga. Fyrst freista vi å få til ei sams kunngjering for dei to sosialdemokratiske fraksjonane og trudovikane. Etter å ha samrådd oss med partikameratar som var i St. Petersburg, vedtok vi å stå fast på at kunngjeringa klårt skulle fordøma krigen og avgjort syna attende noka støtte frå arbeidarklassen til krigen. Det vart opna drøftingar mellom dei tre fraksjonane, men trudovikane trekte seg ut etter den fyrste samrådinga. Kerenski, Tsjkheidze og eg var til stades, og Kerenski kunngjorde tvert at trudovikane såg det som naudsynt å gå inn for krigen. Tsjkheidze vakla fyrst, og halla mot at det var naudsynt å «forsvara fedrelandet».

Men etter lange drøftingar sette dei to fraksjonane opp ei sams kunn-

gjeriing. Hovudlinene i kunngjeriinga vart vedtekne på eit møte der nokre medlemmer frå komiteen vår i St. Petersburg og nokre framståande men-sjevikar var med. Om eg hugsar rett, vart det fyrste utkastet skrive av Sokolov. Seinare på dagen kom Sjagov og Petrovski attende til St. Petersburg og slo seg saman med oss. Seinare kom det fleire tingmenn frå baa fraksjonane, og etter mange fleire møte og mykje diskusjon, var både mensjevikar og bolsjevikar samde om den endelege ordlyden i fråsegna.

Det neste møtet i dumaen skulle haldast 26. juli. Nokre få dagar før gjekk dei fleste av tingmennene, denne gongen irekna trudovikane, til ei mottaking på slottet der dei heilt kunne sleppa lojalitetskjenslene sine til tsaren laus. Rodtsjanko opna dumaen med ein høgpatriotisk tale om den «fulle einskapen mellom tsaren og det trufaste folket hans»: for «å forsvara staten» og om korleis «alle dei nasjonalitetane som budde i Russland hadde smelta saman til ein familie i brorskap når fedrelandet deira var i fåre» osb. Desse frasane med militant patriotisme vart seinare tekne opp att med små endringar av leiarane av dei partia som utgjorde dumafleirtalet. Kerenski talte for trudovikane og las opp ei kunngjeriing som etter nokre få skinn-revolusjonære frasar slo fast at trudovikane var fast overtydde om at «den store naturkrafta i det russiske demokratiet ville by fienden ein fast og vellukka motstand og verna heimlandet og den kulturen som hadde vorte skapt av sveitten og blodet til framfarne slektsledd».

Så vart kunngjeriinga frå den sosialdemokratiske fraksjonen lesen, men Rodtsjanko sensurerte henne før ho vart prenta i den stenografiske meldinga.

Kunngjeriinga vår inneheldt ikkje noka klår og nøyaktig karakteri-sering av krigen eller av stoda til arbeidarklassen. Ho gav heller ikkje noka vel avgrensa revolusjonær rettleiing. Likevel, når ein set henne opp mot den kraftpatriotiske bakgrunnen, høyrdest ho som eit klårt protestrop mot krigsgalskapen. I motsetnad til fråsegnene frå dei andre partia, fordømte den sosialdemokratiske kunngjeriinga fast krigen og sette solidariteten i arbeidarklassen opp mot han. Ho nekta at det var nokon «einskap» mellom tsaren og folket som så hyklersk var helsa vel-komen av Svartehundra-dumaen.

Etter det patriotiske gildet sitt gjekk statsdumaen over til å røysta over krigsbudsjettet. I samsvar med avgjerder som var tekne ved alle møte i Internasjonalen, nekta fraksjonen vår å taka nokon del i røystiingane og gjekk frå salen. Kunngjeriinga vår og at vi nekta å røysta over krigskredittar, reiste ein proteststorm frå dumafleirtalet. Tingmenn

frå alle andre parti, venstrekadettane og dei progressive irekna, vart sin-te og gjeikk til åtak på oss i forsalane.

«Kva er det de gjer? De er utsendingar frå arbeidarane og skulle leia dei, men i staden dreg de det russiske folket til kanten av stupet. De vil øydeleggja nasjonen!»

Høgresida var svært frekk og truga med å taka seg av oss seinare, sjølv om ho var heilt klår til å kasta seg over oss der og då. Vi gjeikk frå dumaen fylgd av dei trugande ropa frå «stribukkane» i dumaen.

Anti-krigshaldninga vår vart snart vidkjend mellom arbeidarane, og ho vart teken som rettesnora for anti-krigsarbeidet i partiet. Vi byrja litt etter litt å byggja opp att undergrunnsarbeidet vårt som i hovudsak var retta inn på å organisera massane til kamp mot krigen. Vanskane med partiarbeidet som var skapt i den atmosfæren som var oppstått i dei tidlege krigsdagane, og vanskane med å halda oppe sambandet med sen-tralkomiteen utanlands vart sterkare enn nokon gong før. Styres-maktene i Austerrike hadde arrestert Lenin, og det var to månader før vi kunne nya opp att sambandet med senteret utanlands på ein tilfreds-stillande måte. Hovudarbeidet vårt var anti-krigspropaganda, og under krigstilhøve utsette det kvar medlem som vart teken for å verta stilt for militærdomstol og ein mest viss daude.

Etter at *Pravda* og arbeidarpressa vart øydelagde, var duma-fraksjonen det einaste samla senteret som var att for partikreftene. Komiteen i St. Petersburg var øydelagd, og knapt nokon av medlemene hans var att i St. Petersburg. Mange hadde vorte arresterte, og mange var tvinga til å gøyma seg i distrikta ikring. Hovudbasen deira var Finland, der Olminski, Jeremejev, Kamenev, Demjan Bedni, Gorki og andre kameratar budde. Det var svært vanskeleg å halda nært samband med dei, men det var svært viktig at komiteen vart bygd opp att. På den andre sida var det heilt naudsynt å halda verksemda til komiteen i St. Petersburg så hemmeleg som mogleg. Difor hadde den nye St. Peters-burg-komiteen færre medlemmer sjølv om han stod andsynes ei større ar-beidsmengd.

Den fyrste oppgåva til komiteen var å skipa samband med distrikta og å omorganisera prenteutstyret for å gje ut kunngjeringar. Vi måtte ord-na med at prenteutstyret kunne takast frå kvarandre og verta flytt saman med alt det som hørde til, til ein annan stad så snart ei kunn-gjering var prenta. På dette viset kunne vi halda fram med arbeidet vårt sjølv om politiet heile tida arresterte nye flokkar av medlemene våre.

Eg tok utkastet til den fyrste kunngjeringa til Finland så ho kunne verta gjeve ut derifrå. Av di grensa vart svært nøye overvaka, la eg ein

kopi av utkastet i den eine langstøvelen min og ein annan i ein fyrstikkask som eg kunne brenna når som helst dersom eg vart ransaka av politiet. Eg møtte kamerat Jeremejev på den utpeikte staden og brukte heile natta på å retta på utkastet. Morgonen etter tok eg dei same rådgjerdene og reiste attende til St. Petersburg og gav utkastet til den kameratgruppa som skulle prenta og spreia det. Desse kameratane brukte å dra til dei stadene i byen der det var flest menneske — til jarnvegsstasjonane og mobiliseringsdepota — og gje kunngjeringane til reservesoldatane og av og til putta dei i lommene deira.

St. Petersburg-komiteen gav ut den andre fråsegna si om krigen i byrjinga av august. Denne fråsegna tok opp at det var naudsynt å driva propaganda mellom troppane, å førebu væpna kamp og den sosiale revolusjonen som nærma seg. Slagordet «Krig imot krigen» utvikla seg slik til eit praktisk program for å utnytta krigen for den revolusjonære kampen. Det hemmelege politiet vart uroa då denne kunngjeringa kom ut. Dei hadde vona at dei hadde lukkast i å knusa partiorganisasjonane heilt, og at undertrykkingstiltaka deira og den sterke patriotismen hadde rive grunnen vekk under føtene på dei revolusjonære partia. Kunngjeringa synte at bolsjevikane var langt frå å vera øydelagde og nytta stoda til å fremja den revolusjonære rørsle. Regjeringa vedtok å knusa dette «sviket», og det hemmelege politiet byrja å jakta på dei kameratane som hadde samband med prentinga av kunngjeringa og leita etter den ulovlege pressa. Mange vart arresterte, men pressa vart ikkje oppdaga.*

To veker seinare kunne vi gje ut endå ei utsegn i namnet til St. Petersburgkomiteen. Trass i dei strenge krigstiltaka, vart manifesta spreidde på fabrikkane og nådde reservesoldatane og i noka mon dei vanlege troppane. Dei fylde føremålet sitt med litt etter litt å styrkja dei revolusjonære kjenslene hjå massane, og å løysa opp den sjåvinistiske

* Ein kan sjå frå dokumenta i arkiva til Politidepartementet at det hemmelege politiet rekna med at eg var hovudagenten for å gje ut desse utsegnene. Sjefen i det hemmelege politiet melde at sjølv om «komiteen i St. Petersburg er mindre verksam», var likevel «dei rastause unge medlemene i dei illegale organisasjonane misnøgde med å vera tvinga til å vera uverksame. Under påverknad frå den sosialdemokratiske tingmannen Badajev har dei byrja å gje ut ein serie med flygeblad som tek føre seg aktuelle hendingar og har til føremål å setja krigføringa til regjeringa i vanry». Det hemmelege politiet handla openbert med den instruksen å førebu det stoffet som var naudsynt for å få meg arrestert og stilt for retten. Men dei lukkast ikkje med å få tak i dei prova dei venta frå undersøkingane sine, og melde: «Ein vil gjera alle tiltak for å få tilståingar frå arresterte personar som vil prova at tingmannen Badajev driv med revolusjonær propaganda.»

skodda som vart spreidd av regjeringspressa. Vi avslørte det verkelege andletet til den imperialistiske krigen og oppmoda massane om å førebu seg til ein væpna kamp under fanene til den internasjonale solidariteten til proletariatet.

Litt etter litt vart particeller bygde opp att, og partimedlemer som hadde kome seg unna arrestasjonar samla rundt seg alle aktive arbeidarar og byrja arbeidet sitt att, medan dei hadde strenge reglar om kva som var hemmeleg. Då det ikkje fanst andre legale arbeidarorganisasjonar, vende partimedlemer seg til trygdelaga som gav dei kontaktar med arbeidarane. Det vart distriktsorganisasjonar att, og i nokre distrikt vart verksemda svært livleg og det vart sendt utsendingar til komiteen i St. Petersburg. Med store vanskar, og ikkje så snøgt som vi kunne ha ynskt, byrja bolsjevikorganisasjonen i St. Petersburg å livna til att. Han samla nye ledd og celler og kunne halda fram med det revolusjonære arbeidet som no i hovudsak var retta inn på å kjempa mot krigen og førebu revolusjonær handling frå arbeidarklassen.

Provinsane synte sakte kvar dei stod. I andre halvdelen av august gjorde eg ein rundtur i Russland som eigentleg var planlagd i samband med førebuinga til partilandsmøtet. Eg nytta han no til å styrkja og byggja opp att dei lokale partiorganisasjonane. Eg meinte å vitja nokre Volgabyar og så halda fram til Baku og Tiflis, for organisasjonen i Baku hadde vorte øydelagd etter den lange streiken om sommaren. Eg skulle og setja i gang med å førebu eit partimøte som skulle vera om hausten.

For å unngå spionar måtte eg dra frå St. Petersburg i løyndom. Etter at eg hadde vandra rundt i byen ei tid, drog eg til ein skog nær Obukhovostasjonen og venta til eg såg eit godstog som nærma seg. Då sprang eg ned til lina og hoppa på toget, som tok meg til Ljuban. Concordia Samojlova og Juriev som hadde budd der etter at partiorganisasjonen vart øydelagd, møtte meg på ein avtalt stad og gav meg ein jarnvegsbillet. Eg for til stasjonen rett føre toget gjekk, klatra inn i ei vogn og kleiv med ein gong opp i ei øvre køye. Det hemmelege politiet sakna meg snart i St. Petersburg og jakta på meg over heile byen utan å lukkast.

Eg vitja ei rekkje byar, fekk samband med partimedlemer og heldt ein serie med møte med deira hjelp. Eg gav dei adresser dit dei trygt kunne senda brev og litteratur, og var med på å avgjera ymse spørsmål om lokal partiverksemd.

I Baku var det naudsynt å byggja opp organisasjonen på nytt. Etter fleire konferansar med Baku-bolsjevikar, mellom desse var kamerat Sjaumjan, sette eg meg føre å organisera store arbeidarmøte over heile

oljefeltet. Men desse møta vart aldri haldne. Ein eller annan agent-provokatør hadde greidd å lura seg med på møta, og eg vart med ein gong omlægga av spionar som hindra meg i å gå nokon stad utan å setja dei personane eg møtte i fåre. Under desse tilhøva måtte vi gje opp ideen med å halda store arbeidarmøte, og då eg ikkje kunne halda fram med ein hale av spionar i hælane, vart eg tvinga til å reisa beinveges attende til St. Petersburg.

Då eg kom til St. Petersburg, fekk eg vita at ein stor styrke med hemeleg politi hadde vorte mobilisert for å finna ut kvar eg var. Og i dumaen vart eg fortald kor lukkeleg Junkovski vart då han til sist vart opplyst om at eg hadde dukka opp i Baku. I ein samtale med ein duma-medlem hadde Junkovski sagt, utan å frista å løyna kor nøgd han var: «Badajev var heilt forsvunnen, men no har vi funne han i Baku.»

No var det september, og dei andre medlemene i fraksjonen vår kom attende til St. Petersburg snart etter. Sjølv om dei hade vorte nøydd til å avbryta førebuingarbeidet til partilandsmøtet, hadde dei styrkt parti-arbeidet i provinsane. Det ein fekk vita frå lokalsamfunna gav prov om at anti-krigspropagandaen vår vart møtt med støtte frå dei revolusjonære arbeidarane.

Novembermøtet

Sviket til Den andre internasjonale - Vandervelde sitt brev - Mensjvikane stør krigen - Lenin sine tesar om krigen - Møtet - Kunngjering til studentane - Diskusjon om tesane

Ved å utvikla partiarbeidet vårt, driva anti-krigspropaganda og organisera ein kampanje mot krigen, handla vi i samsvar med avgjerdene frå Dei internasjonale sosialistmøta. Desse møta hadde fleire gonger fordømt krig mellom borgarlege regjeringar, streka under plikta til sosialdemokratar til å røysta mot krigskredittar i nasjonalforsamlingane og oppmoda arbeidarane om å gjera slutt på einkvar krig med væpna oppreist.

Baselmøtet var det siste møtet som vart halde før krigen, og det vart halde i 1912 under krigskrisa i Balkanstatane. Det retta eit manifest til verdsproletariatet der det slo fast: «Lat regjeringane hugsa at den fransk-tyske krigen kalla fram den revolusjonære eksplosjonen til Kommunen, at den russisk-japanske krigen drog med seg i kjølvatnet den revolusjonære rørsle i alle nasjonar i Det russiske tsarriket . . . Arbeidarane i verda ser det som eit brotsverk å skyta kvarandre på vegner av kapitalistiske profittar, dynastiske tevlingar eller hemmeleg diplomati.» Dumafraksjonen baserte arbeidet sitt på desse utsegnene.

Fraksjonen vår som då nett var skipa, sende dette brevet til Baselmøtet: «Krig og blodspille er naudsynt for dei herskande klassane, men arbeidarane i alle land krev fred for einkvar pris. Og vi, dei russiske arbeidarane, rekkjer ut brorskapshender til arbeidarane i alle land og sluttar oss saman med dei i protesten deira mot krigsskamma i vår tid.» Seinare, i april 1913, då det var fåre for ein russisk-austerriksk samanstøyt, bytte den sosialdemokratiske dumafraksjonen brev med den sosialdemokratiske fraksjonen i den austerrikske nasjonalforsamlinga og med eksekutivkomiteen i Det ungarske sosialdemokratiske partiet. På den tida skreiv vi:

«Nasjonane i Det russiske tsarriket veit ikkje om noko som gjer denne kriminelle krigen rettferdig . . . vi syner hånleg attende den anti-tyske og den anti-austerrikske agitasjonen til russiske liberale som freistar å kle den barbariske freistnaden på å tenna dei russiske folk mot tyskarane og alt tysk med ein progressiv farge . . .»

I svaret sitt uttrykte dei austerrikske sosialdemokratane kor glade og nøgde dei var over haldninga vår:

«Vi ser på den fryktlause aksjonen dykkar mot panslavisk sjåvinisme som ein av dei beste garantiane for europeisk demokrati og fred i Europa. . . . Vi er bitre fiendar av undertrykkjarane dykkar, men vi er bundne til det russiske folket med uløysande band ein sams strid for fred og fridom.»

Som det vel er kjent, dagen etter at krigen vart kunngjort, gjorde leiarane av Internasjonalen eit av dei største brotsverka i historia og sveik det som den internasjonale arbeidarklassen hadde sett opp. Sosialistpartia vart borne av stad av nasjonalistbylgja, og fylgde leiinga til kvar si regjering og vart reiskapar i hendene på dei nasjonale borgarskapa sine. Den illgjetne «forsvar»-læresetninga dukka opp. Leiarane sveik revolusjonen og tok opp teorien om at når krigen ein gong var kunngjort, så var det naudsynt å forsvare fedrelandet. Dei slutta seg til borgarpressa ved å tenna dei verste kraftpatriotiske lidenskapane og ropte på ein omsynslaus kamp mot «fienden». Dei tyske sosialdemokratane kunngjorde at dei kjempa mot den russiske tsarismen, medan Dei sameinte sosialistane slo fast at dei stødde krigen mot tysk militarisme og prøyssisk junkerskap. Både sidene stødde slik imperialistrøvarane i freistnadene deira på å øydeleggja medtevlarane sine på kostnad av livet til millionar av arbeidarar og bønder.

Eg skal ikkje handsama detaljane i dette sviket, røystinga på krigskredittar og at postar på borgarregjeringane sine budsjett vart vedtekne. Men eg skal visa til ein freistnad på å leia dei russiske sosialdemokratane inn på den same vegen. Denne oppgåva tok Emil Vandervelde på seg. Han var belgisk sosialist og formann i Internasjonalen, og han vart statsråd i den belgiske regjeringa i dei tidlege krigsdagane.

Nokre få månader før, våren 1914, kom Vandervelde til Russland for å verta kjend med den russiske arbeidarrørsla. Han hadde godt høve til

å gjera seg kjend med den uforsonlege kampen som det russiske proletariatet kjempa mot tsarismen på møte med utsendingar frå dei ulike sosialdemokratiske retningane, mellom desse bolsjevikfraksjonen vår. Medan han var i Russland kunne han sjå den omsynslause undertrykkinga av arbeidarane frå tsaristautokratiet. Etter alt dette var det særskilt rart å høyra eit framlegg frå Vandervelde om å leggja ned striden mot tsarismen, å stø den krigen som han hadde fått i stand. Vandervelde si handling er eit klårt døme på den opportunisten som kom over leiarane i Internasjonalen, og som til sist leidde dei til å verta hjelparar og medskuldige til det internasjonale borgarskapet.

Framlegget frå Vandervelde vende seg til bae dei sosialdemokratiske fraksjonane, og sjølv sagt var tsarregjeringa viljug til å lata dette telegrammet frå utlandet nå oss. Ordlyden i telegrammet avslører kor djup sjåvinisme dei europeiske sosialdemokratane hadde falle til:

«For sosialistar i Vest-Europa er det ei sak som gjeld liv og daude at den prøyssiske militarismen — eg seier ikkje Tyskland som vi elsker og ærar — vert slegen... Men i denne fæle krigen som er kasta på Europa på grunn av motseiingane i det borgarlege samfunnet, er dei frie demokratiske nasjonane tvinga til å lita på den militære støtta frå den russiske regjeringa.

Det kjem mykje an på det russiske revolusjonære proletariatet om denne støtta skal verta effektiv eller ikkje. Eg kan sjølv sagt ikkje diktera for dykk kva de bør gjera eller kva interessene dykkar krev — det må de avgjera sjølve. Men eg bed dykk — og om vår stakkar Jaurés var i live ville han ha stødd bøna mi — om å dela det sams synet til sosialdemokratiet i Europa... Vi meiner at vi alle bør sameine oss for å verja oss mot denne fåren, og vi vil verta lukkelege for å få vita meininga dykkar om denne saka — og endå lukkelegare om ho fell saman med vår.»

Dette telegrammet var byrgt underteikna «Emil Vandervelde, utsending frå dei belgiske arbeidarane til Det internasjonale sosialistbyrået, og belgisk statsråd sidan krigskunngjeringa».

Vandervelde slo fast at han tillet oss å nytta telegrammet hans slik vi ville. Han gjorde med andre ord framlegg om at vi skulle nytta det som eit argument for å stoppa kampen vår mot krigen.

Det var heilt openbert at vi berre kunne senda eitt svar attende. Det kunne ikkje vera tale om å skipa fred med tsarismen, som vart verande den viktigaste og den uforsonlege fienden til arbeidarklassen. På den an-

dre sida hadde ikkje arbeidarane nokon fiendar i dei hærane som stod mot kvarandre. I kvart tilfelle var fienden på den nærmaste sida av skyttargravene og var representert av det nasjonale borgarskapet, som våpna måtte vendast mot. Dette var den einaste måten partiet til det revolusjonære proletariatet kunne svara på oppmodinga frå Vandervelde, kongen sin statsråd, på.

Fyrst såg det ut til at mensjevikane og måtte dela dette synet. Mensjevikane nekta å stø krigen og gjorde ikkje framlegg om våpenkvild med regjeringa i den sams fråsegna som vart lesen i dumaen den 26. juli. Men dømet til dei vesteuropeiske opportunistane fekk dei til å vakla og så skifta syn, og dei og sokk til sosialpatriotisme og defensisme.

Mellom mensjevikane var det fleire som stødde ein endeleg siger for Russland, som meinte at det var gale å røysta mot krigskredittar og gå imot krigen. Bodet frå Vandervelde reiste veldige diskusjonar i mensjevikfraksjonen om svaret som skulle sendast. I det siste utkastet trekte dei attende motstanden sin mot krigen og skreiv etter å ha rekna opp den uretten som vart lide under tsarismen:

«Men trass i desse tilhøva — når ein tenkjer på den internasjonale tydinga av den europeiske konflikten og at sosialistane i dei framskridne landa er med i han, noko som set oss i stand til å vona at han kan verta løyst til beste for den internasjonale sosialismen — slår vi fast at vi ikkje går imot krigen med arbeidet vårt i Russland.»

Romanov-autokratiet var så rått og fråstøytande at mensjevikane sjølv sagt ikkje ope kunne kunngjera at dei stødde regjeringa. Ikkje dess mindre var svaret deira det same som slik støtte. Avgjerda om å ikkje gå imot krigen bar i seg at dei gav avkall på dei siste spora av revolusjonær kamp mot regjeringa, og overgav arbeidarklassen til tsarismen sin ømme nåde.

Bolsjevikfraksjonen skreiv og eit utkast til sitt svar til Vandervelde, og forklarte haldninga vår til arbeidarklassen sine oppgåver under krigen. Utkastet vart gjeve til ein konferanse med fraksjonen og partimedlemmer som vart halden i Finland i slutten av september, i husværet til Kamenev.

Etter grundige drøftingar vart den teksten som var sett opp av fraksjonen godkjend. I svaret vårt viste vi heilt attende noko framlegg om å stø krigen og leggja ned kampen mot regjeringa. Tvert imot gjekk vi inn for at oppgåva til partiet var å utnytta krigskrisa til å fremja revolusjonen. Militær siger for den russiske tsarismen ville berre styrkja det autokratiske styret og gjera den russiske regjeringa til den største hindringa og trugsmålet mot internasjonalt demokrati. Vi skreiv:

«Ikkje under noko vilkår kan det russiske proletariatet samarbeida med regjeringa. Det kan heller ikkje eingong beda om ei mellombels våpenkvild eller gje henne noka støtte. Dette er ikkje eit spørsmål om passivitet. Tvert om reknar vi det som den viktigaste oppgåva vår å føra ein strid mot tsarismen på grunnlag av dei krava som vart sette fram, og som vart stødde av den russiske arbeidarklassen i dei revolusjonære dagane i 1905, krav som i dei siste to åra har vunne brei støtte i den politiske masserørsla til dei russiske arbeidarane. Under denne krigen som femner om millionar av arbeidarar og bønder, er oppgåva vår å motverka dei bøkene som krigen er årsak til, ved å utvikla og styrkja klasseorganisasjonane til proletariatet og dei breie massane for demokratiet, og å utnytta krigskrisa for å førebu massane på å gjennomføra oppgåvene frå 1905 på ein vellukka måte. For augneblinken krev vi at det vert kalla saman ei konstituerande forsamling, og vi krev det i interessene til det demokratiet som De bed oss om å stø... Det er den einaste måten vi kan tena den russiske arbeidarklassen og verdsdemokratiet på, så vel som Internasjonalen si sak, som vi meiner vil måtta spela ei viktig rolle i nær framtid. Når resultata av denne fæle krigen vert oppsummerte, vil augo til dei attendeliggjande delane av massane verta opna, og dei vil verta tvinga til å søkja frelse frå redslene til militarismen og kapitalismen på det einaste moglege viset, nemleg ved at det sams sosialistiske idealet vårt vert gjort til røyndom.»

Heile teksten til dette svaret, som var underteikna av sentralkomiteen, vart prenta i novembernummeret (nr. 33) av *Sotsial-Demokrat*.

I tillegg til å taka avgjerd om svaret til Vandervelde handsama møtet visse aktuelle spørsmål i partilivet. Det vart vedteke å gje ut ei ny antikrigskunngjering (ho vart prenta i byrjinga av oktober), og det vart semje om den førebels dagen for det neste all-russiske partimøtet. Det vart gjort framlegg om at partiet si haldning til krigen skulle vera eit av hovudemna på møteplanen.

Lenins *Teser om krigen* som no hadde nådd Russland, skulle tena som grunnlag for drøftingane. Desse tesane som var skrivne i september 1914, fastsette for fyrste gongen den bolsjevikiske sentralkomiteen si haldning til krigen. Lenin skreiv:

«Frå synsstaden til arbeidarklassen og dei arbeidande massane av

alle folka i Russland, ville nederlag for tsarhærane og tsarautokratiet vera langt det minste vondet...»*

Det sjuande og siste punktet i desse tesane sette fram fylgjande slagord for partiarbeid:

«Fyrst ein altomfemnande propaganda for den sosialistiske revolusjonen, som og må utvidast til hæren og området for militær verksemd. Ein må leggja vekt på at det er naudsynt å snu våpna, ikkje mot brørne, lønsslavane i andre land, men mot reaksjonen til dei borgarlege regjeringane og partia i alle land. Ein må skjønna at det er heilt naudsynt å organisera illegale kjernar og grupper i hærane til alle land for å driva slik propaganda på alle språk. Ein nådelaus kamp mot sjåvinismen og patriotismen til spissborgarane og borgarskapet i alle land utan unntak. Mot leiarane i den noverande Internasjonales som har svike sosialismen, er det heilt naudsynt å appellera til det revolusjonære medvitet til dei arbeidande massane som ber børane av krigen, og som i dei fleste tilfella er fiendslege til sjåvinisme og opportunisme...»

Desse tesane danna grunnlaget for manifestet frå sentralkomiteen, som vart prenta i nr. 33 av partiorganet *Sotsial-Demokrat*, det fyrste nummeret som kom ut etter at krigen hadde brote ut. Manifestet som avslørte den verkelege meininga med den imperialistiske krigen og synte sviket til leiarane av Internasjonales, forklarte anti-krigshaldninga til det russiske sosialdemokratiet slik:

«Partiet vårt, Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet, har lide og vil enno lide store tap i samband med krigen. Heile den legale arbeidarpressa vår har vorte gjort til inkjes. Dei fleste av fagforeningane har vorte oppløyste, og mange av kameratane våre har vorte fengsla og sende i eksil. Men dei parlamentariske utsendingane våre, som dannar Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen i Statsdumaen, ser det som si avgjorte sosialistiske plikt å ikkje røysta for krigskredittane, og endåtil å gå frå møtesalen i dumaen for å uttrykkja protesten sin kraftigare. Dei ser det som si plikt å brennemerckja politikken til dei europeiske

* Lenin, *Verk*, eng. utg., band 18, s. 63.

regjeringane som imperialistisk. Trass i den tifoldts auken i undertrykkinga frå tsar-regjeringa, prentar kameratane våre, arbeidarane i Russland, alt dei fyrste illegale oppmodingane sine mot krigen og gjer plikta si etter demokratiet og etter Internasjonalen...»

Og så, seinare:

«Å venda den noverande imperialistiske krigen til ein borgarkrig er det einaste rette proletariske slagordet. Røynslene frå Kommunen syner det, det vart drege opp i Baselfråsegna (1912) og det fylgjer av alle tilhøva i imperialistisk krig mellom høgt utvikla borgarlege land...»

Lenin sine tesar og sentralkomiteen sitt manifest stadfeste at den politikken som vi hadde fylgt i Russland sidan byrjinga av krigen var rett, og dei styrkte samstundes denne politikken med ei klår og nøyaktig ordlegging av «defaitismen»* som bolsjevikane sitt anti-krigsprogram seinare vart kalla.

Då desse dokumenta til sist nådde oss frå utlandet etter store vanskar og omvegar, måtte vi fyrst informera utsendingar frå lokale organisasjonar, og så saman med desse utsendingane finna ut korleis desse slagorda skulle brukast i praksis, t.d. for å planleggja eit endeleg handlingsprogram. Dette var hovudemnet på partimøtet som vart kalla saman av fraksjonen i november 1914.

Møtet måtte finna ein måte for å frigjera den revolusjonære rørsla frå mismotet som hadde sett inn då krigen braut ut. Arbeidarorganisasjonar hadde vorte øydelagde, og ein reaksjonær krigsterror raste med aukande styrke. Å byggja partiorganisasjonen opp att under desse tilhøva kravde kraftig og stendig strev. Tekniske middel kravdest og. Alle desse hovudspørsmåla i partiarbeidet måtte vera emna for møtet: styrkinga av sambanda mellom senteret og dei lokale organisasjonane, organiseringa av partiarbeidet i hæren, å setja opp illegale prentepresser, å gje ut ei avis, å halda oppe sambandet med organisasjonar i utlandet, finansane osv.

Vi førebudde møtet med svært stor varsemd og strengt hemmeleg. Fraksjonsmedlemer reiste gjennom provinsane og ordna med at det skulle veljast utsendingar frå alle dei viktige industrisentra. Utsendingane fekk adresser til løynlege møtestader i St. Petersburg, for å få dei naudsynte opplysningane der. For å ikkje vekkja mistanke hjå politiet, møtte ikkje utsendingane tingmennene før på sjølve møtet.

* «Defaitisme» — «nederlagspolitikk».

Eigentleg var det meininga at møtet skulle verta halde i Finland, men seinare fann vi ein høveleg stad i utkanten av St. Petersburg i forstaden Otsjorki. Dei fleste av husa var tomme om vinteren, og Viborgvegen nr. 28, der Gavrilo som var kontormann på ein fabrikk budde, lå mest for seg sjølv. Kona hans let oss nytta husværet deira. Otsjorki var eit særleg høveleg distrikt, av di ein kunne koma dit både med trikk og tog, og endestasjonen var ikkje langt frå huset til Gavrilo.

Etter at ein del av utsendingane var komne til St. Petersburg, vart dagen for møtet fastsett. Vi reiste alle til Otsjorki etter ulike ruter. Eg drog heimefrå tidleg om morgonen og sette ut i motsette retninga. Då eg hadde kome meg unna spionane, nærma eg meg Neva, hoppa opp i ein båt og kryssa over til den andre sida. Dette var yndlingsmåten til å unngå all forfylging, av di det var vanskeleg for kven som helst å få tak i ein annan båt med ein gong. På den andre sida nådde eg til sist fram til møtet etter å ha endra retninga mi ei rekkje gonger.

Dei andre møtedeltakarane måtte bruka ein liknande strategi. I det vesle romet var dumafraksjonen vår, Petrovski, Muranov, Samojlov, Sjagov og eg sjølv, og utsendingane frå distrikta: M.Voronin frå Ivanovo-Votsnesensk, N.N.Jakovlev* frå Kharkov, Linde frå Riga og to utsendingar frå St. Petersburg, N.Antipov som var medlem av eksekutivkomiteen i St. Petersburg-komiteen og I.Kozlov som var arbeidar ved Putilov og medlem av trygdestyret. Det vart semje om at Kamenev skulle koma frå Finland dagen etter. Mange av utsendingane kunne ikkje møta. Ein av dei, Alexej Japaridze frå Kaukasus, fall i hendene på politiet då han gjekk ut av jarnvegsstasjonen i St. Petersburg, andre vart hindra frå å reisa bort frå byane sine.

Møtet starta arbeidet om kvelden 2. november, då alle utsendingane las meldingar om tilhøva i distrikta sine. Dei skildra stoda i partiorganisasjonen, framgangen i partiarbeidet og kjenslene til arbeidarane, særskilt i samband med krigen. Både particeller og legale organisasjonar hadde lide mykje. Partiet vårt, proletariatet sin leiar og vegvisar, var halvt øydelagt. Men beingrinda var der enno, noko partiarbeid vart enno gjort, og spørsmålet om å utvida det var bunde saman med spørsmålet om å halda dumafraksjonen ved lag, som verka som sentrum og kjerne i heile organisasjonen. På grunnlag av meldingane vart det teke ei rekkje avgjerder. Dei vart skrivne ned av Jakovlev som var sekretær under møtet.

* N.N.Jakovlev var president i eksekutivkomiteen i Jenisseisk-provinsen då revolusjonen byrja. Han vart skoten av Koltsjak under borgarkrigen.

Møtet gjekk så over til spørsmålet om ei kunngjering til studentane. Det var danna ein sams komite ved institutta for gruvedrift, teknologi, medisin og landbruk, og han synte monaleg verksemd. Vi vedtok å gje ut ei kunngjering for å hjelpa dei i arbeidet deira.

Kunngjeringar som vart gjevne ut i St. Petersburg, vart til vanleg godkjende anten i byrået i sentralkomiteen eller av komiteen i St. Petersburg. Men dersom dette var umogleg av tekniske grunnar, fekk eg teksten godkjend av ei eller anna gruppe partimedlemmer og gav han så beinveges over til prentarane.

På bakgrunn av kor viktige slike anti-krigskunngjeringar var, vedtok eg å gje denne kunngjeringa over til møtet slik at det kunne drøfta hennene, og ho vart drøfta og godkjend der. Kunngjeringa vår til studentane syner kor stø haldninga vår til krigen var. Frå dei fyrste løpesetlane med enkle anti-krigsslagord, gjekk vi over til ein etter måten detaljert analyse og trekte endelege slutningar frå han.

Den andre dagen gjekk møtet over til hovudspørsmålet om krigsplattformen til partiet. Kamerat Kamenev opna diskusjonen. Lenin sine tesar tente som grunnlag for den haldninga sentralkomiteen hadde teke andsynes krigen. Dei samsvarte med det standpunktet som vi i Russland hadde teke sidan krigsutbrotet, og stadfeste avgjort at den politikken var rett. Den meir nøyaktige og klårare formuleringa som Lenin hadde gjeve, hadde fullført oppgåva med å streka opp anti-krigsplattformen. Jobben vår no var å arbeida oss fram til korleis denne plattformen skulle gjennomførast i praksis og gjerast kjend vidt og breitt over heile landet.

Diskusjonen om tesane gjekk metodisk føre seg punkt for punkt, og alle utsendingane tok del i debatten. Men det var ikkje nokon innvendingar mot dei prinsippa som var streka opp, sjølv om det kom framlegg om visse betringar av forma. Han vart fylgd av diskusjonen om praktiske framlegg om korleis vi skulle driva anti-krigspropagandaen vår. Men før møtet kunne gjera seg ferdig med arbeidet sitt, braut politiet seg inn i romet og arresterte alle som var til stades.

Fraksjonen vert arrestert

Korleis det hemmelege politiet gjorde seg klåre til åtak - Åtak - Arrestasjonen - Maklakov gjev rapport til Nikolai den andre - Regjeringa byggjer opp rettssaka - Dumaen om arrestasjonen av fraksjonen - Kunngjering frå komiteen i St. Petersburg - Arbeidarane går til aksjon - Lenin om arrestasjonen av bolsjevikfraksjonen

Arkiva til politikammeret som no er opne for ålmenta, syner korleis politiet gjorde seg klåre til å taka seg av konferansen vår. Tsar-regjeringa som hadde leita etter dette høvet i lang tid, avgjorde at dette var ein sjanse til å knipa bolsjeviktingmennene på fersk gjerning. Agenten «Pelageja» gav opplysningar om konferansen. Dette var dekknamnet til agentprovokatøren Romanov som var medlem i partiorganisasjonen i Moskva. Romanov skulle vera med på konferansen som utsending frå Moskva, men då dei vedtok å gå til åtak på møtet, gav det hemmelege politiet han ordre om å halda seg borte. Politikammeret gav instruksjonar til Moskva om at «det er ynskjeleg at det er agentar til stades på sjølve møtet, men dei bør halda seg i nært samband med utsendingane for å kunne gje oss opplysningar om tida og staden for møtet». Det hemmelege politiet i Moskva skunda samstundes på agentane sine at dei skulle streva etter å få tak i desse detaljane og «straks telegrafera til kammeret og til sjefen for dei finske politisoldatane, slik at den sistnemnde kan ordna med at møtet vert stogga».

Av di ein trudde at møtet skulle haldast i Mustamjaki i Finland, vart oppgåva med å gå til åtak på det og arrestera deltakarane trudd til dei finske politisoldatane. Sjefen for politikammeret gav råd til oberst Jerjomin som var sjef for dei finske styrkane og sa: «Det er svært ynskjeleg at ein oppdagar medlemmer i den sosialdemokratiske fraksjonen i statsdumaen på dette møtet, og at brevbyttet om avviklinga av møtet vert ført i samsvar med dei reglane som gjeld i distrikt som er under unntakslov.»

Politikammeret sende eit telegrafisk rundskriv i kode til dei hemmelege politiavdelingane i trettitre byar, og baud dei å overvaka utsendingar frå lokale organisasjonar nøye: «Tak alle naudsynte steg for å finna ut kven som er utsendingar, hald auge med dei og telegrafer det de

får vita om avreise deira til oberst Jerjomin i Helsinki og til kammeret.»

Jarnvegsstasjonane i St. Petersburg var overfløymde med spionar, og det vart sendt ei særskilt gruppe frå det hemmelege politiet til Finland for å styrkja troppane til oberst Jerjomin. I Bjelostrov ved den finske grensa vart det postert spionar som visste korleis alle fraksjonsmedlemene såg ut. Og det er ikkje naudsynt å seia at den mengda med spionar som snuste i fotefara våre i St. Petersburg auka og vart frekkare enn nokon gong.

Romanov, agentprovokatøren frå Moskva, gav politiet opplysningar om sjølve møtet og om dagen han var kalla saman for, men det var utan tvil Sjurkanov, som var agentprovokatør frå St. Petersburg, som avslørte staden der det skulle haldast. Sjurkanov arbeidde på denne tida for komiteen i St. Petersburg, og han var til stades under det førebunde møtet då det vart teke avgjerd om staden, og han skunda seg å fortelja det til herrane sine. Fylgjeleg fekk politiet alle dei opplysningane dei ynskte.

Dokumenta til det hemmelege politiet syner at arrestasjonen av fraksjonen vår ikkje var ei tilfeldig hending som kunne skje når som helst under eit vidfemnande spionsystem. Regjeringa hadde vedteke at bolsjevikfraksjonen skulle øydeleggjast, og alt som stod att var å finna ein høveleg augneblink og å leggja ein strategisk åtaksplan. Dette vart gjort mogleg gjennom arbeidet til agentprovokatørane.

Om lag klokka fem om ettermiddagen den 4. november, som var tredje møtedagen, høyrdest det ei øyredøyvande banking på døra til Gavrilov sitt hus. Etter nokre få sekund var døra sprengd, og ei mengd med politifolk og politisoldatar trengde seg inn i romet vårt. Den politioffiseren som var leiar, trekte revolveren sin og ropte: «Hendene i veret.»

Til svar på protestane våre sa offiseren at han hadde ordre om å setja i verk ei undersøking, og han la fram eit dokument som gav han mynde til å gjennomskjå husværet og arrestera alle personar som vart funne i det på grunnlag av paragraf 23 i unntakslova.

Alle som var til stades som ikkje var tingmenn, fru Gavrilov og, vart ransaka fyrst. Men då politiet freista å undersøkje medlemene i dumafraksjonen, protesterte vi kraftig og sa til den offiseren som var leiaren: «Vi vil ikkje gje dykk lov til å ransaka oss eller arrestera oss. Som medlemmer i statsdumaen har vi parlamentarisk immunitet etter artikkel 15 og 16 i reglane for statsdumaen. Ingen har rett til å ransaka oss eller setja oss i fengsel utan løyve frå dumaen. Politiet handlar ulovleg og vil verta stilt til ansvars for å gjera dette.»

Protesten vår var så fast at han verka: offiseren nølte og gjekk til telefonen for å få vidare instruksar. Medan nokre av oss kjekla med politiet, greidde andre å øydeleggja mange av dei dokumenta som vi hadde. Fyrst øydela vi alt materialet som galdt møtet, og mellom desse var referata, slik at politiet fekk ikkje tak i eit einaste dokument som slo fast kva slag forsamling det var som heldt til i huset til Gavrilov. Vi greidde og å kvitta oss med ei rekkje papir med partiadresser og instruksjonar, men vi fekk ikkje tid til å øydeleggja alle papira våre.

Politioffiseren kom attende med instruksjonar om å ikkje bry seg om protestane våre. Han var i fylgje med ein annan høg tenestemann, og etter ordre frå han, slo politiet klørne i oss. Kvar av oss vart gripen av nokre få politimenn, og trass i den desperate motstanden vår, vart vi alle ransaka etter tur. Undersøkinga var svært grundig, og alt vart fjerna — all litteratur, notatbøker og endåtil klokken våre.

På Petrovski fann dei ein kopi av svaret til Vandervelde, ein kopi av tesane om krigen, det nummeret av *Sotsial-Demokrat* som inneheldt manifestet til sentralkomiteen og fleire løpesetlar som var prenta i utlandet — mellom desse var vedtektene og programmet til partiet.

Frå meg tok politiet ei liknande samling med litteratur, ein kopi av utkastet til kunngjering til studentane og eit pass i eit anna namn. Dette var eit av dei passa som vart nytta i det illegale arbeidet vårt. Frå Samojlov fekk dei tak i ein kopi av avisa, flygeblad og ei notisbok med notatar som rapporten hans bygde på. På Sjagov vart det ikkje funne nokon dokument.

Det mest avslørande funnet til politiet var notisboka til Muranov. Dei fann ho dagen etter på toalettet der Muranov hadde freista å øydeleggja henne. Muranov skildra i henne pinleg nøyaktig heile verksemda si i Ural, opplysningar som galdt lokale organisasjonar, dekknamn til parti-medlemmer, møteresultat, visse adresser osb. Boka til Muranov let det ikkje vera nokon tvil om kva slag illegalt arbeid han dreiv med.

Alle møtedeltakarane utan tingmennene, vart tekne med til fengslet etter undersøkinga. Offiseren telefonerte igjen til sjefane sine om kva han skulle gjera med dumamedlemene. Han fortalde oss så at vi var frie. Då vi vart sette fri gav han oss att tingmannskorta våre og alle eignelutane våre med unntak av dokumenta.

Det hadde gått tolv timar sidan politiet kom, og det var daggry då vi gjekk frå huset. Heile distriktet omkring som til vanleg var øyde, var overfløymd med politi av alle slag. Spionar fylgde oss til den nærmaste trikkestoppen, og fleire gjekk på same trikken.

Måten undersøkinga vart gjort på og den seinare åtferda til politiet

overtydde oss om at regjeringa ikkje lenger ville vyrda den parlamentariske immuniteten til arbeidartingmennene, og at vi kunne venta eit nytt politiåtak kva tid som helst. Vi tok difor steg for å gjera hendingane om natta breitt kjende i arbeidarstroka, og tok så til med å «vaska» og «rydja» i husvera våre.

Vi hadde hemmelege partidokument i husvera våre, som til då vart rekna som den etter måten tryggaste staden. Der hadde vi kopiar av partiinstruksjonar, adresser som det skulle sendast litteratur til, brev, rapportar, namnelister osb. Vi hadde oppretta kontaktar i mest kvar einaste by, og dersom dokumenta fall i politiet sine hender, kunne tusenvis med partimedlemmer verta fengsla eller sende i eksil og heile partiorganisasjonen verta øydelagd.

Alle desse papira vart samla saman og brende i all hast slik at det var berre ei handfull med oske som venta på å verta oppdaga av politiet. Vi hadde og nokre rekneskapsbøker og register — eg reiv ut ei rekkje sider og øydela dei mest avslørande innførslane.

Den 5. november møttest fraksjonen i husveret mitt for å drøfta den nye stoda. Vi vedtok at vi fyrst og fremst skulle spreia nyhenda så breitt som mogleg blant massane, og deretter oppmoda dumaformannen om vern mot at politiet krenkte immuniteten vår som tingmenn. Sjølv om vi skjøna at vi ikkje kunne rekna med noko vern frå Svartehundradumaen, vedtok vi å gjera så mykje oppstuss som mogleg i dumakrinsar for å trekkja offentleg merksemd til saka vår. Når alt kom til alt måtte Rodtsjanko gjera noko med saka. At tingmenn vart ransaka og haldne attende av politiet var valdsferd mot dumarettane våre, og for vyrdnaden si skuld måtte formannen setja fram ein eller annan protest.

Det må nemnast at sjølv om dumafleirtalet gjorde ville åtak på «venstre»-tingmennene i dumaen, så var dei allment svært vare når det galdt krenking av rettane deira. Men protestane deira gjekk sjølv sagt aldri så langt som til ein strid mot regjeringa, og dei stogga med ein gong ved det minste trugsmål frå henne.

Fraksjonen la på Petrovski og meg å forhandla med Rodsjenko. Vi fortalde han alt om at vi ulovleg hadde vorte hefta og ransaka, og kravde at han skulle gjera tiltak for å få dei skuldige for retten.

Vi gjekk frå han med ein skriven protest som var underteikna av oss alle fem. Han lovde å gjera alt han hadde mynde til, men kva han i røynda gjorde og resultatata av handlingane hans kan ein sjå av det som fylgjer.

Då vi gjekk frå dumaen, var spionane meir talrike og frekkare enn om morgonen. Dei dukka opp i kvar sving og rundt kvart hjørne og slutta

ein tett ring omkring oss. Aldri før, trass i den svært strenge overvakinga, hadde åtferda til politiagentane vore så uforskamma. Som ville dyr som har fått smaken på blod, krinsa dei omkring oss medan dei venta på den augneblinken då dei kunne få lov til å kasta seg over bytet. I to år hadde det hemmelege politiet venta på den augneblinken, og no gledde dei seg over sigeren. Ein kunne sjå denne sigerskjensla i andletet til kvar spion og kvar politiagent.

Politiringen rundt oss vart tettare og tettare. Snart skulle han sluka oss.

Då vi på dette viset var så tett overvaka av politiet som var dei redde for at vi skulle sleppa unna i siste liten, kunne vi sjølvsagt ikkje koma i kontakt med arbeidarorganisasjonar eller organisera ei protestrørsle. Alt vi kunne gjera var å undersøkje dokumenta og papira våre om att og om att for å hindra at noko som kunne nyttast som prov mot oss skulle falla i hendene på politiet.

Eg var i senga og hadde nett somna etter fleire dagars uro og spaning, då det ringde på døra omkring midnatt og politiet kom fram i døra mi. «Hr. Badajev,» sa ein politioffiser ved sida av senga mi, «eg har arrestordre på Dykk».

Augneblinken som lenge var venta, hadde kome. Eg kledde på meg, pakka nokre få naudsynte saker og sa farvel til familien min. Heile huset var fullt av politifolk. Eg gjekk ned og ut langsetter dei myrke gatene saman med politiet, som tok meg til varetektsfengselet i Sjpalernajagata. Eg vart grundig ransaka og sett i einecelle. Der fekk eg vita at alle dei andre medlemene i fraksjonen og hadde vorte arresterte same natta, 5.—6. november.

Endeleg hadde tsar-regjeringa teke knekken på bolsjevikfraksjonen vår. Spørsmålet om parlamentarisk immunitet for bolsjeviktingmenn, til likes med alle andre åtak på arbeidarklassen hadde vorte avgjort av styrketilhøvet. Nett då tyktest det å vera til føremon for regjeringa.

Innanriksminister Maklakov, som var ein av dei mest reaksjonære forsvararane av tsarismen, skunda seg å gje rapport til Nikolai den andre om resultatene av politidåden i Otsjorki. Den særskilde «audmjuke» rapporten, som var dagsett 5. november, var skriven før vi vart arresterte, og føremålet med han var openbert å få det naudsynte myndet. Maklakov skreiv i denne rapporten:

«Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet er til i Russland for å velta det styret som no er og skipa ein republikk. Sidan krigen byrja, har det drive propaganda for at han skal slutta

snøgt, og har grunngeve denne kursen med at det er fåre for at det autokratiske styret vil verta styrkt dersom det sigrar, og at gjennomføringa av partiet sine oppgåver fylgjeleg vil verta seinka.

Medlemmer i den fjerde statsdumaen, som tilhøyrrer den sosialdemokratiske fraksjonen, er aktivt med på å propagandera desse ideane, og fraksjonen leier og rettleier den kriminelle verksemda til partiet. Det grellaste dømet på den øydeleggjande innverknaden til desse sosialdemokratiske tingmennene, var den veldige streikerørsla og gateuroa som dei var ansvarlege for førre året. Diverre har det ikkje vore mogleg å skaffa fram prov på verksemda deira slik at dei kan verta stilte for retten.

Men til sist fekk oppdagartenesta, som overvaka revolusjonære grupper utan stans, tak i opplysningar om at dei sosialdemokratiske tingmennene ville kalla saman eit møte der framståande sosialdemokratlar var med, for å utarbeida eit program for anti-krigsverksemd og styrting av det monarkiske styret i Russland.

Den 4. november, i eit privat husvere tolv verst frå hovudstaden i St. Petersburg-distriktet, overraska oppdagarane eit møte der desse medlemene av den sosialdemokratiske fraksjonen i den fjerde statsdumaen var tilstades: Petrovski, Badajev, Muranov, Sjagov og Samojlov. Det var og til stades seks utsendingar frå partiet frå ymse delar i keisarriket. Då politiet spurde dei ut om kva som var føremålet med møtet, svarte dei at dei feira den åtteårs bryllaupsdagen til verten. Men denne forklåringa vart avsanna av ektemaken til vertinna, som kom ei stund etter.

Ransakinga av deltakarane avslørte dette materialet: fleire kopiar av ei revolusjonær utanlandsk avis, *Sotsial-Demokrat*, tidsplanen for møtet som handsama krigsspørsmålet, trettito revolusjonære løpesetlar, partinotat og brev. Dessutan hadde Badajev, som er medlem i statsdumaen, manuskriptet til ei kriminell oppmoding til studentane som bad dei om å vera med i den revolusjonære rørsla, og eit pass i eit anna namn.

Alle detaljar vart med ein gong gjevne til rettsstellet, som har sett i verk ei førebels undersøking for å stilla alle deltakarane i dette kriminelle møtet, mellom desse og medlemene i statsdumaen, for retten.

Eg ser det som mi audmjuke plikt å gje denne rapporten til Dykkar keisarlege majestet.

Maklakov, Innanriksminister.»

Ein må vedgå at med hjelp frå det svært effektive hemmelege politiet sitt, skildra Maklakov temmeleg nøyaktig verksemda til bolsjevik-fraksjonen. Han rapporterer med irritasjon at fraksjonen i lang tid heldt oppe streng løyndom og ikkje gav frå seg noko som politiet kunne handla på. Så fortel han med glede korleis tingmennene endeleg vart tekne.

Signa av tsar Nikolai, heldt regjeringa fram med å setja opp rettsaka som i det minste skulle gje domar på «hardt arbeid». Det sjåvinistiske vanvitet som hadde feid over landet og heldt fram med å veksa i dei fyrste krigsmånadene, gjorde det lettare å forma folkemeininga. Den fyrste offentlege kunngjeringa i *Pravitelstvenni Viestnik (Regjeringsbodet)* var ordlagt slik at ho gav det inntrykket at det var oppdaga ei enorm samansverjing mot «den militære styrken til Russland». Kunngjeringa lydde slik:

«Av di det skjøner at det er naudsynt å halda ved lag eit heilt og uskadd fedreland, har det russiske folket frå krigen byrja glødande stødd regjeringa i krigsverksemda hennar. Men medlemer av den sosialdemokratiske fraksjonen tok ei heilt anna haldning, og vigde kreftene sine til å skaka den militære styrken til Russland med undergrunnsverksemd og propaganda. I oktober fekk regjeringa vita at det skulle haldast eit hemmeleg møte med ut-sendingar frå sosialdemokratiske organisasjonar for å drøfta tiltak retta mot det noverande styret og for å gjera dei opprørske sosialistiske oppgåvene deira til røyndom.»

Dette vart fylgd av detaljar om ransakinga i Otsjorki:

«Sidan det ikkje var tvil om det opprørske føremålet med møtet, vart dei personane som vart gripne der haldne attende, men medlēmene i statsdumaen vart sette fri.»

Trass i at «femmaren» vår alt sat i eineceller, opplyste *Regjeringsbodet* varsamt lesarane sine om at politidomarane hadde avgjort at alle møtedeltakarane skulle «haldast attende».

Denne varsame kunngjeringa var ein slags følar for å prøva etter korleis folkereaksjonen ville verta. Tonen var gjeven.

Den reaksjonære pressa fekk instruksjonane sine og sleppte med ein gong laus eit rasande åtak på fraksjonen vår. Språket i Russkoje Tsnam-ja var typisk: «Vi skulle gå beint på sak med fiendane våre. Galgen er einaste midlet til å få fred att i landet.» Denne oppmodinga vart bakka

opp av resten av den hemngjerrige reaksjonære pressa. Dei liberale avisene tagde omsynsfullt når dei var på det beste, og når det galdt arbeidarprensa, så fanst ho ikkje på den tida.

Etter at grunnen var vel førebudd, kunngjorde regjeringa den 15. november at fraksjonen var arrestert. Den andre kunngjeringa frå regjeringa lydde slik:

«Under den førebels granskinga av møtet som vart halde nær Petrograd, der nokre dumamedlemer og personar frå ymse delar av Russland var med, vart det funne at møtet drøfta ei fråsegn som slo fast at «det minste vondet er nederlag for tsaristautokratiet og den hæren det har». Fråsegna sette og fram slagordet «driv propaganda for ein sosialistisk revolusjon så breitt som mogleg mellom troppane» og «organiserer illegale celler i hæren». Alle dei personane som var med, er arresterte.»

Kva verknad hadde dette på dumaen sjølv? Som eg har nemnt, lovde Rotsjanko å gjera «alt han kunne» etter at han hadde fått kunngjeringa vår. Ei rekkje tingmenn frå andre fraksjonar vedgjekk at det var naudsynt å protestera på eit eller anna vis, men protestane deira var heilt falske. I røynda var dumafleirtalet heilt samd med regjeringa. I den grad dei vedtok å protestera, var dei leidde av otten for at arbeidarane ville gjengjelda denne nye provokasjonen frå regjeringa med eit nytt revolusjonært utbrot.

Sidan dumaen ikkje sat saman for augneblinken, kunne ikkje protestane taka den vanlege forma av ein interpellasjon til regjeringa. Etter framlegg frå Tsjkheidze som fekk fylgje av Kerenski frå trudovikane, Efremov frå dei progressive og Miljukov frå kadettane, vart spørsmålet difor reist på eit vanleg møte i dumautvalet for hjelp til dei sjuke og skadde, som møttest kvar dag i romet til formannen.

Det var om morgonen den 6. november då dumaen enno ikkje var klår over at fraksjonen var arrestert. Difor diskuterte utvalet berre at vi vart ransaka og haldne attende i Otsjorki. Tingmennene som var med i utvalet, avslørte ein open otte for revolusjonære utbrot i landet. Haldninga til oktobristane var typisk. Godnjev, Opotsjinin og Luts gjekk inn for at det var naudsynt å protestera mot politiaksjonen, og sa at åtaket på arbeidarfaksjonen ville verta årsak til uro mellom massane og føra til oppløysing i dei bakre rekkene i hæren. Dei fordømde den provoserande aksjonen til regjeringa av desse reint patriotiske grunnane.

Resultatet av diskusjonen vart at Rodtsjanko sende eit brev til

Goremykin som var formann i ministerrådet. Ordlyden i brevet var typisk for den falske haldninga til dumafleirtalet. Sjølv om han sende brevet den 30. november, mest ein månad etter at vi var arresterte, sa ikkje Rodtsjanko eit ord om at vi vart arresterte, men avgrensa seg til å senda kunngjeringa vår om hendingane i Otsjorki. I brevet som vart nytta som omslag og som var adressert til Goremykin, synte Rodtsjanko til at artikkel 15 i dumavedtektene var krenkte, og la så til: «Slik handling frå styresmaktene kan ikkje tolast, og dess mindre sidan denne vanvyrnaden for lova og den skøytelause og uansvarlege åtferda frå dei administrative styresmaktene sår misnøye mellom det frededelege folket og hissar det opp i den vanskelege tida som vi no går gjennom, når det alt er opphissa av dei harde vilkåra med verdskrigen.» Men kva slutningar trekte Rodtsjanko? Kravde han at forfylgjinga av fraksjonen vår skulle slutta? Slett ikkje. Han runda av brevet sitt med desse orda: «Eg tillet meg å vona at Dykkar eksellense i framtida vil taka dei stega som er naudsynnte for å verna medlemmer i statsdumaen frå ulovlege politiaksjonar.» Heile protesten var slik berre ei formell fråsegn og ei bøn om at krenkinga ikkje måtte takast opp att, utan eit ord om noko vern for bolsjevikfraksjonen vår.*

Dette meiningslause og gagnlause brevet frå Goremykin var den einaste aksjonen frå dumafleirtalet i samband med at arbeidartingmennene vart arresterte. Rodtsjanko gjekk imot freistnaden frå mensjevikane og trudovikane på å kalla saman eit særskilt møte med dumamedlemmer. Han slo fast at møte av tingmenn i feriar ikkje var tillate etter lova, og at etter hans meining var det ikkje naudsynt å ha noko møte.

* Dette brevet vart sendt til innanriksminister Maklakov for at han skulle sjå på det. På brevet som var gøymt mellom papira i Politidepartementet, er merknadene til Maklakov som avslører karakteren til den fremste politimannen til tsaren. Brevet frå Rodtsjanko gjorde Maklakov rasande. Etter notisen «arkiver», skreiv han: «Eg kan ikkje godta ymtet om at aksjonen til politiet som slår fast at fem medlemmer i statsdumaen er kriminelle, er 'skøytelaus' eller 'uansvarleg'. Dette kan kanskje syna seg å vera leitt for formannen i dumaen, men slik er det. Det er ikkje ein slik aksjon som skulle kallast 'utoleleg', men det at grove brotsverk mot staten kunne gjerast utan straff under dekke av 'parlamentarisk immunitet'. At den russiske staten er uskadd er viktigare enn nokon parlamentarisk immunitet, og politiet vil alltid stogga dumamedlemmer som freistar å bryta lova. Det er ikkje dei administrative styresmaktene som kjempar mot revolusjonen som sår misnøye mellom folk, men dei som i samband med slik stakkarsleg åtferd ikkje finn noko betre å gjera enn å ropa om at styresmaktene er skøytelause. Det er på tide at slike vanar vert lagde bort. Den falske harmdirrande lidenskapen er for skamlaus og feilplassert i denne samanhengen. Eg takkar igjen dei medlemene i politistyrken som avslørte og arresterte dumamedlemene.»

Då dumaen møttest att i januar 1915, kunne ikkje fleirtalet tillata at det vart laga ein interpellasjon om at vi var arresterte. Av di kadettane nektar, var det ikkje mogleg å samla så mange underskrifter som naudsynt. Då Tsjkheidze og Kerenski vigde store delar av talane sine i budsjettdebatten til lagnaden til bolsjevikfraksjonen, ville dumaformannen ikkje gje pressa lov til å attgje dei.

Naturleg nok slutta Svartehundra-dumaen seg heilt til aksjonen til Romanov-regjeringa. Arrestasjonen av fraksjonen vår fullførte nederlaget for alle revolusjonære organisasjonar og samsvarte heilt med ynksja til dei interessene som var representerte i statsdumaen. Heltane på heimefronten, blomen av den russiske liberalismen, kraup ved føtene til tsar-regjeringa medan regjeringa delte ut løner til politiet og dei som var i den hemmelege tenesta.

Men kva hende i motstandsrekkeane? I fabrikkane og gruvane? Arrestasjonen av bolsjeviktingmennene kunne ikkje unngå å vekke massane. Vi har sett at endåtil oktobristane, desse elendige støtte-spelarane til regjeringa, fatta at øydelegginga av bolsjevikfraksjonen måtte gjer eit kraftig inntrykk på det russiske proletariatet. Dei tok ikkje feil — kravet om at bolsjeviktingmennene måtte setjast fri vart sett fram saman med dei grunnleggjande krava til den revolusjonære rørsle heilt fram til februarrevolusjonen. Men på den tida då arrestasjonane hende, var ikkje arbeidarklassen sterk nok til å føra noka vidrekkelege rørsle. Krigsterroren greip landet i strupen, og all revolusjonær verksemd førte anten til dauden ved krigsrett, eller til straffarbeid i lang tid. Arrestasjonen av fraksjonen tydde at hovudsentret til partiet i Russland vart øydelagt. Alle trådane i partiarbeidet hadde hatt sentrum i dumafraksjonen, og dei fall no frå kvarandre.

Medan det førebudde arrestasjonen av fraksjonen, gjorde det hemmelege politiet ymse rådgjerder mot nokon aksjon mellom arbeidarane til forsvar for fraksjonen. Spiontenesta vart dobla i arbeidarstroka, og mange partimedlemar vart arresterte. Men trass i alt dette, greidde komiteen i St. Petersburg å gje ut ei kunngjering om arrestasjonen. Kunngjeringa vart hektografert og spreidd den 11. november, og han oppmoda arbeidarane om å streika og skipa protestmøte:

«Kameratar! Om natta den 5. november har den simple tsar-regjeringa som alt er raud av blodet til dei som har kjempa for demokrati, regjeringa til bødlar som har pint dei bortviste arbeidarlingmennene frå den andre dumaen og fengsla tusenvis av dei beste sønene til proletariatet, kasta medlemene i Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen i fengsel.

Den autokratiske regjeringa har handsama målsmennene til 30 millionar arbeidarar med skamlaus råskap. Det falske og hykleriske pratet om einskapen mellom tsaren og folket hans er no avslørt. Det er sett stopp for sviket og fordervinga av massane... Tsar-regjeringa har gått til det ytterste... Arbeidarklassen og alle dei demokratiske kreftene står no andsynes at det er naudsynt å taka opp kampen for verkeleg folkerepresentasjon, for at det vert kalla saman ei grunnlovsgjevande forsamling.

Krigen og unntakstilstanden har sett regjeringa i stand til å utføra åtaket sitt på arbeidartingmennene, som forsvarte proletariatet sine interesser så modig.

Til lyden av gevær og rifler freistar regjeringa å drukne den revolusjonære rørsla i elver av blod. Og med å drive arbeidarane og bøndene til blodbadet, vonar ho å drepe vonene deira om fridom.

Medan ho kunngjer frasar om å frigjera alle slavar, knuser tsar-regjeringa alle arbeidarorganisasjonar, øydelegg arbeidarpressa og fengslar dei beste proletariske stridsmennene.

Men dette er ikkje nok for fienden til arbeidarklassen. Det vart vedteke å gå til åtak på arbeidartingmennene av di dei slost heltemodig mot regjeringa sin politikk som er undertrykking, vald og jarnlekkjer. Tsaristiskurkane sa til dei valde utsendingane frå arbeidarklassen: «Plassen dykkar er i fengselet.»

Heile arbeidarklassen er sett i fengsel. Ein gjeng med røvarar og utbyttrar, ein gjeng med pogrommakarar har våga å døma heile arbeidarklassen i Russland. Ei utfordring som gjeld liv og daude har vorte kasta mot arbeidarklassen. Men endåtil jarnundertrykkinga til unntakslova vil ikkje hindra arbeidarane frå å protestera. Ropet «Ned med bødlane og mordarane», vil verta ropt av millionar av russiske arbeidarar som er budde til å forsvara tingmennene sine.

Kameratar! St. Petersburg-komiteen til Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet oppmodar arbeidarane i St. Petersburg om å halda møte og ein-dagsstreikar i protest mot handlingane til tsarist-godseigargjengen.

Ned med tsarismen!

Lenge leve den demokratiske republikken!

Lenge leve Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet!

Lenge leve sosialismen!»

11. november,

St. Petersburgkomiteen i

Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet.

Samstundes gav den sosialdemokratiske studentorganisasjonen i St. Petersburg ut denne kunngjeringa:

«Den russiske absolutismen er tru mot seg sjølv og held fram med arbeidet sitt mot nasjonen. Den siste gjerninga hans, arrestasjonen av den sosialdemokratiske dumafraksjonen er å likna med eit statskupp. Komedien med folkerepresentasjonen er slutt. Sjølvherskarane har handla, dei verkelege nakne fakta ruver no framfor demokratiet i all si stygge råskap.»

Då han gav ut kunngjeringa si, rekna komiteen i St. Petersburg ikkje med at det var mogleg med nokon vidfemnande arbeidaraksjon. Flygebladet hans hadde til føremål å opplysa arbeidarane om dette nye brotsverket til regjeringa, og å forklåra hendingane på ein måte som var ei motvekt mot den patriotiske agitasjonen frå regjeringa og borgarpressa. Då det peikte på at arrestasjonen av fraksjonen er det same som å fengsla heile den russiske arbeidarklassen, førebudde partiet vårt massane på å taka imot utfordringa frå tsar-regjeringa.

Men oppmodinga verka med ein gong. Ved ei rekkje fabrikkar gjekk arbeidarane til streik for ein dag, og ved andre vart dei berre hindra i å streika ved at fullt mobiliserte politistyrkar greip inn.

Ei sterk politiavdeling som tidlegare hadde vorte send til fabrikkene, gjekk slik til åtak på arbeidarane og gjorde ei rekkje «demonstrative» arrestasjonar, då arbeidarane ved «Nye Lessner» samla seg om morgonen for å drøfta spørsmålet om ein streikeaksjon. Med dei same midla vart streikar hindra ved andre fabrikkar.

På stader der det var streikar, vart det målt ut dryg straff. Ein slo kloa i dei arbeidarane som vart rekna som dei fårlegaste og sende dei ut or St. Petersburg, medan ein fann ei ny straff for andre. Arbeidarar som var i reservehæren eller som endå ikkje var blitt mobiliserte etter avtale med dei militære styresmaktene, vart med ein gong sende til stader langt framme i fronten. Av dei 1500 arbeidarane som streika ved Parviainen-fabrikkane, vart ti sende i eksil og meir enn tjue reservesoldatar vart sende til skyttargravene.

Under desse tilhøva kunne ikkje streikerørsla veksa til nokon storleik, men endåtil desse streikane synta at arbeidarrørsla ikkje var heilt køyvd, og at før eller seinare ville ho reisa seg igjen i all sin styrke.

Det var eit veldig arbeidsområde for partiet vårt, men det var svært vanskeleg for partiet å verka. Arrestasjonen av fraksjonen vår hadde fullført øydelegginga av organisasjonen vår. Sentralkomiteen som var

isolert og avskoren frå Russland, stod andsynes den oppgåva å skipa heile partiorganisasjonen på nytt. Lenin var svært uroa og skreiv til Sjljapnikov i Stockholm: «Dersom dette er sant, er det ei stor ulukke», og bad om å finna ut om dei fyrste meldingane om arrestasjonen var rette.

Tre dagar etter, då meldinga var stadfest, skreiv Lenin til Sjljapnikov: «Det er fælt. Regjeringa vedtok openbert å lata hemnen sin gå ut over Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen og skjøtta ingen ting. Vi må venta oss det verste — falske dokument, falske prov, falske vitnemål, hemmelege rettssaker osb.» Seinare peikte Lenin på dei enorme vanskane med partiarbeidet som hadde auka hundrefalds gonger: «Likevel skal vi halda fram. *Pravda* har skolert hundrevis med klasse-medvitne arbeidarar. Frå desse vil det stå opp ei ny leiargruppe, ein ny russisk sentralkomite trass i alle vanskar... »

Som alltid var orda til Lenin drivne av ei enorm tru på arbeidar-klassen si kraft og på at revolusjonen ville sigra. Han såg klårt dei vanskane som hindra partiarbeidet, men dette skaka ikkje ein augneblink den uvanlege krafta og energien som aldri forlet han i dei hardaste og vanskelegaste periodane i den revolusjonære kampen.

Rettsaka

I fengsel - Spørsmål om krigsrett - Førebuingar til ein arbeidardemonstrasjon - Rettsaka - Kunngjeringa frå fraksjonsmedlemene - Aktor sin tale - Talar frå forsvarer - Domen

Vi vart sette i eineceller under ei streng fengselsstyring og avskorne frå utanverda. Stundom høyrde vi bitar av nyhende, offisielle meldingar om sigrane til dei russiske hærane og om patriotismen over heile landet.

Ein ny agitator dukka opp i fabrikkane i St. Petersburg. Nikolai freista å gjera «sameininga si med folket» til røyndom og reiste sjølv omkring på fabrikkane. Han var omgjeven av eit strålende fylgje og det vart halde nøye vakt over han av politifolk i uniform og i sivile klede. Han vitja Putilov og andre verksemder, og heile framferda vart sett i scene slik at ein nøye heldt seg til alle reglane for patriotiske demonstrasjonar. Hurrarop, synging av nasjonalsongar, framføring av ikon, alt gjekk som eit skodespel.

Men vi fekk ikkje og kunne ikkje få opplysningar om kva som egentleg gjekk føre seg blant arbeidarane, korleis det vart drive revolusjonær propaganda mellom dei og kva dei verkelege kjenslene deira var. Vi var i forhøyr fyrste gongen to eller tre dagar etter at vi vart arresterte, og då vi kom saman hadde vi høve til å veksle nokre få ord. Men vi vart snøgt skilde og utspurde kvar for oss.

Under ransakinga i Otsjorki vart vi samde om at vi skulle gjera alt vi kunne for å hindra at politiet vart i stand til å prova at vi heldt eit partimøte. Vi greidde å øydeleggja alle viktige dokument, referat, møteplanar osv., og vi vedtok å seia at vi var på venevitjing som gjester hjå fru Gavrilov. Då vi vart forhøyrde av politidomaren, fylgde vi denne lina og alle sa at dei ikkje var skuldige. Vi peikte på at vi hadde kome til fru Gavrilov som gjester og hadde nytta høvet til å drøfta ei rekkje spørsmål om arbeidarorganisasjonar, trygdesaker, prentinga av ei avis osv., og at det var naturleg at vi skulle taka føremon av høvet til å møta nokre utsendingar frå arbeidarane, sidan ei vitjing til fraksjonen vår

med ein gong gjorde ein person mistenkjeleg i augo til politiet. Vi forklårte det at noko partilitteratur var funne på oss med at som tingmenn måtte vi syta for å kjenna dei ymse politiske retningane. Då vi vart spurde ut om haldninga vår til krigen, viste vi domaren til den kunngjeringa som vart lesen av baa dei sosialdemokratiske fraksjonane på dumamøtet 26. juli.

Sjagov sa at han hadde vorte kjend med fru Gavrilov då ho kom til fraksjonen i ærend, og at seinare då ho møtte han på gata, hadde ho bede han og dei andre tingmennene om å koma på vitjing. Det var ikkje noko møte i husværet hennar, og det vart ikkje skrive nokon fråsegner der, og heile samtalen hadde dreid seg om trygdeklubbar og om å gje ut ei avis.

Eg sa at eg var der etter personleg innbyding av fru Gavrilov. Innhaldet i den innbydinga var utan interesse for saka. Vi hadde ein enkel samtale mellom vener om dagens hendingar. Det vart ikkje halde noko møte, og det vart ikkje diskutert nokon fråsegner.

Domaren freista å få til ei eller anna avsløring og spurde meg iherdig ut om sambandet mitt med Antipov og Kotslov som var utsendingar til møtet frå St. Petersburg. Dei var baa medlemmer i St. Petersburg-komiteen. Eg forklårte at eg kjende Antipov med å seia at han hadde vitja meg då han var arbeidslaus og bede meg om å hjelpa han å finna arbeid. Han kom i same ærendet for å treffa meg heime hjå familien Gavrilov.

Eg sa at Kotslov var beden inn for å tala om å gje ut eit tidsskrift om sosialtrygd, og at eg hadde møtt Kamenev på kontoret til *Pravda* som han gav tilskot til. Det som var vanskelegast for meg å bortforklára var korleis det hadde seg at eg hadde eit pass i eit anna namn. Eg sa at arbeidarar ofte hadde med seg passa sine til meg med bøn om at eg skulle freista å skaffa dei pass til tilhøyrargalleriet i statsdumaen. Og av og til vart desse dokumenta liggjande hjå meg i lang tid til eigarane kom for å henta dei. Det var dette som hadde skjedd med det passet som vart funne på meg. Dette svaret tilfredsstilte ikkje domaren, men han greidde ikkje å få noko meir ut av meg.

Petrovski svarte på ein liknande måte. Han hadde kome som gjest utan nokon særskild grunn, og han nekta å seia kven som hadde bede han. Han kjende ingen i huset til Gavrilov utan tingmennene og Kamenev. Alle dokumenta som vart tekne frå han, hadde han anten fått i posten eller gjennom bodberarar frå ukjende personar. Rettingane i tesane om krig var gjorde med handskriftha hans, men det var kome

framlegg om dei frå ein annan person som han ikkje ynskte å nemna, og han hadde tenkt å gjera seg nytte av desse endringane i dumaarbeidet sitt. Petrovski la til at det var umogleg å døma om haldninga hans til krigen berre frå dei dokumenta som vart funne på han.

Samojlov sa at personane i huset til Gavrilov hadde møttest der ved eit slumpetreff, og nokre var komne for å tala med tingmennene sine. Spørsmålslista som vart funnen på han hadde tent til å hjelpa på minnet hans, og han ynskte å spørja etter opplysningar om kva som hadde hendt medan han hadde vore i utlandet og fått medisinsk hjelp.

Forklaringa til Kamenev var at han hadde kome til huset for å driva forhandlingar om å byrja på att å gje ut ei arbeidaravis som han tidlegare hadde gjeve tilskot til. Han hadde vald å møta i huset til ein tredje person av di han var redd for å vitja husveret til Petrovski. Samtalen hadde avgrensa seg til dagens hendingar, og det hadde ikkje vore noko møte eller fråsegner. Kamenev sa til slutt at innhaldet i dei funne dokumenta ikkje fall saman med synet hans på krigen.

Dei andre kameratane som vart arresterte saman med oss, Antipov, Kotslov, Jakovlev, Linde og fru Gavrilov bar seg åt om lag på same viset. Kvar forklårte på sin måte kva grunn dei hadde til å vera i St. Peersburg, og sa at dei berre hadde slumpa til å møtast i huset av di dei hadde kome for å treffe tingmennene sine.

Muranov var i ei vanskelegare stode. I notisboka hans var det mange merknader med handskrifta hans om det illegale partiarbeidet. Muranov kunne ikkje snakka seg frå denne boka, og difor tydde han til å teia heilt og nekta å gje noko vitneprov i det heile.

Vi vart alle forhøyrdde kvar for oss, og etter det fyrste høvet, sende domaren bod etter oss ein for ein. Vi hadde ikkje høve til å ha samband med kvarandre i fengselet eller til å få vita kva dei andre hadde sagt. Berre etter at den førebels undersøkinga var over og vi fekk sjå på materialet som tiltalen var grunna på, fekk vi vita kva svar som var gjevne.

Av di regjeringa hadde det travelt med å få rettssaka avslutta medan stoda var gunstig, gjekk den førebels undersøkinga snøgt. Arrestasjonen og rettssaka mot oss var planlagde på førehand, så det var ikkje naudsynt med noka grundig undersøking. Domarane og aktor måtte berre setja fram ei skuldning på grunnlag av dei dokumenta ein hadde fått tak i for at dei domane som var vedtekne på førehand kunne fellast.

Innan slutten av desember, etter at vi hadde vore fengsla i seks veker, var dei førebels undersøkingane over, og vi vart igjen kalla fram for politidomaren for å verta kjende med resultatata av undersøkingane. Etter ein lang pause møtte vi kvarandre att, og vi var i stand til å sameinast

om korleis vi skulle te oss under rettssaka. Resultata frå dei førebels undersøkingane var svært utførleg sette opp, og inneheldt dei dokumenta som var tekne frå oss, forklåringane våre, opplysningar som vart sette fram av politiet, ymse kunngjeringar som var gjevne ut i St. Petersburg under krigen og ymse andre dokument som skulle prova at fraksjonen var skuldig i å driva revolusjonært arbeid. Det tok fleire dagar å lesa opp alt dette.

Alt peikte mot at det var mogleg at vi skulle stillast for krigsrett og ei liknande overtyding rådde mellom venene våre utanfor. Dei var urolege og freista med hjelp av juristar å få saka vår over til den vanlege domstolen.

Otsjorki der åtaket hadde funne stad, låg i eit distrikt der det var kunngjort unntakstilstand. Undersøkinga i huset til familien Gavrillov vart gjort etter ein unntaksregel. På formelt grunnlag kunne vi difor stillast for krigsrett. Og dette høvde framifrå vel for regjeringa som ynkte å taka seg av fraksjonen ein gong for alle med tiltale om landssvik.

Avgjerda om å føra saka over til ein vanleg domstol kom difor heilt overraskande på oss. Etter lova hadde den tiltalte rett til å undersøka alt materialet som tiltalen bygde på. Vi gjorde bruk av denne retten for å treffa kvarandre og utarbeida ei sams forsvarsline.

Då vi byrja å lesa materialet andre gongen, fann vi i byrjinga ein ukas* der Nikolai den andre gav «ordre» om at saka skulle takast or hendene på krigsretten og verta gjeven til ein vanleg domstol. Saka vart no teken av eit særskilt utval av Høgsteretten i Petrograd.

Korleis kan ein forklåra dette bråe skiftet i regjeringsplanane? Det spegla utan tvil den endringa som hende i landet. Ei lang liste med militære nederlag og dei aukande rykta om katastrofetilstanden i hæren hadde byrja å løysa opp den sjåvinistiske skodda, medan det var alle teikn til at arbeidarrørsla var i framgang sjølv om ho enno var veik. Det var ofte økonomiske streikar, og i januar 1915 var det politiske streikar i nokre distrikt. Regjeringa kunne ikkje lenger rekna med at meldinga om straffa mot arbeidartingmennene ville verta motteken med patriotiske gledesrop.

Desse tankane leidde Nikolai den andre til å skriva under på den «nådige» ukasen sin, og regjeringa til å gå attende på den eigentlege planen sin om å få arbeidartingmennene skotne.

St. Petersburg-komiteen forklårte i ei kunngjering som vart prenta rett føre rettssaka kva det tydde at regjeringa hadde trekt seg attende:

* *Ukas* — keisarleg påbod. — *Red.*

«Arbeidartingmennene skal stillast for retten. Eigentleg ville regjeringa skulda dei for landssvik og prenta denne bakvaskinga i avisene sine. Men dei mislukkast. Dei ynskte å stilla dei for krigsrett, men dei øvste herskarane og leiarane for det masse mordet som no er, kalte statsrådane for toskar og sa til dei at å stilla arbeidarutsendingane for krigsrett ville vera det same som å så misnøye alle stader med eigne hender.»

Atmosfæren med «landssvik», «samansverjing» osb. som regjeringa hadde spreidd så nøye, hadde i stor grad dunsta bort då tida for retts-saka kom. Avisartiklane som handsama rettssaka kunne ikkje løyna at arbeidartingmennene i dumaen ville verta stilte for retten for den politiske verksemda si. For å gje nytt liv til det fyrste inntrykket slepte regjeringa laus den trufaste vakthunden sin, Svartehundra-pressa, som med høge bjeff freista å hykla offentleg harme. Alle Svartehundra-avisene kravde strengaste straff for dei «kriminelle». Av heile hurven var ingen villare og meir nådelaus enn *Svjet* (*Ljoset*).

Svjet skulda fraksjonen for å ikkje fylgja i fotefara til vesteuropeiske sosialistar, og sjølv sagt måtte ho nemna «flittergull» som seinare vart ein av dei vanlegaste skuldingane mot bolsjevikane. Etter å ha pøst or seg så mange skjellsord ho kunne, skreiv *Svjet*:

«Truleg under påverknad av tyske agentar som ikkje sparar på gullet, spela desse uverdige berarane av ein høg tittel ut i hendene på tyskarane så openbert at det ikkje kan vera tale om noko uskuldig misgrep frå dei medan dei handlar i samsvar med den daudbringande sosialistiske læra. Det er sosialistar i andre land og. Men alle stader, i England, Frankrike og Belgia, la dei ned dei indre kampane sine i same augneblinken som krigen vart kunn-gjort og slutta seg til dei nasjonale rekkjene mot den veldige fienden, den tyske militarismen.

Endåtil tyske sosialistar gjev avkall på utopiane sine så lenge krigen vare og ter seg på same vis som dei borgarlege venene sine. Det er berre russiske arbeidarar dei æra dumamedlemene rår til å handla etter teoriar om ikkje-motstand mot ondskap, fred for kvar pris osb. Og det er berre dei russiske soialistane som freistar å eggja til indre uro i krigstid.»

Avisa kravde «den strengaste straffa som er mogleg for leiarane av den samansverjinga som er oppdaga, dei som var skamlause nok til å gøyma seg bak parlamentarisk immunitet for å utføra sviket sitt.»

I to år hadde regjeringa og Svartehundra vore tvungne til å finna seg i verksemda til bolsjevikfraksjonen. Sjølv om dei fullt ut skjønna kva han ville, hadde dei vore redde for å handla, av otte for eit revolusjonært utbrot. No som dei hadde våga spranget, var dei rådde på å gjera ende på oss. Partiet si oppgåve var å vekkja arbeidarklassen og å syna at ingen dom, kor hard han enn vart, kunne stoppa arbeidarrørsla, og at før eller seinare ville arbeidarane stå andlet mot andlet med fiendane sine ved barrikadane.

Partiorganisasjonane førebudde seg hektisk til rettssaka. Trass i streng politiovervakning og dei mange hola i partirekkjene, gav komiteen i St. Petersburg ut ei rekkje flygeblad som handsama rettssaka. Det fylgjande er eit døme på desse.

«Hugs kva som har hendt dei siste to åra. Kven forsvarte arbeidarane sine interesser i dumaen? Kven uroa statsrådene mest med interpellasjonar om dei lovause aksjonane til styresmaktene? Kven kravde undersøkingar ved fabrikkexplosjonar osb.? Kven organiserte innsamlingar til oppsagde kameratar? Kven gav ut *Pavda* og *Proletarskaja Pravda*? Kven protesterte mot av millionar av menneske vart slakta og skamfarne i krigen? På desse spørsmåla er det berre eitt svar — arbeidartingmennene. Og for verksemda si skal dei sendast på tvangsarbeid. Å forsvara arbeidartingmennene er arbeidarane si sak. Dei liberale deler regjeringa sin glede — trudovikane og Tsjkheidze-fraksjonen ser ut til å ha vorte brått dauve og stumme...

Kven er det så som kan forsvara arbeidartingmennene? Berre dei som valde og stødde dei: berre proletariatet kan syna at for dei er rettssaka ei alvorleg sak, og at dei vil ikkje lata henne gå forbi så stilt og greitt som statsrådene, dei liberale og det hemmelege politiet gjerne ville.»

Før denne kunngjeringa vart prenta, vart det gjeve ut nokre flygeblad på årsdagen for 9. (22.) januar. Der vart det sett fram eit protestsflagord mot rettssaka mot fraksjonen: «Arbeidarklassen må protestera mot denne opprørande fornærminga mot målmennene sine. Han må setja inn alle krefter for å handla med rekkjene sine slutta den dagen...»

Det hemmelege politiet førebudde rettssaka med fleire arrestasjonar av kampviljuge arbeidarar, men partikomiteen dreiv ein intens agitasjon på fabrikkane. Dagen før rettssaka prenta St. Petersburg-komiteen endå ei kunngjering der han oppmoda om streikar og demonstrasjonar:

«Kameratar! Det er arbeidarklassen som sit på tiltalebenken. Han er representert ved tingmenn som vart valde av arbeidarane og som har handla i full semje med arbeidarane... I ly av kanonbultret og sabelraslinga vil regjeringa gravleggja levande endå ein arbeidarfraksjon.

Kameratar arbeidarar! Lat oss prova at fienden reknar gale. Lat oss prova at i denne kritiske augneblinken, når tingmennene våre er truga av straffarbeid, er vi med dei. Lat oss kunngjera solidariteten vår med dei tiltalte og syna at vi er klåre til å kjempa for å forsvare dei valde utsendingane våre.

Kameratar arbeidarar! Streik den 10. februar. Hald møte og demonstrasjonar, protester mot den tsaristiske hånen av arbeidarklassen... »

Flygebladet til den sameinte studentkomiteen kom ut same dagen. Det oppmoda dei revolusjonære studentane «til å stø proletariatet sin protest med møte, streikar og demonstrasjonar».

Kunngjeringane frå komiteen i St. Petersburg vart sende rundt mellom arbeidarane. Dei vekte den revolusjonære gløden deira og var årsak til monaleg med uro hjå det hemmelege politiet. Utstyrt med vidtrekkjande makt under unntakslova, gjekk politiet til preventive tiltak for å stogga all auke i den revolusjonære kjensla mellom arbeidarar. På dagen for rettssaka dukka det opp sterke politistyrker ved alle dei viktigaste fabrikkane, og politigrupper patruljerte gatene rundt rettsbygninga.

Streikerørsla vart køyvd av desse rådgjerdene og kunne ikkje verta stor, men det var fleire streikar, og arbeidarane gjorde fleire freistnader på å marsjera til rettsbygninga. Studentane heldt ei rekkje møte og vedtok protestfråsegner. Rettssaka mot den bolsjevikiske dumafraksjonen opna i denne atmosfæren med vill politiundertrykking medan arbeidarane syda av undertrykt harme.

At det liberale borgarskapet tagde, avslørte at dei var nøgde med rettssaka mot arbeidartingmennene. Rett føre rettssaka hindra kadettane noko medlem av partiet sitt i å vera forsvarar, og nytta som grunnlag for avgjerda at dei var usamde i synspunkta våre på krigen. Kadettane slutta seg på førehand til den harde domen som tsar-regjeringa hadde førebudd.

Rettssaka starta om morgonen den 10. februar. Vi vart førte til Høgsteretten gjennom ein indre korridor og vart plasserte på tiltalebenken rett mot sakførarane. Dei delane av rettssalen som var for

tilhøyrarar var fullsette, og her og der kunne vi sjå andleta til slektningar og vener. Fleire tingmenn var til stades, mellom desse var Roditsjev, Miljukov, Efremov og medlemmer frå trudovik- og mensjevik-fraksjonane. Fleire tsaristembetsmenn hadde særskilt avsette plassar, og bakom domarane kunne vi sjå Witte som hadde skapt statsdumaen og skrive lova om parlamentarisk immunitet. Utendingar frå alle avskyggingar av pressa var til stades, men regjeringa tok steg for å undertrykkja alle talar og vitneprov som kunne verta nytta til agitasjon. Militærsensuren kutta omsynslaust ut heile avsnitt frå meldingane frå rettssaka.

Dei mest framståande domarane var oppnemnde til saka vår. Senator Krasjeninnikov var rettsformann, Nenarokomov var aktor. Båe hadde stor røynsle i å føra politiske rettssaker. Stutt sagt, retten var sett saman slik at det ikkje var tvil om at han ville gjera det som var viljen til tsaristatsrådene.

Retten opna med namneopprop av forsvararane og vitna. Ein av forsvararane bad om å få kalla inn eit vitne til, N.J. Jordanski*, for å forklåra Kamenev sitt syn på krigen. Retten viste attende denne bøna og heldt fram med å lesa opp tiltalepunkta.

Tiltalen starta med å rekna opp dei kunngjeringane som var utgjevne i St. Petersburg og la det på fraksjonen at dei var prenta. Han heldt fram:

«For å intensivera det revolusjonære arbeidet sitt avgjorde dei medlemene i statsdumaen som tilhøyrer Den sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen at dei ville kalla saman eit partimøte i St. Petersburg. Dette møtet som i sosialdemokratiske krinsar er kjent som «møtet», skulle drøfta vidare tiltak for revolusjonær kamp mot krigen. Utendingar frå partiorganisasjonar i ymse delar av Russland vart bedne inn til å vera til stades.»

Etter å ha nemnt at utendingane vart oppdaga i huset til Gavrilov, gav tiltalen detaljerte utdrag frå alle dei dokumenta som vart funne på dei tiltalte eller i huset. På grunnlag av dei opplysningane som kom fram under den førebels undersøkinga vart vi klaga for:

«Å ha teke del i ei kriminell forsamling som under kontroll av sentralkomiteen i Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet hadde til mål, med hjelp av ein væpna oppstand, å styrta det

* N.I. Jordanski var på denne tida «defensist» — tilhengjar av «fedrelandsforsvaret». Han slutta seg seinere til kommunistpartiet.

styret som med grunnleggjande lover er skipa i Russland, og i staden for det setja eit anna på grunnlag av ein demokratisk republikk.»

Tiltalen peikte på at medlemene i fraksjonen med dette for augo hadde gått i samband med og hjelpt til med å skipa «hemmelege organisasjonar», vore med på møte og var med på å skriva fråsegner i desse organisasjonane. Dei rettleidde arbeidet deira, heldt samband med sentralkomiteen i RSDAP og organiserte pengeinnsamlingar til partiføremål. Fraksjonsmedlemene «kommuniserte og med kvarandre, og med medlemmer i hemmelege organisasjonar ved hjelp av hemmelege kodar», heldt «hemmelege masse møte med arbeidarar og oppmoda dei til å skipa hemmelege organisasjonar for å gjera væpna oppreist». Dei skreiv og spreidde løpesetlar mot krigen osb. Siste delen av tiltalen handsama samankallinga av møtet der det vart ein diskusjon om «fråsegna som vedtok programmet for snøgg handling frå medlemene i forsamlinga under dei militære operasjonane mot Tyskland og Austerrike».

Tiltalen dekte alle sider ved partilivet, og alle utan fru Gavrilov vart klaga under paragraf 102, del 1 i straffelova. Han gav ei straff på opp til åtte års straffarbeid. Fru Gavrilov vart klaga under paragraf 163 for hjelp og tilskunding og for å ikkje ha meldt frå til styresmaktene.

Etter at han hadde lese tiltalen, spurde rettsformannen oss om vi sa oss skuldige. Slik vi hadde vedteke det, sa vi alle nei som under den førebels undersøkinga.

Då vi fekk sjå på dokumenta i romet til politidomaren, hadde vi utarbeidd den allmenne aksjonslina vår i retten. Vi var samde i hovudinnhaldet i ei fråsegn som skulle verta lesen av Petrovski, som fraksjonsformann. Etter han skulle vi alle slutta oss til det han sa og forklåra det nærmare.

Då forhøyet byrja, melde Petrovski seg som friviljug til å forklåra seg fyrst. Han tala slik:

«Herrar domarar, sidan det er fraksjonen som er stilt for retten her, må eg tala om han med nokre få ord. Vi vart valde av arbeidarane under den sosialdemokratiske fana. Vi kom inn i dumaen og skipa Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen som stødde bolsjevik-lina i partiet.»

Petrovski streka under at heile verksemda til fraksjonen var i samsvar med ~~stemninga~~ hjå arbeidarane, og han peikte på den støtta som var

gjeven frå fraksjonen til arbeidarpessa, til fagforeiningar og utdaningslag, til trygdekampanjen osb.

Petrovski vedgjekk at det var halde eit møte i huset til Gavrilov-familien og sa at møtet vart kalla saman for å få visse om stemninga hjå arbeidarane, av di fraksjonen måtte få opplysningar om kva arbeidarane meinte i politiske spørsmål for å kunne driva dumaarbeidet, no som arbeidarpessa var undertrykt.

Utsendingane til møtet hadde ikkje tidlegare blitt opplyste om møteplanen. Kamenev hadde vorte innbeden for å drøfta spørsmålet om å starta avisa på ny, og dette spørsmålet stod fyrst. Så skulle ein drøfta haldninga vår til polsk sjølvstyre, om vi skulle hjelpa familiane til arbeidrarar som var utkalte til militæret, osb. Til sist skulle vi diskutera ei fråsegn på sju punkt som handsama krigen, men dette vart hindra av at politiet trengde seg inn. Petrovski sa at fråsegna representerte meininga til sentralkomiteen i Det russiske sosialdemokratiske arbeidarpartiet. Han hadde fått ho frå ein viss sosialdemokrat som gjorde framlegg om at fraksjonen skulle vera rettleidd av henne i dumaarbeidet. Fraksjonen rekna det som naudsynt å drøfta fråsegna med utsendingar frå arbeidarane fyrst. Han slutta talen sin slik:

«Vi står for retten på grunn av at vi trufast forsvarer rettane til folket. Vi vil verta dømde av di vi fortente tilliten frå arbeidarklassen og av di vi forsvarte arbeidarane sine interesser det beste vi kunne. Difor ser vi på rettssaka mot oss som grovt urettvis.»

Muranov tala etter Petrovski. Han avgrensa seg til nokre få ord, der han slutta seg til alt det som Petrovski hadde sagt. Han la til at han tilhørde partiet berre på det viset at han var fraksjonsmedlem, og etter dei eksisterande lovene kunne ikkje tingmenn stillast for retten for å vera med i ein fraksjon. Medlemene i den sosialdemokratiske fraksjonen kunne då vel ikkje stillast for retten på grunn av det?

Då det var min tur sa eg:

«Eg sluttar meg til det som Petrovski har sagt. Vi vende oss til arbeidarane i alle spørsmål som galdt verksemda vår. Vi hørde meiningane deira og fortalde dei vår. Vi måtte setja fram interpellasjonar og lovframlegg i dumaen, og til dette var det naudsynt å veta kva veljarane våre meinte. Styresmaktene nekta oss å ha samtalar med veljarane våre, difor måtte vi finna andre middel

for å snakka med dei. Desse midla var møte og konferansar med utsendingar frå arbeidarane, og at vi grundig undersøkte materiale og dokument som vart sende til oss, slike som dei som vart tekne frå meg under ransakinga. Fraksjonen gjorde alt det han kunne for arbeidaravisa, og Otsjorki-møtet var i hovudsak vigd til spørsmålet om å grunnleggja ei ny avis. Til dette rekna vi det som viktig å høyra meiningane til utsendingane frå dei ymse byane.»

Sjagov var den neste til å tala. Han sa at han delte det synet som låg i den sams kunngjeringa frå dei to fraksjonane som vart lesen i dumaen.

Samojlov var den siste frå fraksjonen som tala til retten. Han nemnde den sjukdomen som hadde tvinga han til å vera i utlandet i fleire månader. Då han kom attende til St. Petersburg i byrjinga av november, ynskte han å gjera seg kjend med det som hadde skjedd medan han var borte. Han bad Voronin om å koma å vitja han av di Voronin var ein velkjend figur i arbeidarkrinsar.

Under rettssaka fylgde vi den same taktikken som vi hadde teke under den førebels undersøkinga. Vi freista å ikkje gjøe retten nokon spor, nokon beinveges ymt som galdt det revolusjonære arbeidet til partiet. Retten hadde ei rekkje mistankar, men desse måtte provast, og vi meinte ikkje å hjelpa rettstenestemennene med denne oppgåva. Tvert om gjorde vi alt det vi kunne for å hindra det.

Dei andre innstemnde fylgde same lina når dei gav vitneprova sine. Kamenev streka under slik han hadde gjort under den førebels undersøkinga, at han var ein yrkesjournalist som hadde arbeidd for arbeidarpressa og difor var interessert i at ho var til. Dette hadde teke han til Otsjorki der spørsmålet om å starta avisa på nytt skulle drøftast. Han var klaga under det verkelege namnet sitt, som var Rosenfeld, og han vedgjekk at han nytta psevdonymet Kamenev av litterære grunnar.

Forhøyra av dei andre innstemnde var blanda med vitneavhøyra. Hovudvitna var politimenn og menn frå den hemmelege tenesta som stadfeste omstenda ved arrestasjonen, at kunngjeringane vart funne og alt anna som var naudsynt for retten for å setja han i stand til å seia dom. Ein var særleg merksam på notisboka til Muranov og den personlege dagboka til Petrovski.

Notatane til Muranov, som viste til reisa hans i Ural, avslørte som eg har nemnt før, klårt at han var med i revolusjonær undergrunnsverksemd. Som svar på spørsmåla frå rettsformannen var han difor tvinga til å vedgå at han hadde vore med i illegalt arbeid. Han sa at

han var med på møte i lokale komitear, skipa til masse møte med arbeidrarar osv., og:

- «Eg oppmoda dei til å organisera seg. Det var fagforeiningar, samyrkelag og utdanningslag, og eg stod fast på at sosialdemokratar måtte gjera alt det dei kunne for å vinna innverknad i desse organisasjonane. Eg såg på det som plikta mi å setja opp slike organisasjonar.»

Den snøgge avhøyringa var over den andre dagen av rettssaka, og retten gjekk over til den andre formaliteten, som var talane til sakførarane, som om desse talane kunne ha den ringaste verknad på domen som alt var fastsett.

Aktor byrja med å lovprisa leiarane i dei vesteuropeiske sosialistpartia som hadde svike Internasjonalen då krigen byrja og hadde vorte patriotiske fedrelandsforsvararar. Berre Det russiske sosialdemokratiske partiet hadde ikkje fylgt «ropet om å koma til fornuft». Han sa at den sosialdemokratiske dumafraksjonen hadde kunngjort «eit ope brot med regjeringa i den augneblinken då regjeringa trong mest til einskap mellom alle delar av folket», då han nekta å røysta for krigskredittar.

Aktor argumenterte med at fraksjonen var beinveges kontrollert av sentralkomiteen i det sosialdemokratiske partiet i verksemda si, og at fraksjonen byrja å utvikla den revolusjonære anti-krigspropagandaen sin då han fylgde instruksjonane frå sentralkomiteen. Han hevda at det vart halde eit viktig partimøte i Otsjorki for å avgjera den seinare taktikken til partiet i kampen mot krigen.

Aktor slutta slik:

«Denne saka er svært viktig både med omsyn til personane og spørsmåla det gjeld. Vi har å gjera med ein fast samansveisa organisasjon — Den russiske sosialdemokratiske fraksjonen. ...I ein augneblink då staten spenner kvar nerve for å kjempa mot den ytre fienden, når blodet til fedrelandet sine søner flyt utan stans ved frontane, då strekkjer dei innstemnde hendene mot fienden i venskap bakom ryggen til dei tapre forsvararane våre på grunn av nokre få paragrafar i partiprogrammet sitt. Desse folka ynskjer å dolka den djerne hæren vår i ryggen for å få rekkjene hans til å løysa seg opp. Men no finn dei seg sjølve på tiltalebenken, og når heltane vender attende frå slagmarka, ynskjer vi å vera i stand til å sjå dei i andletet og fortelja dei kva vi gjorde med dei som ville svika dei.»

Etter aktor byrja forsvararane talane sine. Dei høyrde til i ei fast gruppe med politiske sakførarar som hadde hatt monaleg røynsle frå rettssaker mot revolusjonære.

Forsvaret gjorde det fyrst av alt til oppgåva si å syna den politiske naturen til rettssaka, å syna at rettssaka mot arbeidartingmennene var ei vilkårleg handling frå tsariststyret, og at slike rettssaker berre var moglege i eit land der politisk fridom vart trampa ned av støvlane til politiet. Demjanov sa:

«Denne saka er historisk svært viktig. Gløym ikkje at dei fem medlemene av statsdumaen er dei valde målsmennene til bøndene og arbeidarane som ikkje berre stolar på dei, men som elsker dei, for dei er kjøt av deira kjøt og blod av deira blod. Kor mange andre dumamedlemer kan slå fast at dei er verkelege målsmenn for folket?... Dei innstemnde treng ikkje frykta for domen. Dei vil ikkje verta i eksil lenge, men vil venda attende i triumf. Hæren — folket — når dei kjem att frå krigen, vil dei spørja alvorleg og utan stans, 'kvar er dei valde utsendingane våre? Kvar er dei valde tingmennene våre? Kvar er dei elska venene våre...?'»

«Domen vil ikkje verta ein løyndom som er nedgraven i denne salen,» sa ein annan av forsvararane, Pereverzev. «Og han vil ikkje berre verta kjend i St. Petersburg — meldinga om han vil spreia seg som lauseld over heile Russland. Det er mogleg å krenkja parlamentarisk immunitet, men det er umogleg å viska ut or minnet til folket uretten og den djupe tydinga av denne aksjonen. Tingmennene vert dømde for å vera trufaste mot pliktene sine, alle veit det. Når fengselsportane slår att bakom dei — så lat dei hugsa det — og dette er ikkje berre våre kjensler — at sorg og vyrndnad fylgjer dei der...»

Sokolov la vekt på at medlemene i fraksjonen vår var dei einaste verkelege målsmennene for arbeidarklassen:

«Fem tingmenn sit på tiltalebenken. Dei vart alle sende til statsdumaen av røystene frå arbeidarklassen, og dei har rett til å verta rekna som arbeidarane sine utsendingar. Dei er alle sosialdemokratar. Arbeidarklassen har sendt sosialdemokratar til å tala for seg i alle dei fire statsdumaene. Dei russiske arbeidarane vel støtt sosialdemokratar til å tala for seg, og sosialdemokratiet i Russland har ikkje eingong pressefridom i same mon som andre politiske retningar... »

Kutsjin som var Antipov sin forsvarar, skildra det sosiale tilhøvet i Russland «der utsendingane frå folket ikkje kan møte veljarane sine ope, men for å gjera det må dei stela seg ikring som tjuvar til eit tomt hus og sitja der og gøyma seg med vindauga dekte til med teppe», der «agentar frå det hemmelege politiet er skamlause nok til å ropa hånssord til dei folkeutsendingane som dei har arrestert — det er dette sosiale tilhøvet», sa forsvararen, «som har ansvaret for at dei innstemnde sit på tiltalebenken».

Dei andre forsvararane skildra kor uhyre sosialt viktig rettssaka var i liknande ordelag. Ofte berre ymta dei om dette, men ymta deira gjorde eit slikt inntrykk at rettsformannen avbraut dei og bad dei om å tala om emne som var «viktigare for saka».

Det andre målet for forsvararane var å gjera alt dei kunne for å mildna straffa. Med dette for augo analyserte dei materialet på ein måte som var gunstigare for dei tiltalte. Dei sette inn hovudkrafta si på å driva at- tende klagen på «landssvik» som aktor hadde hevda. Når dei tala om Otsjorki-møtet slo dei fast at på bakgrunn av kor få medlemer som var med, kunne det ikkje på noko vis verta rekna som eit partimøte, men at det heilt enkelt var ei rådlegging mellom tingmennene og nokre få arbeidrarar. Til slutt sette forsvararane og fram ei rekkje legale punkt og protesterte mot utforminga av tiltalen på grunnlag av desse.

Talane frå forsvararane avslutta prosedyren. No var det berre domen som stod att. Dette var den fjerde dagen av rettssaka, rettssalen var fullare enn i byrjinga og alle venta med spent interesse for siste bolken i dramaet.

Det gjekk med mest ein heil dag til formalitetar. Det vart sett opp spørsmål til retten, endringsframlegg frå forsvararane, protestar frå aktor osv. Til sist trekte domarane seg attende for å drøfta domen klokka 8 om kvelden. Mengda i rettssalen var spent. Slektningar og vener var urolege for dei som var kjære for dei, og dei andre var merksame på den veldige historiske tydinga av rettssaka og domen.

Ei sterk politigruppe kom inn i salen, fylte alle utgangane og overvaka alle tilhøyrarane — regjeringa var endå redd for demonstrasjonar trass i alle rådgjerdene. Tre timar gjekk. Forsvararane våre som sat beint framfor oss rådde oss til å vera budde på det verste. «Domen,» sa dei, «kan verta svært streng. Det som tel her er ikkje dei rettslege prova, men kva ordrar retten har fått frå regjeringa. Vi må vera budde på kva som helst.»

Til sist kom domarane på rekkje og rad inn i salen, og i ei spend stille las Krasjeninnikov opp domen.

Petrovski, Muranov, Sjagov, Samojlov og eg saman med Kamenev, Jajvlev, Linde og Voronin var funne skuldige etter paragraf 102, del 2, til å missa borgarrettane, eksil til fjerne område og kverrsetjing av eigedom. Fru Gavrilov og Antipov var funne skuldige etter paragraf 136, del 2, for ikkje å ha meldt frå til styresmaktene, og vart dømde til fengsel i ei festning, den første for eit år og seks månader, den siste for åtte månader. Varetekstida skulle trekkjast ifrå. Kotslov vart frigjeven av mangel på prov.

Rettsaka vart avslutta om lag ved midnatt. Vi vart førte gjennom myrke korridorar som batt rettssalen saman med fengselet, og gjekk frå kvarandre. Vi skjønnte at det kunne verta lenge før vi møttest igjen. Vi kjente til korleis tsaristtenestemennene bar seg åt, og venta å verta sende til ulike stader til ulik tid. På jarntappa i fengselet omfamna og kyste vi kvarandre, og muntert ynskte vi kvarandre lukke til og godt tolmod i eksiltida.

Dagen etter vart vi presenterte for straffarbeidsregimet. Vi vart fangar som var fråtekne all eigedom og borgarrettane. Det er ikkje naudsynt å seia at ingen av oss hadde nokon «eigedom», og dei einaste sakene som kunne verta kverrsette var dei vi hadde med oss i fengselet. Dette vart gjort med ein gong. Men kjernen i «tap av rettar» var ikkje dette. Under tsaristlovene vart ein fange handsama som ein utlæg, ein mann som ikkje hadde rett til noko vern. Ein fange var ein mann som dei mest brutale av fangevaktarane kunne handsama slik han ville.

Vi vart tekne til lageret og fekk det fangeutstyret som var fastsett. Dette var dei einaste kleda vi hadde for alle høve medan vi var i fengselet. Fangedraktene var skitne, og i tillegg til skit var det spor etter verk, slim og storkna blod. Desse kleda hadde gjort teneste for mang ein generasjon med fengselsbuarar, og kvart plagg talte høgre enn ord om tidlegare lidning, og verka samstundes som ei åtvaring om framtida.

Då vi tok på oss desse kleda, kjende vi brått den nye stillinga vår som fangar. Kor tankane jaga gjennom hovuda våre i desse få augneblinka! Vi hadde lenge kjent at denne augneblinken ville koma før eller seinare. Arbeidarklassen hadde sendt oss til fronten i ein ulik kamp, og regjeringa måtte sigra over oss som einskildpersonar. Kvart steg vi hadde teke hadde ført oss nærmare denne lagnaden. No var han komen som løn for arbeidet vårt i dei åra som var gått.

Men saman med desse tankane var det andre — om framtida til arbeidarrørsla og dei nye rettsakene ho ville måtte måta. Korleis ville arbeidet i partiet vårt verta drive no? Det ville verta naudsynt å setja nye

ledd i organisasjonslekkja. Korleis ville ein få til dette, korleis kunne vanskane overvinnast?

Saman med fangedrakta kom straffarbeidregimet — hard hand-saming, rå tonar og rop frå vaktarane osb. Mot alt dette var det ikkje noka hjelp — vi var utlæge og kunne ikkje venta vern frå nokon kant.

Så snart eg vart fange, byrja eg å verta forfylgd med ei rekkje klager som hadde samla seg opp under verksemda mi i dumaen. Etter mest alle hendingar i den revolusjonære kampen i St. Petersburg hadde styresmaktene sett opp klagemål mot meg og vona å få meg i fengsel før eller seinare.

Eg vart tiltala fleire gonger for artiklar i *Pravda* i samband med saka mot Putilov-arbeidarane, for talen min i gravferda til ein av Parviainen-arbeidarane, for å tala til arbeidarane ved jarnvegsverkstadene osb.

Eg vart skulda under ymse artiklar i lovbooka, og alle desse klagepunkta vart no førebudde for ein rettssak. Men under dei lovene som var, gjekk den minste straffa inn i den største. Politidomaren hadde den gleda å sjå meg i fangedrakt og kjende at i alle høve var ikkje «arbeidet» deira vekk-kasta!

Etter fleire månader i fengselet i St. Petersburg, vart vi flytte til eit fengsel langt borte i Sibir. Vi vart tekne til Turukhansk-distriktet på fangetog, i båt og til fots. Dette er det verste distriktet i Sibir, både når det gjeld verlaget og allmenne levevilkår. Frå synsstaden til dei som var i eksil, var Turukhansk ein blindveg, ei felle som det ikkje fanst nokon veg ut or. Det var ikkje noko slumpetreff at så å seia heile det russiske byrået i den bolsjeviske sentralkomiteen vår synt seg å vera der.*

Endeleg hadde tsar-regjeringa knust bolsjevikfraksjonen i dumaen og fullført oppgåva si med å øydeleggja alle arbeidarorganisasjonar. Då han hadde sett lekkjer på arbeidartingmennene, heldt tsarismen fram med å leggja heile det russiske proletariatet i lekkjer.

Men noko gjekk gale i reknestykket til regjeringa. Regjeringa til Nikolai den andre var langt frå å køyva den revolusjonære rørsla. Ho kunne ikkje eingong tvinga fangane til å halda seg ifrå det revolusjonære arbeidet sitt. Endåtil som fangar i Sibir heldt vi fram med å spela rolla vår i den revolusjonære kampen.

Tsar-regjeringa førebudde endå fleire straffer for arbeidartingmennene. Kamerat Petrovski fekk ordre om å verta teken til det fjerne Jakutja medan han var i eksil i Jenisseisk. Det vart byrja ei ny klage mot

* Disse kameratane var i eksil i Turukhansk på denne tida: Kameratane Sverdlov, Stalin, Spondarjan, Golostsjokin og ei rekkje andre leiande partimedlemmer.

meg for å «organisera defaitistgrupper mellom dei som var i eksil og hjå dei lokale innbyggjarane,» ei klage som truga med fæl straff. Men regjeringa fekk ikkje tid til å fullføra denne planen. Februarrevolusjonen kom i mellom.

Vi lydde med glede i det fjerne Sibir-eksilet vårt på den revolusjonære bylgja som tordna høgare og høgare heile tida. Arbeidarklassen hadde igjen kome inn på kampskodeplassen. For kvar dag høyrdest krava hans høgare og sterkare. Då arbeidarane igjen omskipa rekkjene sine, gløymde dei ikkje bolsjevikfraksjonen vår. På årsdagen for rettssaka mot oss var det proteststreikar over heile Russland. Kvart møte batt saman kravet om at tingmennene skulle setjast fri med dei grunnleggjande krava til arbeidarklassen. Og dette kravet var eit av slagorda til arbeidarane i St. Petersburg då dei tok kontrollen i gatene i dei historiske februardagane i 1917.

Februarrevolusjonen opna fengselsportane på vidt gap, og braut lekkjene på fangane til tsarismen. Hundre og tusenvis av frigjevne revolusjonære vende attende etter Sibir-ruta. I landsbyar, småbyar og på jarnvegsstasjonar ynskte flokkar av folk arbeidartingmennene velkomne med revolusjonære songar.

I dei siste dagane i mars 1917 var vi attende i St. Petersburg mellom dei revolusjonære arbeidarane. Etter å ha storma festningane til det tsaristiske eineveldet, hadde desse arbeidarane under den velrøynde leiarskapen til bolsjevikane, alt starta kampen sin for å gjera kapitalismen heilt til inkjes.

Førkrigsåra var år med uvanleg vokster og spreining av arbeidarrørsla, og spela ei veldig rolle i førebuingane til dei store kampane i oktober.

Revolusjonen i 1905, førkrigsåra med oppattnying og vokster, Februarrevolusjonen og til sist Oktoberrevolusjonen er dei fire stega i den revolusjonære kampen til dei russiske arbeidarane, dei fire store stega som arbeidarklassen tok for å nå den endelege sigeren for den proletariske revolusjonen.

Kva har rettssaka mot Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen prova?

Av V.I. Lenin

Den tsaristiske rettssaka mot fem medlemmer i RSDAP og seks andre sosialdemokratrar som vart gripne på eit møte nær Petrograd den 17. november 1914, er over. Dei er alle dømde til eksil i Sibir. Etter dei skildringane av rettssaka som vart prenta i den legale pressa, har sensuren skore bort punkt som er pinlege for tsarismen og patriotane. Ein tok seg endeleg og snøgt av dei «indre fiendane», og igjen er det ikkje noko å sjå på overflata av det offentlege livet utan det galne hylet frå ein skare med borgarlege sjåvinistar, som er sekunderte av ei handfull med sosialsjåvinistar.

Kva har så rettssaka mot Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen prova?

For det fyrste har han prova at denne framskridne gruppa frå det revolusjonære sosialdemokratiet i Russland ikkje synte nok støleik under rettssaka. Det var målet for dei tiltalte å gjera det vanskeleg for statsadvokaten å peika ut medlemene i sentralkomiteen i Russland og partiutsendingane som hadde hatt eit visst samband med arbeidarorganisasjonar. Dette målet vart nådd. For at vi kan nå liknande mål i framtida, må vi ty til ein metode som lenge har vore offisielt tilrådd av partiet, nemleg at ein nektar å vitna. Men å freista å syna samhald med sosialpatrioten Hr. Jordanski, slik kamerat Rosenfeld gjorde,* eller å peika på at ein er usamd med sentralkomiteen, det er ein urett metode. Dette er utillateleg frå synspunktet til det revolusjonære sosialdemokratiet.

* *Rosenfeld* = Kamenev. — *Red.*

Vi gjer merksam på at etter meldinga i *Djen (Dag)* (Nr. 40) — det finst ikkje nokon offisiell og full protokoll frå rettssaka — sa kamerat Petrovski: «I same perioden (i november) fekk eg fråsegna frå sentralkomiteen, og i tillegg til henne... fekk eg fråsegner frå arbeidarar frå sju stader som galdt arbeidarane si haldning til krigen. Desse fråsegnene *fall saman med sentralkomiteen si haldning.*»

Denne kunngjeringa er Petrovski til ære. Sjøvinismen gjekk høgt alle stader. I dagboka til Petrovski er det ei vending som går ut på at *endåtil* den radikale Tsjekheidze talte oppglødd om krig for «fridom». Tingmennene, medlemene i Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen gjekk imot denne sjøvinismen då dei var frie. Det var og deira plikt å trekkja opp lina mellom seg sjølve og sjøvinismen under rettssaka.

Kadettorganet *Rjetsj (Tale)* «takka» tsaristretten krypande for at han hadde «øydelagt legenden» om at dei russiske sosialdemokratiske tingmennene hadde ynskt nederlag for tsaristhærane. *Rjetsj* tek føremon av at sosialdemokratane i Russland er bundne på hender og føter. Kadettane lest taka den såkalla «konflikten» mellom partiet og fraksjonen på alvor og kunngjer at dei tiltalte vitna fritt, ikkje under Damoklessverdet. For nokre uskuldige pattebarn! Som om dei ikkje veit at tingmennene under det fyrste steget av rettssaka var truga med krigsrett og dødsdom.

Det var kameratane si plikt å nekta å gje vitneprov om den illegale organisasjonen. Med tanke på kor verdshistorisk viktig augneblinken var, måtte dei taka føremon av den opne rettssaka for å forklåra beinveges det sosialdemokratiske synet som er fiendsleg ikkje berre til tsarismen allment, men og til sosialsjøvinisme av alle og kvar einaste fargetone.

Lat regjeringspressa og borgarpressa gjera rasande åtak på Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen, lat sosialrevolusjonære, likvidatorar og sosialsjøvinistar (som må kjempa på eit eller anna vis dersom dei ikkje kan kjempa mot oss i prinsippsspørsmål!) vondskapsfullt «plukka ut» teikn på veikskap eller på såkalt «usemje med sentralkomiteen». Partiet til det revolusjonære proletariatet er sterkt nok til å gjera open sjølvkritikk og klårt kalla eit mistak og ein veikskap med sitt rette namn. Dei klassemedvitne arbeidarane i Russland har skipa eit parti og sett ein fortropp i spissen som har prova å vera fullt i stand til å fylla plikta til internasjonale revolusjonære sosialdemokratar medan verdskrigen rasar og den internasjonale opportunisten har gått dukken verda over. Vegen vår har vorte prøvd av den største av alle

kriser og har gong på gong synt seg å vera den einaste rette vegen. Vi skal fylgja han endå meir målmedvite og fastare, vi skal skuva nye for-
troppar fram i spissen, vi skal få dei til å gjera ikkje berre det same arbeidet, men å fullføra det meir rett.

For det andre, rettssaka har synt eit bilete av eit *revolusjonært* sosialdemokrati som tek føremon av parlamentarismen på eit vis som ein aldri før har sett i den internasjonale sosialismen. Dette dømet vil meir enn alle talar gå til sjela og hjartet til dei proletariske massane — det vil meir enn noko argument visa bort legalist-opportunistane og anarkistiske frasemakarar. Rapporten om det illegale arbeidet til Muranov og notatane til Petrovski vil for lang tid vera døme på arbeidet til tingmennene våre som vi var tvinga til å vera nøye med å løyna. Kva det tyder vil gje alle dei klassemeditne arbeidarane meir og meir næring til tanken. I ei tid då mest alle «sosialistiske» (orsak meg at eg nedverdigar dette ordet) tingmenn i Europa synte seg å vera sjåvinistar og tenarar for sjåvinistar, då den vidgjetne «europearismen» som hadde sjarmert våre liberale og likvidatorane synte seg å vera ein rutine av slavisk legalitet, då var det eit arbeidarparti i Russland med tingmenn som korkje skein av fin retorikk, eller hadde «tilgjenge» til dei borgarlege intellektuelle salongane, eller var forretningsmannslikt effektive som ein «europesk» sakførar og parlamentarikar, men som utmerkte seg med å halda samband med dei arbeidande massane, med ihuga arbeid mellom desse massane, med å gjera det vesle, smålåtne, vanskelege, utakksame og til vanleg fårlege arbeidet til illegale propagandistar og organisatorar. Meininga med den «europeske» (les: tenarlike) «sosialistiske» parlamentarismen var i røynda å stiga høgare, til rangen til ein tingmann som har innverknad i «samfunnet» eller til statsråd. Å gå djupare, å hjelpa til med å opplysa og sameina dei utbytta og dei undertrykte — dette er slagordet som vert sett fram ved døma frå Muranov og Petrovski.

Og dette slagordet vil ha ei verdsfemnande historisk tyding. Det finst ikkje ein tenkjande arbeidar i noko land i verda som ville vera samd i å avgrensa seg til den gamle legaliteten til den borgarlege parlamentarismen, når han ein gong har vorte fjerna i alle dei framskridne landa med eit pennestrok (ein legalitet som fekk i stand berre ein meir nær praktisk allianse mellom opportunistane og borgarskapet). Han som drøymmer om «einskap» mellom revolusjonære sosialdemokratiske arbeidarar og dei «europeske» sosialdemokratiske legalistane frå i går og *frå i dag* har inkje lært og inkje gløymt, og er i røynda ein alliert for borgarskapet og ein fiende for proletariatet. Han som i dag ikkje har

gripe for kva grunn og for kva føremål Den sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen hadde splitta ut frå den sosialdemokratiske fraksjonen, som slutta fred med legalismen og opportunismen, lat han no læra om aktivitetane til Muranov og Petrovski frå meldinga om retts-saka. Arbeidet vart ikkje gjort berre av desse to tingmennene, og berre vonlaust godtruande folk kan drøyma om at slikt arbeid kan sameinast med eit «venleg og tolerant tilhøve» til *Nasja Zarja* eller *Severnaja Rabotsjaja Gazeta*, *Sovremennik*, Organisasjonskomiteen eller Bund.

Vonar regjeringa å skemma arbeidarane med å senda medlemene i Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen til Sibir? Ho tek feil. Arbeidarane vil ikkje verta skremde. Tvert om så vil dei skjøna måla sine betre, måla for eit arbeidarparti til skilnad frå likvidatorane og sosialsjåvinistane. Arbeidarane vil læra å velja til dumaen slike menn som medlemene i Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen, til større og breiare arbeid. Samstundes vil dei læra å utføra endå fleire hemmelege aktivitetar blant massane. Meiner regjeringa å knekkja den illegale «parlamentarismen» i Russland? Det vil berre styrkja sambandet til proletariatet med parlamentarisme utelukkande av det slaget.

For det tredje, og dette er det viktigaste. Rettssaka mot den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen har fyrste gong gjeve ope objektivt materiale som er spreidd over heile Russland i millionar med kopiar om det mest grunnleggjande, det viktigaste spørsmålet med om-syn til dei ymse klassane i det russiske samfunnet sitt tilhøve til krigen. Har vi ikkje hatt nok av det kvalmande intellektuelle snakket om at «forsvaret av fedrelandet» kan sameinast med internasjonalisme «i prinsippet» (det vil seia berre verbal og hyklersk internasjonalisme)? Er ikkje tida komen til å sjå på dei kjensgjerningane som gjeld klassar, dvs. millionar av levande menneske og ikkje dusinvis med fraseheltar?

Det har gått meir enn eit halvt år sidan krigen byrja. Pressa, både legal og illegal, har talt. Alle partigrupperingane i dumaen har gjort det klårt kvar dei står. Dette strekk ikkje til, men er den einaste objektive peikepinnen om klassegrupperingane våre. Rettssaka mot Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen og pressekommentarane har summert opp alt dette materialet. Rettssaka har synt at dei framskridne målsmennene til proletariatet i Russland ikkje berre er fiendslege mot sjåvinisme allment, men at dei deler haldninga til sentralorganet vårt særskilt. Tingmennene vart arresterte den 17. november 1914. Fylgjeleg dreiv dei med arbeidet sitt i meir enn to månader. Med kven og korleis dreiv dei det? Kva straumdrag i arbeidarklassen spegla og uttrykte dei? Svaret på dette er gjeve ved at konferansen nytta «tesane» frå *Sotsial-*

Demokrat som materiale og at Petrogradkomiteen i partiet vårt meir enn ein gong gav ut løpesetlar med same innhald. Det fanst ikkje anna materiale på møtet. Tingmennene meinte ikkje å melda til møtet om andre straumdrag i arbeidarklassen, av di det ikkje fanst andre straumdrag. Men uttrykte ikkje medlemene i Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen berre meininga til eit mindretal av arbeidarane? Vi har ingen rett til å tru noko slikt. For i to og eit halvt år, frå våren 1912 til hausten 1914, fylka fire femdelar av dei klassemедvitne arbeidarane i Russland seg om *Pravda*, som desse tingmennene arbeidde saman med i full ideologisk samkjensle. Dette er eit faktum. Dersom det hadde vore meir eller mindre merkbar protest mellom arbeidarane mot haldninga til sentralkomiteen, ville ikkje denne protesten ha unngått å finna uttrykk i dei fråsegnene som det var framlegg om. Det vart ikkje avslørt noko slikt under rettssaka, sjølv om vi seier fritt at rettssaka «avslørte» mykje av arbeidet til Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen. Rettingane med Petrovski si handskrift avslører ikkje eingong den minste skugge av nokon meiningsskilnad.

Opplysningane fortel oss at i dei aller fyrste månadene etter at krigen byrja, fylka den klassemедvitne fortroppen til dei russiske arbeidarane seg i praksis om sentralkomiteen og sentralorganet. Dette kan vera leitt for den eine eller den andre av «fraksjonane» våre, men det kan likevel ikkje nektast. Dei orda som vart gjevne att i tiltalen: «Det er naudsynt å retta hærane, ikkje mot brørne våre som er lønsslavar i andre land, men mot reaksjonen til dei borgarlege regjeringane og partia i alle land» — takk vera rettssaka vil desse orda spreia seg, og dei har alt spreidd seg over Russland som ei oppmoding om proletarisk internasjonalisme, til proletarisk revolusjon. Klasseslagordet til fortroppen til dei russiske arbeidarane har takk vera rettssaka nådd dei breiaste massane av arbeidarar.

Ein sjåvinistisk farsott mellom borgarskapet og ein del av småborgarskapet, vakling i ein annan del, og ein arbeidarappell av dette slaget — dette er det verkelege objektive biletet av den politiske verksemda vår. Det er til dette verkelege biletet, og ikkje til dei velviljuge ynskja til intellektuelle og grunnleggjarar av smågrupper, at ein må måta til «syna», vonene og slagorda sine.

«*Pravdist*»-avisene og arbeid av «Muranovtypen» sameinte fire femdelar av dei klassemедvitne arbeidarane i Russland. Om lag førti tusen arbeidarar kjøpte *Pravda*, mange fleir las ho. Lat krig, fengsel, Sibir og tvangsarbeid knekkja fem gonger fleir eller ti gonger fleir — denne delen av arbeidarane *kan* ikkje verta utsletta. Han er levande. Han er gjen-

nomtrentgd med revolusjonær ånd, han er antisjåvinistisk. Han åleine står mellom folkemassane og har djupe røter hjå dei, som ein forkjempar for internasjonalsmen til dei arbeidande, dei utbytta, dei undertrykte. Han åleine har halde stand i den allmenne forvirringa. Han åleine fører dei halvproletariske elementa bort frå sosialsjåvinismen til kadettane, trudovikane, plekhanovistane, Nasha Tsarja og fram til sosialismen. At han er til, ideane hans, arbeidet hans, oppmodinga hans til «brorskap med lønsslavar i andre land» har vorte avdekt for heile Russland gjennom rettssaka mot Den russiske sosialdemokratiske arbeidarfraksjonen.

Det er med denne delen vi må arbeida. Det er einskapen hans som må forsvarast mot sosialsjåvinismen. Det er berre etter denne vegen at arbeidarrørsla i Russland kan utvikle seg mot samfunnsrevolusjon og ikkje mot nasjonal liberalisme av den «europeiske» typen.

Sotsial-Demokrat, nr. 40, 29. mars 1915. *

* Lenin: Samla verk, eng. utg., b. 21, s. 171-177.



Badajev og fire andre av dei bolsjevikiske utsendingane vart dømde til forvisning i Sibir for «landssvik» av tsaren. Den sjette, Malinovski, rømde til utlandet, og vart seinare avslørt som politispion.

sane over heile Russland. Du får sjå korleis dei utfordra regjeringa på vegner av arbeidarar som slost mot underkuinga. Du får sjå kor himmelvid skilnad det er på det arbeidet revolusjonære driv i slike forsamlingar og det opportunistar og borgarlege «arbeidar»politikarar driv.

Tsaren svarte med å utsetja dei seks bolsjevikane for brutal forfylging. Spionar var etter dei over alt. Møta deira vart avbrotne av politiet. Dumaen braut sine egne reglar for å hindra dei i å koma til orde.

Då 1. verdskrigen braut laus, røysta bolsjevikane mot å løyva pengar til den imperialistiske røvarkrigen. Tsaren arresterte dei på timen og dømde dei til Sibir på livstid.

Lenin kritiserte dei for at dei ikkje hadde vore faste nok under rettssaka. Men samstundes rosa han arbeidet dei hadde gjort i dumaen. Arbeidarane ville ikkje bli skremde av domane, skreiv han, dei ville læra å velja fleire revolusjonære talsmenn for seg. Bolsjevikane ville læra å driva endå meir illegalt arbeid blant massane.

Oppsummeringa til Lenin er med i boka.



Pris kr. 37,-

ISBN 82-7094-160-3

Nettpublisering ved Forvaltningsorgan for AKPs partihistorie (www.akp.no) 2020